

1

*

*Rákóczi Zsigmond erdélyi fejedelem Váradi Keserűy Péternek nemességét
adományoz.*

Kolozsvár, 1607. június 2.

*

Nos Sigismundus Rakocy Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum comes etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantium quibus expedit universis. Quod nos cum ad nonnullorum fidelium dominorum Consiliariorum nostrorum singularem nobis propterea factam intercessionem: Tum vero ex illa gratia et munificentia nostra Principali, qua quosque de nobis Christianaque Republica bene meritis, et virtutis adeoque memorabilis facti commendationi dignos antecessorum nostrorum divorum quondam Transylvaniae Principum exemplo prosequi solemus, atque ut iidem fideles erga se nostra huiusmodi exhibita clementia animati ad colendam virtutem. Egregiaque facinora exercentes propensiores reddantur exemplo eorum alii quoque ad imitationem laudis ex omni aevo memorabilis gloriae cupiditatem provocentur. Attentus etiam grata erga nos et patriam suam debita fidelitate proborumque servitiorum meritis fidelis nostri Nobilis Petri Keserűy de Varad, quae ipse semper huic bellorum tempestatibus fluctuanti patriae a primis iuventutis suae exordiis et militiae tyrociniis, diversis in locis animo praesenti et larga sanguinis sui effusione in omnium oculis laudabiliter exhibuit et impendit ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est. Eundem igitur Petrum Keserűy antea quoque ut intelligimus Nobilem denuo in caetum et numerum verorum Regni Hungariae et Transylvaniae Nobilium annumerandum aggregandum, cooptandum et ascribendum duximus, pro ut annumeramus aggregamus cooptamus et ascribimus. Decernentes expresse ut a modo deinceps idem Petrus Keserűy ac haeredes et posteritates ipsius utriusque sexus universis, pro veris et indubitatis Nobilibus habeantur et reputentur. In signum autem huiusmodi verae et perfectae Nobilitatis haec arma seu Nobilitatis insignia: Scutum videlicet militare coelestini coloris, cuius fundum cespes viridis diversis floribus ornatus occupat. Super quo homo integer coturno flavo caligis sandiceis tunica rubra, thorace et lorica, galeaque indutus ense deaurato succintus, sinistra armo innixa dextera pugionem nudum capite turcico recenter amputato transfixum sursum vibrare conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema Regium gemmis unionibusque irrigatum, ex cono autem galeae tenie sive lemnisci variorum colorum, hinc inde defluentes utranque scuti partem pulcherime ambiunt et exornant prout haec omnia in capite seu principio praesentium literarum nostrarum docta manu et arte pictoris clarius expressa et depicta esse cernuntur. Animo deliberato et ex certa scientia nostra ac liberalitate praefato Petro Keserűy ipsius haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universi gratiose dedimus donavimus et contulimus. Annuentes et

concedentes ut ipsi praescripta arma seu Nobilitatis insignia, more aliorum verorum et insignitorum [Nobilium armis] utentium ubique in praeliis hastiludiis, tornamentis, duellis monomachiis et aliis quibusvis exercitiis Nobilitaribus et militaribus, nec non sigillis, vexillis, cortinis, velis, auleis, domibus, clypeis, tentoriis, sepulchris, et generaliter quarumlibet rerum et expeditionum generibus, su[...], syncere nobilitatis titulo, quo eos ab universis et singulis cuiuscunque status, ordinis, conditionis, et dignitatis ac praeeminentiae homines existant dici, teneri et nominari volumus ferre et gestare omnibusque et singulis iis honoribus gratiis privilegiis indultis libertatibus et immunitati[b]us, quibus caeteri veri nati et indubitati Nobiles ac militares homines Regni Hungariae et Transsylvaniae, quomodocunque de iure et ab antiqua consuetudine utuntur, et gaudent perpetuo uti, frui et gaudere valeant atque possint. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas memorato Petro Keserwý, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utirusque sexus universis gratiose dandas duximus et concedendas. Datum in Civitate nostra Colosvar, Decima secunda die Mensis Junii Anno Domini Milesimo Sexcentesimo Septimo.

Sigismundus Rakocý

*

Eredeti.

56x21 cm pergamen, a függőpecsét elveszett.

Jelzet: A.II.63.

*

Mi, Rákóczi Zsigmond, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részének ura és székelyek ispánja stb. jelen iratunk tartalmával adjuk emlékezetére mindenkinek, akit illet, hogy egyrészt néhány hűséges tanácsadónk ez ügyben történt egyedi közbenjárására, másrészt pedig előkelő kegyelmünkből és bőkezűségünkből az igazán méltókat és erényűk valamint emlékezetes cselekedetük miatt ajánlásra érdemeseket szent emlékezetű erdélyi fejedelmi elődeink példája szerint figyelemmel szoktuk kísérni, azért is hogy említett hűveinkben kegyes gyakorlatunk révén feléledjen az erényre való törekvés. Kiváló tettek végrehajtói és az arra törekvők példaként szolgálhatnak azoknak is, akik minden időben a hírnév követését és emlékezetre méltó dicsőség utáni vágyat keresik. Feltűnt hűvünknek, nemes Váradi Keserűy Péternek az irányunkba és a hazája iránt tanusított kötelező kedves hűsége és a derék szolgálattételnek érdeme, melyeket ő maga a békétlen haza eme állandó háborús korszakában kora ifjúágától és hadi újonc korától fogva különféle helyeken lelkét odaszánva, vérének bőséges ontásával mindenki szeme láttára dicséretes módon tanusított és bizonyított és tanusítani és bizonyítani is fog. Elrendeljük tehát, hogy eme Keserűy Pétert, ahogy korábban is tudtul adtuk, a Magyar Királyság és Erdély nemesének nemesi közösségébe és igaz sorába besorolják, bevegység, befogadják és beírják, ahogy mi is besoroljuk, bevesszük, befogadjuk és beírjuk. Határozottan elrendelve, hogy ugyanezt a Keserűy Pétert és mindkét nemeli utódait és leszármazottait valódi és kétségtelen nemesekként fogadják

és ismerjék el. Eme igaz és teljes nemességnek a jelei avagy a nemesi címer pedig a következő: égszínkék katonai pajzs, melynek alját különféle virágoztól ékes zöld pázsit foglalja el. Ezen egy férfi látható sárga csizmában, veres nadrágban, piros dolmánnyal, dolmány alá való subicában és páncélban, sisakot öltve és aranyos kardot vonva, amint balját csípőre téve jobbjaiban éppen most levágott, meztelen karddal átdöfött török fejet lendít felfelé. A pajzs fölé katona-sisak van helyezve lezárásként, ezt ékkövekkel és gyöngyökkel borított királyi diadém fedi, a sisak csúcsáról pedig különféle színű pántlikák futnak, igen szépen övezve és díszítve a pajzs mindkét oldalát, ahogy mindez jelen oklevelünk tetején vagy inkább elején a festő tanult kezével és tehetségével ékesebben kifejezve és megmintázva látható. Nyugodt lélekkel, biztos szándékkal és szabadsággal adjuk, adományozzuk és juttatjuk kegyesen a fent említett Keserűy Péternek, leszármazottainak és mindkét nembéli utódainak. Egyetértvén és hozzájárulván, hogy ők maguk a fent leírt címert avagy nemesi jelvényt, más igaz és jelvényrel rendelkező, címert használó nemesek szokása szerint, minden pusztító hadjáratban, lovagi játékokban, párbajokban, párviadalokban és bármilyen nemesi és hadi gyakorlatozás során, valamint pecséteken, zászlókon, kárpitokon, lobogókon, szőnyegeken, házakon, pajzsokon, sátrakon, síremlékeken és általában mindenféle dolgon és alkalmatosságon, a tiszta nemesség címén, amellyel őket a közösség és külön-külön mindenféle rendű, rangú, állapotú, méltóságú és magasabb méltóságú emberek szólítsák, hívják és nevezzék, akarjuk, hogy viseljék és hordják, továbbá egyenként ruháztassanak fel azokkal a szabadságot és mentességet adó tisztségekkel, kegyekkel, előjogokkal, amelyeket a Magyar Királyság és Erdély többi igaz, született és vitathatatlan nemesi és vitézei a vonatkozó törvények és a szokásjog szerint használnak, és folyamatosan élvezik használatát, javait és akarják s képesek is élni azokkal. Ennek emlékezetére és örökre szóló bizonyosságául elrendeljük, hogy jelen, hiteles függőpecsétünkkel érvényében megerősített oklevelünket kegyesen adják át és juttassák el az említett Keserűy Péternek és mindkét nembéli összes utódjának és leszármazottjának. Kelt Kolozsvárott, 1607. június 12-én.

Rákóczi Zsigmond

*

(SZABADI ISTVÁN)

2

*

A sárospataki varga céh szabályzatát Rákóczi György erdélyi fejedelem hitelesíti.

Gyulafehérvár, 1609. május 10. [?]

*

Nos Georgius Rakoczi Dei Gratia princeps Transilvaniae partium Regni Hungariae Dominus et Seculorum [*sic!*] Comes, etc. memoriae comendamus Tenore praesentium Significantes quibus exhibet universis quod pro partibus et in personis Circumspectatorum et providorumque Johannis Prucz, Andreae, Martinae, ac Trius Andreae, Csernahai, Georgii, Andreae, Gregorii, Francisci, Michaelis, Trius Johannes, Stephanus Gyurik, Terczi Johannes Jives, et Georgii Dobronyi, omnie [*sic!*] Magistrorum sutorum sive Calceariorum in oppido Nostro [...] in Hungarum [*sic!*]² exhibitemus, Communitatium exhibiti sunt Nobis et praesentati certi quidem Articuli, sive puncta, comprehendentes in sese hi Regulas, Mores, et Ritus in vicem se se in dicta Arte sutoria optime ex colenda, More aliorum Locorum in habitatorum eusdem [*sic!*] que artis magistrorum oppidanorum sive civitatis, Ceh assive Regulas de arte ipsorum a Divis Regibus vel principibus contentorum ac observandorum conclusus perpetuõ observandõ. Tenoris infra scripti suplicatû, [*sic!*]³ nobis Humilime, quatenus hos eosdem Articulos, omniaque, et singula in eisdem contenta Ratos, Gratos et excepta habent Literis nostris verbotenus inferi, [*sic!*]⁴ facere, pro eisdemque Magistris Artis sutoriae, ac eorundem, Successoribus universis, Gratiose confirmare dignaremur, quorum quidem articulorum idiomate Hungarico conscriptorum tenõre sequuntur in [...] modo.

Articulus primus.

Hogy ha valamily mester ember Cehünkben akar allani, ennek a varga mesternek mindeneknek elõtte szükség, hogy a Cehmestert meg keresse nagy betsülettel. 1. Ez is kevántatik hogy annak utánna az õ alatta való mester embereket is nagy emberséggel meg talállya rendi ez a C mesternek hogy az õ alatta való mestereket a Czeh jelét eljáratván egybe gyűjtse, és azokkal egyet értvén, első tiszték ez a mestereknek hogy annak a személynek menedék Levelét kérjék elő van é vagy pedig nincs ha kontárokodott é vagy nem. Jámbor Személyé jól meg ruminallyák⁵ és ha olyan Személy Lészen ne vegyék első Gongya e legyen mikor közinkben ál a Remeken minden mesterségét hiba nélkül megmutassa. Hát Bórt szépen fel készítsen mellyek közzül az egyik tehén Bór légyen talpnak való és az öve Juh Bór légyen, ez hát Bórt a Czéh pénzből vegye meg a Czéh mester, ez hát bőrrrel készitvén a mester emberek eleiben hozza és a Cmester [*sic!*] az õ eskütt tarsaival az õ modgya szerint meg lattyha ha jól leszén vagy nem. Hogy így a Varos nem panaszkodhatnék hogy nagy penzökre is jo művet nem akarunk adni, szükség azért hogy munkáját megpróbállyuk, hogy ha alkalmas é avagy nem és így a C: jóságát elrontaná tehát ezekben bé nem vetetődik, ha pedig alkalmas a Czéh Társaságára tehát készítsen azon készített Bórkökből

Remekül egy [...] Sarut fő Embernek valót, az után egy veress Sarut, egy Deli Csizmát és egy Czipellőt ha penig a Bőr jól készítve nem lészen és nagy kár lészen benne míg azon remek fel készülne tehát minden hibán maradgyon 12 az penzen hogy ha penig több több kárt téssen a Remek készítésben ismét kell annak a mesternek fizetni aki miatt a kár lótt Art[iculus]:⁶ 2 Ez is tettezik minekünk meltónak lenni: Az ért hogy a kártúl magát megohassa; és a város beli népnek panaszolkodását mi eltávoztathassuk, szükség erre az Ifiat intennünk. Annak utánna a mester Asztalnak meg adására, Légyen 12 Tál étel, először két petsenye két Asztalra való, két két kappannal, egyetemben sülvé a petsenye lészen Két malacz 50 pénz arra két tál étel lészen, Feketeleves, Lúdhús ez penig mind így szokott lenni, pulyka 2 jó Borsos egy szóval jó fűszer számmal légyen; harmadik tyúk hús éles Lével: negyedik lészen Riskása, két kappannal, és Sár konczal egyetemben, ötödik légyen káposztás hús: de miért azért mert az Étél itallal Jár, azok mellett légyen Száz icze Bor olyan penig ami nem is jó Bort a C: Szeret avagy a mesterek szeressék, a mulatási avagy Collatioi⁷ alkalmatosságával fottig mogyoro dio eledelt avagy italt akar férfiu akar Asszonyi állat légyen Czéh hire nélkül elvinni házához tehát penaja⁸ Légyen egy forint.

III. Articulus Ezt is Javallyukk mi hogy ezen Dominiumhoz⁹ tartozandó városokban esendo vásárokat s a műveket meg látván, és hogy ha olly fogyatkozás lészen benne tehát a Cmester házához felvitessék, és ha a Sarunak jó talpállása nem lészen avagy fonala kilátczanék tehát egy elsőben 12 pénz

IV Ez is tettezik minékünk hogy a mesterembert amely ember jó Lábbeli-re kéri jó arrát megigervén már penig az ember nem szeretne azon fel készült művet, ha nem ha mondana hogy a Czéh mesterhez viszi, tehát a Czéh mester a mestereket tartozzék egyben gyűjteni ennek meglátására, ott a mesterek meg a Látván Művet és jó lészen a mestereknek egyben gyujtesekért a ki műveltette a művet tartozzék az pénzel a mester penig ha jól nem művelte a művet, tehát a C mester büntesse meg egy forintal.

V Articulus. Ezt is Javallyuk mi mikor a Czéhnek mutatása Leend és kozzúlünk valamely mester ember garázdálkodnék és valakin valami kissebbséget tenne tehát egy elsőben büntetessék meg egy pint borral, 2 hanem azonal büntessék egy forintal, 3 ha ugyan nem tiltódik és rugodo-zik tehát maradgyon fél mester Asztalon a Czehtül.

VI Dolog ha a városon valamely mester ember vagy penig mester ember felesége leend, egy mást meg rutollya vagy penig a más műve mellől el hiná az árost vagy penig vásárolna nekie büntetése egy forint. Viszonság ismét mástul Legént nyilván vagy penig titkon el hivna büntetese három forint.

VII Art[iculus]: Amelly ifjú mester közöttünk lészen és ha (meg nem házasodik) mester Asztalát meg adgya, Esztendeig kotelenségében közöttünk Lakni meg lehet ha a Cenek kedvét talállya. hapenig meg nem házasodik tehát Esztendőtül tóváb ne legyen szabad közöttünk Lakni hanem ha meg kevés idővel tovább haladna tartozzék 2 forintal

VIII Ha a C mester C Jelét el jártattya, ha a Jel meg álland avagy penig eltévedne mikepen jár 18 pénz a pennája: Avagy penig e földről jön magához vészen valakit és a Jelt látván ott nem lészen mikor felvészik a Testet büntessék ezt a mester embert akár penig legény legyen 38 pénzel, Tovabba

amelly mesternek meg mondgya a Czéh mester hogy fogja a Testet és enge-
detlen lészen büntessék 18 pénz

IX Ez is tetczik minékünk jónak lenni ha valamely mester Legény vá-
rosunkban be jön, és valamely mester ember házánál meg talál szállani tehát
az ő Gazdája tartozik a Czéh mester házához igazítani, a C mester házánál
bizonyos szálása lészen, hogy ha pedig szakmát akarna művelni, egy egy nap
tíznapon Veress Sarut, hatot, három nap tizen nyolczat heti fizetése legyen
40 pénz, Sarlos Boldog Aszszony napjátul¹⁰ fogván Karátzonymig két két pénz
Karátzonymtúl fogva Sarlos boldog Aszszony napig Deli Sarutúl, Czipelestül,
mind télben nyárban, fél fél garas a szekernyétül mind télben nyárban három
pézt a két két Véggelvarnak a fitzurtúl jár egy pénz ha pedig szakmát akar
művelni, egy mesternél ne legyen szabad többet 32 Lábbelinél tizálni, ha
pedig más mester embernek volna szüksége Legényre az előbbeni Gazdája
meg ne tartoztathassa hanem el bocsássa ahoz akinek szükség lészen, ha
pedig senki nem hívja mind külön addig szabadon adhasson neki művet míg
műve tart, ha pedig a Gazda a Legént el nem eresztene büntetése egy forint,
ha a Legény sem akarna menni el 18 pénz büntessék 28 pénz büntessék
ha a mester meg nem akarná a Legény bérít fizetni büntessék egy forint.

X. Amelly Ifjú mesterségre akar állani Aprod Esztendeji ha jól fer ser-
dült alkalmas legyen 3 Esztendeig inaskodjék Ha pedig Gyenge állapottal
lészen tehát töltsön negyed fél Esztendőköt azon Ifiu tartozik kezest állítani
mert más képen meg nem fogadgya a Czéh kezessége pedig lészen húsz forint
szegődsége lészen C: mester előtt fizetése Lészen az Inasnak egy száz pénzes
ködmön Esztendőként 2 2 két két par fejt ruha egy süveg egy nadrág egy
saru, ha el tölti apród Esztendeit (minden [...] két két borjú bőre járjon) ha
kévánnya az inas menedék avagy vándorló Levelet ad a C: neki és annak az
Ifjúnak áldomása lészen száz pénz ára bor, Az Esztendős Legénynek minden
hammasra¹¹ két két Borjú Bőri járjon, Ló Bőr pedig Inas vagy Legény maga
számára meg ne vehessen Legény szegődtetésért a Maister 17 forintot.

XI Ez is teczik minékünk méltónak lenni hogy a Város béli Vargák Czéh
mestere, Törvént tehessen azó alatta való mester emberekkel négy forintig
négy forintrúl igazat tehessen a C: mester és minden város Törvénye szerint
meg elegendje 15 napra hapeniglen a mesternek mű szerszáma házánál nem
lenne, mi azon kívül hozzá nem nyúlhatunk hanem külső városi Biróra
eresztyük az igaztételt ha pedig a mesternek marhájból igazat tehetne a C:
mester tartozik a C: mesternek ez pénz.

XII Articulos. meg engettetett ez is hogy a melly ifiu meg adgya a mes-
ter ebédet a Czéh mester parantsollya meg neki a föllyebb meg irt modok
szerint az ételek felől mivel tartozzék, mert ha híjános a vagy pedig
valamellynek készítésében fogyatkozás lene, el rendelt két mester meg láttya
a C:től meg büntetődik vagy pedig bé nem vészik, ismét a Szolgáló-Ifiu tarto-
zik mind addig míg a mestereknek mulattságok lészen fen álva józanon
szólgálni, mert ha az italt el öntözi tehát a C: mester megláttya akar
valamellyik mester büntetése egy pint bor a Szolgáló mester tartozik az öreg
mestereket kiváló képen étszakának idején házához kisírni az Szolgáló
Ifiúnak a mulatásban az ő költségét nem kell költeni; Ha pedig következő
ifjú mester akarna társaságunkba jőni, tehát az előbbeni Szolgáló rend tarto-

zik ennek az ifiúnak egy köből finom jó Borral miért azért mert már erre köszöni azzal a szolgáló mesterséget

Articulus XIII Ezt is Javallyuk mi, hogy a melly földözó városunkban bé jön vagy penig a Dominium közel lévő helyein lakik a piaczon vagy penig háznál ne foldozhasson, a C: mester hire nélkül ha nem először meg keresse a C: mestert, a C: mester parantsollya meg néki hogy jól művellyen mert ha hitvánúl dólgozik meg büntetik 18 pénzel, Fejet Talpat egészszet ne tehessen ha nem ha két újni hijával léssen, uj foltal fólgyon, fejelést néki ne légyen szabad művelni itt a piacra ha ki ül a tartozik a C: számára 28 pénzel ezt a C: Ládájában kell szólgáltatni

XIV Art[iculus]: Adgyuk tudtukra mindeneck a kiknek illik, hogy amelly a fiu először Czéhet akar követni. Tartozik a Cének 2 forintal egy elsőben ez két forint a C: Ládájában szólgáltassék a C: szükségére, a Czéh Ládájából mind viaszszat, meszet és hamvat, kérget és ezekhez való szerszámokat valamelly a mesterséghez való a mesterek vegyék meg a C: számára, hogy ha efféle szerszámot valaki ha feles a C: hire nélkül meg vészi, büntessék egy forintal. Amelly szegény mester közöttünk meg nyomorodik, kór ágyában esik gyámoltalan magával jól tehetetlen annak szükségét tartozik a C: mester a C: Ládájából fel segiteni, ha penig közöttünk való mester betegségbe esik, tehát mester Ember, mennyen etszakára hozzája ha penig mester legény leend, mester legént kell hozzá külden, ha inas inast etszakára egy póltzára Gyergyát a C: Ládájából adgyon oda a C: mester

XV Art[iculus]: Ez is tetczik minékünk igaznak lenni, hogy a Timárok a Piacra égett Bórt ne hozzanak igaz táblát messenek jól meg Cserezzék mert ha a C: mester el megyen egy mester emberrel meg látására hogy valamelly Timár mester előtt hitvánúl készített Bórt talál a C: mester elvehesse a hitván művet ennek fele a Városi Fő Birónak fele penig a C: nek járjon ha fel váltsa a Timár 2 pénzel váltsa meg. A Bór Gyűjtő 12 órákig a Bórt fel ne szedhesse, mert ha a C: mester rajta talállya el vészi ennek is fele a Fő Birónak fele penig a C: nek jár, ez okáért hogy a város művek miatt meg ne fogyatkozzék. a Timár olyan Bórt meg ne vehessen amelly nem Bocskornak való, egész Bórt néki ne légyen szabad el adni mert ha rajta kapják nagy kár vallás nélkül nem marad.

XVI Art[iculus]: Meg engettetett ez is hogy a Szűcs mester ember az öreg Juh Bórt meg ne vehesse, miért az ért mert nem az ő művehez való: Ismét a Szij gyartó a Bórt 12 óránál előtte meg ne vehesse Hammast ne tarthasson mert kénserítettünk mi hogy a város parantsolattyanak mi is elegek lehessünk hogy mindenkor Láb belit és Bocskort mindenkor közöttünk talállyanak: mert mi efféle Bórókbül szoktunk mindenkoreféle művet művelni, Sőt önön maga is a pataki Fő Biró Uram Felette igen parantsol minékünk hogy a Láb béli a városon meg ne szűküllyön, ha valamelly mester embert a Czéh mulattságában Látna a C: mester vagy penig a mesterek hogy magát ugy nem viselné amint a C: Törvénye tartya vagy penig nyelvével valamelly mesternek kissebséget szóllana a C: mester meg nem büntetné vagy penig el mellőzné tehát büntessék a C: mestert 32 pénzel.

XVII Ez is tetczik minékünk igaznak lenni hogy ha a piacra avagy házhoz hoznak 25 Bórt és hogy ha valamelly mester meg akarna venni maga számára, rendeltük ezt hogy a Több mesterek is egyaránt osztozhasanak

vélle, ha pedig kevesebb tehát vegye meg maga és Senki vélle ne osztozhassék.

XVIII Ez is tetik minékünk hogy a pataki C: mesterek legyen hatalma azon hogy a ki a mesterek között nem tart és mesterségét akarná művelni, a Czéh mester menyen annak házához az ő eskütt Társaival együtt vegye fel a művét és vegyék el és ezen legyen hatalma az ő művének el vitelén mind addig míg a mesterekkel egyességet nem tart.

XIX Art[iculus] Ez is tetik minékünk méltónak lenni amelly mesternek Isten fiát fel neveli és magának való mester akar lenni tehát fél mester ebéd-del tartozzék, avagy a mestereknek Leányi felnevelkednek másunnan jót idegen mester Legény el venné tehát a Legénynek is fél mestersége Légyen ha pedig mester ember fia mester Leányát el venné tehát szerződgyön meg a mesterekkel a mint akarják.

XX Art[iculus]: Minden 15 nap Czéh Gyűlése legyen Hétfűn 12 órakor
XXI Mivel hogy Magyar Országban kivált képen ezen Dominiumban Lévo városok, faluk ezen városunkban való Czéhez Tartyák magokat és azoktól fügnek hogy így senki rend tartás nélkül ne legyen hanem kiki az ő rendi alá vettett legyen akarunk ez hogy a tokai kereszturi tarczali ujhelyi és akar mellyben valamely ezen Dominiumot illeti ezen S:pataki Varga Czéhét illeti amire nézés, Ezt is Javallyuk mi hogy vannak vagy pedig ha lennének ollyaténok kik bosszúságokban ideig vagy pedig valamely olly maga erköcstelenségeért, ki hadnák a mesterek a Cébűl és viszonság bé akarna állani tehát tartozék fél mester Asztallal mert mi hittel és petséttel tartyuk a Czéhét.

XXIII Meg engettetett ez is mivel hogy a Varga mesterség terhes mesterség kéntelenitetnek a marhás emberhez folyamodni: meszet, tseret, Fát Bűrt hozatni és eletek táplálására szántatni vettetni, tehát azok szantó és szekeres emberek is mivel hogy ők is az őmesterségek nélkül el nem lehetnek, tehát ami nemű munkára avagy műre akar Saru akar Bocskor egy szóval akar minémű Lábi öltöző Légyen az szabadon művelhessék ahoz való műszert a magok Gyártott Bűrbűl valamely leg könnyebben juthatnak Tanult mesterségekhez tartsanak, egy szóval valamely munkát tudnak a magok gyártott bőrbűl mivelni szabadon mivelhessék házokban

XXIV Art[iculus]: Mint hogy mindeltig szokás volt hogy a pataki Fő Birót ő kegyelmet a C: béli mesterek tisztességes ajándékkal új Esztendőben változáskor megtalállyák végezetre valamely mester ujjonnan lézen mestere a C: mesternek tartozik egy himes kesztyűvel.

XXV Ez is tetik minékünk mivel Czéhünk nemesnek mondatik, senkit a mesterek között a paraszt Biró avagy paraszt tanács magok szolgálattya mellé [...] vagy pedig valamely más afféle szolgálatra ne foghassák avagy ne tehessék.

XXVI Ez is tetik minékünk hogy a mester után dohányozva ne Járjon mert ha C: mester vagy pedig más egyéb mester meg láttya elsőben 12 pénz a büntetése ismét a Legénynek és Inasnak is parantsoltatik hogy Bortűl meg részegedvén az után szitkozódva ujjongatva ne járjanak a mestert meg betsűllyék a városon vagy pedig egyebűtt meg láttyák süveget vegyenek külső embert is a szerént.

XXVII Articulus Ez is tetik minékünk igaznak lenni hogy talátnak ollyak kik a Dohányozásért, kartyázásért Jatékért és egyéb afféle mulattságért a mesterek Legények és inasok az Isten házát predicatiot elmulatyák, mert ha elérík rajta elsőben büntessék a mestert 18 pénzel a Legént, Inast 12 pénzel.

Nos itaque premissa supplicatione Nobis modo quo supra porrecta Faventer exaudita et clementer admissa, prescriptos, universos et singulos, Articulos, omniaque et singula in eosdem contenta Ratos Gratos, et excepta habentes, praesentibus Literis meis de verbo ad verbum, sine diminutione, augmento (utiquidem ab eisdem fuit postulatum) vel variatione aliqua inferi [sic!] et inscribi facientes, quo ad omnes earum continentias, articulos clausulas ex puncta, eatenus videlicet quatenus isdem Rite et legitime existunt conclusi, viribusque eorum veritas suffragatur, Ratos et Gratos et accepta habent gratiosi confirmavimus, prout praepatitulis Johannis Prucz, Andreae, Martino, altera Andrea, Csernahai, Georgius, tertio Andrea, Georgio, Francisco, successoribus universis perpetuo valituros gratiosae confirmans perpraesenti. Quo circa nobis fidelibus nostris, generoso Thoma, debreczini de Kiralydarócza, bonorum nostrorum cis et ultra tibiscanorum in Hungaria prefecto egregii item et nobiles benedictae Bodor, provisorii Bonorum, Castellanisque ac aliis officialibus arcis nostrae Sáros Patakiensiae; nec non circumspicis et praevidis [sic!]¹² Mathiae Szabo-Judici primario ceterisque - Juratis oppidi Nostri Saros Patakiensini: cunctis etiam aliis cuius cumque status, conditionis et praeminentiae hominibus, quorum videlicet interest vel intererit, modernis scilicet et futuris quoque pro tempore constituent, harum saeriae comitatus comittimus et mandamus firmiter quatenus nos [...] a modo deinceps successivis semper temporibus, praescriptos magistros sutorum in suae [!] calceatos ipsorumque successores universos in praeficatis univerum [sic!]¹³ et singulis ritum et regulari in Ceca seu confrateritate [sic!]¹⁴ ipsorum receptorum perpetuorumque usurpandorum punctis, et articulis eorumque omnibus Clausulis et punctis, medis omnibus conservare et alios etiam conservari facere debentis, [sic!]¹⁵ eosdemque, ac eorundem successores universos iisdem perpetuo uti frui et gaudere posse permittatis, neque eosdem, vel eorum successores universos iisdem vel eorum particulis et punctis, quoquo modo impedire turbare, seu quovis modeste presummatis, vel sitis aut si modo aliquali: secus non facturi; praesentibus perlectis exhibendi [sic!]¹⁶ restitutis, in cuius rei memoriam firmiterque [sic!]¹⁷ perpetuam praesentes literas nostras pedetentis [sic!]¹⁸ et authenticis sigilli nostri nomine roboratas memoratas magistris sutoribus ac successoribus ipsorum sucesoribus universis clementer dandas et concedendas esse. Datum in Civitate Nostra alba-Julia[!] die Decima mensis maji Anno Domini Millesimo sexcentesimo nono.

Georgius Rakoczi

*

Egyszerű másolat. Az irat hitelessége erősen kérdéses. Igen gyenge latinsága és magyarsága valószínűtlenné teszi, hogy a gyulafehérvári kancellárián készült volna az eredeti dokumentum, nem is beszélve a téves datálásról.

A nehezen értelmezhető latin szöveg alapján a fordító többnyire csak tartalmi kivonatot volt kénytelen készíteni.

Jelzet: A. I. 69.

*

Mi Rákóczi György Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Réseinek ura és székelyek ispánja stb. jelen okleveleünk tartalmával adjuk tudtára mindenkinek, kit illet, hogy a képviselőben és személyesen is megjelent, [Sárospatak?] városunkban lakozó érdemes és gondos vargamesterek, Prucz János, András, Márton, Trius András, Csernahai György, András, Gergely, Ferenc, Mihály, Trius János, Gyurik István, Terczi János és Dobronyi György mindannyiuk nevében beadvánnyal fordultak hozzánk. Nekünk is bemutattak bizonyos cikkelyeket avagy pontokat, amelyek a magukra vonatkozó szabályokat, erkölcsöket és szokásokat tartalmazzák a nevezett mesterségre más mezővárosokban vagy királyi városokban lakó mesteremberek szokásainak megfelelően, a céheket vagy szabályokat a megelégedett és megbecsült mesterségükről a szent királyok vagy a fejedelmek által örökös megtartással bezárva. A tartalomnak alulírott kérésére, nekünk legalázatosabban, annál fogva ugyanezen cikkelyeket, összes és külön-külön ezekben foglalt végzéseket, kegyeket és kitételeket oklevelünkbe szóról szóra felvenni, ugyanezen vargamesterek és minden utódaik számára kegyesen megerősíteni rendeljük, ezen cikkelyek tartalma itt következik magyar nyelven leírva:

Mi tehát a hozzánk eljuttatott, fent ismertetett kérést jóindulatúan meghallgatván és annak kegyesen engedvén a nevezett összes és egyes-egyes cikkelyeket, összes és egyes-egyes benne foglalt végzéseket, kegyeket és kitételeket jelen oklevelünkbe szóról szóra, bármiféle megcsonkítás, hozzáadás vagy változtatás nélkül (ahogy ezt ők kérték) beiktattatva és bevételve, hogy minden cikkely, záradék és pont szokás és törvény szerint belekerüljön, és törvényerőre emelkedjék, a végzéseket és kegyeket és kitételeket megerősítjük, amint az a fentebb megnevezett Prucz Jánosra, Andrásra, Mártonra, a másik Andrásra, Csernahai Györgyre, a harmadik Andrásra, Györgyre, Ferencre és összes utódaikra nézve megerősítést nyert jelen oklevelünkben. Elrendeljük és meghagyjuk, hogy híveink, nemes királydaróczi debreceni Csoma, Tiszán inneni és túli javaink felügyelője, és nemes Bodor Benedek, sárospataki javaink felügyelője, valamint várnagyaink és más tisztviselőink, továbbá Szabó Mátyás főbíró és Sárospatak többi esküdtje: mindenféle más tisztben, állapotban és rangban lévő emberek, akiknek csak közük van vagy közük lesz hozzá ma és az eljövendő időkben, legyetek kötelesek arra ügyelni és másokat is erre kényszeríteni, hogy a fentebb leírt vargamesterek és összes utódaik együtt és külön-külön is a bevett és majd örökösön használandó pontok szerint szabályozzák szokásaikat a céhen avagy testvéri közösségen belül, és összes utódaik is használhassák, gyarapodhassanak és boldogulhassanak, és sem őket, sem összes utódaikat jelen oklevelünk felolvasása és átvétele után annak részleteiben vagy pontjaiban ne akadályozzák, vagy bármilyen módon zaklassák, nekik gondot ne okozzanak. Ennek örök és biztos emlékezetére [elrendeljük,] hogy jelen függőpe-

csétünkkel és nevünkkel megerősített oklevelünket kegyesen adják át a vargamesterek és összes utódaik számára. Kelt Gyulafehérvárott, 1609. május 10-én.

*

(SZABADI ISTVÁN)

¹ A helységnevet kivakarták.

² in Hungaria

³ suplicati

⁴ inseri

⁵ meggondolják

⁶ cikkely

⁷ vendéglátás

⁸ büntetése

⁹ uradalomhoz

¹⁰ július 2

¹¹ A hammas (hamvas) a bőr meszes vízben való áztatására szolgáló edény.

¹² providis

¹³ universum

¹⁴ confraternitate

¹⁵ debeatis

¹⁶ exhibenti

¹⁷ firmitatemque

¹⁸ pedentis

3

*

*Rákóczi László 150 forint zálogkölcönt vesz fel Beszermeni Andrástól.
Kisruszka, 1617. október 31.*

*

En Felső Wadaszi Rakoczi Lazlo mindeneknek az kiknek illik adom Ertesekre hogy en nagy es el tawosztathatatlan szüksegemnek idejē kiwaltkeppē penigh szőlőimnek miwere vettem fel az en jo akaro uramtul az Nemes es Vitezlő Beszermeni Andrastul es felesegetül Szüniei Mathe Ersebettül szaz es ötwen forintot, araniúl es ó dutkajúl,¹ az araniat ket ket forintban szamlalwan. Mely masfel szaz forintbn wetettem ő keğnek szalokban egy puztamát, mely az warosnak also wegenel az felső szeren wagion az Gaal Szezi hatarban, szantó földeiwel, reteiwel es az hegy beli bor dezma jöwedelmewel. Attam penig ő keğnek illien okon hogy walamigh en wagy maradekom ő keğmeknek wagy maradekjoknak az megh írt summat araniúl es ó dutkajul le nē teszük, pacifice² birhassak az puztat szanto földeiwel es hegybeli jöwedelmewel. Hogy ha penigh walami okbul en wagy maradekim ő keğmeket wagy maradekokat az puztanak birasaban es jöwedelmeben megh haboritanok es az hegy beli bor deszmat megh nem adnam wagy maradekim successorim³ megh nem adnak, tehat diplomō⁴ maradgjak es successorim maragjanak, mely diplomrúl az az harō szaz forintrúl akkor beli es ebben az jarasban lewő szolgabiro egy eskuttewel ad instantiam Andreae Beszermeni, confortisque ipsius sine omni citatione et certificatione⁵ ki jöwen az en Gaal Szezi jozzagombul es successorimnak jozzagokbul abscessis omnibus juridicis remedijs et justitijs Regni plenaria executiot⁶ tehessen, es az duplomom kíwül az puztat is keszükben adhassa. Actum et datum in Kis Ruzka die ultima Octobris, Anno 1617.⁷

Ladislaus Rakoczÿ mpa.

*

*Eredeti. Rákóczi László papírfelzetes gyűréspecsétjével.
Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 18. no. 396.*

(DIENES DÉNES)

¹ Dutka: háromgarasos pénzérme.

² békében

³ örököseim

⁴ duplán, kétszeresen

⁵ Beszermeni András kérésére és az ő maga biztosítékával, minden idézés és perbehívás nélkül

⁶ kizárva az ország minden törvényes orvoslásából és igazságtételéből, teljes nyomozást

⁷ Készült és kiadatott Kisruszkan, október utolsó napján, 1617-ben.

Miskolci Csulyak István zempléni református esperes emlékezteti I. Rákóczi Györgyöt, hogy Isten a világi hatalmasságot felelősséggel ruházta fel a rászorulóknak gondviselése ügyében. Kéri, hogy Salánki György szegénységre jutott sárospataki tanáron segítsen.
Olaszliszka, 1630. augusztus 22.

Ad illustrem Baronē dm. Georgiū Rakoczi, intercessionales pro dnō Geōr Salanki.¹

Alazatos szolgálatomat ajánlom Ngđk mint kegielmes Patronus Uramnac, es az szent Inñec gazdag kegielmét az szent Lelek'k meg szentelesevel jo szerentses hoszu elettel kivanō.

Nagōs Uram az Inñec hegedwse az David kiraly Psal. 82 – 6. az földi Magistratusokat Isteneknek hja: kic közzwl vele eggwt az tizta itiletw emberek, ezen ez mi darab földwnkōn Nagodot (eggiknek es)² elsőnc valjuc lenni: az mely Isten az egeket maga igazgattia, az földet penig az emberek'k ugy mint szaam ado safarok'k, adta. Psal. 115 – 16. Hát valamint az In chielekedic az egekben, azont kel az Magistratusnakis ez földōn chielekedni. Az soc közzwl az In minden ötet segítsegwl hivokhoz közel vagon kōnōrgeseket meg halgattia, az ötet félők'k akarattiokat teszi, ugy hogy kezét meg nittia, az el esendőket fel emeli, es az ő jo voltaval mindē lelkes allatokat alkalmas idōben be tōlt. Mellieket azon Davidnac 145 Soltarabol nē azert szamlaloc elōl, mintha Ngđ azokat sokszor nē olvasta volna, es nē tudna hogi azont kellien chielekedni; hanē hog' az en emlekeztetesemreis az Urnac beszede zengedezzen az Ngđ fwleiben.

Ugy vagon Nagōs Uram Ngdrais sokak'k szemei néznc: mert az In, ugy mint földi Inre sokakat bizot az Ngod gondgia viselesere, kikre mint (kegies daikanac)³ edes atianak kiis kel alkalmas idōben adakozo kezét niutani: de főkeppen azokra kic az mint az mi Apostolunc bizonittia 1 Timot. 5 – 17 . az Templomokban es az Scholakban tanitanac.

Azoc közzwl eggic az Ngđ Pataki Scholajaban tanito Salanki Giörgy atiankfia: ki az el mult chieterteken nekem irot leveleben jelenti utolso szegenségre jutot sorsat, es kivannia tōlem, ha miben tudom, el haniatlashoz közelgetō szerentsejenec fel giamolitasat, ne kenzerittesec az szwkseg miat tiztiben meg restwlni. (Talam Nagđnac irot supplicatiojabol Ngđis erthetet volna fogiatkozot allapottiarol: ha avag')⁴

Talam Ngđis ez ideiglen eleit vōtte volna fogiatkozot allapottianak, ha avag' az Ngđhoz dirigalt supplicatiojat⁵ Nğk be adtac volna, avag' ha be adtakis kwlōmb kwlōmb féle terhes gondai feledekensegben nem jutaztotac volna. Ezt az utat illendōnc talaltā, hog' mivel minniajunk'k szemei Ngđra néznc, kit In az ő Ecclājanac taplalojul adot: es azt mondotta, hog' petite ut accipiatis,⁶ Ngđat alazatoson kerem, niavalas atiankfia mellet valo tōrekedesemet ne vegie terhesen, hanē inkab olliā atiai indulattal forduljon hozza, hog' eretze hasznat az en erette Ngod elōt való esedezesemnc, es tombolva mondhassa im ez 34 Psalmusnac 7 versetskejet: Ime en szegeni Mester

kialtottam, es az Ur ó Ngã meg halgatot, es mindē szw̄ksegemből meg szabaditot engemet. Melliet Ngod azert chielekedgiec, hog' őis őrómēl es nē banattal jarjon el tiztiben. Hebr. 13 – 17. Enis Ngk kegies adakozasat Iñ erőt advã szolgalatomãl es Iñhez valo kónórgesemēl meg igiekezem halalnom. Ennec az Innec atiai oltalmazasat kivanō Ngdon sőt egez kerezteni udvara nepen ejel es nappal lenni.

Ngđnac szovalis izentem mire legien Salanki Uramnac nagjobj szw̄ksege.

(*A lap szélén*): Non fuerunt redditae propter certas causas, solus postea reddidi ante profectionem in Transylvaniam.⁷

*

A levél eredeti fogalmazványa.

Jelzet: Kgg. I. 1. 116-117. fol.

Közölte Zoványi Jenő átírásban a Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár X. évfolyamának (1911) 97-98. lapjain.

Betűhíven közölve: Régi Magyar Költők Tára XVII. század, 2., Budapest, 1962, 324. p.

(DIENES DÉNES)

¹ Méltóságos Rákóczi György főúrhoz benyújtott folyamodvány Salánki György úr érdekében.

² Kihúzza.

³ Kihúzza.

⁴ Kihúzza.

⁵ irányított kérvénye

⁶ kérjete, hogy kapjatok

⁷ Bizonyos okok miatt nem adták át, csak később adtam át, az Erdélybe menetel előtt.

Miskolci Csulyak István zempléni református esperes kéri I. Rákóczi Györgyöt, hogy a sárospataki iskola épületét zsindeleyeztesse meg, mert oly mértékben beázik, hogy az ifjúság eloszlását is okozhatja.

Bodzásújlak, 1632. január 7.

*

Illustrissimo ac Magnifico Domino Georgio Rakoczi de Felső Vadasz, misericordis Dei gratia Regni Transylvaniae Principi, partium regni Hungariae Dño ac Sicolorum Comiti, et Patri Patriae, Dño Dño nobis gratiosissimo.¹

Alazatos szolgálatunkat, es az Nagsagodnac boldogsagos hoszu eletejért Iñhez valo buzgo kónörgeswnket igirjwc, mint kegielmes Urunk'k, es edes gondviselő atiank'k. Az Bekesegnec fejedelmétől ezt az újonnan fel virradot eztendőt kivanniuc Nğk az el mult eztendónél chiendesebnec, békesegesbnec es őrvendetesebnec lenni, Aszoniunkal, Nağd uri fiaival ó Nağal sőt egez kereztién udvara nepevel egietemben.

Kegielmes Urunc mindenek'k előtte Nağdtol botsanatot, es az irasra batorsagot kérwnc. Botsanatot azért: ne itelje Nğd tiztwnkhöz illetlenec lenni az Ecclānac faidalmas sebeinec mostani tapogatasat.

Batorsagot azert kivanunc, Nğd ne zarojja be alazatos esedezeswnc előt regi keg'elmessegenec aitajat, hanem legien szabados kónörgeswnc. Mert jollehet az gazdag kegielmw Iñ regi honniabol, mint szinten Abrahā Patriarkat, ki mozdította Nğdat, es mas orszagnac Fejedelmévé szentelte: mindazonaltal az szent Iñ utan mostannis chiak Nğdra néz nec kivaltkeppen szemeinc. Annakokaert az Ngod kegielmessegeben bizvan, az Pataki Scholanac mostani rongiossagaban Nğdtol meltan kivanunc méltó giogitast, ki az regiseg miat, es az sindelezesnec eczeris maszoris le hullasa miat, chiak közel vagion utolso romlasahoz: mivel imār az dakok'kis nagy része az chiorgas miat szarazbannis benne nē lakhatic. Az Scholara valo gondviselesre ugi vagiō maid inkab mindē giwleswnkben szorgalmaztat az Deaksag: de mindennél inkab az en Inspectorsagom es Predicatori tiztwnk ugiā kenszerit, hog' az meli anianknac kebeleben az tiztesseges tudomaniokban nevedettwnc, annac ruhazattiara vigiazzunc, es el romlasanac, az mint tólwnc lehet, ellene aljunc. Minekokaert Nğdk alazatoson kónörgwnc, méltoztassec Nğd kegies indulattiabol az Scholat meg sindeleztetni, minekelőtte mindenestől az szaru faival eggwt le szakadgion: mely Nagdk chiak leg kissebbic parantsolattia altalis végben megien. Ha penig Nğd Scholajahoz valo kegies akarattiat mostanaban tova halaztia, Nğd ne ellenze, ha orszagunk'k kereztién tagjait ezen dolog felől supplicationkal requiraljuc,² hog vigazatlansagunk miat az deaksag az Scholanac alkalmatlansagát latván meg ne oszoljon, es miis gonoszul ne haljunc miatta. Mert kegielmes Urunc ugy beszelgettwnc magunc közöt, hog' ha az Ecclānac Daikai, kikre Iñ annac gondgiaviseleset bizta, kesedelmeskednec illien közönseges haszonra tartozo dologban, az utolso szwkség arra kételenit bennwnket, hog' erőnc főlöttis meg erőltesswc magunkot, es avag' chiak gikennielis meg kóttesswc, avag' ha

anni Collectanc³ lehet ugiā meghis sindeleztesswc. Chiak erről kellettc Ngđat alazatos irasunc által meg talalnunc. Nagđtul mint kegielmes Urunktul men-
nél hamarab kegielmes valazt varunk.

Az kegielmes Ur Iñ, ki Ngđot az tengerhez hasonlo soc haboruc utan meltosagos fejedelméneć szekiben be wltette, fejedelemseget allandova tegie, adgia Ngđk az orszag gubernalasara bóltseşegét Salamoñac: életét jo szeren-
tsekel coronazza; egi eztendejét ezerré terjesze; es mindē ellensegi ellen ne-
vezetes giózedelmećkel megh aldgia s meg confirmalja.⁴

Kólt az Ecclānac Uylakon valo kózőnşeges gwleşeben, 7 Januarii 1632.

Stephanus P. Miscołcinus Senior, et tota fraternitas dioeceseos Zemp-
leniensis.⁵

(*A lap szélén*): Generosus dñus Praefectus non transmisit in Transylva-
nia.⁶

*

A levél eredeti fogalmazványa.

Jelzet: Kgg. I. 1. 153-154. fol.

Közölte Zoványi Jenő átírásban a Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár X. évfolyamának (1911) 125-127. lapjain.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Méltóságos és nagyságos Felsővadászi Rákóczi György úrnak, az irgalmas Isten kegyelméből Erdélyország fejedelmének, Magyarország részei urának és székelyek ispánjának, a haza atyjának, nekünk legkegyelmesebb urunknak.

² könyörgésünkkel megkeressük

³ gyűjtésünk

⁴ erősítse

⁵ Miskolci Pastoris István esperes és az egész zempléni egyházmegye testvéri közössé-
ge.

⁶ A nemzeti jóságigazgató úr nem küldte be Erdélybe.

6

*

*I. Rákóczi György kiegészítő utasítása Pathay Sámuelnek, aki követségbe
indult a császárhoz.*

Porumbák, 1634. március 30.

*

Isten eo felsege minden jóval algion meg.

Im most dellest 3 orakor micoda levelet hozak az batiadnak¹ verissima pariajat² meg kultuk kin valo gialazat tetelt mint hog torventelenul leot raita az mint írja magunk gialazattianak tarthattiuk parancolliuk erreolis csaszar eo felseget tanald meg es igen meg bantodas keppen ad eleiben eo felsegenek ugi mind az által csaszar eo felsege meltosaga se bantodgiek meg s az mi beculetunk is helben maradgion az tortent dolgon valo meg bantodasunknak nehezen való szenvedesitis eszben vehesse eo felsege satisfactiotis³ kivani eo felsegetol es parancolatot az strassak be bocsassak az battiadat eg testver leven vele tartozol beculetet oltalmazni de leg kival keppen az mienket, micoda levelt írtunk Melit Peternekis im annak is massat kuldiuk, Cardinal uramat Cancellariustis⁴ meg tanald ezen dologrol.

Datum Porumbák 30 Marty Ao 1634

G Rakocy mpa

Az fel indulással ne kesedelmeskedgiel 12 maira promulgalliu⁵ az giulest ki be fog allani 14, nekunk sok propositioink⁶ nincenek az statusoknak sem leven sok gravaminajok⁷ ha mar vege leszen ha meg erkezel az giules alat bizon semmi köszönet nem leszen benne az mint velünk 11 Ap: fogsz Patakról meg indulni Becsbennis mig vag bele telik 17 nap ot bar csak 7 napot kesnelis meg itelheted mikor juhes meg az giules penig eg altalliban usque ad 3 Junij ha celebraltatik⁸ parancolliuk sies fel menni kessedelmeskedesid miat ne teg kart minekunk.

Ez elmúlt Eperjesi tractan micoda vegezes leot az solgak allapottiarol im annakis verissima pariajat kultuk.

*Kívül: Egregio Samueli Patthaj de Varad, Aulæ nostræ familiariae, Fideli nobis dilecto.*⁹

*

Eredeti. A címzést leszámítva I. Rákóczi György autográfija, fejedelmi gyűrűspecstjével kétszer pecsételve.

Jelzet: A. II. 85.

*

Isten öfelsége minden jóval áldjon meg!

Ím most délest 3 orakor micsoda levelét hozták a bátyádnak, pontos másolatát megküldtük. Kin való gyalázattételt, minthogy törvénytelenül lett rajta amint írja, magunk gyalázatának tarthatjuk. Parancsoljuk, erről is császár öfelségét találd meg, és igen megbántódás képen add eleibe öfelségének, úgy mindazáltal, hogy császár öfelsége méltósága se bántódjék meg s a mi becsületünk is helyben maradjon. A történt dolgon való megbántóda-

sunknak nehezen való szenvedését is észben vehesse őfelsége. Elégtételt is kívánj őfelségétől és parancsolatot, hogy a strázsák bebocsássák a bátyádat. Egy testvér lévén veled, tartozol becsületét oltalmazni, de kiváltképpen a mienket. Micsoda levelet írtunk Melith Péternek is, ím annak is mását küldjük. Kardinális uramat, Kancellárt is megtaláld ezen dologról.

Kelt Porumbákon, 1634. március 30-án.

Rákóczi G sk.

A felindulással ne késedelmeskedjél. Május 12-ére tűzzük ki a gyűlést, amely be fog állni 14-ére. Nekünk sok előterjesztésünk nincsen, a státusoknak (a nemességnek) sem lévén sok panaszkodásunk. Ha már vége lesz, mire megérkezel, a gyűlés alatt bizony semmi köszönet nem lesz benne. Amint véltük, április 11-én fogsz Patakról megindulni, Bécsben is míg vagy, bele telik 17 napba. Öt esetleg 7 napot késnél is, megítélheted, mikor jöhess meg. A gyűlés pedig egyáltalán június 3-ig ha végbemegy. Parancsoljuk, siess felmenni, késedelmeskedéssel ne tégy kárt minékünk. Ez elmúlt Eperjesi tárgyaláson micsoda végzés lett a szolgálak állapotáról, ím annak is pontos másolatát küldtük.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Pathay Máté, akit Melith Péter szatmári főkapitány kiűzött a házából. Minthogy Rákóczi familiárisa volt, a fejedelmet sértette a hatalmaskodás, hiszen alig néhány hónapja Eperjesen (1633. szeptember 28.) egyezséget kötött a királlyal, amely tartalmazta a Rákóczi hűségén lévő nemesek védelmét is (Erdélyi Országgyűlési Emlékek IX. 390. p.).

² pontos másolatát

³ elégtételt

⁴ Pázmány Péter esztergomi érsek; Sennyey István győri püspök.

⁵ május 12-ére tűzzük ki

⁶ előterjesztésünk

⁷ panaszkodásunk

⁸ június 3-ig lefolyik, végbemegy

⁹ Vitézlő Váradai Pathay Sámuel udvari emberünknek, kedves hívünknek.

II. Ferdinánd király, I. Rákóczi György erdélyi fejedelem kérésére, Sáros-patak mezővárosnak szabad vásártartási engedélyt ad, amit évente négy alkalommal, pontosan meghatározott napokon gyakorolhat.

Bécs, 1634. július 25.

Nos Ferdinandus Secundus, DEI gratia, Electus Romanorum Imperator, Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniaeque etc. Rex. Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, superiorisque et inferioris Silesiae, Marchio Moraviae, superiorisque et inferioris Lusatiae, Comes Habsburgi, Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit vniversis. Quod nos cum ad requisitionem Illustri Georgii Rakoczy, Principis Transylvaniae, et quarundam Regni Hungariae partium Domini, ac Siculorum Comitum, pro parte Prudentum [sic!] ac Circumspectorum, Judicis et Juratorum, caeterorumque Ciuium et Inhabitantium Ciuitatis et Oppidi Saarospatak, in Comitatu Zemliniensi existenti habiti, nunc per eundem Principem, titulo Inscriptionis possessi, apud nos factam, tum vero pro vtilitate et commodo dicti Regni nostri Hungariae, sed et Incolarum atque Inhabitantium eiusdem Ciuitatis et Oppidi Saarospatak, ad idem Oppidum, quaternas Nundinas liberas, seu fora annualia libera, in festiuitatibus, vnas quidem Sancti Gedeonis, hoc est, Trigesima die Mensis Martij, alteras autem Dominica Exaudi, hoc est, ipsa Dominica, quae festum Sacrae Pentecostes praecedit, tercias porro Sancti Regis Ladislai, hoc est, die vigesima octaua Mensis Junij, quartas denique Sancti Gebhardi, nempe vigesima septima die Mensis Augusti, alijsque diebus ipsas festiuitates praecedentibus et immediate sequentibus ad id necessario aptis et sufficientibus, omni anno, et omnino sub iisdem libertatibus et praerogatiuis, quibus Nundinae liberae, seu fora annualia libera, liberarum Ciuitatum nostrarum, aut Oppidorum et Villarum celebrantur, perpetuo celebrari duximus gratiose annuendum et concedendum. Imo annuimus et concedimus praesentium per vigorem, absque tamen praeiudicio Nundinarum seu fororum annualium liberorum et aliorum quorumcunque locorum circumvicinorum. Quocirca Vos omnes et singulos Mercatores et Institores ac forenses homines et viatores quoslibet, harum serie assecuramus, affidamus et certificamus, quatenus ad praedictas Nundinas seu fora annualia libera, per nos in praedicto Oppido Saarospatak, modo praemisso, perpetuo celebrari commissas et concessa, cum omnibus mercantijs, rebusque et bonis vestris, libere, secure et absque omni pauore seu formidine, personarum rerumque et mercantiarum Vestrarum veniatis, properetis et accedatis, peractisque ibi, negotiationibus Vestris omnibus, iterum ad propria aut alia, quae malueritis loca, redeatis, saluis semper personis atque rebus Vestris, sub nostra protectione et tutela speciali permanentibus. Et haec volumus per fora et alia loca publica vbique palam

facere proclamari. Praesentes autem, quas Secreto Sigillo nostro, quo ut Rex Hungariae vtimur impendenti, communiri fecimus; Post earum lecturam semper reddi volumus et jubemus praesentati. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae, die Decima quinta Mensis Julij, Anno Domini, Millesimo, Sexcentesimo, Trigesimo quarto. Regnorum nostrorum Romani decimoquinto, Hungariae et reliquorum decimoseptimo, Bohemiae vero Anno decimo octavo.

Ferdinandus m[anu] p[ropria]

Stephanus Sennyey
Episcopus Jauriensis mp
Laurentius Ferenczfő mp

*

Eredeti.

Pergamen (54x27x8 cm), 60 mm átmérőjű függőpecséttel (sérült).

Jelzet: A.II.86.

*

Mi II. Ferdinánd, Isten kegyelméből mindenkor szent, választott római császár és Németország, Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország és Szlavónia stb. királya, Ausztria főhercege, Burgundia, Stájerország, Karintia, Karniola, Alsó- és Felső-Szilézia hercege, Morvaország és Alsó-Felső-Lausic örgrófja, Habsburg, Tírol és Goricia grófja stb. Adjuk emlékezetre jelen iratunk tartalmával mindenkinek, akiket illet, hogy mi méltóságos Rákóczi György, Erdély fejedelme, a Magyar Királyság bizonyos Részeinek ura és székegyek ispánja, mint eme kiváltság birtokosa, most nálunk tett kérésére, a Zemplén vármegyében fekvő Sárospatak város azaz mezőváros bölcs és körültekintő bírása, esküdtjei, továbbá polgárai és lakosai részére megnevezett Magyar Királyságunk Sárospatak városának azaz mezővárosának lakói és lakosai hasznára és gyarapodására kegyesen elrendeljük engedélyezvén és hozzájárulván, hogy abban a mezővárosban négy szabad sokadalmat, avagy évenkénti szabad vásárt tartsanak örökösén az ünnepeken, mégpedig egyiket Szent Gedeon azaz március hónap harmincadik napján, másikat pedig Exaudi vasárnapján, vagyis azon a vasárnapon, amely megelőzi a szent Pünkösöd napját, harmadikat továbbá Szent László király azaz június hónap huszonnyolcadik napján, végül a negyediket Szent Gellért, tudniillik augusztus hónap huszonhetedik napján,¹ és más, ezen ünnepnapokat megelőző és közvetlenül követő, az alkalomnak megfelelő és ahhoz illő napokon is, egész évben és ugyanazon engedélyek és kiváltságok szerint, mint amelyekkel szabad városaink vagy a mezővárosok és falvak szabad sokadalmait vagy évenkénti szabad vásárokat tartják. Továbbá megengedjük és hozzájárulunk jelen iratunk érvényével, anélkül, hogy a szomszédos és más helyek sokadalmi vagy évenkénti szabad vásárai sérelmet szenvednének. Annakokáért titeket együttesen és személyenként, kereskedőket és árusokat, vásárolókat és útonjárókat, kit-kit, ezen sorokkal bátorítunk, biztosítunk és tudósítunk, hogy a fent leírt módon, az általunk folyamatosan tartatni elrendelt és megengedett megnevezett sokadalmakra vagy évenkénti szabad vásárookra, a fent megnevezett és most

kiváltságolt Sárospatak mezővárosba, mindenféle áruitokkal, értékeitekkel és javaitokkal, szabadon, biztonságosan, személyetek, értékeitek és áruitok felőli minden félelem és aggodalom nélkül menjete, siessetek és jussatok el, és miután ott minden üzleteteket lebonyolítottátok, saját lakhelyetekre vagy máshová, ha jobban tetszik, térjete vissza, személyeteket és dolgaitok tekintve épen, védelmünk és különös oltalmunk alatt mindig megmaradván. Akarjuk, hogy ez piacokon és más látogatott helyeken mindenütt nyilvánosan hirdettessék ki. Jelen iratunkat pedig titkos függőpecsétünkkel, amit Magyarország királyaként használunk, megerősítjük. Akarjuk és parancsoljuk, hogy elolvasás után adassék vissza felmutatójának. Kelt Ausztriában, Bécs városunkban, az Úr 1634. évében, július hónap 25. napján. Római uralkodásunk tizenötödik, magyar- és a többi országban való uralkodásunk tizenhetedik, csehországi uralkodásunknak pedig tizennyolcadik évében.

Ferdinánd saját kezével.

*Sennyey István győri püspök saját kezével
Ferenczffy Lőrinc saját kezével*

*

(DIENES DÉNES)

¹ Magyarországon szeptember 24-én ünnepelték a vértanú püspököt, a német naptárak szerint ez Rufus napja. A magyar naptárak Rufust tették augusztus 27-re.

8

*

*III. Rákóczi Zsigmond levele testvérbátyjához, II. Rákóczi Györgyhöz,
melyben kifejezi fájdsalmát a közöttük lévő ellentét miatt.*

Gyulafehérvár, 1636. május 9.

*

Salve Frater Charissime.

Cum rerum mortalium vices malitiosa vicissitudine ebrias perlustro, facile creperio omnia humana fluida inconstantia esse involuta, etenim nullum existimo gaudium, tam alte visceribus posse infigi, quod non facile illico evellatur, et molestior longe tribulus implantetur: nec puto tam solido societatis vinculo aliquos posse connecti, quin aliquando rumpator acerbior. Hic latet quodpiam unde turbida rerum facies et vipereus moerorum vultus, ceu ex antro ex quoquam prospicit, quod me doloris ictu pene prosternit: nam quos legitimus fratrum contextor natura, foeti vinculo conjunxit, sacrilego divortio rerum vicissitudo sejungit. Magni certe doloris impetu quator FRATER CHARISSIME! nam qui antehac tuo puniceo vultu usus sum, ab illustri tua forma jam densissimis nubibus secludor. Si quas interea dolorum adversas imagines concipit animus, non nisi tua demum praesentia funditus abolebit. Solitarius jam ceu turtur viduatus moestus obambulo, et tanquam exangue scheleton doloris langvore enervor. Sed itane praefulgidus fraternae charitatis splendor tam cito in invidiae bilance transfusus? Laeva utique mihi mens foret si tantae invidiae me stupor opprimeret. Verum prospicio quodpiam eminus, quod me maxime torquet et excruciat, nempe dulcissimi Fratris nostri lugubres exequias, quae Te pulla veste indutum in patriam retrahit. Quae item tristius? quid flebilis? quid lamentabilis quam tantum Fratrem terrae gremio commendatum iri? O ergo me infortunii plenissimum, circa quem fata tam tristia tonant. Jam hic moerore me macerare cesso, et ut successum instituti itineris Deus secundet et nobis tempestive videndum exhibeat ardentius voveo. Datum Albae Juliae 9 Mai anno 1636.

Illustrissimae Dominae Vestrae

Frater paratu ad omnia obsequia
Sigismundus Rakoczy
mpria

(Más kézzel): Anno aetatis 14 scripsit

Kívül: Illustrissimo ac Magnifico Domino Georgio Rakoczy de Foelsoe
Wadasz Domino et Fratri mihi Charissimo.

*

Eredeti.

A címzés mellett, vörös viaszba nyomott, elmosódott gyűrűspecsét.

Jelzet: Kgg.I.3/a. 344-346 pp.

*

Üdvözlégy igen kedves fivérem!

Mikor elnézem a halandók állapotának baljós viszontagságok által előidé-
zett, józanságot nélkülöző változásait, könnyen felfedezem, hogy minden
emberi dolog ki van szolgáltatva a bizonytalan állhatatlanságnak, mert
úgy vélem, hogy semmi öröm nem fészkel be magát oly mélyen a lelkünk-
ben, hogy onnan könnyen ne téphessék ki, és annál sokkal fájdalmasabb
gond férközzék helyébe: és úgy vélem, hogy nem köthet össze senkit a kap-
csolatnak oly erős köteléke, hogy ne találjon rá egy nála kegyetlenebb
pusztító. Rejtőzik ott valami, ahonnan – mint valami barlangból – a dolgok
dúlt arca és a szomorúság vad képe kitekint, s ez engem a fájdalom csapá-
sával csaknem teljesen lever: mert akiket a természet, a testvérek törvény
adta összekötője a nemzés kötelékeivel egybekapcsolt, azt a dolgok állhatat-
lansága kiszámíthatatlanul szétszaggatva elválasztja. Bizony nagy fájdal-
om ereje sújtott le, igen kedves fivérem, mert tőlem, aki eddig örülhettem
élettel teli arcoknak, szeretett alakokat már a legsűrűbb felhők választják
el. A fájdalmak lelkemben fogant sokféle képzete csak a te jelenlétedtől fog-
nak elenyészni. Úgy járok már, mint a szomorú, párját vesztett magányos
galamb, és a lankasztó fájdalomtól elhagy az erőm, mintha vértelen mómia
lennék. De a testvéri szeretet tündöklő ragyogása ily hirtelen a gyűlölködés
mérlegserpenyőjébe ömlött át? Bizony esztelen lennék, ha ekkora gyűlölkö-
dés kábulata nehezede rám. Viszont látok valamit a távolban, ami végte-
lenül gyötör és kínoz, mégpedig igen kedves testvérünk temetési menetét,
amely téged fekete ruhába öltöztetetten hoz haza. Mi van ennél szomorúbb,
mi siratni valóbb és gyászolni érdemesebb, ha majd egy ilyen testvért fog-
nak a föld gyomrába bocsátani? Ó, én legszerencsétlenebb, hogy ilyen szo-
morú végzet vihara zúg körülöttem. De már felhagyok a szenvedéssel,
gyásszal, és kérem, hogy a megkezdett utunk kimenetelében Isten segítsen,
és ha eljött az idő, kedvező végét mutassa meg.

Kelt Gyulafehérvárott, 1636. május 9-én.

Minden engedelmeségre kész testvéred

Rákóczi Zsigmond

sk.

14 éves korában írta.

Méltóságos és nagyságos Felsővadászi Rákóczi György úrnak, nekem igen
kedves uramnak és testvéremnek.

*

(SZABADI ISTVÁN)

Miskolci Csulyak István zempléni esperes megköszöni I. Rákóczi Györgynek az Öreg Graduált, amelyet a fejedelem több gyülekezetnek megküldött, valamint a birtokain lévő jelentősebb gyülekezeteknek adományozott aranyozott ezüst, díszes úrvacsorai kannát.

Olaszliszka, 1636. december 19.

Illustrissimo principi Transylvaniae dño dño Georgio Rakoczi de Felső Vadasz.¹

Alazatos (de hűseges)² szolgálatunkat ajánliuc es az Ngđ hoszu ideig valo egesseges eletejert, es jo szerentses uralkodasaert buzgo kónörgešwnket ajánliuc igerjwc Ngđnac mint kegielmes Urunk'k. Az bekesegec Fejedelme az reanc újontaban virradando eztendót az töb egy mas utan következendóckel Ngđk Aszomiunk'k es fejedelmi fiainac ő Ngk tegie chendesebbe es őrvendetesebbe az el multaknal Amen.

Kegielmes Urunc ditsirtetic az Nagy Alexandernecc Macedonai királnac amaz chelekedete, hogy Homerushoz magához hasonló pogani Poetához szeretetit akarvan mutatni, verses köniveit még taborban letebeñis kezében hordozta, testét penig niugodalóra le haitvan, parnajul feje ala tótte, es hadakozo tarsanac hittá. De a Ngđ Iñhez valo szereteti annival nagio ditseretre melto, menivel ditsereteseb az kereztien ember az pogannal. Mert Ngđ nem annira az Nagy Sandornac twwkóreben néz, mint az Sz: David'k peldajat viseli szemei előtt: ki mikeppen az mikor ellenséggel hadakozottis, még ackoris az Iñ ditsősegec elől mozdítására ollian gondot viselt, hog' az Jrlmben chinalando templomhoz araniat, ezwstót, rezet, vasat, faat, követ nag' bőszeggel készítet, az mint irvan vagion 2. Chron. 22. v. 14. Azonkeppen Ngđ még ackoris mikor orszaga bekesegec haborgatoi ellen taborban kellett menni es harczolniis, nem kevesbe szorgalmatoskodot Ngđ maga fejedelmi meltosaganac, mint az Isten tizteletinec, meg maradasa felől, az mi Apostolunk'k amaz parantsolattian jarvan: mindeneket az Iñnecc ditsősegere miveljetec. 1. Cor. 10. v. 31. (melliet megis bizonitot).³ Mert hogy nem chiak az kisdedec es chetsszopoc; hanem az őregekis ditsernecc az Iñt, az minemw templombeli szolgálathoz illendő Enekes könivet, az Reformationac kezdetitől fogvan, eddig az Ngđ idejeig, szegeni nemzetwñkben niomatva nem latot volt senki, hanem munkas faratsaggal, es soc kóltszeggel irattatot: Ngđ mostan Iñhez valo kegiessegeből nē chiak niomtattatot; hanem annakfelette orszagunk'k mindenec nevezetes Eccłāitis vele fel tiztelte, s meg ajandekozta. Nagy es őrócc emlekezetre méltó vala ez az Ngđ papirosbol allo ajandeka: megis meg nē elegetet vele, hanē meg akarvan mutatni, hogy Ngđ az Iñnecc nem chiak papirosi kintszel birna, hanem araniával es ezwstivelis, azt az Iñtől kereskedesre adot girajat földben nem asta, hanem mint Iñnecc hwšeges safara kereskedesre ki oztogatta: midőñ az Ngđ jószagaban valo nehany Ecclesiajat ezwst de meg araniazot viragos kupackalis meg ajandekozta, hog azockal az Urnac aztalā az Veg vatsoranac ki szolgaltatasaban eljenec. Melliet hogy nemzetwñkben avagy chelekedte avagy latta volna valaki, de nem

talaltatot senki. Oh meg bősülhetetlen szeretetű es bő kezű fejedelem! Nem tudgiuc ha Nők szeretetite avagy adakozo kezét bősüljűc nagióbra? Bizoniara mind az kettőt halado szivel bősüljűc, es mint edes Dajkank'k tei ado emlejét kegiesen apolgattiuc: mert azt az gwmöltsőt az szeretetnec faja termette: mely Nđ adomanya annal kedveseb nalunc, mennel varakozasunc nelkwł hamarab lőt: bis dat qui cito dat:⁴ annal szerelmetesb, hogy kéreswñk nelkwł adatot, mint regenten az Manna az Sidok'k. Vegie az Ur Iñ kedves aldozatul ezt az Ngđ jo tetemeniet: es valaholot az Evangeliō nemzetwñk közt hirdettetic legien jo emlekezetben, mint amaz őzvegy aszonnac Iñ neveben az ő szegesegeből adot két fillerkeje. Melliért mi egez varmegieink halado voltunkat igerjűc Nők: es mivel illien gazdag kettős jo tetemenec meg fizetesere es meg halalasara elegtelenec vagiunc, Sz: Daviddal azō kőnőrgwñc Ps. 20. hogj az menniei Ur Ngđk egj napjat ezerre tegie Ngđk, haborusaginac napjan meg halgassa: titkon es nilvan valo mindē ellensegin az Jacob Iñenec nagi neve gőzedelmesse tegie. Kwdgőñ Nők segítseget az ő szentseges heleről es az Sionbol penig oltalmazza. Mindē ajandekinac aldozatirol emlekezzec meg es tegie kőverecke. Ngđal chelekedgiec kivāsaga zerēt, es minden Istenes (kivansagat)⁵ szandekat es tanatsat teljesitse megh; ellensegit penig (avagi zabolazza avag')⁶ mint ez ideig ugy ez utannais szegienitse megh: es (mindenec főlőt)⁷ ezer gondai kőzöttis Palma fa mogiara emelje fel Ngđot mindē kedvesivel egietemben, kinek arniekaban miis chiendes eletben elhessunc. (Hiszűc Iñt)⁸ Iñben ollian bizodalomban vagiunc, hogi ő felsegehez niutot szwbeli kőnőrgeswñket kedvellette Ngđert es enni habokbolis az chendessegnec rew partiara vezerlette: ő felsegeñk ennek utannais azon ajakunk'k tulkaibol valo aldozatunkat viszűc fel, hogy ha testi szemeinkel nem engedtetikis Ngđat latnunc, az mint lattiuic az bors, szekfw, narants, pomagranat termő fakotis, de azert az gwmöltsevel hasznoson elwñc, Ngđnac lathassuc ezen atiai adakozasat az Iñnec arvasagra maradot Ecclējahoz Amen.

Ngđal egietemben Aszoniunkat es fejedelem fiait ő Nkāt Iñ viragzo egesseggel twđőköltesse, es ugi mint jo fanac jo gwmöltseit socka eltesse, hog legienec Ngđ niomdokinac követői, es az Ecclānac hasonlo taplalo daikai.

Liscae 19 Decembr. 1636: totius fraternitatis inspectioni meae subjectae communi nomine.

Illustrissimo et Celsissimo domino domino Georgio Rakoczi de Felső Vadasz, misericordis Dei gratia regni Transylvaniae Principi, partium regni Hungariae Dño ac Sicolorum Comiti, Patri Patriae, Dño nobis gratiosissimo.⁹

*

A levél eredeti fogalmazványa.

Jelzet: Kgg. I. 1. 280-282. fol.

Közölve: Sárospataki Füzetek 979-981. p. Betűhíven közölve: Régi Magyar Költők Tára XVII. század, 2., Budapest, 1962, 330-331. p.

(DIENES DÉNES)

¹ Felsővadászi Rákóczi György úrnak, Erdély fejedelmének.

² Kihúzva.

³ Kihúzva.

⁴ kétszer ad, ki gyorsan ad

⁵ Kihúzza.

⁶ Kihúzza.

⁷ Kihúzza.

⁸ Kihúzza.

⁹ Liszkán, 1636. december 19. A felügyeletemre bízott egész testvéri közösség nevében. Méltóságos és nagyságos Felsővadászi Rákóczi György úrnak, az irgalmas Isten kegyelméből Erdélyország fejedelmének, Magyarország Résezi urának és székelyek ispánjának, a haza atyjának, nekünk legkegyelmesebb urunknak.

Miskolci Csulyak István zempléni esperes az egyházmegyei lelkészi értekezlet nevében beszámol I. Rákóczi Györgynek arról, hogy Tolnai Dali János pataki tanár Angliában néhány társával szövetséget kötött. Őt, magát a gyűlés meghallgatta, de nem jutott nyugvópontra az ügy, mert Tolnai a szövetségről szóló iratot nem adta át. Egyházi előjáróit világi patrónusok előtt vádolja. Magatartása meghasonlást fog szűlni. Kéri a fejedelmet, hogy kötelezze Tolnait engedelmességre.
Sárospatak, 1638. november 27.

Epistola Presbyterii ad serenissimum Principem.¹

Az Atia Istennek kegyelmét az mi Urunc Jesus Christusért, es az Nagyságod fejedelmi szekinec meg erőssódeset, szívwn̄c zerent kivanniuc, es alazatos zolgalatunkat ajanliuc Nagyságodnac.

Nagyságos kegyelmes Urunc, es az mi igaz Ecclesianknak hűseges patronusa az Isten Aniazenteghazanak epiteseben valo buzgo gerjedezeset Nagyságodnak jól tudgia mind Erdelben es mind az egez Magyar Orzagban levő kereztenseg: mi penig avagi chiak az egi Saros Pataki Templomnac, parochianac es Scholanac epiteseből, es azokban tanito szemelekről valo gondviseleseből Nagyságodnak ugian tapasztalható keppen esmerhettiwc. Melnc jó hire hog mesze is az idegen orzagban elterjedven, mi velw̄nc eggiwt az Nagyságod eletejert es jó zerentsejert az Isten alazatosan tiztelic. Ennc az Nagyságod Istenes kegiessegenec gwmöltse Tholnai Janos Uram felől az Nagyságod Saros pataki Scholajara nezendő kegielmes igereteis, meli zerent rendelte Nagyságod ő kegyelmét az Tanito Mesterec közze, mivel még mostan fő Mesterré nem lehet Főveniesi Istvan Uramnac folio eztendeje lévén. De az Scholaban valo be meneteliben maga ő kegyelme Tolnai Janos Uram minemw̄ akadalt es nehesseget szerzet legien még Angliában laktaban el hittwc hog Tholnai Istvan Uram Nagyságodnak ez ideig ertesere adta. Mert Debreczeni gw̄leswn̄kben arról ő kegyelmének ugian Instructiot adtunc volt, noha Nagyságod egieb utonnis vegére mehetet volna: mivel Meggiesi Pal Uramis jelen volt. Tholnai Janos Uram az mi fiainkat Belgiomban² es Angliában hirw̄nc es akaratum ellen hallatlan obligatioval petsetes level alatt valo eskw̄vessel es atokkal kötelezte oli dologra, az mit mi bizonioson ez ideig sem tudunc mitsoda. Mert oli generaliter³ vagion az Formata, melliet Nagyságodnak in paribus⁴ az mint mi elönkben jót, be kw̄ldöttwn̄k, hog' akarmitis be foglalhat magaban. Voltac sokan oly iteletben felőle, hog' talan Arminianismust⁵ es az Angliai Puritanismusnac az igaz kereztensegben eleitől fogvan be vót renditől kw̄lomböző singularittasat⁶ takargatná véle: meli az Ecclesiában az Pw̄spököknek es Esperesteknek vigiazasoc es jurisdictionoc⁷ ellen valo Anarchiat lattatic teljesseggel parantsolni: az mint olvashatni in Puritanismo Anglicano Amesii capite 2 numero 3 et 6.⁸ Nemis oknelkw̄l valo penig az kétség, mert az a karhozatos eretnekseg chiusz most eleb eleb mind Belgiomban mind Angliában, a holot az mi ifijainc tanulnac. Jollehet ő ke-

gyelmét vagi szemében vag hallasa nélkül bizonioson Arminianusnac mon-
dotta volna valaki, az mi tarsasagunkban olliat nem tudunk. Magais soc ma-
ga mentegetesével az embereket annira vitte, hog' az kic gianakodtakis
hozzaja, immar közel letöttéc. Az Puritanismus felöl penig semmi tagadast
nem tézen, előttwnkis magat nilvan Puritanusnac valja lenni. Azért ez minap
az Nagyságod Istenes szent igiekezetiből Tholnai István Uram által nekünc
adatot parantsolatiatol viseltetvén, ez jelen valo honak 10 napjara Patakra
partialis sinatban⁹ gwltnvc vala, hog az Uy testamentomot [sic!] Magyar
nelwre fotditanasac meg jobbitasara valo igiekezetwnkben egimas ertelmevel
magunkat segitenwnc, az felöl valo vegezeswnket vegben viven, hivatanc
Tolnai Janos Uramat hog Debreceni Sinatunkban vegezet articuluncul¹⁰
zerent, mind magara s mind az Scholara nezve ertenóc bizoniosan mit val, es
tudhatnoc, mitsoda vallasu embert botsatunc az kutföre az Scholaban. Egi
nehani postulatumokat¹¹ iranc eleibe ő kegyelmének (mellieket Nagyságod-
nak in paribus be küldöttünk) mellieket midőn meg olvasot volna, nem
akara az Helvetiai Confessio felől, es Palatinatusbeli Cathecismus¹² felől valo
leg első postulatumunkat egi altaljaban acceptalni,¹³ hanem azt felelé, hog
elsőben mindeniket meg akarja olvasni: meliel nem kevesse nevelte az felöle
való gianosagot. Az harmadic postulatomra azt felelte, hog mind Seniort¹⁴
mind az Scholanac Inspectorit agnoscalja.¹⁵ Az negiedikre azt felelte, hog
semmikeppen ő azt az Ligat nem solvalja,¹⁶ sem az levelet, melben magokat
egimashoz petsset alat es subscriptio¹⁷ alat obligaltac¹⁸ semmi keppen ki nem
adgia: es ekeppen velwnc concordalni¹⁹ ockal nem akarvan, re infecta²⁰ kelle-
tet chiak el oszlanunc nem kitsin szivwnc faidalmaval, es mostanis nag
busulassal törődwnc miatta. Mert Tolnai Janos niughatatlanokodvan es chiak
nem szinten azt chelekedvén, az mit Szent Pal 2 Tim. 3. nemeljek felöl mond,
hog irrepunt in familias etc.²¹ azal meg nem elegendet, hog Nagyságodra
apellalt, es Nagyságodtul var promotiot,²² hanem alattomban Zemplen
varmegieiben levő fautorinkat²³ es Patronusinkat futtia: sőt annira ment, hog
Zemplenben az gwlesben levelet küldöt, es bennwnket (noha az levelet mi
meg nem lattuc) el hiszük nem kevesse vadolt, es magat igazitotta, annira
hog nekem levelet irtanac harom petsset alat, es vallasunkon levő 17 patronus
Urainc subscriptioja alat: melben sommatim²⁴ arra intenec ő kegyelmek, hog
Tholnai Istvan Uramat le chendesitsem, es Tholnai Janos Urammal
concordaltassam,²⁵ mert mindenec fölöt minden dolognak okat Tholnai
Istvan uramra harogattia: jollehet semit ő kegyelme egiebet Tolnai Janos
Uram ellen nem chelekedet, hanem az mit az Ecclesia vegezet, velünc
egienlőkeppen oltalmazza. Es az mint mi minniajan, ugi ő kegyelmeis
Tholnai Istvan Uram kesz Tolnai Janos Uramat az Scholaban be botsatani es
minden jo akaratal es az Jesus Christusnak az mi Urunknak szent
parantsolattia zerent valo kerezteni zeretettel prosequalni,²⁶ chiak ő kegyel-
me Tholnai Janos Uram az Ecclesia postulatominac acquiescaljon.²⁷
Mellieket szüksegkeppen be kel Tholnai Janos Uramnak venni, es az ő
tarsaival egimashoz valo obligatiojokat solvalni kel. Mert ha nem solvalja, es
az levelet ki nem akarja adni vagi el szaggatni előttwnc, semmikeppen nem
lattiuc hog' rea mehesswnc arra, hog' az Scholaban tanitson, mivel felette
igen felwnc azon, hog az Scholat az kut fejet meg fogja veztegetni. Az
Ecclesiaban kegyelmes Urunc a temporibus reformationis²⁸ chiak egi

Ecclesiasticus ordo volt, melneq dependentiaja az Superintendensetkól es Senioroktol²⁹ volt: ha penig Tholnai Janos azt az ligat az ő tarsaival meg akarja tartani, ket féle ordo leszen, es soha közöttöc sincera charitas coalescalhat,³⁰ hanem öröcke alattomban valo gwlölseg lezen: es az által az Satan magat be furván, az kerezteni zeretnetec kötelet el szaggattia, es az igaz kerezteneseg az emberekbén semmive teszi. Soha kegelmes Uram illien Ligat mi sem az Szent irasban nem olvasunc (az meli pelda Nehemiasnal cap. 10 vagion ettól az ő chelekedetektól mindenestól fogva kwlömböz: mert az publica principium, Sacerdotum omnium, levitarum et totuis populi autoritate et consensu³¹ löt: es nem magoktol formaltatot irason fundaltatot; hanem az Moses törveniére eskwttenec) sem egieb kerezten nemzeteknek peldajaban nem lattiuoc. Nemis lehet, hog senki privatus³² ember lévén senkit az ő Patronusi es fautori hire es consensusa³³ nelkwl, az kiknek Imperiomja es Jurisdictionia³⁴ ala vettetet semmi kivaltkeppen valo dologra (ha szinte ő magaban jo es Istenes dolog volnais) obligalhassa: mert az ötödöc parantsolat azt meg nem engedü.

Annakokaert Nagyságodat mint kegyelmes Fejedelem Urunkat, és Isten után fő patronusunkat alazatoson kerjwc: meltoztasséc kegelmesen Tholnai Janos urammal azt az obligatitot solvaltatni, es az Ecclesia postulatomina véle bona fide subscribaltatni.³⁵

Az Úr Nagyságodat az mi kegyelmes fejedelem aszoniunkal nekwnk kegies patronankal, es az Nagyságtok zerelémes Fiaival egietemben eltesse kedves jo egessegben, es bekesegecs viragzo birodalomban, szegen Nemzetwnknek es az Ecclesiak oltalmazasara, szivwnc zerent kivanniuk. Datum Patakini 27 Novembris 1638.

Illustrissimae Celsitudinis Suae humillimi clientes Stephanus P. Miscolcius Senior suo et Reverendorum fratrum in partiali synodo et visitantium existentium nomine.³⁶

(A lap szélén): Illustrissimo et Celsissimo Principi ac Domino Domino Georgio Rakoczi Dei gratia laudatissimo Regni Transylvaniae principi, Partium Regni Hungariae Domino, et Sicolorum Comiti ac Religionis Orthodoxae singulari et eminentissimo nutritio etc. domino et patrono nobis clementissimo.³⁷

*

A levél eredeti fogalmazványa.

Jelzet: Kgg.I.1. 314-316. fol.

Közölte Makkai László a címzés elhagyásával az Irodalomtörténeti Közlemények 57. évf. (1953) 238-239. lapjain.

*

A presbitérium levele a felséges fejedelemhez

Az Atya Istennek kegyelmét a mi Urunk Jézus Krisztusért, és a Nagyságod fejedelmi székinék megerősödését szívéünk szerint kívánjuk, és alázatos szolgálatunkat ajánljuk Nagyságodnak.

Nagyságos, kegyelmes Urunk és a mi igaz ekléziánknak hűséges patrónusa! Az Isten Anyaszentegyházának építésében való buzgó gerjedezését

Nagyságodnak jól tudja mind Erdélyben és mind az egész Magyarországon levő kereszténység. Mi pedig avagy csak az egy Sárospataki templomnak, parókiának és scholának építéséből és azokban tanító személyekről való gondviseléséből Nagyságodnak ugyan tapasztalható képen ismerhetjük. Melynek jó híre, hogy mesze is az idegen országban elterjedvén, mivelünk együtt az Nagyságod életéért és jó szerencséjéért az Istent alázatosan tisztelik. Ennek a Nagyságod istenes kegyességének gyümölcse Tolnai János uram felől a Nagyságod Sárospataki scholájára nézendő kegyelmes ígérete is, mely szerint rendelte Nagyságod őkegyelmét a tanítómesterek közé. Mivel még mostan fő Mesterré nem lehet, Fövenyesi István uramnak folyó esztendeje lévén. De az scholába való bemenetelében maga őkegyelme Tolnai János uram minemű akadályt és nehézséget szerzett legyen még Angliában laktában, elhittük, hogy Tolnai István uram Nagyságodnak ez ideig értésére adta. Mert debreceni gyűlésünkben arról őkegyelmének ugyan instrukciót adtunk volt, noha Nagyságod egyéb úton is végére mehetett volna, mivel Medgyesi Pál uram is jelen volt. Tolnai János uram a mi fiainkat Belgiumban és Angliában hírünk és akaratumk ellen hallatlan kötelezvényvel, pecsétés levél alatt való esküvéssel és átokkal kötelezte oly dologra, amit mi bizonyosan ez ideig sem tudunk, micsoda. Mert oly általános a forma, melyet Nagyságodnak másolatban, amint mi előnkbe jött, beküldöttünk, hogy akármit is befoglalhat magában. Voltak sokan oly ítéletben felőle, hogy talán arminianizmust és az angliai puritanizmusnak az igaz keresztyénségben eleitől fogva bevett rendjétől különböző különcködését takargatná véle, mely az eklézsiában a püspököknek és espereseknek vigyázásuk és törvénykezésük ellen való anarchiát láttatik teljességgel parancsolni, amint olvashatni Amesiusnak az Angliai puritanizmus című művében, a második fejezet 3. és 6. tételében. Nem is ok nélkül való pedig a kétség, mert az a kárhozatos eretnekség csúszik most elébb-elébb mind Belgiumban, mind Angliában, ahol a mi ifjaink tanulnak. Jóllehet őkegyelmét vagy szemében vagy hallása nélkül bizonyoson arminianusnak mondotta volna valaki, ami társaságunkban olyat nem tudunk. Maga is sok maga mentegetésével az embereket annyira vitte, hogy akik gyanakodtak is hozzá, immár közel letették. A puritanizmus felől pedig semmi tagadást nem tesz, előttünk is magát nyilván puritánusnak vallja lenni. Azért a minap, a Nagyságod istenes szent igyekezetéből Tolnai István uram által nekünk adatott parancsolatától viseltetvén, ez jelen való hónapnak 10. napjára Patakra részleges zsinatba gyűltünk vala, hogy az Újtestamentum magyar nyelvre fordításának megjobbítására való igyekezetünkben egymás értelmével magunkat segítenénk. A felől való végzésünket végben vivén, hivatuk Tolnai János uramat, hogy a debreceni zsinatunkban végzett törvénycikkünk szerint, mind magára s mind a Scholára nézve értenénk bizonyosan, mit vall, és tudhatnánk, micsoda vallású embert bocsátunk a kútfőre az Scholában. Egynéhány tételt íránk eleibe őkegyelmének (melyeket Nagyságodnak másolatban beküldöttünk) melyeket midőn megolvasott volna, nem akara a Helvetiai Confessio felől és Palatinatusbeli Cathecismus felől való legelső tételünket egyáltalában elfogadni, hanem azt felelé, hogy elsőben mindeniket meg akarja olvasni, mellyel nem kevésbé növelte a felőle való gyanúságot. A harmadik tételre azt felelte, hogy mind seniort mind a

scholának inspektorait elfogadja. A negyedikre azt felelte, hogy semmiképpen ő azt a Ligát nem adja ki, sem a levelet, melyben magukat egymáshoz pecsét alatt és aláírás alatt elkötelezték, semmikeppen ki nem adja; és eképpen velünk együttműködni okkal nem akarván, dolgavégezetlenül kellett csak eloszlánunk nem kicsiny szívünk fájdalomával, és mostan is nagy búsulással törődünk miatta. Mert Tolnai János nyughatatlankodván és csak nem szintén azt cselekedvén, amit Szent Pál a 2 Timóteus 3-ban némelyek felől mond, hogy belopóznak a családokba stb., azzal meg nem elégedett, hogy Nagyságodra apellált, és Nagyságodtól vár támogatást, hanem alattomban Zemplén vármegyében levő jóakaróinkat és patrónusainkat futja. Sőt annyira ment, hogy Zemplénben a gyűlésbe levelet küldött, és bennünket (noha a levelet mi meg nem láttuk) elhisszük nem kevésbé vádolt, és magát igazította annyira, hogy nekem levelet írtak három pecsét alatt, és vallásunkon levő 17 patrónus uraink aláírásával, melyben röviden intenek ő kegyelmek, hogy Tolnai István uramat lecsendesítsem, és Tolnai János urammal összebékítsem. Mert mindenek fölött minden dolognak okát Tolnai István uramra hároгатja, jóllehet semmit őkegyelme egyebet Tolnai János uram ellen nem cselekedett, hanem amit az eklézsia végezett, velünk egyenlőképpen oltalmazza. És amint mi mindnyájan, úgy őkegyelme is Tolnai István uram kész Tolnai János uramat a scholába bebocsátani, és minden jóakarattal és a Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak szent parancsolata szerint való keresztyéni szeretettel támogatni, csak őkegyelme Tolnai János uram az eklézsia tételeibe nyugodjon bele. Melyeket szükségképpen be kell Tolnai János uramnak venni, és az ő társaival egymáshoz való elkötelezésüket ki kell adni. Mert ha nem adja ki, és a levelet ki nem akarja adni vagy elszagatni előttünk, semmiképpen nem látjuk, hogy reá mehessünk arra, hogy a scholában tanítson, mivel felette igen félünk azon, hogy a scholát, a kútfejet meg fogja vesztegetni. Az eklézsiában, kegyelmes urunk, a reformáció idejétől csak egy egyházi rend volt, melynek függése a püspököktől és esperesektől volt. Ha pedig Tolnai János azt a ligát az ő társaival meg akarja tartani, két féle rend leszen, soha közöttük az őszinte szeretet nem forrhat egybe, hanem örökké alattomban való gyűlölség leszen, és az által a Sátán magát befűrván, a keresztyén szeretetnek kötelét elszagatja, és az igaz keresztyéniséget az emberekben semmivé teszi. Soha, kegyelmes uram, ilyen ligát mi sem a Szentírásban nem olvasunk (az mely példa Nehémiásnál a 10. részben vagyon, ettől az ő cselekedetüktől mindenestől fogva különböz, mert az a fejedelmek, a teljes papság, a lévíták, és az egész nép nyilvános hitelesítésével és megegyezésével lett, és nem maguktól formáltatott íráson fundáltatott, hanem a Mózes törvényére esküdtek) sem egyéb keresztyén nemzeteknek példájában nem látjuk. Nem is lehet, hogy senki, egyszerű ember lévén, senkit az ő patrónusai és jóakarói híre és beleegyezése nélkül, akiknek uralma és törvénykezése alá vettetett, semmi kiváltképpen való dologra (ha szinte önmagában jó és istenes dolog volna is) lekötelezze, mert az ötödik parancsolat azt meg nem engedi.

Annak okáért Nagyságodat, mint kegyelmes Fejedelem Urunkat és Isten után fő patrónusunkat alázatosan kérjük, méltóztassék kegyelmesen Tolnai János urammal azt a kötelezvényt kiadatni és az egyház tételeinek véle őszinte indulattal aláírtni.

Az Úr Nagyságot a mi kegyelmes fejedelemisszonyunkkal, nekünk kegyes patrónánkkal, és a Nagyságtok szerelmes fiaival egyetemben éltesse kedves jó egészségben és békességes virágzó birodalomban, szegény nemzetünknek és az eklézsiák oltalmazására, szívünk szerint kívánjuk. Kelt Patakon, 1638. november 27-én.

Nagyságodnak és felségednek alázatos pártfogoltjai, Miskolci P. István esperes a maga és a részszinaton és az egyházlátogatásban jelen lévő tisztelendő testvérek nevében.

[A lap szélén]: Nagyságos és felséges fejedelemnek és úrnak, Rákóczi György úrnak, Isten kegyelméből Erdélyország igen dicséretes fejedelmének, Magyarország Részei urának és székelyek ispánjának, az igaz vallás jeles és igen kiváltképpen való dajkájának stb. kegyelmes patrónusunknak és urunknak.

(DIENES DÉNES)

¹ A presbitérium levele a felséges fejedelemhez. [Presbitériumon az egyházmegye tekintélyes lelkészeinek közösségét értették.]

² Tulajdonképpen: Hollandiában.

³ általánosan

⁴ másolatban

⁵ A szigorú református tanítás ellenzéke. Jakob Arminius (1560-1609) holland teológus nevééről.

⁶ különködését

⁷ törvénykezésük

⁸ Amesiusnak az Angliai puritanizmus című művében, a második fejezet 3. és 6. tételében.

⁹ részleges zsinatba

¹⁰ törvénycikkünk

¹¹ Itt: tételeket

¹² Református hitvallások: II. Helvét Hitvallás és a Heidelbergi Káté.

¹³ elfogadni

¹⁴ az egyházmegye vezető lelkésze

¹⁵ elismeri, elfogadja

¹⁶ nem adja ki

¹⁷ aláírás

¹⁸ elkötelezték

¹⁹ együttműködni

²⁰ dolga végezetlenül

²¹ belopóznak a családokba

²² támogatást

²³ jóakaróinkat

²⁴ összegezve, röviden

²⁵ kibékítsem

²⁶ támogatni

²⁷ az egyház tételeibe nyugodjon bele

²⁸ a reformáció idejétől

²⁹ függése a püspököktől és az esperesektől

³⁰ az őszinte szeretet egybeforhat

- ³¹ a fejedelmek, a teljes papság, a léviták, és az egész nép nyilvános hitelesítésével és megegyezésével
- ³² egyszerű, tiszt nélküli
- ³³ beleegyezése
- ³⁴ uralma és törvénykezése
- ³⁵ jó hittel, őszinte indulattal
- ³⁶ Nagyságodnak és felségednek alázatos pártfogoltjai, Miskolci P. István esperes a maga és a részszinaton és az egyházlátogatásban jelen lévő tisztelendő testvérek nevében.
- ³⁷ Nagyságos és felséges fejedelemnek és úrnak, Rákóczi György úrnak, Isten kegyelméből Erdélyország igen dicséretes fejedelmének, Magyarország Részei urának és székelyek ispánjának, az igaz vallás jeles és igen kiváltképpen való dajkájának stb. kegyelmes patrónusunknak és urunknak.

Miskoci Csulyak István zempléni esperes panaszkodik Tolnai János sáropataki tanár felől. Kifogásolja, hogy nem hajlandó elfogadni az egyházi elöljáróság irányítását, ömagát mindenkinél kegyesebbnek és tudósabbnak tartja. Kéri I. Rákóczi Györgyöt, hogy írásban intse meg Tolnait, valamint Bényei János másik tanárt, hogy elöljáróiknak engedelmeskedjenek.

Olaszliszka, 1639. március 18.

Illustrissimo ac Celsissimo Domino Domino Georgio Rakoci, Dei Gratia Regni Transylvaniae Principi, partium Regni Hungariae D[omi]no, et Siculorum Comiti, D[omi]no, D[omi]no mihi semper gratiosissimo.¹

Alazatos szolgálatomat ajanlo[m] N[agysá]g[odna]k mint kegyelmes Uramnac. I[ste]ntől ő szent Felségétől kivano[k] N[agysá]g[odna]k viragzo egesseget, es soc eztendőkre terjedő chendez birodalmat, az ő Aniaszentegyhazanac, es abban vitezkedő kereztienek[ne]k lelki örómőkre.

Kegyelmes Uram, noha nem kellene nekem N[agysá]g[odna]k terhes gondait ujab gondokkal többitenem, mindazonaltal inspectori² tiztemtől kénszerítettem Na[gysá]g[od]nac intimalnom,³ az Pataki Scholanac allapattiat, hagi az N[agysá]g[od] orvoslo keze által vegien immar jobbulast: mert eddig valo intesünkkel Tolnai Istvan⁴ uramal keveset hasznaltunc. Mivel Tholnai Janos uram, ki maga felől arany hegieket ígért, de még ez ideig chiak homokot is nem adot. Tudom⁵ N[agysá]g[od] jo Instructioval⁶ botsattotta volt ki: de ollian meg altalkodot elmetől viseltetic, hogy az mit nem akar, akar ki parantsoljais hog' meg legien, semmikeppen nem chielekedi: es felőle valo varakozasunk[na]k még eddig egy pontbannis meg nem felelt: az iffiusagnac nag' karaval, es az jo idők[ne]k heaban valo el mulasavalis semmit nem gondol. Na[gysá]g[odna]k igerte, hog' az Eccl[esi]a postulatominac subscribal:⁷ de mi előttwnc igen tagadgia: ket izben mentem fel Patakra, hog' az Scholaban introductal]uc,⁸ de mind az kétszer heaban faradtam, mert az Ecclesia postulatominac nem subsrcibalt, [nem is akar subscribalni],⁹ es azert nem vihettwc be.

[*Elsőben cavillalt¹⁰ s azt mondotta, hog' az Mesterseghez valo buzgosaga im[m]ar meg hidegwl't, es inkab Predicatorra leszen. Masod izben fel menvén, beteggé tőtte magát: maga Beniei Ura[m]tol adatot az szo, hogy beteg nem volt, de az Introductiora kessege nem volt. Kegyelmes Uram az Pataki Ministeriomtol¹¹ ezeket hallo[m] Tholnai Uram felől, hog' az Scholaba[n] nem akar lakni, maga az Paztornac az juhokhoz közel kel jarni; hanem az hostatban az Valerius¹² Uram haza elleneben, ottis lakic penig: az hova mioltatol fogva[n] költözöt, az Templomban nem volt: maga ha meniegzőben el mehetet, az templomban inkab el kellett volna menni, Scandalomot¹³ ne adna. Mikor Templo[m]ban megienis, sem az Predicator sem az Mester Uraim[m]al az deaksag utan egi Comitivaban¹⁴ nem jár; hanem kwlón maganak Liber Baro modgiara. Maga viselese merő azon Phariseussag: mert lattatic kwl'sőkeppen alazatosnac, de belsőkeppen tellies

akarattal: an[n]akokaert talam azert kivant plenipotentialis¹⁵ Mesterseget: mert senkitől nem akar dependealni:¹⁶ chiak magat tartia tudos ember nec lenni, egiebeket chiak gombák[na]k esmer: maga az Poeta mo[n]dasa zerint, didicisse fideliter artes emollit mores.¹⁷ Azt mo[n]giac k[e]g[ye][me]s Ura[m]: dimidium facti qui bene cepit [!] habet:¹⁸ ő penig Mestersege kezdetiben semmitis nem chielekedet: azert derekas dolgot alig remélhetwnc felőle.*]¹⁹

Okat nem tudhattam, hane[m] az Pataki Szabo Benedektől mostan hallottam, kinec maga Tholnai Janos uram mondotta, hog az mostani mesterec neki discipulusi,²⁰ es ne[m] akar subiacealni,²¹ meddig az első mas tiztre ki nem megien.

Minapiba[n] erkezet az Tokai Seniornac²² levele, meliet Patakra menven az ministeriommal communicaltam:²³ teczett ő k[e]g[ye]lme[ne]k hog N[agysá]g[odna]k in specie²⁴ be küldgiem, meliet beis küldöttem, hog N[agysá]g[od]tol vegiünc tanusagot mihez tartsuc magunkat: annac az levelnec continenciajat²⁵ es szandekunkat Tholnai Janos Ura[m] megertven, mingiart masod nap alajöt hozzam: es az mire eddig soc inteswnc kelis ne[m] vehettwnc volt: igrte magat az subscriptiora, de meg mondottam, hog az mi tanatsbol ment ki, magam meg nem masolhatom. Na[gysa]gos Uram chiuda elmevel biro Tolnai Janos Uram: mert mesterseget akarvan viselni, ugi halom, hog az Scholaban nem akar lakni: Sem Föveniesi²⁶ sem Valerius Ura[m]mal nem szol nem beszél: templombanis egi comitivaban eddig nem jart, hanem Dominica Quadragesimae:²⁷ tetteti magat külső keppen alazatosnac lenni, de belől teljes nag' akarattal: ha lehetne mastol örömet sem fwwgene, maganal senkit sem jamborabnac sem tudosbnac nem tart, meg ne[m] emlekezven Urunk[na]k az tanitvanioknac mondot parantsolattiarol Luc. 22. Qui maximus est inter vos esto sicut minimus.²⁸

Szívem szerent bano[m] az ifjusagnac nagy kárat kegielmes Uram, de hog tólem nem lehet megorvoslása, azert írom ezeket N[agysá]g[odna]k: N[agysá]g[od]dat alazatoson kervén, [*serio²⁹ parantsol]jon Tolnai es Beniei Uramek[na]k, mert az többi eljarnac tiztekben, meg emlekezzenec kőtelessegekről, legienec az Superiorokhoz³⁰ engedelmesec, hwwsegesen hasznoson tanitsonac, ne[m] ugy mint eddig, hogi az Jeremiasnal I[ste]ntől mondot atkot el tavoztathassac. Az Ur I[ste]n N[agysá]g[od]dat szerelmesivel eletben es egessegeben tartsa meg az Eccl[esi]anac hasznara. Dabam Liscae 5. Martii 1639. N[agysá]g[odna]k alazatos szolgatskaja.

K[e]g[ye]lme]s Uram, talam inkab fel serkennéne az negligens³¹ Mesterec, ha N[agysá]g[od] nekem es Tholnai Istvan Uramnac irással parantsolna, hog' tiztwnc szerent Autoritative³² parantsolnanc az Mesterek[ne]k, jarjonac el fideliter³³ tiztekben: az Mesterek[ne]k vizsontag, hog' Admonitionkat³⁴ meg fogadgiak: mert ha engedetlensegeben talaltatnac, prebendajoktol³⁵ meg foztatnak: mert tantum operarius dignus est mercede no[n] ociosus:³⁶ mely irast aztan mutassunc meg az Mesterek[ne]kis, ne itéljec azt, mint ha chiak boszusagbol intenénc es feddenénc őket.*]³⁷

N[agyságo]d elsőben irassal parantsoljon nekem es Tholnai Istvan Uramnac, hog' tiztwn̄c zerent Autoritative parantsoljunc az Mesterek[ne]k, hog ha negligens̄c lejendenc, prebendajoktól meg foztatnac: meli Nag[yságo]d mandatomat³⁸ mutathassuc meg az Mesterek[ne]kis, hogi ne iteljec azt, mintha nem tiztwn̄c zerent hanem chiak boszusagból admonealjuc őket. Az utan Tholnai es Beniei Uramek[na]k, mert az többi el jarnac tiztekben, parantsoljon N[agysá]g[o]d, hogi az Superiorok[na]k engedgienec, hasznoson es h̄wsegesen tanitsonac, ne[m] ugy mint eddig, hogi az I[ste]nnec Jeremiasnal mondot atkaban ne essenec. Az k[e]g[ye]lmes Úr I[ste]n N[agysá]g[o]dat szerelmesivel eletben egessegben tartsa meg az Eccl[esi]anac hasznara. Irtam Lizkan 18 Martii 1639. N[agysá]g[odna]k alazatos szolgatskaja.

*

A levél eredeti fogalmazványa.

Jelzet: Kgg.I.1. 323-324. fol.

Közölte Makkai László a címzés elhagyásával az Irodalomtörténeti Közlemények 57. évf. (1953) 241-242. lapjain.

*

Nagyságos és felséges Rákóczi György úrnak, Erdélyország fejedelmének, a Magyar Királyság Részei urának, székelyek ispánjának, nekem mindenkor legkegyelmesebb uramnak.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak, mint kegyelmes Uramnak. Istentől ő szent Felségétől kívánok Nagyságodnak virágoz egészségét és sok esztendőkre terjedő csendes birodalmat, az ő anyaszentegyházának és abban vitézkedő keresztyéneknek lelki örömeikre.

Kegyelmes Uram, noha nem kellene nekem Nagyságodnak terhes gondjait újabb gondokkal többítenem, mindazonáltal felügyelői tisztemtől kényszerítetem Nagyságodnak tudtára adnom a Pataki iskolának állapotát, hogy a Nagyságod orvosló keze által vegyen immár jobbulást. Mert eddig való intésünkkel Tolnai István urammal keveset használtunk. Mivel Tolnai János uram, ki maga felől arany hegyeket ígért, de még ez ideig csak homokot is nem adott. Tudom, Nagyságod jó útbaigazítással bocsátotta volt ki, de olyan megátalkodott elmétől viseltetik, hogy amit nem akar, akárki parancsolja is, hogy meglegyen, semmiképpen nem cselekedni, és felőle való várakozásunknak még eddig egy pontban is meg nem felelt. Az ifjúságnak nagy kárával és a jó időknél hiába való elmúlásával is semmit nem gondol. Nagyságodnak ígérte, hogy az eklézsia rendelkezéseinek aláír, de mi előttünk igen tagadja. Két ízben mentem fel Patakra, hogy az iskolába beiktassuk, de mind a kétszer hiába fáradtam, mert az eklézsia rendelkezéseinek nem írt alá, nem is akar aláírni, és azért nem vihettük be.

*[*Elsőben komolytalanul viselkedett s azt mondotta, hogy a mester-séghez való buzgósága immár meghidegült, és inkább prédikátorrá leszen. Másodízben felmenvén, beteggé tette magát, noha Bényei uramtól adatott a szó, hogy beteg nem volt, de a beiktatásra készsége nem volt. Kegyelmes Uram, a Pataki lelkészeztől ezeket hallom Tolnai uram felől, hogy az isko-*

lában nem akar lakni, noha a pásztornak a juhokhoz közel kell járni, hanem a külvárosban a Valerius uram háza ellenében, ott is lakik pedig. Ahova miótától fogván költözött, a templomban nem volt, noha ha menyegzőben elmehetett, a templomba inkább el kellett volna menni, botránkozást ne adna. Mikor templomba megyen is, sem a prédikátor, sem a mester uraimmal a deákság után egy közösségben nem jár, hanem külön magának Liber Báró módjára. Magaviselése merő azon farizeusság: mert láttatik külsőkeppen alázatosnak, de belsőkeppen teljes akarattal. Annak okáért talán azért kívánt teljhatalmú mesterséget, mert senkitől nem akar függeni, csak magát tartja tudós embernek lenni, egyebeket csak gombáknak ismer, noha a Poéta mondása szerint, didicisse fideliter artes emollit mores. Azt mondják, kegyelmes Uram: a jó kezdet fél siker, ő pedig mestersége kezdetében semmit is nem cselekedett, azért derekas dolgot alig remélhetünk felőle.*]39

Okát nem tudhattam, hanem a pataki Szabó Benedektől mostan hallottam, kinek maga Tolnai János uram mondotta, hogy a mostani mesterek neki tanítványai, és nem akar alávetettségben lenni, meddig az első más tisztre ki nem megyen.

Minapiban érkezett a tokaji szeniornak levele, melyet Patakra menvén a lelkészekkel megbeszéltem. Tetszett ő kegyelmeknek, hogy Nagyságodnak eredetiben beküldjem, melyet be is küldöttem, hogy Nagyságodtól vegyünk tanúságot, mihez tartjuk magunkat. Annak a levélnek tartalmát és szándékunkat Tolnai János uram megértvén, mindjárt másodnap alájött hozzám, és amire eddig sok intésünkkel is nem vehettük volt, ígérte magát az aláírásra, de megmondottam, hogy ami tanácsból ment ki, magam meg nem másolhatom. Nagyságos Uram, csuda elmével bíró Tolnai János uram, mert mesterséget akarván viselni, úgy hallom, hogy az iskolában nem akar lakni. Sem Fövenyesi, sem Valerius urammal nem szól, nem beszél. Templomban is egy közösségben eddig nem járt, hanem böjt első vasárnapján. Tetteti magát külsőkeppen alázatosnak lenni, de belől teljes nagy akarattal. Ha lehetne, mástól örömet nem függene, magánál senkit sem jámborabbnak, sem tudósabbnak nem tart, meg nem emlékezővén Urunknak a tanítványoknak mondott parancsolatáról: Lukács 22. Aki a legnagyobb közöttetek, az legyen a legkisebb.

Szívem szerint bánom az ifjúságnak nagy kárát, kegyelmes Uram, de hogy tőlem nem lehet megorvoslása, azért írom ezeket Nagyságodnak. Nagyságodat alázatosan kérvén, [*szigorúan parancsoljon Tolnai és Bényei uraméknak, mert a többiek eljárnak tisztükben, megemlékezzenek kötelességükről, legyenek a feletteseikhez engedelmesek, hűségesen, hasznosan tanítanak, nem úgy mint eddig, hogy a Jeremiásnál Istentől mondott átkot eltávoztathassák. Az Úr Isten Nagyságodat szerelmesivel életben és egészségben tartsa meg az ekléziának hasznára. Dabam Liscae 5. Martii 1639. Nagyságodnak alázatos szolgácskája.

Kegyelmes Uram, talán inkább felserkennének a hanyag mesterek, ha Nagyságod nekem és Tolnai István uramnak írással parancsolna, hogy tisztünk szerint tekintéllyel parancsolnánk a mestereknek, járjanak el hűségesen tisztükben. A mestereknek viszontag, hogy intésünket megfogadják,

mert ha engedetlenségben találtak, jövedelmüktől megfosztatnak. Mert a munkás méltó a jutalomra, nem a henyélő. Mely írást aztán mutassunk meg a mestereknek is, ne ítéljék azt, mintha csak bosszúságból intenénk és feddenénk őket.]*⁴⁰

Nagyságod elsőben írással parancsoljon nekem és Tolnai István Uramnak, hogy tisztünk szerint tekintéllyel parancsoljunk a mestereknek, hogy ha hanyagok leendenek, jövedelmüktől megfosztatnak. Mely Nagyságod rendelkezését mutathassuk meg a mestereknek is, hogy ne ítéljék azt, mintha nem tisztünk szerint, hanem csak bosszúságból intjük őket. Azután Tolnai és Bényei uraméknak, mert a többiek eljárnak tisztükben, parancsoljon Nagyságod, hogy a feletteseiknek engedjenek, hasznosan és hűségesen tanítsanak, nem úgy mint eddig, hogy az Istennek Jeremiásnál mondott átkában ne essenek. A kegyelmes Úr Isten Nagyságodat szerelmesivel életben, egészségben tartsa meg az ekléziának hasznára. Írtam Liskán, 1639. március 18-án. Nagyságodnak alázatos szolgálcskája.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Nagyságos és felséges Rákóczi György úrnak, Erdélyország fejedelmének, a Magyar Királyság Részei urának, székelyek ispánjának, nekem mindenkor legkegyelmesebb uramnak.

² felügyelői; Miskolci István zempléni esperesként a Sárospataki Kollégium felügyelője volt.

³ értesítenem, tudtára adnom

⁴ Tolnai István sárospataki lelkész volt.

⁵ Áthúzva: hiszem.

⁶ utasítással, útbaigazítással

⁷ az egyház feltételeinek, rendelkezéseinek aláír

⁸ beiktassuk

⁹ A [*zárójelbe*] tett szövegrészt később a szerző kihúzta.

¹⁰ komolytalanul viselkedett

¹¹ lelkészekről

¹² Valerius Dávid sárospataki lelkész volt.

¹³ botránkozást

¹⁴ közösségben, csoportban

¹⁵ teljhatalmú

¹⁶ függeni

¹⁷ Ovidius, P. Naso: Pontusi levelek, II. 9. elégia, 47-48.: Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes, / Emollit mores, nec sinit esse feros. Tedd hozzá, hogy a szépművészet, hogyha tanuljuk, / ősi szokást szelidít, tiltja az öldöklést. (Ovidius: Levelek Pontusból. Ford. stb. Kartal Zsuzsa. Budapest, 1991, Európa.)

¹⁸ A jó kezdet fél siker.

¹⁹ A [*]**] zárójelbe tett szövegrészt később a szerző kihúzta.

²⁰ tanítványai

²¹ alávétettségben lenni

²² esperes, az egyházmegye vezető lelkésze

²³ a lelkészekkel megbeszéltem

²⁴ eredetiben

²⁵ tartalmát

- ²⁶ Fövényesi István sárospataki tanár.
- ²⁷ Nagypéntek előtt 40 nappal lévő vasárnap; böjt első vasárnapja.
- ²⁸ Aki a legnagyobb közöttetek az legyen a legkisebb.
- ²⁹ szigorúan
- ³⁰ feletteseikhez
- ³¹ hanyag
- ³² tekintéllyel
- ³³ hűségesen
- ³⁴ intésünket
- ³⁵ jövedelmüktől
- ³⁶ A munkás méltó a jutalomra, nem a henyélő.
- ³⁷ A [**] zárójelbe tett szövegrészt később a szerző kihúzta.
- ³⁸ rendelkezését
- ³⁹ A [**] zárójelbe tett szövegrészt később a szerző kihúzta.
- ⁴⁰ A [**] zárójelbe tett szövegrészt később a szerző kihúzta.

Miskolci Csulyak István zempléni esperes beszámol I. Rákóczi György fejedelemnek aról, hogy Homonnai Jánosné a varannói magyar templomot elvette, s amikor visszavételén fáradoztak, az előkelők részéről nem álltak melléjük. Hírül ad egy pataki diák halálával kapcsolatos ügyet is, mely Tolnai János tanárra a gyanú árnyékát veti. Kéri a fejedelem bölcs tanácsát.

Sárospatak, 1640. március 14.

Illustrissime ac Celsissime Princeps, Domine Domine et Mecaenas noster benignissime. Post humilissima officii nostri commendationem:¹ Az felseges mindenható Iñtől Nĝk kivanatos egesseget, jo szerentses birodalmat, es mind ellensegin örvendetes diadalmat kivanunc.

Kĝlmes Urunc, nĕ oka nelkwl hasonlított az Iñnec Ecclāja az tengeren levegő [sic!] chionakhoz. Mert mikeppĕ annac ritkan vagion magaban chendessege, giakortab vagion penig haborgattatasa, ugyannira hog' utolso romlasahoz lattatic közelíteni: ugi az Ecclānakis ritkā vagion bekesege; mert neha az idegenektől, neha az maga sebeitől niughatatlankodtatic. Erre eleg pelda lehet ez: hogi midón az Varanai Magyar templomnac Homonnai Janosne aszoniunktól való el foglalasanac recuperalasara² mentwnc volna Zempenben az Nemes Varmegietől hagiót terminusra, hog' az meli követeket kŵldendő vala Grof Homonnai Urunkhoz, ackorra meg térenec, es az valaszt reportálnac:³ faldalmas szivel írjuc Nĝk, ugi posthabealtac⁴ az dolgot, hog az követec el nĕ mentenec, Vasarheli Lazlo kivól: midón penig azon gwlesben Homonnai Urunkis jelen volt es masodzoris instaltunc ő N, az ki derekasan erettwnc szollott volna, hallottunkra anni soc fő ember kőzzwlis kettő nĕ talaltatot: es Homonnai Urā egi altaljaban chiak meg monda, hogi meg nĕ adgia: es igi wres valaszal tertwnc chiak visza.

Utunkban leven kezdek chiak az Uraim beszelleni Tholnai Janos felől, meliet annak előtte az Pataki ministeriomtól⁵ kellett volna meg ertenwnc, de miért veztegettec el, magok tudgiak, hogi ollian hír hallatnec, mit ha egi Scholabeli Joannes Szent Peteri ifiu az ő verese utā holt volna meg, az előt egi hettel. Melien fejenkent almelkodvā, mivel imār mindenec szajabā forgot az Casus,⁶ tezet ő kĝlmek'k, hogi inquisitio⁷ által mennĕnc vegere, az ő artatlansaganac oltalmazasara. Inquiraltunc⁸ azert, es az hittel töt fassiokat⁹ Nĝkis közönseges akaratból be is kŵldöttwnc, az Cursilesel¹⁰ eggwt, meliel az Presbyteriomot Patakra convocaltuc,¹¹ de az dolgot mind chiak magunkban tartiuc, valameddig Nĝk arrol való itiletit es informatiojat nĕ veszwc. Annakokaert Ndat alazatosan kerjwc, Nđ meltoztasson minket bölts tanatsaval ugi instrualni es segiteni, hogi mind az Iñnec ditsősege, mind az Ecclānac lelke esmereti, mind Tolnai Janosnac betswlleti helben maradgion: kit Nĝk kitsintől fogvā nagig alazatosan szolgálhassunc meg. Nĝodat, Aszoniunkat, es nagi remensegŵ szerelmes magzatit az Sz: Iñnec oltalma ala ajanliuc.

Datum Patakini 14 Martii 1640.

Responsum Suae Celsitudinis accepi 12. April. die Jovis: 1640.¹²

*

A levél eredeti fogalmazványa.

Jelzet: Kgg.I.1. 353. fol.

*

Nagyságos és felséges fejedelem urunk, legkegyelmesebb jótevő urunk! Legalázatosabb szolgálatunknak ajánlása után: A felséges mindenható Istentől Nagyságodnak kívánatos egészséget, jó szerencsés birodalmat, és minden ellenségén örvendetes diadalmat kívánunk.

Kegyelmes urunk, nem oka nélkül hasonlítottatott az Istennek eklézsiaja a tengeren lebegő csónakhoz. Mert miképpen annak ritkán vagyon magában csendessége, gyakortább vagyon pedig háborgattatása, úgyannyira hogy utolsó romlásához láttatik közelíteni, úgy az eklézsianak is ritkán vagyon békessége. Mert néha az idegenektől, néha a maga sebeitől nyughatatlankodtatik. Erre elég példa lehet ez, hogy midőn a Varannói magyar templomnak Homonnai Jánosné asszonyunktól való elfoglalásának visszavételére mentünk volna Zemplénbe a nemes vármegyétől hagyott terminusra, hogy amely követeket küldendő vala gróf Homonnai urunkhoz, akkorra megtérnének, és a választ meghozták. Fájdalmas szívvel írjuk nagyságodnak, úgy elhanyagolták a dolgot, hogy a követek el nem mentek Vásárhelyi Lászlón kívüül. Midőn pedig azon gyűlésben Homonnai urunk is jelen volt, és másodsor is kértük őnagyságát, aki derekasan érettünk szólott volna, halottunkra annyi sok főember közül is kettő nem találtatott, és Homonnai uram egyáltalán csak megmondta, hogy meg nem adja, és így üres válaszzal tértünk csak vissza.

Utunkban lévén kezdték csak az uraim beszélni Tolnai János felől, melyet annak előtte a pataki lelkészekről kellett volna megértenünk, de miért hallgatták el, maguk tudják, hogy olyan hír hallatnék, mintha egy scholabeli Joannes Szent Péteri ifjú az ő verése után halt volna meg, azelőtt egy héttel. Melyen fejenként álmétkodván, mivel immár mindenek szájában forgott az eset, tetszett ő kegyelmüknek, hogy nyomozás által mennék végére, az ő ártatlanságának oltalmazására. Nyomoztunk azért, és a hittel tett vallomásokat nagyságodnak is közönséges akaratból be is küldöttük, a körlevéllel együtt, mellyel a presbitériumot Patakra hívtuk. De a dolgot mind csak magunkban tartjuk, valameddig nagyságodnak arról való ítéletét és tanácsát nem vesszük. Annak okáért nagyságodat alázatosan kérjük, nagyságod méltóztasson minket bölcs tanácsával úgy tanítani és segíteni, hogy mind az Istennek dicsősége, mind az eklézsianak lelkiismerete, mind Tolnai Jánosnak becsülete helyben maradjon. Kit nagyságodnak kicsinytől fogván nagyig alázatosan szolgálhassunk meg. Nagyságodat, Asszonyunkat és nagy reménységű szerelmes magzatait a Szent Istennek oltalma alá ajánljuk.

Kelt Patakon, 1640. március 14-én.

Őfelsége válaszát 1640. április 12-én csütörtökön vettem.

*

(DIENES DÉNES)

-
- ¹ Nagyságos és felséges fejedelem urunk, legkegyelmesebb jótevő urunk! Legalázatosabb szolgálatunknak ajánlása után:
- ² visszavételére
- ³ meghozták
- ⁴ hátravetették, elhanyagolták
- ⁵ lelkészeiktől
- ⁶ eset
- ⁷ nyomozás
- ⁸ nyomoztunk
- ⁹ az eskü alatti vallomásokat
- ¹⁰ körlevéllel
- ¹¹ a vezető lelkészeket Patakra hívtuk
- ¹² Kelt Patakon, 1640. március 14-én. Őfelsége válaszát 1640. április 12-én, csütörtökön vettem.

Miskolci Csulyak István zempléni esperes a református lelkészek nevében köszönti az Erdélyből Sárospatakra érkezett Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszonyt.

Sárospatak, 1640. szeptember 28.

*

Salutatio Principissae Patakini, in arce

Anno 1640 28 Septembris post hora[m] quintam vespertina[m], qua[n]do Transylvaniae Principissa G[eorgii] R[ákóczi] uxor Patakinu[m] ingressa fuit, nomine Eccl[esi]ae sic eam compellavi in arce.¹

Nagsagos k[e]g[ye]lmes Aszoniu[n]k, hog' ha mostan mind[en] emberc, az felső renden valo Urac Ur emeberec, az közep renden valo nemessec, es az also renden valo Polgaroc, nem külvömben örvendeznec az Nagsagod jövetelin es latasan, az mint örvendezet volt amaz Istenes Jacob Patriarka, mikor az ő Josef nevű fiat, kit im[m]ar sziveben ugia[n] elis temetet volt, soc eztendőc mulva Egiptomban élni latta: mert bizo[n]nial tudta, hogy ne[m] chiak vensegenec istapja lenne; hanem az hoszu ehsegnec idejen magat es haza nepet ehel meg halni nem engedi. Meltan örvendezwnc mi is Egyhazi szolgac, es etsersmind halakotis adunc I[ste]nnec, hog' N[agyságo]datis az Ecc[lesi]ának taplalo daikajat, az kintses Erdely orszagabol Magyar orszag[a]ba N[agysá]g[odna]k ez vilagra valo szwletesenec heliere tizedfel eztendő forgasaban, kivansaga szerent egessegeben hozta: mert miis N[agysá]g[od] felől ollian bizodalom[ban] vagiunc, hogi az Eccl[esi]at es az polgari tarsasagot szwkseses java nelkül nem engedi meg fogiatkozni. Az k[egye]l[m]es I[ste]nt kerjwc, N[agysá]g[odna]k eletet, ha kivansaga szerent meg vagion, ingien valo jo voltabol tartsa meg; es mikeppe[n] hozzanc jövelelehen jarasat keleset igazgatta s meg szentelte, szentelje meg tovabba fejedelmi szekeben valo bekeseget haza meneteletis: egy napjat ezerré, egy eztendejet soc eztendőké terjesze, az maga szentseges nevenec ditseretire, Urunk[na]k ő N[agysá]ganac, N[agysá]g[od] fejedelmi fiainac, nekwnec penig N[agysá]g[od] hiveinec kivant örömwncre es nagy remensegwncra Amen.

*

A beszéd eredeti fogalmazványa.

Jelzet: Kgg.I.1. 363. fol.

*

Nagyságos, kegyelmes Asszonyunk! Hogyha mostan minden emberek, az felső renden való urak, úr emberek, az közép renden való nemesek, és az alsó renden való polgárok nem különben örvendeznek a Nagyságod jöveletén és látásán, amint örvendezett volt amaz istenes Jákob Pátriárka, mikor az ő József nevű fiát, kit immár szívében ugyan el is temetett volt, sok esztendőké múlva Egyiptomban élni látta: mert bizonynal tudta, hogy nem

csak vénségének istápjja lenne, hanem az hosszú éhségnek idején magát és háza népét éhen meghalni nem engedi, méltán örvendezünk mi is, egyházi szolgálók, és egyszersmind hálákat is adunk Istennek, hogy Nagyságodat is, az eklézsiának tápláló dajkáját, a kincses Erdélyországból Magyarországba, Nagyságodnak e világra való születésének helyére, tizedfél esztendő forgásában, kívánsága szerint egészségben hozta. Mert mi is Nagyságod felől olyan bizodalomban vagyunk, hogy az eklézsiát és a polgári társaságot szükséges java nélkül nem engedi megfogyatkozni. A kegyelmes Istent kérjük, Nagyságodnak életét, ha kívánsága szerint megvagyjon, ingyen való jóvoltából tartsa meg: és miképpen hozzánk jövetelében járását kelését igazgatta s megszentelte, szentelje meg továbbá fejedelmi székében való békességes hazamenetelét is: egy napját ezerré, egy esztendejét sok esztendőkké terjessze, a maga szentséges nevének dicséretére, urunknak ő Nagyságának, Nagyságod fejedelmi fiainak, nekünk pedig Nagyságod híveinek kívánt örömünkre és nagy reménységünkre. Ámen.

*

(DIENES DÉNES)

¹ A fejedelemasszony köszöntése Patakon a várban. 1640. szeptember 28-án, délután öt óra után, amikor az erdélyi fejedelemasszony, Rákóczi György hitvese Patakra bejött, az egyház nevében így köszöntöttem.

Geleji Katona István erdélyi püspök levele I. Rákóczi György fejedelemhez Tolnai János ügyében, aki a sárospataki iskolából kitiltotta a negyven éve bevezetett tankönyvet, Keckermann Logica-ját. Geleji helyteleníti ezt a lépést, és Tolnai eltávolítását javasolja.
Gyulafehérvár, 1640. október 22.

Acta Anno Christi 1639. 1640. Patakini.

Quandoquidem Clarissimus Johannes Tolnai, celeberrimi Patakiensis Gymnasii Rector, Logicam Bartholomaei Keckermanni, annis circiter xxxx in Schola Patakina, maximo cum juventutis Scholasticae emolumento, antea propositam, inscio Presbyterio Ecclesiae privata autoritate eliminaverat, eamque neque ad multiplicem presbyterii dioeceseos Zempleny admonitionem referre et docere voluit: negocium ad Principem Transylvaniae Georgium Rakocium devolutum est, qui ne autoritate domesticarum partium negocium dirigere vituperaretur: prudenti consilio, eâ de re venerabilis Presbyterii Transylvanici Consilium petiit, quod tale fuit.¹

Illustrissime Princeps et Domine clementissime.² Isten Nagysagodat minden kívűső belső, lelki testi jockal aldgia es ajandekozza megh. Tsulai Uram Nagysagod parantsolattyabol irt az Zempleny Varmegyei Uraimnac az Pataki Mesterrel, az Keckermannus Logicaja felől valo dissensiojoc³ es vizalkodások felől: es kivannya Nagysagod Levellel censurankot⁴ az dolog felől. Emlekezem Nagysagod jelenletebennis, hogy lón emlekezet felőle. Mi ackoris Medgyesi Urammal (mert ketten valanc) Nagysagod előtt, teczeswnket meg jelentőc: de en mostan Professor Uramekotis hozzam hivatvan, az dolgot, es azt az boldogtalan visszavonast ő kegyelmeknek proponalván,⁵ sokat discurraltac⁶ felőle: de mivel o kegyelmekis mind az ketten azt tanultac, es abbol lóttac tudosocka; annac az Istenes bőltsesegre tanito könyneec, abbol az közönseges, es az egez Magyar nemzetben leg nevezeteseb Scholabol valo ki vettetésében, semmikeppen nem eggyeznec: es chiudalkoznac ő kegyelmec raita, hogy Tholnai Janos Uram azt salva conscientia⁷ nem tanithattya, az mit ő kegyelmec salva conscientia tanulhattac: holot az oly mélysegesen es mestersegesen irt Logica: hogy abbol az tanulo iffiac, nem chiak az Logicaban; de még az egyeb tudományokbannis, ugy mint az Physicaban, Metaphysicaban, es még az Theologiabanis erős fundamentumot vethetnec, es az hitnec agazatában tamadot agyas ellenvetesekre, nagy segedelmet vehetnec, mind az Arrianusoc, mind az Papistac, mind penig az Lutheristac ellen. En az magam reszeről, Isten utan, a mit tudoc, annac az könyneec tulajdonitom: es meni soc Logicakat Lattam immar, eggietis ahoz hasonlot nem itiltem lenni. Heidelbergabannis mind in Collegio Sapientiae, mind in Casimiriano,⁸ azt tanitottac, es mindenenec nag' bőtswilletben tartottac, az meg tapasztalt nagy haszonra nezve.

Az minemw emberec ezt elsőben az mi szegeny hazankban hozác, kic kőzzwl nemellic ennekem Mesterem volt,⁹ megh botsasson az edes Tolnai

Janos Uram, de kwlómb szórŵ emberek voltac, mind ő kegyelmenel, s mind mi nalunknál: es felette illeten es rendeletlen dolognac itelem lenni, illien regi usussal invalescalt,¹⁰ meg bōtsŵlhetetlen hasznos könyvet, hogy egy privatus¹¹ emberke tulajdon maga autoritasaval,¹² az töb előb valo értelmes fő emberek ellen Scholainkból eliminalná,¹³ az melliet Nagysagodnakis nem kel engedni: mert ha ugian szinten valami jobbitasnac, avagy változtatásnac kelleneis nagy terhes okokra nevezve lenni, nem egy Pataki Mesternek chiak; hanem az egez Magyar keresztyen Ecclesiaknak, ha chiak az Tiszantul valoknakis, eggyező tevezesekből kellene lenni. Nagysagodnakis, ugy mint fő Patronusnac suffragioma accedálvan¹⁴ hozzaja. Bisterfeldius Uram szegyenli, s neheztelli, hogy az ő kegyelme nevét forgattya benne, es azt mondgya, hogy inkab akarná az ő Logicáját meg égetni, hogy sem az miat az Keckermannus Logicaja le tétetné, es ő kegyelme chiak nem régenis publice¹⁵ az it valo deakoknak intimalta,¹⁶ hogy ő kegyelme Logicaja nem opponaltatot¹⁷ az Keckermannus Logicajanac; hanem inkab mint egy arra vezető által út. Mind az által mi abban sem vagyunc bizoniosac, hogy ha mindenestől az Bisterfeldius Uram Logicajaé az, az melliet Tolnai Janos Uram akar tanítani: mikor lathatnoc, ugy tehetnénc vilagosab iteletet felőle.

En nem győzőm eleggé chiudalni Angliából ki jőt Uraimnac elmejekót: soha még addig, eggis onnat ki nem jőt, akki valameddig ot lakot, hogy valami singularitast¹⁸ nem imbibalt¹⁹ volna, es valami félre valo indulat benne nem volna. Ez előtt ritkan járnac vala oda. Uyfalvi Imren es Czegledi Janoson kívül nem említec a ki oda bé ment volna. Az a nyavalias boldogtalan Imreh papis menit veszekődéc az szegeny boldog emlekezetŵ Hodaszi Lukatsal, s mení zur zavart szerze az Ecclesiaban, Nagysagodis emlekezhetic rea. Az szegeny Czegledi Janosis soha nem eggyezet egy Pŵspókévelis: az egy Lukats Papnac tulajdonitot valamit: de az többi mind vizsas volt. Im mostan szaporabban járnac oda, es tapasztalható képpen meg teczik mindenben: mert eggik sem akar senkitől fŵggeni; hanem chiak főre, labra szabados Urac akarnac lenni. Melyből chiak az mi holtunc utanis, minemŵ confusio²⁰ fogjon tamadni az Ecclesiaban, mely által ut nittatic oztan az papistasagnac ennelis inkab valo be jövetelére, ugy teczik, mint ha szememmel látnám. Nem írom, tudgia Isten, senkinec gyalazattyara es pungaltatasára;²¹ hanem hogy mégis Nagysagod az meniben lehetne, az jővendő gonozt el kerŵlhetné, es első sengejét s alkotmatossagát el harithatná.

Mert Tolnai Janos Uramnál még nagyobbakis vannak; chiak hogy azoc okosbac ő nalanál s halgatnac: lehető hogy alattomban animaljác:²² ha az Logicanac az Scholaban valo meg változasa succedálna²³ neki, annal nagyob batarsagot venne oztan az Ecclesiaban valo Ujitasrais, a' mikor modgia lenne benne.

Az en itelem szerent, ha ugian kwlómben nem akarná, job volna Tolnai Janos Uramot az Pataki Mestersegből ki venni, mint azt az Logicat le tenni: mert ha erővel rea vetikis, chiak kopatsol raita, refutálja,²⁴ otsarolja az Deakoc előtt: melliel profectusokat²⁵ igen meg gatolja. En chiudalom, hogy ő kegyelme nem altalja mondani, hogy Keckermannust refutálja. Mert quid mus contra elephantem!²⁶ Ennekem noha immar sogoromma leszen, ez napokban emberseges Leveletis irt, es en, Lattyá Isten, hogy előmenetelit szivem szerent kivanom: de az mi nem javallando benne, nem javalhatom. Az

Bisterfeldius Uram Logicaja, mivel rövid, oly subtilis²⁷ es homalyos, hogy nem az iffiusagnak elmejehez valo: ő kegyelme mind azon által az maga discipulusinac²⁸ vilagosan explicalhattia:²⁹ de más, a ki ő kegyelmét nem halgatta, alig értheti meg.

Ha szinten Uram ő kegyelmetől meg tanulta volnais, de oly lehetne ő kegyelme után Mester ott, a ki ahoz nem szokot, s ismet ugian az Keckermannus szép vilagos es ékes rendel valo Logicajara szorulna, es így az gyakori változas miat az iffiac elmejet chiak vesztegettetnénc. Effele változasnac valami nagy terhes, meg győzhetetlen: es el szenvedhetetlen nagy illetlenségnc el tavoztatasaert kellene közönseges akaratbol es teczesből lenni: mely mivel, Istennec hala, nintsen: ennec az Scholac között nagy zur zavart szerző változasnakis, mint kellesséc lenni, en nem latom: mind az által alljon az Nagysagod bölts itiletin. Medgyesi Uramis, noha oda által lakot, de ebben Tolnai Urammal nem eggiez, s nem javalja ebben dolgat; a' mint ő kegyelme en előttem szoival mondgya. Hasonlokeppen Bisterfeldiusis es Piscator Uramis. Az Ur Isten tartsa jó egessegben es hozza boldog örvendetes allapattal haza Nagysagodat, az mi kegyelmes aszonyunkal ő Nagysagaval, fiaval es jambor szolgálvaival egygywt. Albae 1640. 22. Octobris.³⁰

Nagysagod meltatlan kaplannya
Gelei Istvan.

Titulus epistolae talis fuit.

Illustrissimi Principi ac Domino Domino Georgio Rakoczy Dei gratia Transylvaniae Principi et partium Regni Hungariae Domino, et Siculorum Comiti etc. Domino mihi clementissimo.³¹

*

Egykorú másolat.

Átírásban közölte Erdélyi János a Sárospataki Füzetek 1857-58. évfolyamának 177-180. lapjain, címzés nélkül, s a latin bevezetésnek csak fordítását adva.

Jelzet: Kgg.I.3/a. 331-332. fol.

(DIENES DÉNES)

¹ Pataki ügyiratok Krisztus 1639. 1640. évében. Mivelhogy tudós Tolnai János, a híres pataki gimnázium igazgatója, Bartholomaeus Keckermann Logica-ját, amit a pataki iskolában 40 évvel azelőtt alkalmaztak az iskolai ifjúság igen nagy hasznára, a presbitérium tudta nélkül, önhatalmúlag kitiltotta, és azt a zempléni egyházmegye presbitériumának számos intésére visszavenni és tanítani nem akarta; az ügy Rákóczi György Erdély fejedelme elé került, aki, hogy ne vádoltatnék, hogy tekintélyénél fogva a belsők (lelkészek) ügyébe avatkozik, bölcs megfontolással, erről a dologról az Erdélyi Presbitérium véleményét kérte, ami a következő volt.

² Méltóságos fejedelem, legkegyelmesebb uram.

³ egyet nem értésük

⁴ vizsgálatunkat

⁵ előadván

⁶ beszélgettek, vitatkoztak

⁷ jó lelkiismerettel

⁸ Tanintézetek Heidelbergben: Bölcsesség Kollégium; Kasimir Kollégium.

⁹ A lap szélén ugyanattól a kéztől: Steph. [...]jetsi Debrecini, Moses Vasarheli Patakini.

¹⁰ használattal megerősített

- ¹¹ tiszt nélkül való
¹² hatalmával
¹³ kitiltaná
¹⁴ beleegyezése járulván
¹⁵ nyíltan, nyilvánosan
¹⁶ tudtukra adta
¹⁷ elébe tétetett
¹⁸ egyediséget, külön dolgot
¹⁹ magába vett
²⁰ zürzavar
²¹ bántására
²² biztatják
²³ sikerülne
²⁴ megveti
²⁵ előmenetelüket, haladásukat, fejlődésüket
²⁶ micsoda az egér az elefánthoz képest
²⁷ elmés, okos
²⁸ tanítványainak
²⁹ magyarázhatja, kifejtheti
³⁰ Gyulafehérvár, 1640. október 22.
³¹ A levél címzése ez volt: Méltóságos Rákóczi György fejedelemnek és úrnak, Isten kegyelméből Erdély fejedelmének és a Magyar Királyság Részei urának, és a széke-lyek ispánjának stb., nekem legkegyelmesebb uramnak.

Rákóczi András özvegye, Székely Anna, férje temetésére készülve száz forint zálogkölcstől vesz fel Sas Jánostól.

Körtvélyes, 1641. szeptember 8.

*

En Szekely Anna az Nehai Nemzetes es Vitezlo felső Wadaszi Rakoczi Andras Uramnak megh hagiót oszwegie mindeneknek az kiknek illik ez en lewelemnek rendiben adom ertesekre hogy en el tavoztathatatlan szüksegemben, úgy mint, az Istenben boldogul ki mult szerelmes Uram megh hidegult teteminek el temetesere keszulven, penzem nē maradvan az szerelmes Uramtul, kenszeritettem fel wenni az Nemzetes es Vitezlo Sas Janos Uramtul szaz Magiari forintot, melyben adtam ő kegnek per manus¹ az Orozkai hegien walo szoloket Doman newu es Fekeshazi newut mellieket az Istenben boldogul ki mult Uram birt, adtam penigh ő kegnek Sas Janos Uramnak ugian azon igassaggal es szabadsaggal valamelliel az szerelmes Uram bírta. Illien conditiokkal,² 1. hogy ő kegmt Sas Janos Uramat az megh nevezet szoloknek bekesegees birodalmaban megh oltalmazni tartoszom. 2. Miwel penigh az szolok igen parlagok ő kegme Sas Janos Uram wigie ki az ot walo eskut birakat es polgarokat es ki hiwan lattassa es böczültesse megh mostan minemü parlagh, es az meniwel epebbnek talaltatik tempore redemptionis³ azt az derek summawal eggiüt egiszer s mind jo es kesz penzül tartoszam en es az szerelmes Uram maradeki, attyiafiai tartoszanak Sas Janos Uramnak le tenni. 3. Hogy az szoloknek ki waltasanak napja sem eleb sem utobb ne legien ha nē Szent Gergely Papa napjan.⁴ 4. Hogy ha ő kegmek Sas Janos Uramnak az megh newezet summa penzt es az szolonek ez utan walo boczit en wagy az Uramnak Attiafiai az megh newezet mod szerent le teszük ő kegme is tartoszek az penzt fel wewē az megh newezet szoloket megh ereztteni. 5. Hogy ha ő kegmt Sas Janos Uramat wagy en wagy az szerelmes Uram Attiafiai az penzt le nē tewen megh haboritanok tehat in poena violentiae convincaltassunk,⁵ melyről Vice Ispan Uram modis omnibus executiot tehessen abscissis omnibus juridicis remediis Regni.⁶ Melynek nagiob erőssegere adō peczetes lewelemet kezem irsawal megh erősitwen. Datum et Actum in Körtwelies 8 7[Septem]bris 1641.⁷

Z A

Coram me Andrea Banockj, Judlio Comitatum Zempleniensis⁸

Coram ē Rakoczi Lagilao [sic!]

Coram me Georgio Maturka

Coram me Michaelae Bory [?]

Coram me Michaelae Szent Ivanj mpa

*

Eredeti. Székely Anna papírfelzetes pecsétjével.

Dókus-gyűjtemény, fasc. 29. no. 771.

¹ kézről kézre

² feltételekkel

³ a kiváltás idején

⁴ március 12-én

⁵ büntetés kényszere alatt marasztaljanak el

⁶ minden módon vizsgálatot végezhesen, kizárva az ország minden törvényes orvoslásából

⁷ Kiadatott és készült Körtvélyesen, 1641. szeptember 8-án.

⁸ Előttem Banocki András, Zemplén vármegye szolgabírája előtt.

Miskolci Csulyak István zempléni esperes értesíti I. Rákóczi György fejedelmet Tolnai István sárospataki lelkész haláláról. Beszámol a pataki iskola látogatása során szerzett kedvezőtlen tapasztalatairól, Tolnai János iskolaigazgató általa károsnak vélt tevékenységéről.

Olaszliszka, 1642. április 23.

Illustrissimo ac Celsissimo domino domino Georgio Rakoczi de Felső Vadasz Regni Transylvaniae Principi, Siculorum Comiti, partiumque Regni Ungariae [!] domino, domino, domino mihi clementissimo.¹ 23. Aprilis 1642.

Alazatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnac, mint nekem kegyelmes Uramnac, Fejedelmemnac. Az felseges mindenható Isten Nagyságodnak ez mostani Husveti örömit, mind az koporsoig tegie allando örömmé Amen. Kegyelmes Uram, ritkan iroc ugian Nagyságodnak, de szivem szerint akarnam, ha meg ennélis ritkábban kellenéc irnom Nagyságodnak, mert mint eddigis valameniszer irtam az niughatatlan elmeknek indításabol mindanniszor panasszal teljes levelet irtam: mostan pedig bankodásra es siratora méltó dologrol kellett irnom. Banatos ez, hog' az embereknek haladatlanóságokert, Isten az ő kedves szolgáját, Nagyságodnac pedig szoros dolgaiban meg probalt istenes hivet, az néhai Tolnai Istvan Uramot, varakozasunk nélkül hamarab, az Uyheli generalis sinatunkbeli templomban, mikor chiak szinten az Disputatoria ki adatot propositioknak examinalasahoz² kezdet volna, job felől gutta eótes által erejét es szollasat el vőve Aprilisnac 9 napjan reggel 8 orakor, es mas nap ugian azon oraban az Uyheli parochiaban ez hitvan vilagbol, az mas vilagra magahoz vive: es halalanac eleit, sem az medianac³ meg vagasaval sem egieb főstőlessel nem vehetőc. Mely banatos állapotunkban ez vigasztalasunc, hogy Isten ezt az ő szolgáját soc meltatlan gyalazattal, es azokon valo banattiatol meg mentette, hog Isten az ő szolgáját az ő munkajaba munkalkodni talalta es immar jambor es hű szolgálatiaert megis jutalmaztatta.

De kegyelmes Uram, ez immar az siralmasab állapot, meljet mivel vigasztaljunc meg, nehezen talalom föl, hogy idvezwlt Tolnai Istvan Uramnac méltó panasza volt eleteben az Pataki Scholanac visza fordult állapotia felől Nagyságod előtt nehany izben: de sem ő maga, sem mivelwnc egyetembe meg nem jobbithatta: mert mi ketten chiak az nevet viseltuc az Inspectorsagnac, de Nagyságod kőrriwl eggie kettője voltanac oljac, kic, az Scholanac ha mi javara igiekezettis, el bontottac, Nagyságodhoz igazitot szavat igienesen menni nem engedték, kic Tolnai Janosnac fautori⁴ voltanac: maga azoc nem hog' tőwzét de még chiak főstitis nem lattac az Pataki Scholanac: azomban az egig magasztaltac fris állapotia, mely Nagyságod előtt talan hiteles is volt: melien szegeny Tolnai Uram chiak panaszolkodot. De a kic azoc feleljenec meg Isten előtt rola. Onnat következhetet az is, hog' az Logica dolgaba is nem

az Inspectorok teczesen jartanac a Mesterec; hanem Asszoniunc ő Nagysága eleibe ment a Logica dolga ithon léteben. Az mely kaaron valo busulasa, nem kitsiny oka lehetet Tolnai Istvan elmejenec bontacozasanac es gutta wtesenec, az mint magais meg vallotta, hogy bizony, meg wti az gutta.

Ezt az siralmas allapatát az Scholanac az utolszori visitatio⁵ mutatta meg. Mert az Scholat ezen kivól valameniszer visitaltuc, visitaltuc penig sokszor, mert az varasi Schola Mesterekben hozzam hivatvan tudakozni az tanitasnac modgiat, megmondottac, hog' nagioab az hire mint nem a haszna, es chiak az soc irással tóltic el az időt.

Ackori visitatiobanis az Schola Seniorat es az primarius diakokat⁶ Leltec esmeretire kénszerítettwc, hog' igazat mondgionac az Mestereknek életec, magoc viseletuc es tanitasoc felól, de honnat es mitől löt, semmivel nem vadoltac azoc az Mestereket: interim⁷ a kiknek szemeliekben azoc az primarius diakoc szollottanac, chiac bosszonkodtanac; hog' az igazat meg nem mondottac. Vegezetre chiak szinte Tolnai Istvan Uram halala előt nehany nappal, magoc az diakoc kivantac visitatiot: melliet 11. April. Pentekre megis igirtwnc vala mind ketten: de aztis az Tolnai Uram halala tova halasztotta volna busulasunc miat; hanem a Mesterec eszekben vöven a deaksagnac sibongasat, a Presbyteriommal ő magokis Præfectus Uramatis szorgalmaztattac, engem penig ugian az Istenre kenszeritettenec, hog' az visitatio tova ne muljon. Nem vadolom ugian Tolnai Janos Uramot, de midőn kivanta az Deakoktol, hog' kiki jo lelkiismereti alat chartara írja le difficultasat,⁸ hog' ha szinte Nagyságod eleibe kelleneis az dolognac menni, az deakoc irasa hiteleseb lenne az magunc irasanal, a deaksag ugian örömost meg chelekedte volna, de aztis inhibealta.⁹ Minekokaert, ad melius esse¹⁰ Præfectus Uramtol nehany bőtswlletes fő embert kertem mellénc, kic halloi, latoi es bizonysgai legyenec minen actaknac. Méltó kivansagomot ő kegyelme latván, három Nemzetes fő embert botsatot velwnc a Scholaba Kis Tamas, Bodor Benedec es Klobosovczki Andras Uramekat, es ő kegyelme elöt lóttene az attestatiok,¹¹ mellieket ime Nagysagodnakis parban le keöldöttem.

Melliekből Nagyságod bölts iteleti meg ertheti, hog' Tolnai Janos Uram, tiztesseg adassec mastol neki, de Patakon chiak hires epery volt, az Scholat megveztegette, es az iffiusagot chiak szoal tartotta: melliert hog' Nagysagod az mi tarsasagunkban tova tartsa, nem erdemli, nem hog' felliebben valo allapatra emelje: mert az ki illien nevezetes Scholat meg zavart, es meg böcswlhetetlen kárt töt neki, jai annac az Eccl[esi]janac a hova megien, mert hasonlo zavarast várhat fejere.

Oztan Nagysagodat alazatoson követem, kegyelmesen nekem meg botsassson: ez ideigis Nagyságodat viseltwc szemünk elöt es az Nagysagod Istenes irasaert kedveztünk mi neki: de tova köztwnc, ha Nagyságodnakis jo akarattia az mienkhez jarutad, szenvedni nem akarjuc, ollian okokra nezve, mellieket ha Nagysagod tudni akar masszor meg jelentem. Az Úr Isten Nagyságodat, Aszoniunkat ő Nagyságát és Nagyságodnak szerelmes fiait eltesse, birodalmat soc esztendőkre terjesze, az Isten Eccl[esi]ajanac tova valo meg maradasara Amen.

*Az eredeti levél fogalmazványa. Az eredeti levelet közölte Szilágyi Sándor az Erdélyi Protestáns Közlöny 1875. évfolyamának 267-268. lapjain.
Jelzet: Kgg.I.1. 382-383 fol.*

*

(DIENES DÉNES)

¹ Nagyságos és felséges Felsővadászi Rákóczi György úrnak, Erdélyország fejedelmének, a Magyar Királyság Részei urának, székelyek ispánjának, nekem legkegyelme-
sebb uramnak.

² a teológiai vitára kitűzött tételek megvizsgálásához

³ verőér a karon

⁴ pártfogói

⁵ látogatás, vizsgálat

⁶ a diákönkormányzat vezetőit

⁷ aközben

⁸ adja írásban kifogásait

⁹ megtiltotta

¹⁰ itt: jobbnak láttam

¹¹ bizonyágtételek

Miskolci Csulyak István zempléni esperes jelenti I. Rákóczi György erdélyi fejedelemnek, hogy a pataki iskola állapotáról írt korábbi beszámolója a valóságot tartalmazza, azt elfogulatlanul írta.
Olaszliszka, 1642. április 29.

Alia epistola ad Serenissimum Transylvaniam Principem.¹
 29 April. 1642.

Serenissime Princeps, domino domino mihi gratiosissime.² Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak holtomig való alazatos szolgálatomat, es az Nagyságod hoszu eletejert, s jo szerentses fejedelemsegejert Istenhez való kőnőrgesemet ajánlom.

Kegyelmes Uram, Nagyságodnak Fogarasban 21 Aprilis írot levelét, ma 29 Aprilis ebed utan 3 orakor hozta Liszkara Præfectus Uram követe, melben Nagyságod közönsegesen nekőnc parantsolja, kic a szegeny Tolnai Uram temetese utan a Pataki Schola visitatiojakor jelen voltunc s visitaltunc, hog' meg irnoc mint s hogy volt a dolog, a Scholabeli fogiatkozásoc alkalmatlan állapotoc, a diakoknak nem tanulasa, kitől vagion; es a Mesterec kőzzől, mellic legien a vétkes. Kegyelmes Uram, az előttis felette nag' gondom volt nekem arra, hog' Nagyságodat meg tudositsam felőle: de bizonnial tudtam, hog' Præfectus Uram ő kegyelme Nagyságodnak tudtara adta, csak Nagyságodnak valasza utan varakoztam: melről mihelt Præfectus Uramtól vegere mentem, Nagyságod parantsolattia nelkeőlis, tudvan tisztemet, panasza nélkül meg chelekedtem, es arrol valo irasomat Præfectus Uramnakis ez előt nehány nappal kezeibe adtam. De talan ebben lehet a defectus,³ hog' a mint Nagyságod kívannia, nem kic ackor az visitatiokor jelen voltac; hanem chiak az magam szemelieben irtam, es azt oda nem irtam, hog' bona constientia:⁴ de Nagyságod annac az en irasomnac ugian ollian hitelt adhat, mint ha az egesz Presbyteriom írta volna: mert az ő kegyelmec akarattialbol irtam, es jo lelki ismerettel irtam: mert Isten előt, es Isten utan Nagyságod Isten képét viselő férfi előt, illien őreg idejeő, es chiak szinten a koporsojat néző ember, mint már en vagioc, hogy mernéc hazugsagot irni. Igazat irtam azért, az mint az Inquisitio⁵ bizonsagom. De Nagyságodat, mint kegyelmes Uramot alazatosan követem, hog' ha mi darabos volna abban az en irasomban, meg botsassa: mert nem annira az Affectus⁶ iratta velem, mint hog Tolnai Janos az nem jóban annira elől mehetet: mi penig a kic nével voltunc visitoroc, es lattuc a kaar vallast, az kaarnac ellene nem állhattunc, es imé miben esteőnc. Nagyságod el hidgie, hog' ha Nagyságod előt ez utan hiteles lejend beszédőnk, az Istenec segedelme, es az Nagyságod utan Præfectus Uramnac velőnk való eggiező értelmevel, az mostan lőt fogiatkozast annira meg jobbittiuk, hog' Nagyságod keveseb ponaszt fog hal-lani.

*Az eredeti levél fogalmazványa. A levelet közölte Szilágyi Sándor az Erdélyi Protestáns Közlöny 1875. évfolyamának 268-269. lapjain.
Jelzet:Kgg.I.1. 383-384 fol.*

*

(DIENES DÉNES)

-
- ¹ Másik levél a felséges erdélyi fejedelemhez.
² Felséges fejedelem, nekem legkegyelmesebb uram.
³ hiány
⁴ jó lelkiismerettel
⁵ vizsgálat
⁶ indulat

Miskolci Csulyak István zempléni esperes I. Rákóczi György levelére válaszolva írja, hogy Tolnai János tanári tevékenysége nagy kárt okoz a pataki iskolában, nem érdemli a fejedelem bizalmát. Továbbá kéri a fejedelmet, hogy a külföldi akadémiára küldendő ifjakat indítsa útnak Erdélyből, mert a magyarországiak várják érkezésüket, hogy együtt utazhassanak.

Olaszliszka, 1642. augusztus 8.

Serenissime Princeps Domine Domine humiliter mihi colendissime.¹ Holtomig való alazatos szolgálatomot ajánlom Nagysagodnak es Istenec bővölködő irgalmassagat kivanom Nagysagodra ki terjedni.

Kegyelmes Uram, noha varakozasomnal kesőbbben vőttem 8. Augusti Nagysagodnak ket levelemre valo valasztetelet: mindazonaltal, az mint az Deakoc mondgiac, Sat cito, si sat bene,² Tolnai Janos Uram, mikeppen mentette legien Nagysagod előtt magát, ő maga tudgia, keszwletlen tudom Nagysagodhoz nem ment: miért, meddig s mi vegre introducaltatta³ ujobban az Scholaban, annakelőtte Præfectus Uramtol meg értettem volt. Ollian nagy Fejedelmi kegielmesseg az Nagysagodtol Tolnai Janos Uramhoz, melliet én, ha anni kaart tőttem volna, Nagysagodtol kérni magamnac nem merészlettem volna; hanem chiak niakamat haitottam volna, ő is nem érdemlette volna bizoniosan, annal inkább hogi Ecclesiai személy: mert az mely szolga tudva nem chelekedí Uranac akarattiat, nagio bñtetetest erdemel, az tudatlan szolganál, az mint Idvezitőnc irvan hadta. Tolnai Janos Uram szolga volt: tudtais tiztit mert az Pataki gymnasiumnac törvéiben meg olvashatta: miis penig száma nintsen meniszer admonialtuc⁴ de mégis három esztendeig nem chelekedte.

Oztan kegyelmes Uram Ngysagodnakis nagio tekintetinc kellet volna lenni az kaarvallot iffiusagra, kiből még Isten nagy embereket eppit, hogy nem mint az kárt tőtte emberre: mert neki semmie nem fáí: de az deaksagnac oda vagion ideje, kóltsege, óltózeti, es nagy varakozasa mely többé hozzajoc meg nem ter.

De en mindazaltal, az Nagysagod kegyelmes itiletit, mint Isten emberenc teczeset igen javallom. Ha en raitam allot volna, in exemplum aliorum Rectorum Scholae,⁵ szo mondatlan nem tñrtem volna, hogi az ő utanna követkőzendő Pataki Mesterekis tanultanac volna raita: mert ugianis az bñtetetlenség, mint az occasio, facit fures.⁶ Még mostanis arany hidat chinalnec neki, ha tőlem lehetne, hogi menne hamar, de Nagysagodnac nem akaroc præjudicalni.⁷ Adgia Isten tőb zurzavar ne következzec kőztőnc laktaban, Nagysagodnak ujab lelki serelmére.

Kegyelmes Uram, az it kñn valo academiaban tőlőnc immar el rendeltetet három alumnusoc, vártac az Fejervarat lako alumnusnac ki jövetetet, es edgwt valo indulasokat: ki felől Nagysagod irta volt, hogy az Harang őntővel edgwt ki botsattia, az Harang őntő el jót ugian, de sem az

alumnus, sem az Nagysagod izeneti nintsen, es az kesedelmet nem tudgiac mire magiarazni: talan nem némelliknec az idő alat Mestersegreis vocatioja⁸ lehetet volna, meliet az promotioért⁹ el hagio. Ha Nagysagodnak kedves jo akarattia, Nagysagodat vélec edgwt alazatosan kerem, őket tova ne keslelje, botsassa utra: mert az idő lassan lassan őszre közelget es az utan nem sokara az Tengeren valo jaras meg szwnic, es utoc bé gatolodik. Nagysagodtol en altalam kegielmes valaszt varnak. Engedgie az kegyelmes Úr Isten, hogy ez utan Nagysagodnak az Schola felől fwle, szive, lelke őrvendeztető állapotot irhassac. Az mely Istenec kegyelmes oltalma ala ajanlom Nagysagodat. Lisca 8 Augusti 1642. (Princeps 2 Augusti scripserat Albae Juliae)¹⁰ Nagsagodnac leg kisebbic szolgaja.

*

*Az eredeti levél fogalmazványa. A levelet közölte Szilágyi Sándor az Erdélyi Protestáns Közlöny 1875. évfolyamának 268-269. lapjain.
Jelzet: Kgg.I.1. 388 fol.*

*

(DIENES DÉNES)

¹ Felsőges fejedelem, nekem igen alázatosan tisztelt uram.

² elég gyors, ha elég jó

³ hozatta be

⁴ intettük

⁵ más rektorok példájára

⁶ alkalom szüli a tolvajokat

⁷ előre ítélni

⁸ elhívása tanítóságra

⁹ előmenetelért

¹⁰ Liszkán, 1642. augusztus 8-án. A fejedelem augusztus 2-án írt volt Gyulafehérvárról.

Miskolci Csulyak István zempléni esperes, I. Rákóczi György erdélyi fejedelem kívánságára, Sárospatakra összehívja az egyházmegye vezető testületét, amely megtárgyalja Tolnai János és a pataki iskola ügyét. Tolnai tanítását károsnak és eredménytelennek minősítik, az iskolából való eltávolítását tanácsolják.

Sárospatak, 1642. november 18.

Illustrissime ac Celsissime Domine Princeps, Domine Domine nobis Igratiosissime et clementissime etc. Salutem, gratiam et pacem a Deo Patre per et propter Jesum Christum Dominum nostrum precati, pia quaeque officia nostra Celsitudini Vestrae sancte pollicemur.¹

Kegyelmes Fejedelem Urunc, az Nagysagod Pataki Præfectus Urunknak 5 Novembris irot leveleből ertettwc 14 Novembris, az ő kegielme intimatioja² által, Tolnai Janos atiankfianac az elebeni allapattiaban, Pataki Schola mestersegenben megis tovabba valo meg maradasa felől Nagysagodnak ő kegelmehez hajlando kegyelmes jo akarattiat, de ily ockal, ha az Ecclesia³ (nem egy vagy ket szemelt; hanem az egesz Zemlen var megyeben levő Ecclesiat ertven Nagysagod) nem ellenkezic meg maradasaban. Nagy es igen terhes ok előttwnc, meltől inditatvan kelletic szwksegekpen az Nagysagtoc nevezetes varasaban Saaros Patakra ad 18 Novembris gwlekeznwnc: noha nem minniajan egesz Ecclesiajul, az időnc szoros volta miat, de mindaz által az mi Diocesiswncnek⁴ derekasab resze, es az mint szollunc szokasunc szerint, az mi Ecclesiankban levő egesz deputatum Presbyterium,⁵ hog' Nagysagodnak az mi teczeswncet, bona et Deo debita constientia declaralnank.⁶

Tolnai Janos atiankfiaban Istenec szep ajandekit közzwlvnc senki nem tagadja: sőt bötswlvjc ő kegyelmet, de míg az tudomanyhoz, ha ki azzal hasznoson építeni akarna, többis kivantatnec, kivaltkeppen az jo lelkesmerettel es szelidsiggel valo szorgalmatosság.

Meg maradasat avagi ki bontakozasat az Pataki Scholabol az mi arbitriomunknak⁷ mi nem tulajdonithatiuc, nemis akarjuc tulaidonitani, az Nagysagtoc kegielmes jo teczeseben vagion, arra hadgiuc miis. Ha Nagysagtoc mi tölwnc kérdéskeppen azt akarja meg erteni, iteljwc hasznosnac es szwksegesnec meg maradasat, azt felelhettiwc: mindenestől szinten haszontalannac ez ideig valo mestersegit nem mondhatiuc: de ollian czegeres tudomanytol tizszer is töb kivantatot volna, hogy nem az mennit hasznalt enni idő alatt. Mi közzwlvnc edgis az ő kegyelme tanitasat az Pataki Scholaban nem hallotta: masoktol kivaltkeppen Scholabeli tanitvanitol, mind kivwl, mind az Tavaszi Scholabeli visitatioba⁸ mind mostanis az mit hallottunc es hallunc, abbol itilhetwnc, az szerintis tudositottuc Senior⁹ Urunc által, ez előttis felőle Nagysagtokat, es mostanis ugi itilwnc, ugis irunc egienlő ertelemmel Nagysagtoknak.

Mi jobnac itiljwc lenni az Pataki Scholanac, ha ő kegyelme Mestersegenec tisztit resignalja.¹⁰ Okait ha bőseggel elől szamlalni akarnanc, modum

epistolarem excedalna.¹¹ Mint ez előttis almelkodással hallottuc, az meliet nem hittwnc el annira, s lattuc az visitatioban ő kegyelme miat az Scholanac meg bōtswlhetetlen káros fogiatkozásat, kivaltképpen az Nemesseknek kárat, es sokaknak az Romano Catholicusokhoz deficialasat:¹² mostanis azért haljuc es ertiwc, hog' ez elmúlt Tavasztoz fogva valo tanitasa, nem igen halad meszeb, mint az mit egy holnap alatt kellet volna tanítani. Annak felettemivel maganac ő kegyelme peculiaris,¹³ es az Pataki Scholaban, sőt egész Magyarorszagban, soc időktől fogvan szokatlan, es regen meg unt Philosophiat usurpalt¹⁴ s azt akarja minen tehetségevel inculcalni¹⁵ tanitvaninac: valakic azt nem javaljuc, nem chiak tanitvanit, de meg Schola Mester tarsatis mind exameneben, mind disputatiojaban¹⁶ szemtől szembe bōtstelenséggel illeti. Chiak szwret elődeden, nem regen, az collegaja Michael Szent Peterei, kinec az Scholaba sereny es hasznos forgolodasat, es mind öreg deaksag, s mind Nemesseg között serenseget ertettwc ekketig az Scholabeliektől: mivel az Ecclesia meg ez mult Tavaszzi visitatiokor demandalta¹⁷ vala neki: sőt az Tizsan innen levő mind az negy seniorsag,¹⁸ hogi mind az Nemesseget tanitana, mind az Keckermannus Logicajat profitealna,¹⁹ egy Exameneben, de tribus gradibus propositionis necessariae tractalvan,²⁰ hozta elől a Ramistac az felől való sententiajat,²¹ ellenben az Peripateticusoketis,²² es ezt amaz ellen Keckermannussal edgw̄t pro suo modulo tuealta, sine præjudicio partis adversae.²³ Ezt meg ertven Tolnai Janos atiankfia, chiak hamar, ugian azon heten ellene fel alvan, tanitvani előtt gialazotoson emlekezet tanitasaban. Quidam inepti sic et sic etc.²⁴ Disputatiojabanis chiak szinte szwret kezdeteben, hog Collegajat tanitasaval edgw̄t discipulusi²⁵ előtt contentusba²⁶ hozhassa, mint valamel Religioban valo adversarius²⁷ ellen, maxima cum contentione et clamore disputalt,²⁸ szemeben ezt objicialvan: Qui stupide respondet, is ipse stupidus est.²⁹ Az Ecclesia paranntsolatia szerint, Szent Peteri atiankfia, az Keckermannus Logicajanac explicatiojahoz³⁰ kezdv̄en, míg Tolnai Janos atiankfia Erdelben jart Nagysagtokhoz Aratas előtt, a deaksag nag őrommel approbalta,³¹ es ugian ditsekedet vele: de mihelen Erdelből haza jōt, mind azon volt, hogi unasban jutassa es kezekből az Keckermannust ki verje: melliet nem chiak mi; hanem Gelei Istvan Urunkis Nagysagtoknak irot leveleben igen approbalt.

Mind azok es tōb effele dolgoc miat, közöttōc bekeseg es eggiesseg nintsen s ez utanis nem remelhetiwk.

Collegakis effele dolgoc miat nem lattuc mikeppen talaltathassanac melleje, s mikeppen lakhassanac vele eggiessegeben. Az mostan meg nevezet Collegajais, chiak előtte leven esztendejenec terminussa,³² bizony beszēddel protestalt előttwnc, hog soha tōbbe vele edgw̄t nem lakik, es miatta tōbbe nem szenved. Zebegniei Janos felōlis, ki mostan hivattatot Pataki Mestersegre, oly itelettel vagnac, az kic mind kettőt jol esmeric, hogi chiak egy holnapig valo bekeseges edgiwt lakasoc sem fog lehetni: mely dolognac, chiak immaris, noha meg amaz el sem jōt, Tolnai Janos atyankfia reszerōl nem kitsin jelensege hallatic.

Sőt mivel az deaksagnakis hailando elmeje sokaknak az ő præconcepta opiniojat³³ a ő kegyelme instillalta,³⁴ ellenben sokac, hiszw̄c pedig az elmesebbec, nem oli könnyen inescalhattattanac,³⁵ közöttōc partium studium gliscal,³⁶ az meli minden naponkent soc busulasra valo okot ado zenebona-

nac incendiumára erumpálhat,³⁷ az mint meg eset ez el mult niaron, meg eset chiak szinten mostan is az Beniei szwretekenis, az utanis nem remelhetwnc egiebet; hanem chiak közöttőc valo haborusagot es szwntelen valo zenebonat, mely az Scholaban valo tanulast es epwletet funditus evertalni³⁸ fogja. Sőt az mi az Satannac szokot mestersege, az keresztieni szeretetnec kötelet a hol el szaggathatia kitsiny szikrabolis nag' twwzet gerjeszt es egi kis kwlőnőzesből, holtig valo gwłőseget, es még az Religiobanis dissensiot s heresiseketis³⁹ szokot koholni, soc szomoru peldac tanittiac ezt igaznac lenni. Az Philosophiaban valo dissension, es abban valo kwlőnőzesnec szabadsagan kezdi el, es meg chiak ez altalis versengesnec es gwłőlsegnec konkolyat hinti az embernek sziveben, bizony felő (kitől az nag kegielmw Isten oltalmazzon) hogi az Religioban valo kwlőnezestis es arra valo szabadsagnac sokaknac magoknak tulaidonitasara utat ne nisson, az meli nehól nehól chiak immaris chirazni kezdet. Az uij es peculiaris opiniokon es sententiaczkakon⁴⁰ valo kapdosas, es mindenec ellen mordicus tuealasa,⁴¹ s meg penig Fejedelmi meltosagoc s Herczeg Urac gratiaja es favora⁴² alatt, mit szerzet legen nem regen Belgiomban, szomoru ohaitassal emliti az egez kereztienseg.

Erti Nagysagtoc az mi tetzeswnket, mi nem hogy szwksagesnec es hasznosnac itilnenc Tolnai Janos Atyankfianac az Pataki Mestersegben tovab maradasat, sőt az Schola es Ecclesia kárára hailando dolognac lenni igen felwnc. Mert az Pataki Scholaban Nagysagtoktól adatot törvenhez magat chiak akkor es abban tartia, az mikor es a miben akarja. Mert annak felette annira jutot az Pataki deaksag az ő kegyelme Philosophiaja miat, hog nem regen maga Collegajaval edgwť, az őt első Collatiokban,⁴³ az Nemessegnec tanitasara, egy illendő es elegseges collaboratort⁴⁴ nem talalhattanac; hanem a sexta collatioból vontac egy novitius⁴⁵ szabasut elől: es ekkepen maga meg tapasztalta practice⁴⁶ az maga tanitvaniban hasznoson tanitot Philosophianac foganattiat, az maga Collegaja beszelli előttwnc. Nagysagtoc tovabba mit chelekeszic vele, az Nagysagtoc kegielmes teczese. Mi az Pataki Scholara, es azaltal az egez Magiar nemzet között levő kitsiny Ecclesiara következhendő, chiak nem szinten szemwnkel lathato s kezeinkel tapasztalható kárnac felelmetől kenzeritetven, Istenes indulatból, cum solenni protestatione⁴⁷ mondgiuc, ha mi kaar következic, mi ne legiwnc az okai.

Az kegielemmel bővőlködő Úr Isten, Nagysagtokat boldog viragzo jo egesseggel es orszagaban bekeseget birodalommal meg coronazvan, szamos esztendőknec foliasaiglan, szegeny nemzetwnknek, es abban levő aniaszent-egyhanac oltalmazasara tartsa meg. Datum ex congregatione nostra Patakinensi 18 Novembris 1642.

Humillimi Celsitudinis Vestrae clientuli
Stephanus P. Miscoicinus Senior,
suo et venerabilis Presbyterii nomine.⁴⁸

*

*Az eredeti levél fogalmazványa. Az eredeti levelet közölte Szilágyi Sándor az Erdélyi Protestáns Közlöny 1875. évfolyamának 276-278. lapjain. Közzétette Zoványi Jenő is: Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár X. (1911) 9-12. lapok.
Jelzet: Kgg.I.1. 424-426. fol.*

-
- ¹ Méltóságos és felséges fejedelem, nekünk legkegyelmesebb urunk stb. Üdvösséget, kegyelmet és békét kívánva az Atya Istentől a mi Urunk Jézus Krisztus által és érdeméért, istenfélő szolgálatunkat felségednek igazán ajánljuk.
- ² tudósítása
- ³ egyház
- ⁴ egyházmegyénknek
- ⁵ kiküldött presbitérium; (vagyis az egyházmegye lelkészekből álló vezetőtestülete)
- ⁶ jó és Istennek elkötelezett lelkiismerettel kinyilvánítanánk
- ⁷ a magunk tetszésének, hatalmának
- ⁸ iskolalátogatás során
- ⁹ esperes, az egyházmegye vezető lelkésze
- ¹⁰ visszaadja
- ¹¹ a levél adta kereteket túlhaladná
- ¹² a római katolikusokhoz való elhajlását
- ¹³ kiváltképpen való, szokatlan
- ¹⁴ gyakorolt
- ¹⁵ bevésni
- ¹⁶ a vizsgán és az iskolai vitatkozás során
- ¹⁷ meghagyta, parancsolta
- ¹⁸ esperesség, egyházmegye
- ¹⁹ Keckermann Logica című művét tanítaná
- ²⁰ a szükséges vitatételeknek három fokozatáról értekezvén
- ²¹ petrus ramus követőinek ítéletét, véleményét
- ²² Aristoteles tanítását követőkét is
- ²³ a maga mértéke szerint tanította, a másik fél kárhozzátása nélkül
- ²⁴ valami alkalmatlan ez és ez stb
- ²⁵ tanítványai
- ²⁶ gyalázatba
- ²⁷ vallási ellenfele
- ²⁸ igen nagy hévvel és hanggal vitatkozott
- ²⁹ szemébe mondván, hogy aki bolondul válaszol, az maga is bolond
- ³⁰ magyarázásához
- ³¹ jóváhagyta
- ³² hivatali idejének vége
- ³³ eleve feltett véleményét
- ³⁴ elhintette, elterjesztette
- ³⁵ csapdába csalhatták őket
- ³⁶ ellenszenv növekszik
- ³⁷ gyújtófokára növekedhet
- ³⁸ fenekestől felfordítani
- ³⁹ a vallásban is különbözést és tévelygést is
- ⁴⁰ a különleges álláspontokon és értelmezéseken
- ⁴¹ erőszakolt tanítása
- ⁴² kegyelme és jóindulata
- ⁴³ tanulócsoportban
- ⁴⁴ tanársegédet
- ⁴⁵ új
- ⁴⁶ gyakorlatilag
- ⁴⁷ ünnepélyes nyilatkozattal

⁴⁸ Kelt pataki gyűlésünkben, 1642. november 18-án. Felségtek alázatos szolgálói. Miskolci P(astoris) István esperes a maga és a nagytiszteletű presbitérium nevében.

I. Rákóczi György válasza III. Ferdinánd császárnak, Kéri János császári követ által, melyben előadja sérelmeit.

Paria Responsonis

Ad Sacratissimam Caesaream Majestatem Legato ejusdem Domino Johanni Kéri Anno 1644 data.¹

Kegyelmed mi szonkal ő Felségének ígérje alazatos szolgálatunkat: Kivannyon a' mellett békességes orszaglást ő Felségének olyant, ki az mi szegény hazánk s- nemzetünknek is, es mind lelki s- mind testi szabadságunknak használlyon.

Hogy nálunk nem csak az Sveciai Coronatul² de megh az Galliai Coronatul³ is Követ volt volna azt tagadni s- fedezni nem akarjuk megh penigh olly igiretekkel, kiknél magunkis többeket jobbakat s- nagyubbakat nem kevanhattunk volna. S midőn kivantunk volna, jelentsek megh, mi tőlünkis mit kívánjanak? Azt feleltek: az Universalis bekesehnek véghbe meneteliben segiczük eőket jelentven azt, hogy szinten ugy igyekezik az mi Religionknakis szabados exercitiomat⁴ helyben allatni, nem csak az Imperiomban,⁵ hanem Magyarorszagbannis, mint az magoket. Ha azert eők mi tőlünk külön vallasban leven, megis azt is helyben akarjak allatni; Sockal inkab mi lelkismeretünk kötelesege alat tartoznank annak szolgálni, előnkben szamlalgtavan Magyar Orszagbannis az Religionak oppressiojat,⁶ az Orszagh Gyűlesenek Religio miat haszontalan el mulasat; Mi mind az által eddigh velek nem Confederaltunk;⁷ Megis nyugodgyek eő Felsege; minden bizonnyal abban, hogy el vegezet akaratum az magunk tulaidon privatumunkert, injuriakert,⁸ valamigh lehet es el szenvedhettyük Nemzetünknek s. hazánkknak veszedelmevel, extremumhoz⁹ nem nyullunk, noha injuriaink nekünk a mik az eő Felsege birodalmabol [*következtek ránk*], nem hiszük mas Fejedelem azt addigh annyera türte szenvedte volna, csak amaz ros z gyalazatos könyvnek ki boczatasavalis, kiben velünk edgyüt az szegeny Gazda Aszszonyt is mint gyalaztak meg,¹⁰ tudgya eő Felsege, egyebekis melyről könyvezes nélkül soha nem is emlekezhettünk, mi böczületünk serelmevel is túrtünk, s- noha eő Felseget ket izben talaltuk megh, de hol s- kit büntettek megh erette?

Azon kívül Homonnaj Janos Uramtulis, töb tisztviselőktúlis, mennyi böczületlenseget szenvedtünk? ugy teczik mi nálunknal alab valo ember sem szenvedte volna ily könnyen! Hat ha az 1636 Esztendei hatalmas bantodasinkat, mellyeket Homonnai Janos Uram töb vele valokkal edgyüt az eő Felsege io emlekezetű edes Attya paranczolattya ellen rajtunk Orszagul czelekedet, elő kellene szamlalnunk? ugyan sok Papirosra kellene le irnunk. Budai vezernak es az Haidusagnak irt leveleinek igaz pariaja¹¹ nálunk [*van*], levelere megh eők igazgattak eőket, s- szolgaltattak az reank iövetelre alkalmatossagot az Törököknek igy assecuralvan:¹² Bizvast el mehet, mert az

Hajdusagh nekiek nem art, az Haidusagot is ezen forman admonealta:¹³ Az Törököknek Erdellyel vagyon dolga, ne banczak az Törököt. Ily czelekedet, mint edgyezet legyen az szegeny megh holt Czaszar paranczolattyaival s- nekünk az szegeny Kardinal¹⁴[!] által tött eő Felsege igiretivel? ihol vadnak az levelei in specie.¹⁵ Es az szegeny io emlekezetű Czaszar Homonnai Janosnak irt levelenek Copiaiais¹⁶ kezünkben, kit nekünk az Szegeny Cardinal küldöt volt megh, azt is kegyelmed megh olvashattya ha akarja: de hol azertis kit feddettének megh? Avagy annal inkab kit büntettének megh? Azok közzül Bethlen Istvan Uramat az eő Felsege birodalmabul fovealtak,¹⁷ hirünkkel kellett volna lenni, noha az szegény Czaszar arra igirte vala magat; csak legyünk czendessegben, varakozzunk, es mihent eő Felsegenek tagulnak valamennyire distractioi,¹⁸ megh lattyuk el nem szenvedü büntetetlen; most is nem leven nekünk (Bethlen Istvan Uramat es mind azokat kiknek Amnestiat¹⁹ adtunk excipialvan²⁰) az illyenek ellen semmi satisfactionk:²¹ itillye az Isten megh. Nem nagy banatunkra lehetette szenvedesünk pelda legyen akar kinekis az eő Felsege birodalmabol, olyan avagy nagyubbatis probalni, czelekedni, az eő Felsege Diplomaia²² s- confoederatus²³ s- Feiedelem s- keresztyen Orszagh ellen, nem tartvan semmit az büntetéstül. Nem de nem nagy injuriae? hiszem mi s- az mi szegeny hazank, nem azert confoederaltunk volt eő Felsegevel, hogy Subditusitulis²⁴ haborgattassunk; hanem inkab oltalmaztassunk. Noha bizony valamikor akarnank mi az ket Koronaval foedust²⁵ czinalhatnank. De az mint fellyeb irtuk, azt el halasztottuk, s- ha mire kelleneis magunkat vennünk, csak egyedül az Isten tisztessége s- hazanknak szabadsagara tartozó kötelessegünk kenszeritene rea, nem tartozvan senkinek is lelkünk ismereti ellen szolgálni; Immar azert eő Felsege köteles leven mind az 17 Conditioikat²⁶ Orszagh Statutoma szerent minden rendekkel s- rendeknek ki szolgáltatni azt az mire magat kötelezte, mind megh tartasokra es megh tartasara, ugy teczik az executiojatis²⁷ eő Felsegeknek kellene veghben vinni.

Az 1638. Esztendőben ki adatot Decretombannis,²⁸ az Evangelicus Statusnak reaja igirte volt magat eő Felsege, hogy az 17 Conditioknak 6 es az Beczi Pacificationak²⁹ s- az 1608 Esztendőbeli 1. és 2. Articulusai³⁰ ugyan azon gyülesben Articulusban irattya, de az sem ment vegben.

Az Telen mikor Jakosi³¹ Uram itben vala, proponaltuk³² vala eő KeGYELMENEK; Nem volna iob eő Felsege allatna helyben az Religionak szabados Exercitiomat,³³ s restitua³⁴ eő Felsege azokat, az mellyeket ab Anno 1608³⁵ el vettek s- ülne fel ambar eő Felsege mellet az Evangelicus Status mi velünk edgyüt, segitenek megh eő Felseget. Czak azt felele az valaszt eő kegyelme: Nincz eő Felsege hatalmaban hogy az Religionak szabadsagat s azokat az helyeket restitua³⁶ ellen.

Hat ha megh nekünk panaszinkat arra kellene forditanunk az eő Felsege Diti³⁷jabul, minnyiszer igyekeztenek volna, ijesztessel s- fenyegetessel az Török előtt valo sok informatiockal, vadolasockal bennünket innen ki ijeszteni, holtigh valo gyalazatunkra Fejedelmi állapotunkat velünk le tetetni?

Ha ezek aperte³⁸ megh voltak, titkon ezen kívül is mennyik löttenek illyenek ellenünk valok? csak Isten szamlalhatna megh. Itillye megh azert eő Felsege io lelki ismerettel, ha mi nem fellyeb túrtúnke annal az mennyit kel-

let volna túrnunk. Hol hat még az, hogy immaris az ő Felsege tanaczaban regen megh töttik az törvent, mind magunkra, s- mind gyermekünkre s- mind ioszagunkra, es csak varjak executionknak vegben vitelinek alkalmatossagat. Mivel azert Magyar Orszagnak egyik tagianak ismerjuk mi magunkat lenni, s- gyermekünketis, ne legien kedvetlen ő Felsege előtt, ha hazank szabadsagtalansaga s- az Isten tisztessenek serelme mind ezeknek ki jelentesere szankat megh nyitotta, es lelkünk ismereti ki mondattya velünk, sőt ő Felsege vegye illendő kegyelmességgel tüllünk, es orvosollya megh, lam semmit az közönseges igazsagnak, egyzersmind az kire a nélkülis eo Felsege köteles nem volna, mind megh tartasara s- mind megh tartatasara nem kevanunk.

Eletünkhöz s- magunkhoz valo kegyelmesseget ő Felsegenek tagadnunk bűn volna, mellyet mi mostis alazatosan veszünk ő Felsegetül, es azertis valamennyere Conscientiank³⁹ serelme nélkül, boczatkozhatunk, kötelesnek mongjuk magunkat az szolgalatra; Hogy ő Felsege Diplomankot eszünkben jutattya, azt ő Felsegetül alazatosson veszszük kirül magunk sem voltunk feledeknek. Mert ő Felsege Erdelyből még egy peldat sem mutathat, hogj ő Felsege Ditiojara alattunk valok közzül fegyverrel ment volna, akar mi idegen nemzet ő Felsege Orszagara fegyverrel vit volna: Az mi Diplomank ellen ollyant mert volna czelekedni avagj indetani; Am nagj reszent Zolyomi Davidis ez maj napig azert szenvedt az fogsagot, hogj az ellen akart czelekedni, de ellenben mi törtenek onnet mi raitunk, az mint fellyebbis irank in Anno 1636. Ez vilag tudtara vagion! Kit s- hol tartnak erette fogsagban? Kit büntettek megh erette? Senkit. Corporale juramentomokat⁴⁰ mint töttünk volt le az Boldog emlekezetű megh holt Diczeretes Csaszarnak ő Felsege edes Attyanak, noha irvais vagion nallunk, de él még Melit Peter, kergiek megh nem töttük volte oda. Meg tartvan ő Felsegetülis es alattok valoktulis szentül mi velünk valo vegezese ő Felsegenek, es az en hazamatis lelki testi szabadsagban meg tartvan ő Felsege. Kik közöt ő Felsege nekünkis egyarant kötelezte magat mint egj haza Fianak.

*

*Egykorú másolat. A közkezen forgó dokumentum egyik változata: v. ő.
Erdélyi Országgyűlési Emlékek X. 401-406. pp.
Jelzet: Kgg.I.2. 35-38. fol.*

*

(DIENES DÉNES)

¹ A válasz másolata, amely 1644-ben adatott ő szent császári felségének, az ő követe, Kéri János által. [Valójában 1643 októberében kelt az irat.]

² svéd királytól

³ francia királytól

⁴ vallásunknak szabad gyakorlását

⁵ birodalomban

⁶ a vallás elnyomását

⁷ szövetkeztünk

⁸ magánügyünkért, sérelmünkért

⁹ legvégső megoldáshoz

- ¹⁰ Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszony „Mózes és a próféták” (Gyulafehérvár, 1641.) című művére a közvélemény szerint Széchényi György, a későbbi esztergomi érsek, de valójában alkalmasint Rajki Gáspár jezsuita szerzetes egy „Nova Transsylvanica” című, névtelenül kiadott, igen sértő gúnyíráttal válaszolt.
- ¹¹ másolata, párja
- ¹² biztosítván, biztatván
- ¹³ intette
- ¹⁴ Pázmány Péter
- ¹⁵ valóságosan, ténylegesen
- ¹⁶ másolata is
- ¹⁷ helyesen: faveálták, azaz pártolták
- ¹⁸ ügyes-bajos gondjai
- ¹⁹ bocsánatot, kegyelmet
- ²⁰ kivén
- ²¹ elégtételünk
- ²² hitlevele
- ²³ szövetséges
- ²⁴ alattvalóitól is
- ²⁵ frigyét, szövetséget
- ²⁶ a koronázáskor tett ígéretek (feltételek)
- ²⁷ teljesítését is
- ²⁸ országgyűlési törvényben is
- ²⁹ bécsi békének
- ³⁰ törvénycikkei
- ³¹ Valójában: Jakusith
- ³² előhoztuk
- ³³ gyakorlását
- ³⁴ visszaadná
- ³⁵ 1608 óta
- ³⁶ római katolikus papság
- ³⁷ tartományából, birodalmából
- ³⁸ nyilván, szabadon
- ³⁹ lelkiismeretünk
- ⁴⁰ személyes esküt

I. Rákóczi György erdélyi fejedelem kiáltványa a magyarországi nemességhez, melyben az ország szabadságának helyreállításával indokolja meg hadrakelését, és csatlakozásra szólítja fel őket.

Kálló, 1644. február 17.

Illustres, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, et Nobiles Domini, Fratres, Amici Vicinique nobis observandissimi benevoli.¹

Mely drága, es melly dicseretes légyen mindeneknel az lelki es testi Szabadságh, nem kell meszsze példajért mennünk, es sok szoval arrul Kegyelmeteknek irrunk, megh mutattya az nap nyugati tartományocnak mostani állapottyais, az mellyek annak az megh boczülhetetlen jonak helyere allatasaert minden külső iavakat semmire bóczülvén, életeknek fogyasztal nem szűnnek ez mai napigis azért viaskodni. Az Hispaniai birodalom alatt valokis Lusitania es Catalonia nem az lelkiekert, hanem csak az testiekert fegyvert fogvan, mely serenyen akarja helyere allatni, ertheti kegyelmeitek.

Az én hazamfiaijs az egész Magyar nemzet ezekert mennyi vért ontot és halalt szenvedet vadnak elég példak rolla; azokban kivaltkeppen 1619 Esztendőktől fogva mennyi meghbántasara eset Nemzetünknek, arról valo panaszokkal rakással vadnak Levelek nallunk, s noha minket szokszor intettenek s kenszeritettenekis, mind Evangelica s mind Romai Catholica religion valok,² serkennnek fel s remedialnok³ azokat, mert ha ennélis inkább megh nyomattatik szabadsagok, jövendőben az mi gyermekinkis szabadsaghtalan Orszaghnak lesznek lakosi.

Requiraltak megh⁴ az Nagy tisztviselők közzülis jelentvén, hogy az Clerus haereditarium Regnummava⁵ akarja tenni Magyar Orszagot, az Austriaj haznak, es egy altallyaban az secularis⁶ maga vallasan valokis akarnak, mind lelki s mind testi keppen Uralkodni. Tudhattya kegyelmeitek mennyi panaszok vadnak, Testamentom⁷ tetelre valo kenszeritesek, az melyben az igaz haeresektől,⁸ az ioszagokat el idegenitik; Az végekbenis az fő tiszteket magoknak kezdték Usurpalni,⁹ s eddig megh maradot kiczin praerogativat¹⁰ is ki venni az Secularis Status¹¹ kezébül; mit mondgyunk az Orszagh proventusinak¹² tékozlasarul, az Végekben a miat valo fogyatkozásirul es reaiok .s. Orszagunkra következendő veszedelműnkéről etc. Minemű Mesterséggel szinletek be az Jesuitai szerzet is Orszagokban, az Orszagh szabadsaganak romlasara s. Evangelica Religionak¹³ minden uton s. modon valo oppressiojara,¹⁴ s. megh az végh Varakbann is, ott mennyi injuriakkal¹⁵ terhelik az Patronusokat,¹⁶ és egyebeketis tudgya es erti kegyelmeitek; Magunkat is penigh, él most is az Pap Úr, ki Romaj Czasar Ő Felsége hirével magunk meg hit emberi által megh tanitatot, igirven Ő Felsége Nevével Magyar Orszagban minden ioszagunknak, kik inscriptioban¹⁷ vadnak, örökben adasat, nagyobb es több kegyelmességének megh mutatasat, csak mijs innuallunk¹⁸ annak, hogy lehessen Magyar Orszaghnak az Austriai haznak haereditariomja.¹⁹ De sem lelkünk ismereti sem Nemzetünk szereteti

nem boczatvan arra, ugy attuk valaszinkat az mint hazai szerető, Nemzete szabadsagat kivano, Magyar fejedelemtől kivantatot.

Az Palatinus Autoritassa²⁰ elvetetet annyera, hogy annak az tisztnek csak az Neve maradt rajta, az Ország jóvára, megh maradasara nézendő iokat, ha soliciallyais²¹ haszontalan; sőt megh teltatik túlle.

Az 1638 Esztendőbeli Orszagh gyülesekor is mind privatim²² az Evangelicus Status, mind közönsegessen mennyi instantiat²³ tött, az Gravaminak tollasiért,²⁴ miczoda effectusat²⁵ ezette kegyelmetek; sok költsege profusioja²⁶ utann is nyilván lehet kegyelmeteknek.

Ha az testi szabadsagunk Serelmére nezünk, az tiszteket Evangelikusoknak nem adgyak, előmenetelire nem promoveallyak,²⁷ es ha valamelyeket promovealnak is, boczúletek ninczen, bár igassagok légyen is. Valamely keresethez az Evangélikusoknak, de abban vagy egy vagy mas keppen igyekezik hadakozni: Sőt az is megh törtent, hogy igassagot praetendalvan²⁸ ioszagokhoz, az Contradictioért²⁹ életeis csak el nem fogyot.

Közönséges megh bantodasirol, es serelmerül az 13 Varmegyeknek Anno 1640. 41. 43. Hogy megh talaltatta vala Csaszar eő Felseget s. Palatinus Uramat, mi hasznat vőtte kegyelmetek, minemű dorgalással, feddéssel, boczattak visza kegyelmeteknek Attyafiait, az igassaghnak kevansagaert, emlekezetben lehet kegyelmeteknél. Ertven nem kiczin nehezseggel ezeket, mind lelkünk ismereti s mind Isteni tisztelethez valo kötelességünk, mind hazank, Nemzetünk, szabadsagunk szereteti kevanta tőlünk, sőt az Evangelicus Status s. az Romai Catholicusok közzülis lelkünkre s. üdvösségünkre kenszeritvén bennünket szabadsagok oltalmara valo ki kelesünkre.

Immar tova mi sem szenvedhettyük, és hivalkodo szemmel hazank veszedelmit, nemzetünk oppressiójat nem néhzettyük: Mert mindeneket megh probaltunk, valamivel azokat czendes mediomok³⁰ által megh orvosolhattuk volna: Im csak nem regennis Keri Janos Uram ittben levén az eő Felsege Követsegere mi valaszt töttünk mint instaltunk³¹ s miczoda oblatiokkal³² voltunk, eő Felsegenek tött valaszunkbol kegyelmetek meghertheti az melynek igaz pariajat³³ küldtük kegyelmeteknek.

Bizonsagul hijjuk az Úr Istent, ki minden sziveket lat s az szerent igassaggal-is irjuk kegyelmeteknek, hogy mi nem az magunk privatomunkert,³⁴ boszszunkert, rajtunk sok tőt méltatlansagokert; Sem hogy hitet igazgatnank, avagy azt üldőznénk, kergetnenk annyival inkab extirpalni³⁵ akarnank; hanem csak az Orszagh Statutomit akarjuk helyre allatni, es a' mellet procedalni,³⁶ vagy hogy kinek kinek az ő lelki ismereti az mint megh nyugott, azt félelem, retteges es hadakozas nélkül valhassa, s. exercealhassa³⁷ s. testi szabadsagabannis elhessen batorsagossan es szabadossan, mivel az lelki ismereten valo Uralkodas nem embert, hanem Istent illet.

Mivel hogy az mely akadalyok eddigh bennünket derekassan tartoztatnak, azokat Isten mar előlünk el fordította, s megh az idegeneknekis szívet hozzank hajtotta, ezekre nezve is, elhittük hogy Istennekis ez akarattya s. rendelese, hogy szolgallyunk az eő tiszteletinek, es hazank szabadsaganak, mint hogy Istene nem embere leszen egy reszrül [*a dicsőség*], es ily el hittük ketsegh nélkül, hogy eő Felsege boldogh es kivanatos kimenetelit adgya s. eőrvendetes veggel koronazza megh.

Kegyelmeteket azért szeretettül kerjük s. intyúk is, megh gondolvan azt kegyelmetek hogy mi bekesseges birodalmunkból czendes hazankbul az kegyelmeteknek javaert s. kegyelmetek közzül sokaknak kivansagaert költünk fel, fogtunk fegyverhez, segitven kegyelmetek magaat ez dolgot, ugy mint ki Istentülis leszen, s kegyelmetek orszagostol használhasson s. Kegyelmetekis mutassa megh mind Istenhez s. mind Evangelica religiohoz, s hazaja szabadsagahoz buzgosagos szeretetit, ez leveleünk megh adasaval fogva 15 Nap alatt jöjjön mellenk szolgallyon velünk edgyüt diczősegessen.

Assecuralvan mindeneket bona fide Christiana,³⁸ nem hitet akarunk igazítani, opprimalni,³⁹ sem hogy akar mi fele immunitasban⁴⁰ is az en edes hazamat, Nemzetemet, s. közönsegessen kegyelmeteket vagy most vagy ez utan akarmi kiczinbenis serteni haborítani akarnank; hanem inkab hogy abban kegyelmeteket kedve szerent mind reghi s mind sok verrel kereset szep szabadsagunknak eörvendezhessen es abban szabadossan elhessen, attul senki se tarczoz, hogy ha kik mi raitunk akar mi boszszut s. kedvetlen dolgot töttek volna, a vagy akarmi állapotban is czelekettek volna ellenünk, hogy mi azért boszút allanank, azt jövendőben boszszu allas keppen szivünkben tartanank; hanem mindeneket eörök feledekensegben akarunk boczatani, mint ha soha nem löttek s nem törtentek volna azok: intven egyszers-mind minden rendeket Idegen orszaghban valo futastul es ioszagoknak elhagyasatul. Mert ha kik ilyenek talaltatnak (kiket mind azon által nem remenlünk), ha nekünkis, az ilyeneknek jozzagihoz hozza kelletik nyulnunk, s. ha kart vallanak, magoknak tulaidoniczak.

Hol penigh kegyelmetek remensegünk kívül az ellen kezdene czelekedni, mi az Isten es az eő anygali elót protestalunk,⁴¹ ha mi romlas kegyelmetekre jó s. következik, mi okai nem legyünk. Mert minekünkis anynyival töb szamu hadat es segitseget kel mellenk vennünk, es kevannunk hatalmas Czaszar Urunktul; az mennyivel kegyelmetek magat ebben hozzank s hazai szabadsaganak helyere allatasaban alkalmatlanabbul kezdi viselni, kit nem remenlünk.

Az minden szivekkel biro hatalmas Isten biria s vezerele az kegyelmetek szivet, s elmejet, s indulattyat, hogy ki ki kegyelmetek közzül ki vetven sziveből minden külső respectusokat,⁴² maga hasznat keresót segithesse velünk edgyüt az szentseges munkat s. igyekezetet mind vilagh vegigh; eörülhessen maradekijs kegyelmeteknek, mijs minnyaian, mind lelki s. mind testi szabadsaganak.

Ex Kallo 1644 die [17] mensis Februarii.⁴³

Superscriptio

Illustrissimis, Reverendissimis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Dominis, Supremis et Vice Comitibus, Judicibus Nobilium, Sedis Judiciariae Assessoribus, totique universitati Dominorum Magnatum et Nobilium in Comitatu quovis existenti, Fratribus Amicis et Vicinis nobis observandissimis benevolis.⁴⁴

*

Egykorú másolat.

-
- ¹ Méltóságos, tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes urak, testvérek, barátok és szomszédok, igen tisztelt jóakaró uraim.
² a protestáns és római katolikus valláson valók
³ orvosolnánk
⁴ megkerestek
⁵ a katolikus papság örökös királyságává
⁶ világiak (nem lelkészek)
⁷ végrendelet
⁸ örökösöktől
⁹ tulajdonítani
¹⁰ előjogokat
¹¹ világi rend, tkp. a nemesség
¹² jövedelmeinek
¹³ protestáns vallásnak
¹⁴ elnyomására
¹⁵ méltatlansággal, törvénytelenséggel
¹⁶ kegyurakat
¹⁷ zálogbérletben
¹⁸ egyezzünk bele
¹⁹ öröksége
²⁰ a nádor hatalma, méltósága
²¹ szorgalmazza, gyakorolja
²² saját nevében
²³ kérvényt
²⁴ a sérelmek eltávoztatásáért
²⁵ hatását, eredményét
²⁶ kiöntése, kiadása
²⁷ nem léptetik elő
²⁸ tartván, igényelvén
²⁹ ellene mondásért a birtokbaiktatásnak
³⁰ eszközök
³¹ kértünk
³² ajánlatokkal
³³ másolatát
³⁴ magánügyünkért
³⁵ kiirtani, eltörölni
³⁶ kiállni
³⁷ gyakorolhassa
³⁸ biztosítván mindenkit igaz keresztyén lélekkel
³⁹ elnyomni
⁴⁰ mentességében, szabadságában
⁴¹ kijelentjük
⁴² tekinteteket
⁴³ Kállóból, 1644. február [17.] napján.
⁴⁴ Címzés: Méltóságos, főtisztelendő, tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes uraknak, fő- és alispánoknak, szolgabíráknak, törvényszéki esküdteknek, nemes- és főurak teljes közösségének bármely vármegyében; igen tisztelt jóakaró testvéreinknek, barátainknak és szomszédainknak.

Miskolci Csulyak István a református egyház nevében köszönti a hadra kelt és Sárospatakra bevonult I. Rákóczi György fejedelmet, őt a bibliai Józsefhez hasonlítja. Köszöntését több lelkipásztor társa jelenlétében fogalmazta. Olaszliszka, 1644. február 19.

Anno 1644 Serenissimo principi, domino Domino Georgio Rakocio, 16 Febr. postquam arx Kallo dedita fuit, ingressus est Patakinum 19 Febr. inter horam 10 et 11 matutinam, quem in anti camera vernaculo sic Ecclesiae nomine salutavi praesentibus pastoribus Belteki, Madarasi, Simandi, meo collega, duobus collegis Patakiensis Ecclesiae et Scholae, cantore, academicis Paulo Tarczali et Iratosi.¹

Nagysagos, kegyelmes Fejedelem Urunc, hogi ha Jacob Patriarcha Egiptomban be menven, az ő szerelmes Josephen ket okon őrvendezet. Egyiken, hogy az kit soc esztendőktol fogvan nem latot, söt szivében immar ugian elis temetet volt, testi szemeivel nem chiak eletben; hanem fejedelmi allapatiaban latta. Masikert, mert el hitte volt, hogi Josephnec eleteig ehel valo halastol nem kellett felni.

Menivel inkab az Nemes Zemplen Varmegieben Jacob hitin valo keresztien Ecclesia en altalam azon ket okot nezve őrvendez Nagysagodnak. Mert Nagysagodot, Josephhez hasonlo Tekentetes edes fiat XIII eztendöc forgasatol fogvan nem latot, Istenec kegyelméből mostan kívánatos egességben es fejedelmi meltosagos állapotban lattia. Es mert bizonyos abban, hog meddig Isten Nagysagodot elteti, mindaddigis az Ecclesiat lelki keniernece szüksege miat ehseggel nem engedi meg halni.

Meli kivansagaban hogi inkab elöl mehessen, az Urat alazatos könörgesével szorgalmaztattia, hog' Nagysagodot szerelmesivel egietemben kedves kellemetes jo egességben socka tartsa meg, egi napjat ezerre tegie, az Ur neveben mostani expeditiojat² menniei segedelmevel batoritsa, erőssitse, vedelmezze, es az Istenec eos ellensegin giózedelmesse tegie.

Meli által az Urnac Nagysagos neve magasztaltassec, az Istenec Ecclesiaja meg vigasztaltassec; igie fogiot nemzetsegönc penig az soc keresztviseles utan Nagysagod atiai kegyelmes gongyaviselese által megh őrvendeztessen.

*A beszéd eredeti fogalmazványa.
Jelzet: Kgg.I.1. 414. fol.*

(DIENES DÉNES)

¹ 1644. évben, felséges fejedelemnek, Rákóczi György úrnak, miután február 16-án Kálló vára megadta magát, bevonult Patakra február 19-én reggel 10 és 11 óra között, akit a ház pitvarában, Bélteki, Madarasi, Simándi lelkipásztorok, tisztársam, a

pataki egyház és iskola két tisztvársa, a kántor, Tarcali Pál és Iratosi főiskolások jelenlétében, az egyház nevében így köszöntöttem.

² hadjáratát

I. Rákóczi György erdélyi fejedelem idősebb Babay István kállói vicekapitány levele kapcsán, melyben latrok és kóborlók letartóztatását jelenti, meghagyja, hogy az elfogottakat ne bocsássa szabadon, s azokat, akik nem útlevéllal utaznak, fogja el, különösen pedig Rápoltinak tiltsa meg a hadgyűjtést.

Nagyida, 1644. március 3.

*

Georgius Rakoczy Dei Gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc. Egregie fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.¹

Hüseged 2. praesentis² írot levelebeöl ertiük hogy elebbi kegyelmes parancsolatunkra ki küldetőt volt az Latrok es koborlok utanvalo vigyazatra, es hogý ennihanyot beis vitetet volna Kallai Varunkban. Mellyet iol czelekedet hüseged, seöt magatis megh kellet volna Rapoltit foghni: kinek megh hadgya, beket hadgyon az had gyütesnek –s- azt megh se engedgye hüseged neki: Az kiket pedigh megh foghtak, el ne bocziattassa –s- semmiekis megh ne adassa, es ennek utannais valakivel levelünk nem leszén, azt czelekettesse vélek. Secus non facturus. Datum in Castro Nostro, ad Possessionem Nagy-Ida positus, die 3. martij, Anno Domini 1644.³

G Rakocy m[anu] p[ro]pia⁴

Kívül: Egregio Stephano Babai Seniori, Presidij, Arcisque nostrae Kalloviensi Vice Capiteano. Fideli nobis dilecto.⁵

*

Eredeti.

48 mm átmérőjű papírfelzetes zárópecsét Erdély és a Rákóczi-család címérével. (Leírása a K. cs. II. 1/140. jelzetű, 32. számú iratnál.)

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 31. no. 823.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Rákóczi György, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Réseinek ura, székelyek ispánja stb. Vitézlő, kedvelt hívünk. Köszöntésünket és kegyelmünket.

² folyó hó 2-án

³ Másként ne cselekedj! Kelt Nagyida falu melletti táborunkban, az Úr 1644. évében, március 3. napján.

⁴ saját kezével

⁵ Vitézlő idősebb Babai Istvánnak, Kálló várunk és őrségünk vicekapitányának stb., kedvelt hívünknek.

Miskolci Csulyak István olaszliszkai református lelkész köszönti a mezővárosba bevonuló I. Rákóczi György fejedelmet. A református egyház védelmezőjeként és szabadítóként üdvözli.

Olaszliszka, 1644. április 1.

Alia salutatio, qua Principem Seremissimum Georgium Rakocium Liszkam ingredientem Anni 1644: kalend. Aprilis, salutavi.¹

Az szent Istentől oltalmunkra küldött es jót, Kegielmes Fejedelem Urunc: Miképpen az Jerusalembeli apro gyermekek, az David fianac Jerusalemben valo be menetelin örvendeztenec, es örömőkben Hosiannatis mondottanac: mert ugi remenlettec, hog' az a Davidnac fia szabadittia meg őket az ő lelki ellensegeiktől: Nem különben miis mostan, ennec az varoskanac lakoi, es ezersmind Nagysagodnakis alazatos Hivei, az szent Ecclesianac Tekintetes Fianac varaswnkban egessege jövetelin örvendezwnc, es azt mondgiuc: Aldot hogy az Urnac neveben hōzzanc jót kegielmes Fejedelmwnk. Mert miis ollian bizodalomban vagiunc, hōgi az szent Isten Nagysagod által szabadit meg minketis minden haborgatoinktol: es erő hatalommal el vetetet, minden arannal dragab, szabadsagunkatis Nagysagod által allattia heliére.

Az kegyelmes Úr Isten Nagysagodnac mind be jövetelit, mind ki menetelit boldog előmeneteleckel, szent Fianac erdemeiert, hogy meg koronazza, eletet egessegevel soc esztendőkre terjesze, birodalmat allandova, ellensegire penig gőzedelemesse tegie, kitsintől fogva nagig szivónkből kivanniuc.

Az elmondott beszéd fogalmazványa.

Jelzet: Kgg.I.1. 415. fol.

(DIENES DÉNES)

¹ Másik köszöntés, amellyel a Liszkára 1644. április 1-én bevonuló felséges Rákóczi György fejedelmet köszöntöttem.

*I. Rákóczi György erdélyi fejedelem, a Tiszán inneni református egyházközségek vezetőinek kérésére, visszaadja a tokaji rév szombatnapi jövedelmét a helybeli református lelkésznek. A mezőváros korábbi birtokosa ugyanis, Homonnai János, kisajátította ezt a régi egyházi javadalmat.
Sárospatak, 1644. április 3.*

*

Georgius Rakoczy Dei Gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc. Egregie fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.¹

A' Tiszán innen lévő orthodoxa Ecclesiáknak Seniori² ő kegyelmek találván meg bennünket az Ecclesiáknak több megbántódási között, jelentik azt is ő kegyelmek; hogy ez előtt négy esztendővel Homonnai János Uram propria autoritate³ a' Tokai Plebaniahoz⁴ régi boldog emlékezetű Királyoktól conferaltatott,⁵ és a memoria hominum pacifice⁶ birattatott Szombat napi Rév-jövedelmet el foglalta és elvötte volna: Instalvan azon ő kegyelmek, méltóztatnánk az Ecclesianak ez iránt való fogyatkozását is meg orvosolni és jó karban állattatni. Melly dologbeli ő kegyelmek méltó kívánságára kegyelmes tekintetünk lévén, azon Szombati Rév-jövedelmet a' Plebaniahoz restitultatni⁷ engettük kegyelmessen. Minekokáért hűségednek kegyelmessen és igen serio⁸ parancsollyuk, ez levelünk meg adatván, ennekutánna azon Szombati Rév-jövedelmet a' Tokai Plebaniahoz, a' régi jó usus és collatio⁹ szerint minden fogyatkozás nélkül szolgáltatassa ki szokot idejében és terminusin;¹⁰ Sőt ha mi proventus¹¹ nálla volna is defacto,¹² abból is a részt, mind pénzből, sóból és vasból adgya ki fogyatkozás nélkül, mostani ott levő Praedicator Varsányi Daniel Úrnak. Secus non facturur. Datum in Arce nostra Sááros Patak, die 3. Mensis Aprilis. Anno Domini 1644.¹³

Georgius Rákóczy mp

L. S.¹⁴

Egregio Danieli Miller, Perceptorii Portus Tokaiensi, etc. Fideli nobis dilecto.¹⁵

Az iratra rávezetve a hitelesítő záradék 1721. március 6-án. Igazolta Jósa István Zemplén vármegye szolgabírája és Trócsányi Mihály esküdt, mindkettő aláírással és gyűrűspecséttel.

*

*Hiteles másolat.
Jelzet: R.D.II.1/4.*

*

(DIENES DÉNES)

- ¹ Rákóczi György, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részeinek ura, székelyek ispánja stb. Vitézlő, kedvelt hívünk. Köszöntésünket és kegyelmünket.
- ² Igazhitű egyházaknak esperesei. (A református gyülekezetek lelkészi előjárói, vezetői.)
- ³ saját hatalmából
- ⁴ Itt a tokaji református lelkész hivatalát jelzi a *plebánia* szó.
- ⁵ adott, ajándékozott
- ⁶ emberemlékezet óta békésen
- ⁷ visszahelyezni
- ⁸ szigorúan
- ⁹ szokás és adomány
- ¹⁰ határidőre
- ¹¹ jövedelem
- ¹² ténylegesen
- ¹³ Másként ne cselekedj! Kelt Sárospatak várunkban, az Úr 1644. évében, április hónap 3. napján.
- ¹⁴ Locus sigilli: a pecsét helye.
- ¹⁵ Vitézlő Miller Dánielnek, a tokaji rév vámszedőjének stb., kedvelt hívünknek.

*I. Rákóczi György erdélyi fejedelem Görgei János ungi református esperest felszólítja, hogy tudósítsa őt az elvett református egyházi javakról. Azokat vissza akarja adatni.
Sárospatak, 1644. április 3.*

Georgius Rakoczy Dei Gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Sicularum Comes etc.

Reverende fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.¹

A kegyelmed seniorsaga² alatt Templomokat, Parochiakat, es azokhoz tartozo reditusokat, pertinentiakat,³ hol és micsoda helyekben foglaltak volna el ez elmúlt ideőkben az Ecclesiától,⁴ akarnán[k] bizonyosan megh tudni. Parancsollyuk kegyelmesen kegyelmednek, ez levelünk megh adatván, tudoscison kegyelmed valósággal feleölle, restitultathassunk⁵ mindeneket a' mik ez eleött az Orthodoxa Ecclesiahoz⁶ tartozandók voltak. Eisdem in reliquo gratiose propensione manemus. Datum in Arce nostra Sáros Patak die 3 Mensis Aprilis, Anno Domini 1644.⁷

G Rakocy mp

Kívül: Reverendo Joanni Gheörghei Ecclesiarum Orthodoxarum in Comitatu de Ungh Seniori, ac Kaposiensi Pastori primario. Fideli nobis dilecto.⁸

Eredeti. Egykori zárópecsét nyoma.

Jelzet: N. II. 6. Rákóczi.

(DIENES DÉNES)

¹ Rákóczi György, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részeinek ura, székelyek ispánja stb. Tisztelendő, kedvelt hívünk. Köszöntésünket és kegyelmünket.

² esperessége

³ jövedelmeket, tartozékokat

⁴ (református) egyháztól

⁵ visszaadathassunk

⁶ igazhitű egyház (itt: a református egyház)

⁷ Egyebekben kegyes hajlandóságban maradunk. Kelt Sárospatak várunkban, az Úr 1644. évében, április hónap 3. napján.

⁸ Tisztelendő Görgei Jánosnak, az Ung megyei igazhitű egyházak esperesének, és kaposi első lelkipásztornak. Kedvelt hívünknek.

I. Rákóczi György erdélyi fejedelem védlevelet ad Rákóczi Zsigmond egyik lovas hadnagyának, Szentiványi Mihálynak, melyben halálbüntetés terhe alatt megtiltja hadseregének az erőszakoskodást, sarcolást és rablást a Zemplén vármegyében lévő Körtvélyes faluban.

Nagysáros, 1644. július 2.

Georgius Rakoci Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Sicularum Comes etc. Fidelibus nostris Vniversis et singulis Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus, Supremo et Vice Comitibus, Judlium, quorumcunque Comitatum; Item Capitaneis, Judicibus Regiis Supremis, Vice Capitaneis, Vice Judicibusque Regiis, et Ductoribus quarumvis Sedium Sicularium; Nec non similiter Capitaneis, Ductoribus, Centurionibus, Decurionibus, Vexiliferis, ac tam Equestris, quam Pedestris ordinis militibus, sub auspicijs nostris militantibus; Cunctis etiam aliis cuiusvis Status, conditionis, honoris, gradus, officii, dignitatis, functionis et praeeminentiae Hominibus, praesentes visuris, lecturis vel legi audituris, nobis dilectis. Salutem et gratiam nostram.¹ Nemes es vitezlő Szent Ivani Mihaly hívünknek, Rakoczj Sigmond fiunk edgik Lovas hadnagyának, régj iambor zolgálatyára kegyelmes tekintetünk lévén, Zemlény Varmegyeben, Körtvélyes neveő falut, abban léveő Udvarházát, s- ahoz tartozo minden nevel nevezhetendő javait, takarmanit, maiorsagit es Labas marhait, az ot lakos szegény kősségevel edgyüt, az mi kegyelmes oltalmunk es fejedelmi gondviselesünk alá vettük ez levelünk altal; minekokaért minden rendbeli fen megh nevezet Hiveinknek Lovas es gyalogos, akar mi Nemzetből állo vitezlő rendeknek, élete vesztéséghe alat igen serio² paranczollyuk, ebbeli kegyelmességünket megh irt Szent Ivani Mihaly Hívünkhez igy ertven, tartozzék inkab ki ki Hűséghtek közzeöl megh irt Hívünk Vdvarházának, Labas marhainak, es minden nevel nevezendő iavainak, takarmaninak, maiorsaginak oltalmazásában, mind az egész falun lakos szegenségevel edgyüt minden segítséggel es io akarattal lennj, mint sem alatta valokkal kárt es bántást tétetni megh engedni; Seőt ha az szükséghez azon faluban valo megh szállásra kényszeréteis valakiket Hűséghtek kőzzől megh szállani, de a' megh irt Vdvarházra rea szállani, annival inkáb fel verni, ahoz tartozo felül megh írt javaihoz nyulni; s- az szeghénséget személyekben haborgatni, verni taglani, s- iavokban megh karosítani, tékozlást es sákmánlást tennj; se egy, se mas uton ne merészellye; Mert valakj ez ellen czelekedni comperialtatik,³ bizonyos légyen benne, fel akad érette. Secus nullatenus facturis; Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Castris nostris ad Arcem nostram Nagy Sáros positis, die secunda Mensis Julii. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo quarto.⁴

G Rakocy mp

Joannes Szalárdy Vice Secretarius⁵
mp

*

Eredeti.

A szöveg alatt közepén 48 mm átmérőjű papírfelzetes pecsét Erdély és a Rákóczi-család címerével. (Leírása a K. cs. II. 1/140. jelzetű, 32. számú iratnál.)

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 31. no. 822.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Rákóczi György Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részeinek ura és székelyek ispánja etc. Valamennyi vármegye tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitélő és nemes, fő- és alispánjainak, szolgabíráinak, valamint kapitányainak, fő királybíróinak, és vicekapitányainak, vicekirálybíróinak és valamennyi székely szék hadnagyának, nem különben kapitányoknak, hadnagyoknak, századosoknak, tizedeseknek, zászlótartóknak, egyaránt a lovas és gyalogos rendű katonáknak, gondviselésünk alatt hadakozóknak, és minden más, bármely renden, hivatalban, tisztességben, rangban, tisztségben, méltóságban, beosztásban és magasabb méltóságban lévő embereknek, jelen iratunkat megtekintőknek, olvasóknak vagy olvasni hallóknak, kedvelt híveinknek köszöntésünket és kegyelmünket.

² szigorúan

³ találhatik

⁴ Másként semmiképpen ne cselekedjete! Ezen iratunkat elolvasása után adjátok vissza felmutatójának! Kelt Nagysáros várunk melletti táborban, az Úr 1644. évben, július hónap 2. napján.

⁵ segédtitkár

*I. Rákóczi György erdélyi fejedelem megparancsolja idősebb Babai István kállói vicekapitánynak, hogy vitesse Kenézlőhöz a Szentmárton, Leányvár, Záhony és egyéb helységek réveit.
Tokaj, 1644. szeptember 13.*

Georgius Rakoci Dei Gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc.

Egregie fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.¹

Hűségednek kegyelmessen parancsolliuk ez levelünk megh adtván, mindgyárást az Salamoni, Leány Várj, Záhony, és egyéb reveken való hidasokot mingyárást hozassa Kenizleőheöz minden késedelem nélkül, ebben semmi halasztás nem lévén. Secus non facturi. Datum in Curia nostra Tokaiensi die 13. Septembris 1644.²

G Rakocyp

Salamonnal ha vagyon, azt ott hagyassa hűséghez, es az Szent Mártonit s-
teőb helyeken valokat, mind le hozassa.

Kívül: Egregio Stephano Babai Seniori, Arcis nostrae Kalloviensi Vice Capitaneo etc. Fideli nobis dilecto.³

Eredeti.

Egykori zárópecsét nyoma.

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 31. no. 824.

(DIENES DÉNES)

¹ Rákóczi György, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részeinek ura, székegyek ispánja stb. Vitézlő, kedvelt hívünk. Köszöntésünket és kegyelmünket.

² Másként ne cselekedj! Kelt tokaji udvarházunkban 1644. szeptember 13. napján.

³ Vitézlő idősebb Babai Istvánnak, Kálló várunk vicekapitányának stb., kedvelt hívünknek.

I. Rákóczi György erdélyi fejedelem a meghódolni nem akaró, hanem Homonnai Jánossal tartó Borsi János birtokait elveszi, azokat Borsi rokonának, Szentiványi Mihály hadnagynak adományozza. Szentiványi viszont 1646-ban visszaszármaztatja Borsi Jánosnak.

Gesztely, 1644. október 23.

Georgius Rakoczy Dei Gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Sicularum Comes etc.

Fidelibus nostris Generoso Thomae Debreczeni de Királydarocza universorum bonorum, cis et ultra Tybiscanorum in Hungaria Praefecto: nec non Generosis, Egregiis et Nobilibus Vice Comiti, Judicibusque Nobilium Comitatus Zempliniensis, Nobis dilectis, Salutem, et gratiam nostram.¹ Vitezleő Sz: Ivány Mihály hívünknek, egyik Mezej Hadnagiunknak azért való alázatos instántiájára,² s hűséges maga viseléséreis kegyelmes tekintetünk lévén, s mind penigh legitima Successiobeli praetensiojais³ lévén ez aláb meghirt Jóságokhoz. Annakokaért Borsi Jánosnak (:ki az mostani állapotban az mi kegyelmességünket nem akarván vennj, Ellenségeinkhez partolt, s mostannis Homonnaj Janos mellett lenni bizonyttatik:) Zemlyen Vármegyében Körtvélyesen levő Vdvarházát, és ugian ott levő négy emberét; Volyán három emberét; Szuhán egy emberét; Csáklion három emberét; Lomnóczán három pusztáját; Kucsinban egy darab Szeőlejét, azon kívülis Vdvarházához tartozo minden nével nevezendő pertinentiáját,⁴ res mobilissit,⁵ lábas marhait, és maiorsághit, kegyelmessen neki adtuk, es conferaltuk.⁶ Kegyelmeteknek azért kegyelmessen parancsolliuk ebbeli kegyelmesegünket így értvén, mingyárást az felyül meghirt bonumit⁷ Borsi Jánosnak bocsássá kezében Szent Ivány Mihály hívünknek, s engedgye birni bekességessen, mások ellenis megh oltalmazván, arrulemánálandó donationknakis tenora⁸ szerint. Quibus in reliquo gratiose propensione manemus. Secus non facturur. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Castris nostris ad possessionem Geszthely positis die vigesima tertia mensis Octobris. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo quarto.⁹

G Rakocy mp

Joannes Szalárdy Vice Secretarius mpa

Az irat hátlapján:

Anno 1646 die 26 Augusti Az vitezleő Borsy Janos Vramnak batyamnak, Ez belől megh irt praetextus¹⁰ alatt megh kert es birattatott Javait es Joszagit, Isten eő KeGYelmét megh hozván, minden kenyszerites es paranczolat nélkül, viseltetven czak az igaz Attiaffiusaghtul Ante publicationem Generalis Amnistiae Resignaltam¹¹ eő Kegielmenek. Et signanter¹² minden Joszagit fogiatkozzas nélkül. Szöllöitt Termesevell egiüt, Buzza Majorsagit, Hatt Asztagokkal, Megh szantott földeit Nyolczvan kilencz Eöregh Disznaitt, Harmincz három Malaczokkal, Huszon ket szarvas Barmokatt, Hazbeli

Clenodiomivall¹³ es minden Accidentiayvall¹⁴ Együtt. Oly io Attiaffiusaghnak Remenyseghe alatt, Hogy eö kegyelme es az eö Kegyelme Gyermeķy nekem es Successorimnak¹⁵ ez beli jo akaratomat es igaz Attiaffiuķy szolgallatomat Recompensallyak¹⁶ Attiaffi szerettettel valo szolgallattall.

Szent Ivani Mihalj mp

*

Eredeti.

Középen 48 mm átmérőjű papírfelzetes pecsét Erdély és a Rákóczi-család címerével. (Leírása a K. cs. II. 1/140. jelzetű, 32. számú iratnál.)

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 31. no. 839.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Rákóczi György Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részeneinek ura és a székelyek ispánja stb. Nemzetes Királydaróci Debreczeni Tamásnak, egész magyarországi tiszáninnyi és tiszántúli birtokaink jószágigazgatójának, nem különben nemes Zemplén Vármegye nemzetes, vitézlő és nemes alispánjának és szolgabírónak, kedvelt híveinknek, köszöntésünket és kegyelmünket.

² kérelmére

³ törvényes örökösödési követelése is

⁴ vagyonát

⁵ ingóságait

⁶ adományoztuk

⁷ javait

⁸ kiadandó adománylevelünk tartalma

⁹ Egyébként kegyelmes hajlandóságunkban maradunk. Másként ne cselekedjete! Jelen iratunkat figyelmes elolvasás után adjátok vissza felmutatójának. Kelt Gesztely falu melletti táborunkban, az 1644. évében, október hónap 23. napján.

¹⁰ ürügy

¹¹ az általános bűnbocsánat kihirdetése előtt

¹² és különösen, méghozzá

¹³ edényeivel

¹⁴ mellékjövödelmeivel

¹⁵ utódaimnak

¹⁶ kárpótolják

I. Rákóczi György megparancsolja Szentiványi Mihály hadnagynak, hogy a Zemplén vármegyében adományként kapott birtokok után az adót fizettesse be.

Zboró, 1645. március 7.

*

Georgius Rakoci Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Sicularum Comes etc.

Egregie fidelis nobis dilecte; Salutem et gratiam nostram.¹

A Nemes Zempleni Varmegyebeli hiveink talalanak megh bennünket, jelentven több dolgok között aztis, hogy az mely jorzagot kegyelmed az eó kegyelmek Varmegyejeben bir, az mi kegyelmes collationk² utan azokrol az Contributiot³ nem akarna az Varmegye kőze praestaltatni,⁴ ki nem kicziny kárára es hatra maradassara volna az Nemes Varmegyenek, mint hogy azert azt magunkis tudgyuk az szűkseghek kivansaga szerint az Contributionak ugyan felesnek kel lennj az Varmegyebeli Szegenjsegen, s- ha eggy jorzagbeliek s- mas jorzagbeliekis az Contributio dolgaban magokat ki kezdik vonni, magais megh itilheti kegyelmed az többi mint kezdgyek az terhet supportalni.⁵ Minekokaert kegyelmedet kegyelmessen intyűk, seöt paranczolyukis praestaltassa kegyelmed azon jorzaghtol fogyatkozás nélkül az Contributiot, hogy igy hova hamareb az Nemes Varmegyeis administralhassa⁶ kezünkben, az lovas es gyalogh tartassara valo hó penzt. Eisdem in reliquo gratiose propensione manemus. Datum in Curia nostra Zboroviensi, die 7. Martij. Anno Domini 1645.⁷

G Rakocypa

Kívül:

Egregio Michaeli Szentivány de Keörtuélyes, certorum militum nostrorum Campestrium Ductorj etc. Fideli nobis dilecto.⁸

*

Eredeti.

48 mm átmérőjű papírfelzetes zárópecsét Erdély és a Rákóczi-család címével. (Leírása a K. cs. II. 1/140. jelzetű, 32. számú iratnál.)

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 32. no. 847.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Rákóczi György, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részzeinek ura, székelyek ispánja stb. Vitézlő, kedvelt hívünk. Köszöntésünket és kegyelmünket.

² adományozásunk

³ adót

⁴ megadatni

⁵ elhordozni

⁶ szolgáltatthassa

⁷ Egyebekben kegyes hajlandóságban maradunk. Kelt zborói udvarházunkban, az Úr 1645. évében, március 7. napján.

⁸ Vitézlő Körtvélyesi Szentivány Miáhálynak, kiváltképpenvaló mezei hadunk hadnagynak stb. Kedvelt hívünknek.

I. Rákóczi György erdélyi fejedelem megparancsolja idősebb Babay István kállói vicekapitánynak, hogy a Szabolcs vármegyére kivetett, a hadiszerek szállításához szükséges igásállatokat és szekereket erővel is állíttassa elő. Sárospatak, 1645. május 5.

*

Georgius Rakoci Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Sicularum Comes etc. Egregie fidelis nobis dilecte; Salutem et gratiam nostram.¹

Szabolcz Vármegyének az Lővő Szerszámok eleiben valo vono marhák felől, már egynehányszor paranczoltunk, de megh elő nem állattak; Azért seriő² paranczollyuk hűségednek, ha az iövő Vasárnpra elő nem állatták az reaiok limitált³ hatvan Eőkrőköt, s- az Munitiok⁴ alá valo Eőt erős Szekereket nyolcz nyolcz Eőkrökkel, mingyarást gyaloggal, s- lovassal ki küldvén, Indifferent⁵ akárkit találhattia ott az Vármegyén, akár Uri, feő, vagy Nemes ember lészen, azzal ne gondollyon, haytasson annj számu Eőkrőköt Tokayhoz io gondviselés alatt. Secus non facturi, Datum in arce nostra Saros Patak, die 5. Maii Anno Domini 1645.⁶

G Rakocy mpa.

Kívül:

Egregio Stephano Babay Seniorj, Arcis et Presidij, nostri Kalloviensi Vice Capitaneo. Fideli nobis dilecto.⁷

*

Eredeti.

48 mm átmérőjű papírfelzetes zárópecsét Erdély és a Rákóczi-család címe-rével. (Leírása a K. cs. II. 1/140. jelzetű, 32. számú iratnál.)

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 32. no. 844.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Rákóczi György, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részeinek ura, székelyek ispánja stb. Vitézlő, kedvelt hívünk. Köszöntésünket és kegyelmünket.

² szigorúan

³ szabott, kivetett

⁴ lőszerek

⁵ különbség nélkül

⁶ Másként ne cselekedj! Kelt Sárospatak várunkban, az Úr 1645. évében, május 5. napján.

⁷ Vitézlő idősebb Babay Istvánnak, Kálló várunk és őrségünk vicekapitányának stb., kedvelt hívünknek.

*I. Rákóczi György erdélyi fejedelem megengedi özvegy Lónyay Menyhértné, Bornemisza Erzsébet asszonynak, hogy a birtokai utáni kato-
naállítást Szatmár vármegyében teljesíthesse.
Sárospatak, 1645. május 10.*

Georgius Rakoczy Dei Gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc.

Fidelibus Nostris Generosis, Egregiis, et Nobilibus Vice Comitibus et Judlium quorumcunque Comitatum, partium regni Hungariae superioris, et notanter Zathmariensis, et Zempliniensis, Praesentes Visuris, Nobis dilectis, Salutem et gratiam Nostram.¹

Nehai Nemzetes Lonyai Menyhárt Vidua Relictaia,² Nemzetes Bornemisza Ersebet Azzonnak azert valo alazatos megh talalasarra kegyelmes tekintetünk leven, annualtunk³ kegyelmessen, akarmelly Varmegyeben leveo Jozzaghirolis egyik Varmegyeben, ugymint Zatmarban allathassa eleo minden Jozzagirolo tartozando Lovassit, gyaloggit Tempore Insurrectionis⁴ Taborunkban, hogy annyivalis inkab job modgyaval providealhasson⁵ mind fizetesekbol, tartasokbol o kegyelme. Minekokaert kegyelmeteknek kegyelmessen paranczollyuk ebbeli kegyelmes Annuentiankot⁶ igy ertven, Zatmaron kívül, edgik Varmegyeben leveo Jozzagirolo se lovas, se gyalogh allatasra ne erőltesse kegyelmetek, hanem juxta quantitatem bonorum,⁷ mellyik Varmegyeben mennyi Portara irott Jozaga vagyon, arrol czedulat adgyon, hogy Zatmar Varmegyebeli Tisztviselő hiveink, az szerent kivanhassak elő o kegyelmetől minden Varmegyeben tartozando lovasit, gyaloggit: mellyet kegyelmetek Zatmar Varmegyebeli hogy minden Varmegyeben levő Jozagirol iuxta quantitatem exigallyon⁸ az Azzontul, parancsollyuk. Secus non facturus. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Arce Nostra Saros Patakiensi, die decima mensis Maij Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo quinto.⁹

G Rakocy mp.

Eredeti.

Alul, közepén 48 mm átmérőjű, papírfelzetes fejedelmi pecsét Erdély és a Rákóczi-család egyesített címerével: Hercegi korona alatt ovális pajzs, a felső jobb sarokban nap, a felső bal sarokban növekvő hold, jobboldalon növekvő, kiterjesztett szárnyú, egyfejű koronás sas, baloldalon hét bástya. Középen vágott szív-pajzs, a felső udvarában kiterjesztett szárnyú koronás egyfejű sas, jobb lábában kard; az alsó udvarban hármás halmon kerék.

A pecsét felirata: GEORGIUS RAKOCI D G PRINCEPS TRANSAE PARTIV REG HVNGAR DNS ET SICVL CO = Georgius Rakoci Dei Gratia Princeps Transylvaniae Partium Regni Hungariae Dominus Et Siculorum Comes.¹⁰

Jelzet: K.cs.II. 1/140.

Megjelent a pecsét leírása nélkül, több hibával a Kollégiumi Tudósítások [Sárospatak] 1995. áprilisi számának 23. lapján.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Rákóczy György, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Réseinek ura, székelyek ispánja stb., nemzetes, vitézlő és nemes kedvelt híveinknek, Felső-Magyarország részei bizonyos vármegyéi, nevezetesen Szatmár és Zemplén alispánjainak és szolgabíráinak, jelen iratunkat megtekintőknek, üdvözetünket és kegyelmességünket.

² Megmaradt, hátrahagyott özvegye.

³ jóváhagytuk

⁴ a felkelés idején

⁵ gondoskodhasson

⁶ jóváhagyásunkat, beleegyezésünket, engedélyünket

⁷ javainak nagysága szerint

⁸ mérték szerint hajtson be

⁹ Másként ne cselekedjete! Miután ezen iratunkat elolvastátok, adjátok vissza felmutatójának! Kelt sárospataki várunkban, az Úr 1645. évében, május hó 10. napján.

¹⁰ Rákóczi György Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Réseinek ura és Székelyek Ispánja.

Miskolci Csulyak István zempléni református esperes I. Rákóczi György parancsára felszólítja lelkésztársait, hogy hirdessenek böjtöt a gyülekezetekben a készülő katonai akció sikeréért.

1645. május 20.

*

Reverendi et Clar[issimi] Viri.¹ Az mi mostani kegyes Fejedelem Urunk, az reghi kegyes Fejedelmek[ne]k példajoktul indittatvan, az ő Na[gysá]ga mostani expeditioja² előt, mellyet hogy az I[ste]n győzedelmesse tegyen, ma ennekem kegyelmesen parancsolta, es hogy ke[gyelme]tek[ne]kis tisztem szerint tudasara aggyam serio³ hadta, hogy egész Magyar es Erdely Országban, ez jelen valo Május havanak 29 napjan, mellyet hetfűnek hivunk, egy közonseges böjtöt mellyet minden Eccl[esi]akban az előt való vasarnap tólünk megh hirdettetni parancsolt. Az mely böjtnek tenora⁴ így legyen, hogy azon az Majus[na]k 29 napjan az Emberek eteltül, italtul magokat megh fognak, mind[en] világi hijaban valosagot (ugymint hegedülest, tanczolast, reszeghseget etc.) el tavosztassanak, hanem azon az napon az Templomb[a] haromszor mennyenek reggel delben estve Praedica[t]i[jok]at halgassanak, es magokat mindenestől az alazatos könyörgesbe foglallyak. Annakokaert az mely kegyessen Urunk ő Na[gysá]ga parancsollya nekem, enis ke[gyelme]tek[ne]k, ke[gyelme]tek Auditorinak⁵ olyan serio hadgya meg, hogi ennél külömb[en] ne cselekegyenek, hogy az Magistratushoz⁶ valo engedetlensegert I[ste]nnek kivaltkepen valo bünteteseb[en] ne essenek. Valete foeliciter in Domino. Datum Sarospatakini 1645 die 20 Maji.⁷

*

A levél fogalmazványa.

Jelzet: Kgg. I. 2. 421. fol.

*

Tisztelendő és tudós férfiak. A mi mostani kegyes fejedelem urunk, a régi kegyes fejedelmeknek példájuktól indítatván, az őnagysága mostani hadjárata előtt, mellyet hogy az Isten győzedelmessé tegyen, ma énnekem kegyelmesen parancsolta, és hogy kegyelmeteknek is tisztem szerint tudására adjam szigorúan hagyta, hogy egész Magyar- és Erdélyországban, ez jelen való május havának 29. napján, mellyet hétfőnek hívunk, egy közönséges böjtöt [tartsunk], mellyet minden ekléziában az előtt való vasárnap tőlünk meghirdettetni parancsolt. Az mely böjtnek rendje így legyen, hogy azon a májusnak 29. napján az emberek ételtől, italtól magukat megfognák, minden világi hiábavalóságot (úgy mint hegedülést, táncolást, részegséget stb.) eltávoztassanak, hanem azon a napon a templomba háromszor menjenek, reggel, délben, este prédikációkat hallgassanak, és magukat mindenestől az alázatos könyörgésbe foglalják. Annak okáért amely kegyesen urunk őnagysága parancsolja nekem, én is kegyelmeteknek, kegyelmetek hallgatóiknak olyan szigorúan hagyja meg, hogy ennél különben ne cselekedje-

nek, hogy a magisztrátushoz való engedetlenségért Istennek kiváltképpen való büntetésében ne essenek. Legyetek boldogok az Úrban. Kelt Sárospatakon, 1645. május 20. napján.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Tisztelendő és tudós férfiak!

² hadjárata

³ szigorúan

⁴ rendje

⁵ hallgatóinak

⁶ világi hatalomhoz

⁷ Legyetek boldogok az Úrban! Kelt Sárospatakon, 1645. május 20-án.

I. Rákóczi György erdélyi fejedelem elrendeli, hogy a vámosúfalusi vízimalom jövedelme után nyert prédikátori javadalmat továbbra is folyósítsák. Rendelkezésére azért volt szükség, mert a vízimalomból portörő malom lett. Tokaj, 1645. május 30.

Georgius Rakoci Dei gratia Princeps Transylvaniae partium regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etcetera.¹

Fidelibus Nostris Generoso Thomae Debreczeni de Kiralydarocz universorum bonorum Nostrorum cis et ultra Tybiscanorum in hungaria Praefecto, Egregiis item et Nobilibus Benedicto Bodor Provisori bonorum nec non Rationistae coeterisque officialibus Arcis Nostrae Thokaiensis modernis et futuris quoque pro tempore constituendis eorumque vices gerentibus nobis dilectis: Salutem et gratiam nostram.² Ide Thokai varunkhoz tartozó Vámos Uyfaluban lakó szegény jobbágyink jelentik alázatos könyörgések által, hogy az mely vizi malmunk az ott való újfalussy határunkban vagy, annak vámjából az ott lakó praedicatornak sabatalissa³ járt volna, de mint hogy azt a malmot porteöreö malomra akarván convertalnunk⁴ és csináltattatnunk, abból az elébbeni usus⁵ szerint sabatalist nem percipialhatna praedicatorok, annélkül magok is eléghtelenek lennének az praedicator tartásra. Mivel azért az Isten szolgálhoz mi is kegyelmességgel viseltetvén meghengedtük kegyelmessen, hogy annuatim⁶ annak az malmunknak vámjából valamenny sabatalissa lévén praedicatoroknak, ennek utánna is szintén annyi adatassék esztendőnkint az sabatalis helyében nekje.

Paranczollyuk azért kegyelmessen hűséghteknek, ebbéli kegyelmes annuentiánkatt így értvén ennekutánna is a' modo inposterum⁷ valamenny sabatalissa járt annuatim⁸ az megh mondott újfalussy jobbagink praedicatorának az ott való malmunk vámjából, szintén annyit adgyon és adasson annuatim helyében hűséghtek. Secus non facturus.⁹ Praesentibus perlectis, Exhibentibus restitutus.¹⁰

Datum in Curia Nostra Tokaiensi die Trigesima Mensis Maij Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadregesimo Quinto.¹¹

G Rakocy mp

Joannes Szalárdy Vice secretarius
mp¹²

Eredeti.

Alul, közepén 48 mm átmérőjű papírfelzetes pecsét Erdély és a Rákóczi-család címerével. (Leírása a K. cs. II. 1/140. jelzetű, 32. számú iratnál.)

Jelzet: K.cs.II.1/29.

(BALOGH JUDIT)

- ¹ Rákóczi György, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, Magyarország Réseinek ura, a székelyek ispánja stb.
- ² Nekünk kedves híveinknek, nemzeti királydaróczi Debreczeni Tamásnak, a Tiszán inneni és túli összes magyarországi jószágunk prefektusának, ugyanígy vitézlő és nemes Bodor Benedeknek, jószágunk provizorának és számtartójának és Tokaj várunk többi jelenlegi és jövőbeni, helyettest tartó tisztviselőjének, üdvözetet és kegyünket.
- ³ szombati jövedelem
- ⁴ átalakítanunk
- ⁵ szokás, gyakorlat
- ⁶ évenként
- ⁷ mostantól kezdve a jövőben
- ⁸ évenként
- ⁹ Másképpen ne cselekedjete!
- ¹⁰ Miután jelen levelet elolvastátok, a felmutatóknak adjátok vissza!
- ¹¹ Kelt tokaji udvarházunkban, 1645. május 30-án.
- ¹² Szalárdy János altitkár sk. (saját kezűleg).

Veréci Ferenc sárospataki lelkész levélben közli Miskolci Csulyak István olaszliszkai lelkésszel és zempléni esperessel Lorántffy Zsuzsanna kívánságát, hogy tartsanak hálaadó istentiszteleteket I. Rákóczi György csapatai és a svéd hadak szerencsés találkozásának örömére.

Sárospatak, 1645. július 12.]

*

Epistola Francisci Weröczi

Gratiam, et pacem utramque in Ch[ris]to Jesu.¹ Ez oraban hivatot volt, az mi ke[gye]lmes Asz[o]n[y]unk es igen serio² megh parancsola, hogy mingyart irnek kegyelmednek. Az mi ke[gye]lmes Ur[un]kat, az felséges I[ste]n naprol napra boldogitya dolgaiban, mostis minden io hireket ir ő Na[gysá]ga, es kiváltkeppen, hogy bizonyoso[n] ez júvó penteken, ugymint holnap utan die 14 mensis vegeszték I[ste]n neveben, hogy ő Na[gysá]ga az Sved Generallal derekassan megh egyezzen, kit mind ő Na[gysá]ga s mind mijs szívünk szerint regen kívántunk.³ Akkor ő N[agysá]ga Tapolczanal⁴ volt. Azt kivannya azert az mi ke[gye]lmes Asszonyunk, hogy k[egyelm]jed az szomszedbeli Eccl[esi]ak[na]k az hova az ket vagy harom nap alatt az level el erkezik, irjon mingyart, es Tolnai⁵ ur[na]k aggya ertesere, hogy ez reank következő Vasarnap, solenniter⁶ az I[ste]nnek adgyanak halakat kőzönseges helyen erette, hogy ő Felsege az mi lelkünk[ne]k gyűlölői es az mi ke[gye]lmes Ur[un]k sok ezer irigyei ellen, ezt megh engette, hogy az ket kereszten Tabor, az kőzönseges kereszten ügyben annyi idő utannis coniungalhattak⁷ magokat. Egyszersmind esedezven azert, hogy az Úr továbbis boldogitsa ő Na[gysá]gokat. En honap I[ste]n azt advan ernem Uy helyben megyek, onnet Simandi Ur[am], ugy [le]szzen tudtokra adgya az szomszed Attyafiak[na]k. Ha ke[gye]lmed[ne]k tetszik ez leveletem külgye Tolnai Jan[os] ur[am]na]k, hogy ő ke[gye]lmeis ertse az dolgot alkamatos időben.

*

Az eredeti levél korabeli másolata.

Jelzet: Kgg. I. 1. fol. 422.

*

Kegyelem és békesség a Jézus Krisztus által. Ez órában hivatott volt a mi kegyelmes Asszonyunk, és igen szigorúan megparancsolta, hogy mindjárt írnek kegyelmednek. A mi kegyelmes urunkat a felséges Isten napról napra boldogítja dolgaiban, most is minden jó híreket ír őnagysága, és kiváltképpen, hogy bizonyosan ez jövő pénteken, úgymint holnapután, 14-én, végezték Isten nevében, hogy őnagysága a svéd generállal derekasan megegyezzen, kit mind őnagysága s mind mi is szívünk szerint régen kívántunk. Akkor őnagysága Tapolcsányánál volt. Azt kívánja azért a mi kegyelmes Asszonyunk, hogy kegyelmed a szomszédbeli eklézsiáknak, ahova két vagy

*három nap alatt a levél elérkezik, írjon mindjárt, és Tolnai úrnak adja érté-
sére, hogy e reánk következő vasárnap ünnepélyesen az Istennek adjanak
hálákat közönséges helyen érte, hogy őfelsége a mi lelkünknek gyűlöli és
a mi kegyelmes urunk sok ezer irigyei ellen ezt megengedte, hogy a két ke-
resztyén tábor, a közönséges keresztyén ügyben, annyi idő után is egyesül-
hettek. Egyszersmind esedezvén azért, hogy az Úr tovább is boldogítsa
őnagyságukat. Én holnap, Isten azt adván érnem, Újhelybe megyek, onnét
Simándi uram, úgy leszen, tudtukra adja a szomszéd atyafiaknak. Ha ke-
gyelmednek tetszik, e leveletem küldje Tolnai János uramnak, hogy őke-
gyelme is értse a dolgot alkalmas időben.*

(DIENES DÉNES)

¹ Veréci Ferenc levele. Kegyelem és békeesség a Jézus Krisztus által.

² szigorúan

³ I. Rákóczi György serege a morvaországi Brünn alatt egyesült a svéd sereggel 1645.
július 18-án.

⁴ Nagytapolcsány, Nyitra vármegye.

⁵ Tolnai János tokaji lelkész, az abauji egyházmegye esperese.

⁶ ünnepélyesen

⁷ egyesíthették

36

*

*

Georgius Rakoczy Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes etc.

Fidelibus nostris Generosis, Egregiis et Nobilibus Vice Comitibus, Judicibus Nobilium et juratis Assessoribus Sedriae Comitatus de Szabolcz, Nobis dilectis, Salutem et gratiam nostram.

Exponitur nobis in Persona Nobilis Dominae Judithae Horvat Consortis Egregij Joannis Babai de Kallo, qualiter ipsa certo intellexisset reveraque percepisset quasdam litteras originales Donationales Consensuales sub quovis Verborum formulis emanatas, factum bonorum Suorum jurium Possessionariorum tangentes et concernentes in manus Nobilis Dominae Elizabethae Verebely Egregij quondam Andreae Barbely de Beszermeny Relictae Viduae, quomodo devenisse ac nunc quoque apud ipsam existeri et haberi. Quas quidem certas ac saepissimas perfatae exponentae petitiones idem Elizabetha Verebely nescitur quibus ducta respectibus minime restituisset, prout etiam reddere nollet, de praesenti in praejudicium et damnum ipsius exponen... manifestum.

*

Rákóczi György Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részeinek ura és a székelyek ispánja stb. Szabolcs vármegye nemzetes, vitézlő és nemes alispánjainak, szolgabírúinak és törvényszéki esküdtjeinek, kedvelt híveinknek, köszöntésünket és kegyelmünket.

Bemutatja nekünk személyesen nemes Horváth Judit asszony, vitézlő Kállai Babai János hitvesének, úgy amint ő maga bizonyosan észrevette volna és valósággal felfogta volna a sajátos formában kiadott eredeti adománylevelét, amelyek az ő törvényes tulajdon javait érintik és tartalmazzák, amelyek néhai vitézlő Böszörményi Barbely András özvegyének, nemes Verebely Erzsébet kezébe kerültek valahogyan, és most is nála vannak.

I. Rákóczi György erdélyi fejedelem megparancsolja Szentiványi Mihálynak, hogy a háború során adományban kapott birtokokat a békeszerződés értelmében bocsássa vissza előző tulajdonosának.

Szatmár, 1646. július 14.

*

Georgius Rakoci Dei Gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc.

Egregie fidelis nobis dilecte, Salutem et gratiam nostram.¹ Ugy informáltatunk, hogj az melj Jozságokat az el mult hadakozás alatt hűséged az mi Collation² után vagy máskeppen apprehendalt³ volt, noha azoknak az diploma szerint valo restitutiojok⁴ feleöll az előtti Possessor instantiájára Comissariusink az Restitutionalist⁵ ki adván, requiraltatott⁶ volnais hűséged az Jozságoknak bocsyatasa felöll; Mind az által remittálni⁷ nem akarta, s-mind eddighis nem remittálta. Mindhogy pedigh az olljan Jozságoknak mindenesteöl fogva, mivel az két részreöl restutuáltatni kelletik a' diplomának tartása szerint az előtti Possessoroknak. Hűségednek kegyelmesen parancziollyuk, ez levelünk megh adatván, azon Jozzágon tovább ne kapdosson, hanem mindgyárt ki bocsyássa kezéből, mert abban egyéb nem lehet, ha hol pedigh máskeppen valo jússa és praetensioja⁸ volna hűségednek azon Jozszágokhoz, mennyen el Tokajba Commissariusinkhoz, és ott proponállya s- producállya⁹ igasságát eö kegyelmek előtt, hogy eö kegyelmekis azt valóssággal megh értvén, tudhassák eö kegyelmekis ahoz alkalmaztatni abban valo gondviseléseket. Secus nullatenus facturus. Datum in Arce nostra Zathmar, die 14. Julij 1646.¹⁰

G Rakocj mpa.

Kívül:

Egregio Michaeli Szentiuani certorum militum nostrorum Campestrium Ductori etc. Fideli nobis dilecto.¹¹

*

Eredeti.

48 mm átmérőjű papírfelzetes zárópecsét Erdély és a Rákóczi-család címereivel. (Leírása a K. cs. II. 1/140. jelzetű, 32. számú iratnál.)

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 32. no. 863.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Rákóczi György, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részzeinek ura, székelyek ispánja stb. Vitézlő, kedvelt hívünk. Köszöntésünket és kegyelmünket.

² adománylevelünk

³ kézhez vett

- ⁴ a békeszerződés szerint való visszaadása
⁵ a tulajdonos kérelmére biztosaink a visszazármaztató iratot
⁶ megkerestetett
⁷ visszaadni
⁸ követelése
⁹ adja elő s fejtse ki
¹⁰ Másként semmiképpen ne cselekedj! Kelt Szatmár várunkban, 1646. július 14. napján.
¹¹ Vitézlő Körtvélyesi Szentiváni Míáhálynak, kiváltképpenvaló mezei hadunk hadnagyanak stb. Kedvelt hívünknek.

*I. Rákóczi György erdélyi fejedelem birtokba helyezi Szatmár vármegyében, Tiszta Berki jogos részében Bakos Istvánné, Pernyeszi Erzsébetet, akit a birtoklásban Gyulafi László háborgatott.
Szatmár, 1646. július 14.*

*

Georgius Rakoczy Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Sicularum Comes etc.

Fidelibus nostris Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregjis et Nobilibus, Supremo Constituendo Vice Comitibus, Judlium, caeterisque Juratis Assessoribus Sedriae, toti denique universitati Dominorum Magnatum et Nobilium Comitatus Szatthmariensis nobis dilectis Salutem et gratiam Nostram.¹ Kegyelmetek informatioiabol² ertyük kegyelmesen, Bakos Istvanne Aszonnak, nemzetes Pernyeszi Ersebet Aszonnak hüsegtek Varmegieieiben Tiszta Berki portioban³ valo jussat, es igasagat, az mely portion Nemzetes Gyulafi Laszlo kapdosvan, es praetensioiat⁴ tartván hozza, nem keves haborgatása keöz volna, az megh irt Domina Relictanak;⁵ Melire nezve azon portionak dominiumaban⁶ azon Relicta Aszont, protegalni⁷ akarvan: Kegyelmesen es igen serio⁸ paranczolluuk, Kegyelmeteknek, hogy valamikor cum praesentibus requiralni⁹ fogja hüsegteket, azon megh nevezet Tiszta Berki portionak, resze szerent valo birodalmaba, nem leven megh eddigh az mas felnek anniversariuma benne, az Decretum tartasa szerent,¹⁰ mox et defacto, introducalvan,¹¹ annak bekeseges birasaban, megh oltalmazza, es megh tarcza, autoritate nostra, eisdem hac in parte attributa;¹² ha mi praetensioia az mas felnek leszen, azon portiohoz, tartozzek aszt via juris, Suis modis, coram competentibus, iudicibus prosequalni.¹³ Secus non facturus. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum in Arce nostra Szakmariensi, die decima quarta Mensis Julij. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo quadragesimo sexto.¹⁴

G Rakoczy mpa

Joannes Szalárdy Vice Secretarius
mpa

Az irat hátlapjára rávezetve Szatmár vármegye gyűlésének hivatalos tudomásul vétele, 1646. szeptember 11-én, a vármegyei törvényszék jegyzőjének, Szilágyi Gábornak aláírásával.

*

Eredeti.

Középen, a szöveg alatt 48 mm átmérőjű papírfelzetes pecsét Erdély és a Rákóczi-család címerével. (Leírása a K. cs. II. 1/140. jelzetű, 32. számú iratnál.)

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 32. no. 879.

*

(DIENES DÉNES)

- ¹ Tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes, fő- és kinevezendő alispánoknak, szolgabíráknak, valamint a törvényszéki esküdteknek, végtére Szatmár vármegye nagyságos és nemes urai teljes közösségének, kedvelt híveinknek köszöntésünket és kegyelmünket.
- ² értesítéséből
- ³ birtokrészben
- ⁴ igényét
- ⁵ özvegy úrasszonynak
- ⁶ birtokában, tulajdonában
- ⁷ oltalmazni
- ⁸ szigorúan
- ⁹ jelen irattal megkeresni
- ¹⁰ Az 1542. évi 23. tc. szerint az örökösödés tényét egy éven belül írásban, hivatalosan rögzíttetni kellett. Gyulafi László ezt még nem tette meg.
- ¹¹ azonnal és ténylegesen behelyezve, bevezetve
- ¹² amit hatáskörünkben, abban a részben kapott
- ¹³ törvényes úton, a maga rendjében, illetékes bírák előtt keresni
- ¹⁴ Másként ne cselekedjete! Miután ezt az iratot elolvastátok, adjátok vissza felmutatójának. Kelt Szatmár várunkban, az Úr 1646. évében, július hónap 14. napján.

I. Rákóczi György és felesége Lorántffy Zsuzsanna Fekete János sárospataki porkolábnak házat adományoz cserébe azon háza helyett, amelybe beköltöztek a Sárospatakra telepített anabaptisták. Fekete János Megyer hegyen lévő szőlőit az adóterhek alól felszabadítják. Az adományokat a Rákóczi-örökösök visszaválthatják.

1646. augusztus 19.

My Rákoci György Isten kegyelmességéből Erdélynek Feiedelme, Magyar Ország részeinek Ura, es Székelyek Ispánnya, es Lorantffi Susanna Feiedelem Aszszony.

Adgyuk emlekezetre mindeneknek az kiknek illik ez levelünknek rendiben; Hogy Mý kegyelmessen megh tekintven Vitezleo Fekete Janos hívünknek Saros Pataki Varasunk kapuiabeli Porkolabunknak eleitől fogvast hozzánk mutatott jambor es hüseges szolgáltyát, melyre ennek utannais igeri magat. Minekokaert mind azert, s- mind penig' hogy az melly házat ennekelőtte ugyan Sáros Pataki Várasunk Hoffstadtyaban¹ Heycze nevő uczaban conferáltunk² volt néki, azt az Uj-keresztynenk lako helyenek kelleltett' convertalnunk,³ melyben már benneis laknak, ez okon hogy őis azon házának oda letele miat kárban ne maradgyon, kegyelmesegűnket akarvan abban is hozzáia mutatni, ugyan azon meg' nevezet Városunk Hoffstadtyanak Heycze nevő uczáiában, alól Barany Miklos, fellyül Gál, alias Kovacz András szomszédságokban levő puzta hazat, földelivel, ki néhai János Deáké volt, de már in utroque sexu deficiálván⁴ Mý reank szállott: (annualván⁵ hogy négy száz magyar forént érő épületet tehessen raita.) Es ugyan azon Pataki határon, a' Megyer nevő szőlő hegyen, a' malom kő Bánya alatt valo egy penzen vött szőleiet, kinek egy felől valo szomszédgya Pankotai Andras, mas felől Barany Peter, nap nyugotrol Raskai György szőleiek, maganak, feleségének, es mind két ágon levő gyermekinek, maradékinak attuk, es kegyelmességűnkéből minden ado szedestől, szolgálattól, szerjáraástól, tized es kilenczed dézma adástól három száz magyar forintigh eximáltuk es immunissa⁶ töttük: ugy hogy ha mikor, magunk, vagy maradékink azon haznak, es szőlőnek dominiumaban, exemptioiaban, es immunitásában⁷ megh nem akarnank tartani, az házon valo épületet, megh bőcsültetven elsőben jo lelki ismerető ahoz értő emberekkal, valamint az negy szaz forentigh azon épettene, annak igaz bőczű szerént való árrát tartozzanak letenni maganak, felesegenek, es mind két ágon levő gyermekinek, maradékinak; s- őkis tartozzanak fel venni, es a' hazat, s- szőleinek exemptioiat remittalni.⁸ Melly dolognak bizonyóságára, es erősségére adtuk ez mý kezűnk írása, es Feiedelmi peczetűnk alatt valo levelűnket. Datum in Arce nostra Munkacziensi, die decimâ nonâ Mensis Augusti. Anno Domini, Millesimo, Sexcentesimo, Quadragesimo sexto.⁹

G Rakoczy mpa

Joannes Szalárdy Vice Secr. mpa:

Eredeti.

Vörös viaszba nyomott, időközben leesett pecsét nyoma.

Jelzet: K. Cs. II. 1/30.

*

(DIENES DÉNES)

¹ külvárosában

² adományoztunk

³ átadnunk, átalakítanunk

⁴ mindkét ágon kihalván

⁵ jóváhagyván

⁶ kivettük és szabaddá

⁷ tulajdonában, kiváltságában és szabadságában

⁸ kiváltságát visszaadni

⁹ Kelt Munkács várunkban, az Úr 1646. esztendejében, augusztus hónap 19. napján.

*A Tiszán inneni református esperesek érvei a püspökválasztással szemben
és I. Rákóczi György erdélyi fejedelem ellenérvei.*

1647.

Impedimenta elec[...] in Ecclesiis cis-Tibiscanis [...]¹

Hogy az Tiszán innen az Ecclesiában egy püspök lenne, mint Erdélyben és az Tiszán túl, nincsen senkj közzülünk az kj nem javallaná: Söt mindnyájján igen Istenes, helyes, es szűksegés dologhnak itelnők lennj, az mint az mi Isteben Üdevezült Praedecessorinktulis² sokszor hallottunk az felöl valo discursust³ es igyekezetet: De az mikeppen hogy az elöt sok impedimentumok⁴ reá nem boczátottak az Ecclesiak; semmi utát modgyát nem talalhatták: mostanis sok akadályok tartoztattyák az Ecclesiat, az mellyek miat nem mehetnek elő az Istenes szent szandekban.

I. Mindeneknek elotte igen köresztul allot az Ecclesia elöt az Birodalmaknak külömbözese. Némely resze az Ecclesiaknak az Nagysagod Birodalmaban vagyon mindenestül fogva. Némely resze Császár es Coronas Király Urunk ü Felsege Ditiojaban⁵ papista Urak jóságaban. Némely resze az Török birodalomban, ha egy Püspökség alá kellene halgatnj az egész Ecclesianak, tehát az Püspök Convocalására⁶ mindeniknek mindenünnen fel kellene jünniek. Az Borsod es Gömör Vármeggiek azért azt Causályák⁷: mivel ük Török Birodalomban laknak, olly félelmes az ü állapotok, hogy gyakorta mégh az maguk közöt valo Gyűlésre is nem gyülekezhetnek mindnyájján az Töröktül valo felelem miat: Ide fel mj közzénk az Generalisra,⁸ lehetetlen volna hogy ük fel jünek: mivel ez az Egri Töröknel tellyességgel szokatlan dologh.

Ad I.[primum punctum] Resp[onsum]:⁹ Az helyeknek alkalmatlansagához kepest lehet engedelem az Personális c[omparitio]¹⁰ felöl, az mint mind Erdélyben s- mind az T[iszántul] valo Püspökség alattis vagyon [de] Consensu animi¹¹ jelen lesznek, es magokat az közönseges vegezesseknek submitt[álják]¹² irásba akarattyokat es teczesseket jelenthetik, vagy penigh egy ket atty[afi al]tal megh izenhetik ü kegyelmük; M[egle]het az unio¹³ az egymástul távol le[vök kö]zöttis.

II. Némely resze azon Fraternitasnak,¹⁴ ugy mint [Göm]ör Varmegye Császár es Király ü Felsege [ditioja]ban leven, tülük mindgyarást el [szakad] nevezet szerint Rimaszombath, mely mostanis csak aligh áll [...].

Ad. II. Resp: Az el szakadás ha lenne ok nélkül lenne, es egy Ecclesiának el [szakadása] nem lenne tizedreszeni kár-is, mint [ha]szon abban lenne, ha véghez mehetne fo[rmaliter];¹⁵ holot az az el szakadás nem az hitben lenne.

III. Az Ordinandus¹⁶ atyafiakat az Hodoltsági emberek az Generalisra ennyi földre fel nem hoznák: Sem az Causansokat¹⁷ ide nem vonhatnák.

Ad. III. Resp: Találnának abban modot, da ha epen nem, megh engedhetnek az Seniornak [az] olyanoknak othon magok között való ordinaltatásokat, mint az Beregieknek.

IV. Az gyakor árvizek miat sem Comparealhatnának¹⁸ mindenkoron az Generalis Gyűlésre.

Ad. IV. Resp: Nyár közepben, az mikor közönseges gyűlések szoktak lenni, ordinarie¹⁹ nem lesznek Árvizek, hanem ha csak el neha extraordinarie,²⁰ az mikor az absentia²¹ az árvizek között lakoknak [lehe]tős lehetne.

V. Az Praedikatorok igen szegények, nem hogy járo marhát tarthatnának, de mindennapi táplálásokrais nehezen tehetnek szert, illy meszsze földre semmikeppen fel nem jöhetnének.

Ad. V. Resp: Egyéb haszontalan dolgokért meszszeb[re] el mennek ü kegyelmük az szegénység fel[öl], osz]tán Charitas dispensat de legibus.²²

VI. Az Ungvár Megyeiek hasonloképpen eszt Causályák.²³ Mivel ők Papista Urak joszagában Császár ditiojában laknak, olly veszedelmes es felelmes sorsok vagyon; Nem hogy egy Püspökség alá generalis gyűlésbe lehetne járások, de csak az el mult Juliusba celebratát Szathmar-Nemethi Nationalis Synodusra²⁴ meneteleketis gonoszra magyarázták, es nagy sok mentseggel kenszerített az Esperest magát menteni.

Ad. VI. Resp: Az balogh itélettül²⁵ keresztyén ember idegenek között magát nem ohajttya, es annak [távoz]tatásáért nem kel az ő hivataljának tisztit [mu]latni, elegh ha magát megh menthette. Hát [hogy men]tek az elöt az császár pártjáról oda áll[tal az] Erdelyi birodalomba, Váradra hová az [szokta]k gyűlésbe menni; edgyet sem hallot[tunk ho]gy Betzbe²⁶ vitenek volna érette benne.

VII. Az Ecclesiának sem lehetne Ungvármegyébe generalis Gyűlésre menetele. Mert az elöt nem sok idővel, csak magok az Ungvár megyei atyafiak akartanak Ungvárra gyűlni, hogy Praedikator szenteljenek az Ungvari Ecclesiába. Homonnaj János megh esküt, hogy megh pelengereztetí az Praedikatorokat s kj vereti őket; elis készített volt nekik az veszót, ha más Istenes emberek megh nem jelentették volna, es utukból vissza nem terítették volna. Megh mondották akor, soha az ő joszagokban megh nem engedik hogy az Praedikatorok Synatozzanak.²⁷

Az Arvizeket; az Ordinandusoknak kj nem jöheteseket, az Causánsoknak is ide ki nem varatathatasokat hasonló képpen causályák mint az Borsodiak.

Ad. VII. Resp: Ha Ungvár megyében nem lehetne, [lehet]ne másut, Erdelyben, s az Tiszán tul sem [sorban] jár az Vármegyéken az Gyűlés, nemely vármegyében soha a memoria hominum²⁸ nem volt Generalis

Synodus. Egyszeri Casus²⁹ nem szerez közön[seges re]gulat, avagy absoluta impossibilitast.³⁰ [Megha]lt immar Homonnaj Janos.

VIII. [Ha az püs]pök választás egyaránt az egész Ecclesiara terjed es per Suffragia³¹ Borsodbol, Ungvárból szinten mint Abaully Varbol, vagy Zemplinbol kellene választanj: egyarant valo jussa volna ahoz mind az négy Fraternitásnak. Ha azért Borsodba lenne az Püspök; mi innen három Fraternitások semmikeppen az Török birodalmába nem mehetnénk, ha penigh csak Aba Uy Varmegyében, vagy Zemplinben lenne az Választas, es erre kötetnék az Püspöksegh több dioecesiseknek praejudiciumára³² lenne contra jura Ecclesiastica.³³ Az Gyűlésnekis csak Zemplinben es Aba Uy Varban lenne celebraltatása, az két dioecesiseknek felette nagy terhére lenne, nem leven az Ecclesiának sohonnan semmj jüvedelme.

Ad. VIII. Resp: [...] nemkel semmit az Varmegyekre nézni, [hanem a ...] személyek illendőségére, akar mely he[lyen] az mely ha alkalmatlan es akadalyos [ta]lalnának abban modot, hogy más alka[lmas] köz helyre Collocaltathatnák.³⁴ Nem szint[e] foglyos az Török földére menetelis, mj ugy [hisz]szük hogy az Szikszaj Esperessegh alá sok [ho]dolatlan helyen valo s lako Praedikatorok t[artoz]tanak elejtől fogva, s talán megh mast [is tartoznak], az kik affelől el mernek mennj Szikszor[ul akar] hova gyűlesbe. De ha oda mennj nem mernek, oda gyűlhetnének, az hol az T[öröktől] bátorsagosak lehetnének ü Kegyelmeük, ha t[...] mernek az Tiszan tul valo Püs[pökség] alá el onnan alol az Török földéről is [...]nitok el jünj.

Nem derogal³⁵ az semmit az több dioecesiseknek, ha valamelyikbol Pü[spök] nem választatik, egyébként mind gyalazatos dioecesisek volnanak azok, az kikbol soha P[üspök] nem választatot. Nem kellene az választást sem egy sem két vármegyéhez kötnj, hanem illendő személyt találnának.

IX. Innovationis species³⁶ volna ez; es az Papista Adversariusoknak³⁷ nagy patvarra adna okot ellenünk.

Anno 1610. Turzo György akkorj orszagh Palatinusa, midön az Lutheranus Praedicatorokat, autoritate sua Palatinali³⁸ az üdöbelj Lutheranus Urakkal, varosoknak delegatusival,³⁹ öszve gyűjtötte volna, hogy Püspököket tennenek: Forgacz Ferecz Cardinal Publico Scripto Contradicalt⁴⁰ es az ő gyüleseket s- Püspök választásokat anathemizalta es annihilalni⁴¹ akarta a posonj templom ajtajára fel ragasztván irását. Mostannis jól tudgyuk azon elmevel vadnak hozzánk az Jesuiták, hasonló zenebonával fognának infestaln⁴² bennünket, nem ohatnok soha túlök magunkat.

Ad. IX. Resp: Az nem Innovatio, h[anem] renovatio⁴³ avagy melioratio⁴⁴ lenne. [Az mi az] be hozot példát nezi, el mult telnek n[incs] hidege. Nem kell az Christus szolgál[ának fe]lette félelmeseknek lennj, es maguknak f[ingalni] periculumokat,⁴⁵ mert ugy mindenben tal[álnak] akadékokat, es semmj hivatalyukhoz [ki]vántato dolgokat nem czelekesznek. Nolentibus omnia sunt difficilia. Nondum ad sanguinem decertavimus.⁴⁶ Bár Forgacz Ferencz Cardinál egy néh[...] a kegyelmetek eleiben megh egyezet volnais, [nem kel]lene attol valo felteben ü kegyelmeknek ti[sztektől] hátra állniok, annál inkább nem azé[...] csak anathemizalni es annihilal[...].

X. Lattyuk az megh nevezet 1610 esztendőbelj Zolnaj gyűlesnek, es 1614 esztendőbeli Szepesi gyűlesnek, mellyekben Püspökö[ket vál]asztottanak, mind indulattyát, s [...] progressusát⁴⁷ [...] mi megh csak [...]dk alatt ily [...]okra valo gyűlesünkre [...] impedimentumok⁴⁸ nem tartoztatnának [...]

Ad. X. Resp: Nem kel desperal[ni]⁴⁹ ha egyszer ketszer az dologh kedvünk [szerint] nem succedalis.⁵⁰ Ugy soha az [...]san az ükegyelmük boldogh emle[kezetü re]formator elei dolgok[...] az Christus, az [hol az] emberi remensegh megszünik gyakorta [ott] kezdetik az Isteni segitseg. Nem tudgyuk mi azt ha adhatnake ü kegyelmük [...] szamot az Christusnak hogy semmi utat modot nem lattak imez vagy az jo dologban valo megindulasra. Mert talán ha jobban neztek volna, megh láthatták volna.

Nagysagodnak

Christus Jesus Evangeliumaban alázatos szolgái:

Görgej Janos Caposi Praedicator Ungvarmegyei Esperest,

Janosi Balint Szikszaj P. Borsod es Gömör [vármegyei esperest],

Simandi Janos Zemplin Vármegyej meltatlan Esperest.

*

*Az eredeti irat korabeli másolata. Megjelent átírásban a Sárospataki Füzetek 1857-58. évfolyamában, a 467-471 lapokon, már romlott kézirat alapján. Mivel a mi kezünkbe a kézirat ezen kiadás idejéhez képest is romlottabb állapotban került, a kinyomtatott változatot felhasználtuk.
Jelzet: K.Cs. II. 1/32/a.*

*

(DIENES DÉNES)

¹ Valószínűleg: Impedimenta electionis episcopi in Ecclesiis cis-Tibiscanis = A püspökválasztás akadályai a tiszáninneni egyházakban.

² elődeink

³ beszélgetést, vitatkozást

⁴ akadályok

⁵ uralma alatt

⁶ hívására

⁷ okként hozzák fel

⁸ generális zsinatra, (azaz, az összes lelkészt magába foglaló gyűlésre)

⁹ válasz az első pontra (Ugyanígy értendő a többi bekezdés is, a sorszámnev szerint.)

¹⁰ személyes megjelenés

¹¹ a lélek egyvetítésével

¹² alávetik

¹³ egyezség, szövetség

¹⁴ egyházmegyének

¹⁵ forma szerint, alkalmilag

16 felszentelendő, felavatandó
17 pereskedőket
18 nem jelenhetnének meg
19 rendszerint
20 különleges esetben
21 távollétel
22 a jóakarát dönt a törvényekről (azaz a törvény betartása sokszor a jóakaraton múlik)
23 ezt hozzák fel okként
24 szatmárnémeti nemzeti zsinatra
25 téves ítélettől, tévhittől
26 Bécsbe
27 zsinatozzanak, azaz egyházi gyűlést tartsanak
28 emberemlékezet óta
29 eset
30 általános szabályt, vagy teljes lehetetlenséget
31 szavazatok által
32 kárára
33 az egyházjog ellenére
34 helyeztethetnék
35 kisebbít
36 újítás módja
37 ellenkezőknek, ellenfeleknek
38 nádori jogával
39 küldötteivel
40 Forgács Ferenc bíboros nyilvános írásban ellentmondott
41 megátkozta és megsemmisíteni
42 bolygatni
43 megújítás, megjavítás
44 megjobbítás
45 költeni veszedelmeket
46 nemakarásnak nyögés a vége; mégsem vérig viaskodtunk
47 előmenetelét
48 akadályok
49 kétségbeesni
50 sikerül

A Tiszán inneni református esperesek jelentik I. Rákóczi György erdélyi fejedelemnek, hogy törekszenek megvalósítani a zsinatok végzéseit a püspökválasztás tárgyában. Ugyanakkor panaszkodnak, hogy lelkészek és világiak egyaránt semmibe veszik az egyházfegyelmet, főként a nemesek pártfogását élvezve, ezért tapasztalható annyi törvénytelenység az országban.

1648. április 8.

Akegyelemmel beowoolkodó Szent Ur Isten Nagysagodat minden Aidveosseges aldasiwal, eorvendetes viragzo jo egesseggel es orszagaban sok szamu esztendeokik valo bekesseses birodalommal aldgya megh, sziveünknek buzgosagabol kivannyuk.

Kegyelmes Urunk Fejedelmünk, az Nagysagodnak Fejeruarrol 18 Martij irt kegyelmes paranczolattyat Wereoczi Ferencz beczeoletes atyankfiatol eol vettük, es alazatos engedelmességgel olvastuk. Ex prima occasione ad 4 diem Aprilis¹ Ujhelyben az kik egessegtelensegek miatt, wagy az időnek rövid volta miatt, nem excludaltattak,² özweo gyülekeztünk, akarvan jóvendoo derekass egyesülésünknek minden modjarol es formalitasarol egymas között discurralni,³ hogy az Nagysagod kegyelmes paranczolattya szerint az előttünk jaronak valasztasa mentől illendeob es job rendtartással mehetne vegben, az Urnak Szent Neveben. Akarjuk azert Nagysagodnak alazatossan jelteni gyülesünkben valo beszelgeteswnknek summajat.

Kegyelmes Urunk, mi ez ideig sem voltunk idegenek az kezeottünk valo jo rendteol, hogy közöttünk lenne egy eleottünkjaronk, es egymas keozeott az regi uniot egymasteol valo szorossab dependentiawal⁴ keotnenk özwe. Noha nemely nemely difficultasok⁵ miatt szinten arra nem mehettünk vala, hog' mint Erdely Orszagaban es az Tiszantul walo Ecclesiakbanis wagyon az püspöksegh, es az püspeaksegh alatt az Ecclesiaknak minden alapattyok szinten azon szerint lenne az Tiszán innenis; Az mely difficultasok keozeul nemelyeket Nagysagodnakis alazatossan irasunkban megh jelentettünk vala. Mindazaltal 1646 ban Toltswan 29 Augusti celebraltatot Generalis Sinodusunkban,⁶ melyben az Tiszán innen leveo minden Seniorok⁷ jelen valanak, azt vegezteuk vala: az Tokai es Szathmar-Nemeti Nationalis Sinodusban irattatot es confirmaltatot Articulisok⁸ szerint, az Tiszán innet leveó negy Seniorok az regi uniot egy mastol valo szorossab dependentiawal kőssek özwe. Ugy hogy ha walamellyik Senior (:kjtől Isten oltalmazzon:) magát olly dologban elegyetene, melly az Isten diczeosegewel, az igaz keresztyeni Religiowal, wagy az Ecclesiaknak megh regzött regi szep rendtartasawal es praxissawal⁹ ellenkeznek, es valami innovatiot¹⁰ akarna indítani es be hozni, az Ecclesiak keozeonseges consensussa¹¹ nélkül; Nem csak az maga dioecesisében¹² leveo wagy Consenior,¹³ wagy Ecclesia Notariussa¹⁴ (:az mint eset wala Aba Ujwarmegeyeben, Tolnai Janos atyankfia idejeben:) szolithassa meg erette; Hanem akarmellyik szomszed

Senioris megh ertwen az dolgot, megh szolithassa Teorwenyre citalhassa,¹⁵ es az töb szomszed Seniorokkal együtt in ordinem cogalhassa:¹⁶ Es mindenik Senior tartozzek magat sine omni Tergiversatione ez rendelesnek subijcialni:¹⁷ Az mely eg' masteol walo dependentia az eleott illyen stricto jure¹⁸ soha keozeottunk nem volt: Miwel mindenik Seniornak az maga dioecesisseben szinten olly autoritassa¹⁹ wolt, mint akarmely puspöknek; Azutan 1647 ben, az Nagysagod Kegyelmes paranczoltyara Coloswari gyülesre készülettünkben, Tarczalt mind negy Seniorok edgyüt lewen, eleb meg irt wegezesünket ezzel uytottuk wala: Az regi unio szerint walamikor keozeonseges dolgok vegett öszwe gyulekezésünknek kelletik lenni, keozeoleunk edgyik Senior legyen egy Praeses²⁰ es Director caesarum proponendarum;²¹ Mely az püspökseghhez olly közel jar, hogy igen kicziny, wagy talan semmi különbsegh minczen köztök. Mely dolognak derekassab el wegezesere job moddal meg ereosetesere, es az Ecclesiaknak uyabrendel walo [...] es directiojanak²² el intezesere hogy öszwe gyulekezzenk, egynehanszor wolt el wegezve, de megh ez ideigh, hol egyik s hol masik dioecesisnek es Seniorjanak akadott dolga, mely keozeosegessen minnyajunkra nezve alkalmatansagok miatt kenszerettünk megh tartozkodni mely miatt noha halladot az dologh, de elmulatni nem akartuk: Sokkal inkab immar az Nagysagod parancsolattya előttünk lewen, maturalni²³ akarjuk; Es eoszwe gyulekezwen valamint, s mint rendelhetünk Nagysagodnak mindgyarast alazatossan eretesere adgyuk.

Kgyelmes Urunk az Nagysagod kegyelmes parancsolattyanak rendiben szomoruvan olvassuk Nagysagtok itt kin leteben sok botrankozasokat, rut czelekedeteket, rusnia eleteket vett eszeben, mind Secularis, mind Ecclesiasticus szemellyek keozeott. Szomoru sziwel meg vallyuk ugyan az Satan mint eleitöl fogwa, mostanis hatalmassan cselekszik az Vilag fiaiban; Es sok rutsagok, paraznasagok, gyilkossagok, tolwaisagok, töb gonossagok regnalnak²⁴ az emberek keozött; De mi azt esmerjuk derekas okanak lenni, hogy kiwaltkeppen az Secularis rendek kozzeöl sokak (:becseolet minden Istenfelöknek:) az Isten Törwenyewel nag reszre ellenkezo Orszag törwenyenek, es az szep Nemessegnek (:Mellyel csak nem mindenek abutalna:) szines köntöse alatt magoknak szabados eletet wesznek es magokat az Ecclesiak minden disciplinaja²⁵ alol tellyes tehetsgekkal ki akarjak vonni. Az mint ezt elsőbenis Bereg Warmegye, azutan 1641 ben Szathmar 1642 ben Waradon, Bereg, Ugocsa, Szathmar, Szabolcs az Ecclesia ellen irott es bizonyos Legatusok által strenue urgealtatot punktumokban,²⁶ minnyajunknak nag' almelkodasunkra, igen szomoru peldaual bizonyitak. Az mely szabados es minden Ecclesiastica disciplinat respualo²⁷ eletnek megh döglöt büdös kutfejéböl aradott sok gonoszsagoknak, es botrankozasoknak tollalalasa²⁸ mivel mi is szegeny erötelen Egyhazi szolgak, Praedicatorok, sem keozeonsegessen sem keolön külön Maganoson püspökök, Esperesek nem lehetünk elegsesek regen igyekezünk, communi nomine,²⁹ az Nagysagod Istenes kegyelmes patrociniumjat imploralni³⁰ nagy alazatossan; De ez ideig el mult idökben, töb okok kozeott az Nagysagod szamtalan faradsagos gondgyai es foglalatossagaiis tartoztattak bennünket, varakoztunk jo alkalmatosság utan; Ezutanis ketelenség alat ugyan azont kelletik czelekednünk. Nagysagod kegyelmes patrociniumjahoz kell confugialnunk,³¹ es sok rut dolgokat Nagysagod előtt specificie declaralnunk;³² Az Ecclesiasticusok³³

kozzeol, ha kiket törvenytelen, es egyebeket meg botrankoztato eletúeket tudhattunk, ez ideigh az kin mit el ertünk, Legitima Via³⁴ erdemek szerint megh büntettük, ha ki depositiot³⁵ erdemlett, deponaltuk; ha ki ideig valo privatiot³⁶ wag' Fraternitasunkbolis exclusiot,³⁷ erdemek szerint cselekedtünk velek; Ez utan sem akarjuk senkiben el szenyvedni, ha mit meg tudhatunk, es Legitime Convincalhattyuk,³⁸ senkivel kedvezni nem akarunk, hanem valamit az Ecclesiastica disciplinawal fel erendünk, az szerint coercealni³⁹ fogjuk, es ha kiwel nem birnank az Nagysagod kegyelmes segitsege altalis igyekeznenk refrenalni,⁴⁰ melytől oltalmazzon Isten minnyajunkat.

Az nagy kegyelmű Szent Isten Nagysagotoknak eletet, viragzo jo egesseget, terjeszsze sok szamu esztendeokra, megh romlott szegeny hazanknak, ügyefogyott nemzetünknek es abban lewő Isten Anyaszentegyhazanak oltalmazasara. Liszkan 1648. 8 Aprilis Nagysagodnak Az Christus Jesus neveben kowetseget vallalo alazatos Egyhazi szolgálai. Janosi Balint, Szikszai, Vannyai Janos, Tarczali, Simandi Janos, Liszkai, Görgei Janos, Ungwari Tanitok.

*

Az eredeti irat egykorú másolata. Megjelent átírásban a Sárospataki Füzetek 1857-58. évfolyamában, a 471-473 lapokon. Mivel a mi kezünkbe a kézirat ezen kiadás idejéhez képest is romlottabb állapotban került, a kinyomtatott változatot felhasználtuk.
Jelzet: K.Cs. II. 1/32/b.

*

(DIENES DÉNES)

¹ első alkalommal április 4-én

² akadályoztattak

³ értekezni, beszélgetni

⁴ függéssel

⁵ nehézségek

⁶ tartott általános gyűlésünkben

⁷ esperesek; (az egyházmegye lelkészi vezetői)

⁸ A tokaji és szatmárnémeti nemzeti zsinaton iratott és megerősített törvénycikkek.
Ezek a gyűlések 1646-ban voltak.

⁹ gyakorlatával

¹⁰ újítást

¹¹ általános beleegyezése

¹² egyházmegyéjében

¹³ esperes helyettes

¹⁴ az egyházmegye jegyzője

¹⁵ idézhesse

¹⁶ rendre utasíthassa

¹⁷ minden késedelem nélkül a rendelkezésnek alávetni magát

¹⁸ szigorú törvény szerinti

¹⁹ hatalma, méltósága

²⁰ előjáró

²¹ az előadandó ügyek igazgatója

- ²² igazgatásának
²³ siettetni
²⁴ uralkodnak
²⁵ fegyelme
²⁶ küldöttek által serényen képviselt pontokban
²⁷ megvető
²⁸ eltörlésére
²⁹ mindnyájunk nevében
³⁰ oltalmát, gondviselését segítségül hívni
³¹ ragaszkodnunk, fordulnunk
³² részletesen kinyilvánítanunk
³³ egyháziak, azaz lelkészek
³⁴ törvényes úton
³⁵ tisztségtől való megfosztást
³⁶ felfüggesztést
³⁷ kizárást
³⁸ törvényesen bizonyíthatjuk
³⁹ megzabolázni, tiltani
⁴⁰ megzabolázni

*I. Rákóczi György Samarjai Istvánnak, Rákóczi Zsigmond titkárának
Tolcsván zálogbirtokként egy szőlőt adományoz.
Sárospatak, 1648. augusztus 26.*

Nos Georgius Rakoczy Dei gratia Princeps Transylvaniae partium Regni Hungariae Dominus et Sicularum Comes etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod nos cum ad nonnullorum praecipuorum fidelium nostrorum singularem nobis propterea factam intercessionem; Tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis Egregii Stephani Samariai Illustrissimi Sigismundi Rakoczy de Felseö Vadász etc. Filii nostri charissimi Secretarii quae ipse in omnibus rebus et negotiis commodum et utilitatem huius Regni ac Ditionis nostrae spectantem et concernentem nobis et praefato Filio nostro charissimo summa qua par est animi sui dexteritate et constantia pro sua virili fideliter exhibuit et impendit, ac in futurum quoque nobis ac praedicto Filio nostro haeredibusque et posteritatibus nostris universis haud dissimilia fidelitatis suae specimina et obsequia exhibere ac impendere teneatur et sit obstrictus. Ut itaque talis erga nos et praenotatum Filium nostrum charissimum contestatae ipsius fidelitatis aliquod singularis nostrae gratiae et munificentiae recipiat Symbolum, Totalem et integram unam Vineam in Territorio Possessionis nostrae Tolcsva et promontorio Várhegy vocitato, Vicinitatibus Vinearum ab una Relictae Providi quondam Andreae Csoma Jobbagionis nostri Tolcsvaiensi, et Stephani Literati alias Szikszai Clavigeri nostri, partibus ab alia, et Comitatu Zempleniense existentem habitam, quae alias Providi quondam Petri Kónya Tolcsvaiensi Jobbagionis nostri praefuisset, sed eo absque haeredum utriusque sexus solatio ex hac luce emigrante, in nos et benignam collationem nostram rite et legitime condescensa ac devoluta extitisset, simul cum cunctis eiusdem vineae proventibus et utilitatibus quotannis percipiendis sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus memorato Stephano Samariai ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis in et pro quadringentorum florenorum hungaricalium iustae currentis et usualis monetae summa clementer dandas, conferendas, inscribendas, et impignorandas duximus. Et nihilominus pro ampliori erga eundem gratiae et munificentiae nostrae declaratione eandem vineam ab omni Decimarum, nonarum et quintarum pensione censusque montani solutione eximendas, supportandas et libertandas duximus.

Assecuramus nihilominus affidamus et certificamus eundem quod si temporis in successu nos vel praefatus Filius noster aut alii nostri et eiusdem Filii nostri charissimi haeredes et posteritates utriusque sexus universi, praescriptam vineam pro nobis aut pro se se reusurpare et rehabere voluerimus vel voluerint extunc non aliter nisi deposita prius et integre persoluta praescripta quadringentorum florenorum hungaricalium iustae currentis et

usualis monetae summa eisdem Stephano Samariai haeredibusque et prosteritatibus ipsius utriusque sexus universis adimemus aut adiment vel pro nobis aut pro se se resurpabimus vel resurpabunt. Ad quod firmiter et inviolabiliter observandas tam nos ipsos quam vero praetitulatum Filium nostrum charissimum aut alios nostros et eiusdem Filii nostri charissimi haeredes et posteritates utriusque sexus universos obligatos et modis omnibus obstrictos esse volumus. Prout damus, conferimus, inscribimus et impignoramus eximimusque supportamus et libertamus, assecuramus nihilominus, affidamus et certificamus obligamusque et obstringimus praesentium per vigorem. Quocirca vobis fidelibus nostris Generoso, Egregio et Nobilibus Thomae Debreczeni de Királydarocza universorum bonorum nostrorum cis et ultra Tybiscanorum in Hungaria Praefecto, Circumspectis item Providisque Judicibus ac Juratis Civibus dictae Possessionis nostrae Tolcsva, nec non Decimatoribus Nonatoribus ac aliis quibusvis Officialibus, Cunctis etiam aliis quorum interest vel intererit, praesentes visuris harum Serie committimus et mandamus firmiter quatenus vos quoque praefatum Stephanum Samarjai ipsiusque haeredes et posteritates utriusque sexus universos ratione praescriptae vineae intra tempus praemissae redemptionis ad nullam omnino Decimarum Nonarum pensionem censusque montani solutionem cogere et compellere aut propterea eosdem in personis rebusque et bonis quibusvis impedire, turbare, molestare aut quovis modo damnificare minime praesummatis vel sitis ausi modo aliquali. Praesentes vero post earum lecturam exhibenti semper reddi mandamus. Datum in Arce nostra Saros Patachiensi die vigesima sexta Mensis Augusti, Anno Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Octavo.

Georgius Rakocj mpa

Joannes Horvat de Palocz
Secretarius mpra

*

Az irat hátlapján: Anno 1661. die 15 Martij Instansnak ezen levelet provocalvan¹ előttünk Nehai Samariai István, most penighlen Gyöngyössy Mihály felesége Szikszay Dorko Asszony, es megh latvan igassagat belől megh irt Tolczvai szőlött kezébe boczatottuk usque ad tempus redemptionis,² addigh megh a belől megh irt inscriptionalis summat le tetettyük. In S Patak die et Anno praenotatis.³

Sofia Batori mp.

*

*Eredeti. 5 cm átmérőjű, papírfelzetes fejedelmi pecsét.
Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 34. no. 943.*

*

Mi Rákóczi György Isten kegyelméből Erdély fejedelme, Magyarország Részeinek ura és székelyek ispánja stb.

Adjuk emlékezetül mindenkinek, akiket illet, jelen levelünknek tartalmával, hogy mi, némely kiváló hívünknek előttünk tett kivételes közbenjárására, tekintettel és megfontolással nagyságos Felsővadászi Rákóczi

Zsigmond kedves fiunk titkárának, Samarjai Istvánnak hűségére és becsületes szolgálataira, amelyeket minden dologban és ügyben, tekintettel és figyelemmel a mi hazánknak és országunknak javára és hasznára, nekünk és fent nevezett kedves fiunknak, amennyire csak szívének hajlandóságából és állhatatosságából tellett, jelleméből adódóan hűven tett és gyakorolt; és hozzánk és fent nevezett fiunkhoz, örököseinkhez és utódainkhoz egyaránt a jövőben se mutasson és ne gyakoroljon ettől különböző hű bizonytságot és odaadást; hogy tehát irántunk és fent említett kedves fiunk iránt bizonyított kivételes hűségének, valamint a mi kegyelmünknek és bőkezűségünknek jeleként, egy teljes, ép szőlőt, amely Zemplén vármegyében fekszik, Tolcsva birtokunk határában és a Várhegy nevű szőlőhegyen, egyrészt a néhai gondos Csoma András tolcsvai jobbágyunk özvegye, másrészt Literatus másként Szikszai István kulcsárunk szőlőinek a szomszédságában, mely egyébként a néhai gondos tolcsvai Kónya Péteré, a mi jobbágyunké volt egykor, de akitől, miután mindkét nembeli örökös nélkül ebből a világból vigasztalással kiköltözött, ránk és kegyes adományozásunkra igazán, törvényesen szállt és származott; azt a szőlőt egyszersmind összes gyümölcsével és hasznával, évenkénti bevételével, valódi határaival és régi mesgyéivel az említett Samarjai Istvánnak és az ő mindkét nembeli örököseinek és utódainak egyaránt, négyszáz magyar forinton – a szokásban lévő törvényes pénzben – kegyesen adjuk, adományozzuk, iktatjuk és elzálogosítjuk. S hogy kegyelmünk és jótékonyságunk még bővebben megmutatkozzék, azt a szőlőt a tizednek, a kilencednek és az ötödnek a megfizetésétől, a hegyvám megváltásától felszabadítjuk, felmentjük és feloldozzuk.

Nem kevésbé biztosítjuk, garantáljuk és bizonyossá tesszük, hogy ha az idők során mi vagy említett fiunk vagy más hozzátartozóink és kedves fiunk mindkét nembeli örökösei és utódai az említett szőlőt sajátunk vagy sajátjuk gyanánt ismét kézhez venni és birtokolni akarjuk vagy akarják, nem másként vesszük vagy veszik el, azaz vesszük illetve veszik kézhez majd sajátunk vagy sajátjuk gyanánt, hanem először a négyszáz magyar forintnak – a szokásban lévő törvényes pénzben – letételével és teljes megfizetésével Samarjai Istvánnak, mindkét nembeli örököseinek és utódainak egyaránt. Szilárdan és megdönthetetlenül akarjuk, hogy ez mind számunkra, mind pedig említett kedves fiunk vagy más mindkét nembeli örököseink és utódaink és kedves fiunk örökösei és utódai számára egyaránt felbonthatatlanul és mindenképp kötelezően megtartandó legyen. Ezért adjuk, adományozzuk, beiktatjuk és elzálogosítjuk, felszabadítjuk, felmentjük és feloldozzuk, nem kevésbé biztosítjuk, garantáljuk és bizonyossá tesszük, el- és lekötéljük jelen iratunk érvényével. Annakokáért nektek nemes híveinknek, nemzeti Királydaróci Debreczeni Tamásnak, egész magyarországi Tiszán inneni és Tiszán túli birtokaink jószágigazgatójának, megnevezett Tolcsva birtokunk körültekintő és gondos bírának és esküdt polgárainak, nem különben tized- és kilenced-szedőinknek és más akármely tisztünknek, mindenki másnak is, akiket érint vagy érinteni fog, jelen iratunk olvasóinak, szigorúan elrendeljük és kihirdetjük ezzel az irattal, hogy az említett Samarjai Istvánt, az ő mindkét nembeli örököseit és utódait egyaránt az említett szőlő jövedelméből, az említett kiváltás idejéig a tized, a kilenced megfizetésére és a hegyvám megváltására erőszakolni és erőltetni, őket

azok miatt személyükben, dolgaikban, bármiféle javaikban hátráltatni, háborgatni, zavarni vagy bármi módon károsítani senki, sem előre megfontolásból sem nemtörődömségből ne merészelje. Elrendeljük, hogy ezt az iratot elolvasás után adják vissza felmutatójának.

Kelt sárospataki várunkban, 1648. augusztus 26-án.

Rákóczi György sk.

Pálóczi Horvát György titkár sk.

(DIENES DÉNES)

¹ bemutatva

² a kiváltás idejéig

³ kelt, mint fent

*Lorántffy Zsuzsanna bizalmas emberét, Klobucsicski Andrást küldi
III. Ferdinánd királyhoz követségbe.*

1650. február 28.

*

Sacratissima Imperatoria Regiaque Maiestas Domine Domine Clementissimi-
me.

Singulari, benignaque Vestrae Maiestatis Propensione freta, mitto praesenti occasione, ad Vestram. Maiestatem, Generosum Andream Klobucsicski, Aulae meae Familiarem, perquem ut Vestrae Maiestati, humillima mea obsequia defero, ita ut Vestra Maiestas eidem nomine meo quaedam proposituro, benignas aures accomodet, clementi resolutione impertiatur, solita imo innata clementia me, meamque domum prosequatur humillime contendo. His Vestram Maiestatem diutissime foelicissime valere et regnare animitus voveo. Datum in Curia mea Sarosienſi Die 28. Februarii Anno Domini 1650. Sacratissimae Imperatoriae et Regiae Maiestatis Vestrae Devotissima Servitrix.

Susanna Lorantfi mp.

Kívül: Sacratissimae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae Hungariae Bohemiae etc. Regiae Maiestati etc. Domino Domino Clementissimo.

*

Eredeti. Fekete viaszba nyomott, egykori zárópecsét nyoma.

Jelzete: K.Cs. II. 1/139.

Megjelent több hibával a Kollégiumi Tudósítások [Sárospatak] 1995. áprilisi számának 23-24. lapjain.

*

Legszentségesebb császári és királyi felség, legkegyelmesebb Uram! Felségednek kíváltképpen való és kegyelmes hajlandóságában bízva, küldöm jelen alkalommal felségedhez nemes Klobucsicski Andrást, udvarom bizalmasát, aki által felségednek legalázatosabb engedelmségemet ajánlom; úgy hogy ahhoz, amit nevemben előterjeszt, felséged kegyelmes füllel forduljon, kegyes válaszában részesítse, sőt szokott természetes kegyelmességében engem és házamat részesítsen, alázatosan kérem. Szívűből kívánom, hogy felséged sokáig boldogan éljen és uralkodjék. Kelt sárosi udvarházamban, az Úr 1650. évében, februárnak 28. napján. Legszentségesebb császári és királyi felségednek legelkötelezettebb szolgálója Lorántffy Zsuzsanna sk.

Kívül: Legszentségesebb római császárnak és Németország, Magyarország, Csehország, stb. felséges királyának stb. legkegyelmesebb uramnak.

*

(DIENES DÉNES)

Lorántffy Zsuzsanna, I. Rákóczi György erdélyi fejedelem özvegye meghívja Szendrő várának főkapitányát, Bakos Gábort és feleségét III. Rákóczi Zsigmond menyegzőjére. A menyasszony Henrietta, a pfalzi választófejedelem leánya. A szertartásra és a lakodalomra 1651. június 27-28-án Sárospatakon kerül sor.

Sárospatak, 1651. április 16.

*

Susanna Lorantfi Celsissimi quondam Domini Georgij Rakoci Principis Transylvaniae partium regni Hungariae Domini et Siculorum Comitibus etc. Relicta etc.

Generose Domine nobis honorande. Salutem et prosperitatem.

Cum rebus in omnibus maxime tamen in animis Matrimonio jugendis divina elucescat providentia, eam nobis quoque praesenti occasione venerari licet, qua nonnullorum Amicorum nostrorum consilijs et interpositione Filio nostro charissimo Sigismundo Rakoci infuturam Vitae Sociam Illustram Celsissimamque Principem[!]¹ Dominam Henriettam, natam ex Electorali Domo Palatina ad Rhenum despondimus, quorum nuptiarum festivitatem (praemissis in presentia Legatorum nostrorum, ad praedictam Dominam Principem[!] deducendam expeditorum usitatis pari occasione solennitatis) concordi utrinque Amicorum Consanguineorumque animo in arce nostra Saros Patakiensi Die 27 Junij praesentis anni celebrare decrevimus. Itaque rogamus Generositatem Vestram, die praecedenti horis matutinis cum Charissima Sua Coniuge se sistere ne gravetur, ut praesentia [...] [praedictam?] Dominam Sponsam excipere et die sequenti pompam nuptialem juxta Solitos Gentis nostrorum mores adornare possimus. Quam ejusdem propensi animi testificationem compensare laetis quibusvis occasionibus annitemur. His eandem divinae tutelae commendamus. Datum in Arce nostra Saros Patak, Die 16 Aprilis Anno 1651.

Generosae Dominationis Vestrae Benevola

Susanna Lorantfi mp

Kívül:

Generoso Domino Gabrieli Bakos de Osdgyan Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis Praesidij Arcis Szendreiensis Supremo Capitaneo nobis honorandi.

*

Eredeti.

28x32 mm átmérőjű papírfelzetes zárópecsét (sérült). A pecsétképen Erdély címere, a szív pajzs elmosódott. Felirata töredékesen olvasható: SVSANNA LORANTFI [V.D.G.R?] PR.T.P.R.H.D.ET.S.C. = Susanna Lorantfi [Vidua Domini Georgii Rakoczi?] Principis Transylvaniae, Partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitibus.

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 38. no. 1071.

*

Lorántffy Zsuzsanna, néhai felséges Rákóczi Györgynek, Erdély fejedelmének, a Magyar Királyság Részei urának és a székelyek ispánjának stb. özvegye stb.

Tisztelt nemzeti urunk, köszöntésünket és szerencsekívánatunkat.

Amikor minden dologból, legfőképpen pedig a lelkek házasság által való összefogásából az isteni gondviselés tündöklök, azt nekünk is jelen esetben szabad imádni, mivel bizonyos barátaink tanácsából és közbenjárása folytán Rákóczi Zsigmond kedves fiunknak jövendő házastársul eljegyeztük méltóságos és felséges Henrietta hercegnőt, aki a Rajna-menti pfalzi választófejedelmi házból származik. Menyegzőjük ünnepét (: miután az előkészítést végző küldötteink jelenlétében, nevezett hercegnő hasonló esetekben szokásos ünnepi szertartással történő bemutatásáról, a megállapodás létrejött :) barátaink és rokonaink egyező akaratából Sárospatak várunkban határoztuk megtartani folyó év június 27. napján. Kérjük tehát uraságotat, hogy a megjelölt napon, a reggeli órákban, kedves házastársával együtt megjelenni ne legyen terhes, hogy a menyasszonyt jelenlétével fogadhasuk, és a következő napon nemzetünk szokása szerint menyegzőt ülhessünk. Szíve hajlandóságának kinyilvánítását bármely kedvező alkalommal igyekszünk megszolgálni. Isten oltalmát kívánjuk. Kelt Sárospatak várunkban, 1651. évben, április 16. napján.

Nemzeti uraságod jóakarója, Lorántffy Zsuzsanna.

Nemzeti Osgyáni Bakos Gábor úrnak, császár és király őfelsége Szendrő vára őrsége főkapitányának, tisztelt urunknak.

*

(DIENES DÉNES)

¹ A Bod Péter által közrebocsátott Pápai Páriz-féle szótárban (Dictionarium Latino-Hungaricum, Szeben 1767.) princeps foemina = fő-asszony.

*Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszony Szederkény puszta faluba hajdú
vitézeket telepít, egyúttal szabályozza a falu rendjét.*

1651. június 4.

*

Nos Susanna Lorantffi Celsissimi quondam Principis Domini Georgij Rakoczij Principis Transylvaniae partium regni Hungariae Domini et Siculorum Comitis vidua etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis.¹ Hogy mi meg tekintven Onodi Várunkhoz tartozó Szederkény nevü puszta Falunknak állapottyát, és nemely Hajdu vitézeknek arrul való requisitiojokat,² engedjük ilyen conditiokkal³ e' puszta Falú helyre telepedni, bizonyos számu Hajdu Vitézeknek, kinek kinek értesére levén, hogy nem magunk Joszaghibúl származandoknak, hanem masunnet valoknak, a' mint rendel ide alabb Specificaltatnak.⁴

1. Az kik oda telepednek ot többnek ne légyen szabad lenni, harmincz két szamu külön házias Hajdu embereknél, azok pedig jó valogatott fegyveres Hajduk légyenek, azon kívül az mi, és maradékink Legitariusink, Successorink⁵ hire nélkül, vagy Magyarországi Praefektusunk⁶ akarattya ellen, egygyel is ne többitsek, és ne fogadjanak Senkit.

2. Az ot Lakos s telepedett Jobbagyokkal minden igazságos dolgokban egyett ertsenek, károkra ne ügyekezzenek, és azokban tsak egyet is Semmi uton modon és Semmi praetexus⁷ alatt, helyekbül ki ne rekészsenek, inkább a' mennyiben lehet masunnet is bővitsek, és telepítsek a' Jobbagyságot; sőt ha Jobbagyunknak valamely Hajdu ember vetene, tehat az ő Hadnagyok, a' vagy aki előttök Jaró lenne, azok előtt törvenyt állyon, az Jobbagyság is ha vét a' Hajdu renden valonak, hasonló kepen a' Biró előtt törvenyt áll, mellynek így kell lenni: Az két rendbül kell eskütteket törvény tevőket tenni, kik együtt igazitsanak el minden igyenetlen dolgokat, ha mely felnek nem tetzenék ot a' törvény, fogott Szemellyekre vihessék, és ha azon sem állanának meg, az mi Onodi törvény szeküinkre is apellalhassak;⁸ Magok között is pedig egyik a' másik ellen kezevel igazat ne vegyen, az Jobbagyoknak semmi karokra, bantodasokra ne ügyekezzenek; hanem inkább oltalommal légyenek; Falu meg maradásában, Praedikator, Schola epiteseben s tartasában, s a Török dolgabanis egyet ertsenek.

3. Minden esztendőben valamennyi szamu ember lészen, akar Jobbagy, akar Hajdu, egyenlőkepen oszszak mind a' Telkeket, mind azokutan való szantó földeket, és reteket, nyíl számra abbul is Senkinek méltó panasza injuriaja⁹ ne lehessen.

4. Minden dolgokban az Jobbagy Birohoz, az Katona Hadnagyhoz halgasson, ha az Katona Jobbagynak vét, avagy pedig Katonanak a' Jobbagy egyenlőkepen igazitsak el magok közt, ha pedig el nem igazithatnak, az mi szeküinkre vigyek, Onodi udvar biranknak jelentven, az Telek meg osztasabanis egyet ertsenek, ha ki az ő részin való Teleken valamit épít, és meddig akar benne lakni, szabadságában allyon ha hol pedig nem szeretne a'

lakást butsut veven elme Hessen, epületit bétsü szerint, helyeben szálló Katonanak, vagy Jobbagynak el adhassa.

5. Valamikor magunk Successorink, Legatariusink az szükség szerint parantsollyuk, vagy Pataki Praefectusunk, s Onodi udvar bíránk kívánniak, ejel nappal szolgálatunkra tartoznak felülni.

6. Insurrectionak¹⁰ és Taborozasnak és bellica expeditionak¹¹ idejen, két holnapig fizetés nélkül, az eltelven fizetes és illendő hó penzek meg leven, tartoznak hiven és igazan szolgálni, olyan moddal mint a' Lutziak és Hernad Nemetiek.

7. Az kortsma fel esztendeig övek Legyen, közönségesen faluúl. Semmit nem különözven a' Jobbagytúl, a' Falu szükségere epületire annak haszna fordítassek; viszont fel esztendeig való kortsmalas magunk számára légyen ugymint a' 1ma [prima] die Aprill.[is] ad ult.[ima] Septembris a' Falu pedig a' 1ma [prima] Octobris ad ult.[ima] Martj.¹²

8. Az szegienek¹³ tartasaban, és epitesében egyenlőkepen tartoznak az jobb-agysággal, mellynek ami haszna s jövedelme lenne, annak harmad részével egyenlőkepen osztozzanak, falu szükségere fordítsak, ha pedig a' szegiet recusalnak¹⁴ epíteni, tehát ők sem kívánhatnak abbul semmi hasznót jövedelmet; Az öreg hal fogasa pedig úgy mint Víza, Tok, Sörög ilyen ususban¹⁵ legyen ö nalok is mint a' jobbagyok között ab antiquo¹⁶ vólt, kinek kinek rendelt ára, az egyeb halaszó vizek az hol eddig szabadoson voltak, az utan is szabadoson légyenek.

9. Noha nem volna szokas, az birságokból hogy a' Földes úr része exchidaltatnék,¹⁷ mindazaltal hozzájok való kegyességünkűl Capitalis¹⁸ birs-ágón kívűl, minden birságot magoknak engedűnk.

10. Paraszt embert Senki jobbagyat idegent, vagy maguk Apjat, Battyat, Ötset be ne fogadjak kőzikben, mert az Semmikepen meg nem engedtetik.

11mo A' Désmat az Hadnagyság alatt valok, seminő vetemenyekből, és marhajokból se nekünk sem maradekinknak ki adni ne tartozzonak.

12mo Magunk Successorink Legatariusink és Pataki Praefectusunk rendelezen kívűl külső Vármegye Tisztei Inspectiojok¹⁹ alá nem botsatnak, hogy holmi szolgálatnak supportalására, Taxalásra²⁰ adozasra kenszeritessenek.

13. Az ki Hadnagjok lészen, az mi hűségünkre hites légyen, reversalist²¹ advan magyarul; Az levelek hordozasaban és egyebb rend tartasokbanis, Onodi udvar Biránktúl légyen dependentiajok,²² a' szerint mint a' Lutziaknak.

Ezek leven azért az conditiok, kik áltatt meg említett Szederkeny földre és falu helyre szállandó és telepedendő Hajdukat akarunk meg tartani, assecurallyuk²³ mind azokat kik oda fognak szállani most mind pedig utannok következendő Successorokat, hogy a' meg irt conditiok szerint való szolgálatban meg tartjuk, masok által is meg tartatjuk, úgy hogy ők is ezen felül specificalt Articulosok²⁴ szerint szolgálatjokban hiven igazan eljarjanak; minekokaert minden rendbeli Tisztviselőink, mostaniak és következendők tartozzonak a' meg irt mod szerint való szolgálatyokban meg tartani őket, és masok által is meg tartatni successivis semper temporibus,²⁵ és ezeken kívűl, magunk s Praefectusunk rendelese reformatioja²⁶ nélkül semmiben meg ne haborítsa. Mellynek bizonyságara adtuk nekik, és Successoroknak ez petsetes kezünk irasa alatt emanaltatott annuentionkat és assecuratoriankat.²⁷ Datum

in Arce nostra Patachiensi die quarta Junij Anno Domini Millesimo
Sexcentesimo Quinquagesimo Primo.²⁸

Susanna Loranttfi

*

Egyszerű XVIII. századi másolat.

Jelzete: A. II. 102.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Mi Lorántffy Zsuzsánna, néhai nagyméltóságú fejedelemnek, Rákóczi György úrnak, Erdély fejedelmének, a Magyar Királyság Részei urának és székelyek ispánjának özvegye stb. Adjuk emlékezetre jelen iratunk rendjében mindenkinek, akiket illet.

² kívánságát

³ feltételekkel

⁴ részletesen leíratnak

⁵ végrendeletileg örököseink, örököseink

⁶ jószágkormányzónk

⁷ szín, ürügy

⁸ fellebbezhessék

⁹ méltatlansága, törvénytelenége, sérelme

¹⁰ felkelésnek

¹¹ hadjáratnak

¹² április 1-től szeptember utolsó napjáig, ... október 1-től március utolsó napjáig

¹³ Szégye: a folyó speciális elrekesztése halászás céljára, főként a viza és a kecsege fogására.

¹⁴ vonakodnának

¹⁵ használatban, haszonban

¹⁶ régtől fogva

¹⁷ megkisebbitetnék

¹⁸ főbenjáró

¹⁹ felügyeletük

²⁰ elhordozására, adózásra

²¹ hitlevelet

²² függések

²³ biztosítjuk

²⁴ felsorolt pontok

²⁵ mindenkor az elkövetkező időkben

²⁶ megújítása

²⁷ kiadott jóváhagyó és biztosító iratunkat

²⁸ Kelt Patak várunkban, az Úr 1651. évében, június 4. napján.

Szatmár vármegye nemesi közössége II. Rákóczi György fejedelmet kéri, hogy akadályozza meg a puritánus prédikátorok újíto tevékenységét a vármegyében, valamint felpanaszolja a kőváriak hatalmaskodásait a szatmári nemesek jobbágysai fölött.

1652. április 18.

Illustrissime ac Celsissime Princeps Domine Domine nobis Gratiotissime. Fidelium servitiorum Nostrorum in gratiam Principalis Celsitudinis Vestrae demissam subjectionem.¹

Az Ur Isten Nagysagodat üdvesseges jokkal, szerencses birodalommal aldvan, viragzo egessegben sokaighlan eltesse. Kegyelmes Urunk, el hittük lehet Nagysagodnak ertesere, az Puritanussaghtol inficialtatot² Ujito Tanitok Orszagunkban levő Reformata igaz keresztyen nemely Ecclesiákat, mind publice³ tanitvan, -s- mind Privatum,⁴ menyire kezdetek zúrni, zavarni. Mellyet mijs szomoruan experialvan,⁵ kelletik Nagysagod méltosaga eleiben rövideden terjesztenünk. Ez mi szegeny nemzetünk es megh szakadozot hazank legh gyakrabban az religion⁶ valo vilongas miat szenyvedet, sok verontasok es rettenetes tüzek tamattak. Affele Anglus ujito Praedicator Uraim nem veszik jo Consideratioban⁷ az keresztyen Orszagoknak, Nemzeteknek allapattyokat, rendeket, Szabadsagokat, törvényeket és erkölcsöket, hanem az mit az magok elmejek szerint az Szent irasbol ki czafarnak, minden valogatás nélkül akar mely Nemzetben, rendben, törvényekben levő keresztyen Ecclesiáknak nyakaban akarjak vetni, nem nevezven semmit az alkalmatosságokra. Az kegyelmes Ur Isten, az mi szegeny Nemzetünkben szedelgetet Ecclesiáinkat az eő Szent igejeben az reghi keresztyen doctorok által menyire reformaltatta az eő igaz ismeretire, örökke valo haladással tartozunk erette. Csak az Ur Isten ezt az Evangeliumnak vilagat tartczia megh szegeny Nemzetünkben es terjesse, nem szükséges volna az ujítás. De az mi varmegyenkbennis kegyelmes Urunk ennihany helyen el kezdetek nemely Praedicator Uraim affele ujításnak konkolyat hinteni. Mely felöl ez napokban Ispan Uram Szolga Biro es Assessorral⁸ edgyüt minemü Inquisitiót peragalt,⁹ Nagysagodnak praesentibus inclusis¹⁰ küldöttük. Az Nagy Banyai Uraimekat is requiralt¹¹ eő Kegyelme, az Banyai Uraimek csak azokat az punctumokat küldöttök eő Kegyelmenek, mellyeket kivantanak Praedicatoritol; hihető hogy azok ellen tanítottak es czelekettek az elöt az Praedicatorok, mellyetis Nagysagodnak in paribus¹² küldöttünk. Püspök Uramat eő Kegyelmet requiraltuk, eő Kegyelme halasztot az Generalis Sinodusra.¹³ Kegyelmes Urunk, méltosagos fejedelmünk, Nagysagodnak alázatossan könyörgünk, vegye Fejedelmi animadversioiban¹⁴ effele ujito Tanitokat, migh tova nem megyen az dologh, mert egyebarant tartunk közönseges veszedelmet ne hozzanak reank.

Kegyelmes Urunk. Vice Ispanunk Szilagyi Ferencz Uram eő Kegyelme Zathmar varmegyében megh fogot es Kovarban által vit Jobbagya felöl, hogy

Nagysagodat kellettik el busitanunk arról Nagysagodat alázatossan követtyük. Kövari Udvarbiro Uram többi közöt Nagysagodat ugy informalta, hogy Kekesen töb nincz egy jambornal az egész faluban, azis az vensegthől nem erkeznék az latorsaghra [...] dologhrol arról, hogy az Szilagyi Ferencz Uram kekesi Jobbagyat Szolnok varmegyeben foghtak volna megh. Kegyelmes Urunk az mi az első informatiot nezi: Ez napokban Szolga Biro es Assessor Uraimek által inquiraltatvan ot Kekesen talaltatot ugyan lopas közöttök, az kiknek leszen büntetesekek; de az egész falunak es lakosinak latorsaga ki nem tetzik, az mint Udvarbiro Uram eő Kegyelme informalta Nagysagodat. Az Szilagyi Ferencz Uram Jobbagya felől Nagysagod mind az mi alazatos instantiankra,¹⁵ -s- mind az eő Kegyelme maga suplicatiojara¹⁶ olyan kegyelmes valaszt adot hogy ha Zathmar varmegyeben fogattatot megh, Nagysagod varmegyenk Tisztei kezeben adattya. Melyről Inquisitiot peragalvan, az relatoriabol¹⁷ ki tetzik, hogy Zathmar varmegyeben foghtak megh, es mi modon? Azomban Kegyelmes Urunk Udvarbiro Uram, azt az Ispan Uram Jobbagyat (: az kit annyira latornak allatot az Nagysagod meltosagos szemellye előttis :) az mint informaltatunk, nyoltzvan forintot extorquealvan¹⁸ rajta, ugy bocsatotta el. Nagysagodnak alázatossan instalunk Nagysagod meltoztassek paranczolni, az nyoltzvan forintot refundallyak,¹⁹ valakinek valamit vette az Ispan Uram Jobbagya, requiraltatvan kesz eő Kegyelme hazank törvenye szerint törvent es exemtiotis²⁰ szolgaltatni.

Az varmegyenkbeli Kovar szomszedsagaban joszagot biro Nemes Atyankfiai hasonló panaszolkodast tesznek, hogy akarmely delatoria²¹ es akar mi alkalmatlansaggal Jobbagyokat az kövarvidekiek megh foghjak es Kovarban foghsaghra viszik, es ot egyeb injuriakatis²² követnek rajtok. Nagysagodnak alázatossan instalunk meltoztasek Nagysagod keszen parancsolni, affele törventelen dolgokat es injuriakat ne tselekedgyenek, az Nemessegh joszagat ne opprimallyák,²³ ha kinek mi praetentioja²⁴ vagyon, törvennyel praecedallyon.²⁵ Nagysagodnak keszsege alázatossan megh igyekezzük szolgálni. Kegyelmes valaszt varvan Nagysagodtol. Datum in oppido Zathmar, die 18 Aprilis, Sede nostra Judicatu, Anno Domini 1652.²⁶

Illustrissimae Celsissimae Vestrae humilimi fideles,

Universitas Dominorum Magnatum
et Nobilium Comitatus Zathmariensis.²⁷

*

Az eredeti irat fogalmazványa.

Jelzet: K.Cs. II. 1/34.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Méltóságos és felséges fejedelem, nekünk legkegyelmesebb urunk. Hűséges szolgálatunk alattvalói alázatosságát felséges fejedelmi kegyelmességébe.

² megfertőzött

³ nyilvánosan

⁴ titokban

⁵ tapasztalván

- ⁶ valláson
⁷ meggondolásban
⁸ ülnök, táblabíró
⁹ nyomozást (vizsgálatot) folytatott
¹⁰ jelen iratunkhoz csatolva
¹¹ megkereste, megkérdezte
¹² másolatban
¹³ egyetemes zsinatra
¹⁴ büntetés
¹⁵ kérelmünkre, folyamodásunkra
¹⁶ alázatos könyörgésére
¹⁷ vallomás levél
¹⁸ erővel elvévén
¹⁹ adják vissza
²⁰ jóvátételt is
²¹ vádaskodás
²² törvénytelenégeket is
²³ gyalázzák meg
²⁴ követelése
²⁵ álljon elő
²⁶ Kelt Szatmár mezővárosban, bíróságunk ülésén, az Úr 1652. évében, április 18. napján.
²⁷ Méltóságodnak, felségednek alázatos szolgái, Szatmár vármegye főurainak és nemesinek közössége.

*II. Rákóczi György erdélyi fejedelem jóváhagyja a sárospataki csizmadia
céh szabályzatát.*

Sárospatak, 1656. március 28.

Nos Georgius Rakoczi Princeps Transilvania, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc. Significamus quibus libet Singulis ac universis quod Circumspecti et Providi Joannes Csizmadia alias Szalai, Magister Cehae, Georgius Balog alias Pataki, Gregorius Mori, Stephanus Pataki, Michael Varkosi, Petrus Horvát, Matthias Pataki, Nicolaus Similiter Pataki, Stephanus Szécsi, Michael Kigyosi, Joannes Boros, Petrus Csonka, Joannes Vinnai, et Andreas Tolcsvai, nostro in Oppido Sáros Patakiensi degentes, et communiter tota Ceha videlicet, Seu e Societate ipsorum exmissi, nominibus et in personis exhibuerunt nobis et repraesentarunt quosdam Articulos continentis in se condecensiam Contubernii, in Ceha, sive societate eorum labore et opera sua, sub certis legum Regulis observatam, et exposi continuare, mores et vitam honesto Ordine instituere, dirigere, ac instar aliarum Civitatum ac Oppidorum, in perpetuum, per posteritatesque, in artificio et Contubernio ipsorum non secus quam Privilegio uti, frui ac gaudere, velle, retulerunt ac porrexerunt modo literis infrascripto, Supplicantes Nobis, humilissime quod Nos eosdem Articulos, omniaque et Singula in iis declarata, in plano haberi et inscribi facere, et pro iisdem Magistris Cothurnariis, eorumque Successoribus quolibet in Puncto valitura benigne approbare, ratificareque dignemur, quorum quidem Articulorum tenor Signatur modo sequenti:

Art[iculus]: I. Hogy a mostan meg nevezett Csizmadia Mestereknek is Nemzetség Levelek jó legyen és Purgálajtesek¹ legyenek Ar[ticulus]: II. Hogy mind a mostani Mesterek, mind a következő Mesterek, Mester Rhemeket tulajdon kezekkel csináljanak, a' Mester Rhemek pedig három darab legyen. Első egy száras Csizma, egy Varrással toldás nélkül, sima sarka, igyenes talpu legyen. A második darab egy Papucs legyen, kit szoktunk nevezni Gyulai Papucsnak, igen magas sarku, egy tenyéрни nagy ujjával összve. Az harmadik darab, egy solya, ki belől egészen mind béllet legyen, es a varrása sehul ki ne lássék, a Rhemek darabok pedig az egész Czéh számára legyenek. Ar[ticulus]: III. Mikor á Remeket amelly Mester be mutattya, tartozik három tisztességes tál étellekkel, és három pint borral, ez utánn valo Mesterek is kik lennének ezen Articulushoz tartsák magokat. Ar[ticulus]: IV. Hogy a' következő Mesterek is először a' Czehet fel kövessék, és a Czehet a Mesterek fel adgyák három forintot tégyen le, és négy font viaszat és hozasson két pint bort, a Mestereknek, ennek utánna ha a Mesterdarabokat meg csinállya tartozik egy tisztességes mester asztallal, két asztalra valot, egy, egy asztalra, négy, négy tál étellel, és elég Czipoval tartozik az ebédhez: a mig pedig az ebéd fel nem kél, addig tartozik az iffju Mester elég bort adni, a mint hogy a mostani Mesterek is meg adták. Első tál éték tiszta borsal, saár koncokkal, szeg fű dara-

bokkal, két, két kappan hozzája, egy, egy tálra, Masodik renden, tiz font tén hus pecsenye, egy fertály bornyu hus pecsenye, tiz font diszno hus pecsenye, kövér lud, egy malacz töltve, négy tyuk, ketteje töltve, ketteje szárazon mindenik asztalra. Az harmadik tál étel, káposztás hus bors szemmel meghintetett lészen, két lud, két tyuk egy egy tálra. A negyedik táál étek riszása légyen, téjjel tragalva² légyen. Ar[ticulus]: V. Hogy e S: Pataki Városban lévő tisztességes Czéheknek rend tartások szerint á Fő Birónak választásokor tisztességes ajándékkal tartozik. Ar[ticulus]: VI. Hogy valamit előttünk lévő Praefectusunk³ avagy Várasunk Fő Birája, nekünk parancsolnak, azoknak meg tartásokra kötelesek légyünk, mint a töb rendbéli tisztességes Czéhek. Ar[ticulus]: VII. Hogy választott Czéh Mesterink hitesek légyenek, kik a mivel meg látogassák hogy jo légyen és á több Mesterek azokhoz halgassanak, az iffju Mesterek tartoznak szolgálattal, mind a Czéhnek, mind a hova Praefectus avagy Városi Biro Uramék parancsollyák, és ha valamellyik á Mesterek közül engedetlen lészen hogy az ő Tisztében el nem jár, a Czéhnek méltó büntetésében légyen, az ő érdeme szerint, ha pedig valamely Mester olly vétket cselekednék melly mind a' Czéhnek, mind az ő maga tisztességének ellene volna, a ki miatt azó Mesterségét le kellene tenni, az Biro Uram hire nélkül ne lehessen, hanem Biro Uram engedelméből légyen. Ar[ticulus]: VIII. Hogy Saros Patakhöz ha volnának három merj földig lakozo Hemplérek,⁴ ellenünk az harom Sátoros Innep napok Vasárán kívül mivelt művet ő nekik, és szerszámát el vehessek Biro erejével, kinek fele á Birojé légyen, fele pedig a Czéhe légyen. Itt körül pedig Várasunknak Hostátin⁵ s határin, és jóságinkban ha Hempler ellenek mivét fogna, mivét, és szerszámát attul is el vehessék, a kik pedig miveket a Vásárookra be hoznák, tartozának azt meg nézni, ha joe, avagy nem, akár Kalmároknál, akár Czéh Mestereknél légyen belletlen talpu Csizmát pedig ne légyen szabad csinálni, sem Váras, sem más jóságunk béli Mestereknek, melly hogy ha más modon lenne, azt is el vehessék, és fele Birojé légyen, fele ismét az Czéhe, három mér foldnyire pedig, akár Nemes Udvarokban akár más egyéb helyekben Hemplérek találtatnának, és Czéh ellen mivelnének, ha azok á mi fő Praefectusunkat, és a Mestereket meg nem keresik, azoknakis minden munkájokat elvihessék Tisztviselőink segítségével. Ar[ticulus]: IX. Ha pedig Várasunkban Csizmának valo bört hoznának, senki a Czéh hire nélkül azt meg ne vehesse. Ar[ticulus]: X. Hogy ha pedig a Mesterek az ő Gyermekeiket ki házassittyak avagy Leányokat maga Mesterségi lineán⁶ valonak adgya; tehát az ollyannak fél mester asztallal tartoznak. Ar[ticulus] XI. Az mely inas nem fizet három [...], de mikor be akar szegődni, Nemzetség Levele légyen, és a Czéhben tartozik két font viasszal egy pint borral, s pecsenyével, ugy a Mester is egy pint borral, és egy pecsenyével, ruházottal is tartozik a Mester az ő modgya szerint, mikoron pedig szabadon mondgyák, légyen egy kis Collatio,⁷ a Mestereknek, az ő modgya szerint, az Inasnak is azó érdeme szerint. A mely Inas pedig fizet a Mesternek, a két esztendeig tanullyon, de annak a Mester, sem ruhával, sem egyébbel nem tartozik, a szegődéskor és szabadon mondáskor, ez is a Mester, mint az Inas, mint a másik, azonképpen tartozzék. Az Inasok husz forint kezességen vetessenek, tanulni, ha pedig az Inas el szökik, az husz forint a Czéhe légyen, ha kárt tett az Inas, azt is meg vehessék a kezeseken, a Mesternek pedig szabad mást fogadni, Ar[ticulus]: XII. Minden

Mesternek csak két Inast szabad tartani, többet nem, de mikor az három esztendeig tanulnak, másfel esztendeje eltelik, akkor a Mesternek szabad mást is fogadni, Ar[ticulus]: XIII. Hogy az hetibéres Legényeknek, fellyeb huszonöt pénz fizetéseknél ne legyen, a ki többet fizet, annak buntetése léssen, Az heti béres Legény, az ő maga szerszámaival ha fodoz a jutalma eppen ő magajé léssen, ha pedig a szerszám a Mesteré léssen, annak jutalma fele a Mestere, fele ismét a Legénye légyen, Hempler helyen tanult Legénynek, mivet csak két hétig kell adni, tovább nem, A Legént egyik Mester ember a másiktul el el ne híjja, mert a ki elhíjja, annak büntetése léssen, Ar[ticulus]: XIV. Hogy a hetibéres Legényt ha az idős Mesterek kívánnák, rend szerint oda kell adni, de ha a két hét eltelik, szabad a Legénynek oda menni, a mellyikhez akar menni, ha pedig valamelyik Mesternél két Legény léssen, és a más Mesterek közül valamelyiknek, ha nem volna, és kívánná, az egyiket oda kell engedni. Ar[ticulus]: XV. A Mestereknek minden négy hétben bejárások légyen, Ladájok es Perselyek légyen, egy be járásban mindenik három pénzt tegyen le, Ar[ticulus]: XVI. A Mesterek közül, az heti béres Legényeknek Attyok legyen az hova, az héti Béres Legény szállyon, és az Attyoktul kerestesse mivet, az héti béres Legénynek, á fellyül meg irt mod szerint. Az heti béres Legényeknek, á Mesterek rendellyenek tisztességes, rendtartást, és a ki annak nem enged, a Mesterek büntetésében légyen, az ő érdeme szerint, Ar[ticulus]: XVII. Csizmadiák Varga mivet, ugy a Vargák Csizmadia mivet ne csinályanak, Ar[ticulus]: XVIII. Hogy ha pedig valamely Mester vagy háza népe közül akármellyik meg halna, minden Mesterek az ő házok népestül jelen lévén el takarítsák.

Nos itaqué praemissá supplicatione annotatorum Magistrorum, Cothurnariorum, Nobis praemisso modo facta clementer exaudita et admissa concinnatos atque declaratos omnes Articulos, praesentibus Literis Nostris de verbo ad verbum inseri, et inscribi facientes, eatenus qua Nobis praesentati et apprime sunt emanati, viribusque eorum Veritas prout, propagatur, omniaque et singula in iisdem contenta Regularitates quas praescriberent praedictis Cothurnariis, eorumque Posteris et successoribus Universis, perpetuo observandas, omnia illa exhiberi resolvimus, ita tamen ne Possessoribus, et Jurisdictioni Arcis hujus, Nostrae Sááros Patak, praemissum Conthurnariorum Contubernium praejudicet, sed suam, recognoscat Obligationem. De quibus sygilli appositione ac subscriptionis nomine roboratarum vigore praesentium Literarum, certos ac securos reddidimus, iisdemque Articulis, velut morum ac honestatis Regulis, per se, et per successores stare possent, concessimus. Datum in Arce Nostra Sááros Patakiensi, die Vigesima nona Martii. Anno Millesimo sexcentesimo quinquagesimo Sexto.

Rakoczi mp

Praemissis quibus si quidem praeactum Cothurnariorum Contubernium, Serialiter declaratos Articulos (manifestum esset) quod a dicto condam Serenissimo Principe scripto ac sygillo-tenus supplicatione praemissa impetrare potuerit, eidemque disturbiorum temporibus deperditi, medio vero tempore per curiosas investigationes laceratum et confessum, repertum

et reabilitum fuisset, vigore tamen eorundem, a tempore emanationis usque ad haec tempora uti, frui, gaudereque potuerit, quod nos infrascripti ex fragmentis de verbo ad verbum, et ex pariformibus Articulis, suppletis supplendis, sine ulla novatione, conformiter ad suos Originales, in his veris ac genuinis Paribus descripsimus, et vigore Privilegii, nobis ex benignitate Regis condam Maximiliani concessa et collata, sygillo Nostro usuali, corroboratum, et authenticatum, ad requisitionem modernorum Contubernalium, futuri jurium eorundem pro cautela exhibere, extradareque aequum duximus. Datum Sáros Patak die secunda Maji Anno Millesimo Septingentesimo Vigesimo Sexto

Judex oppidi primarius Paulus
Laczai alias Szabó
Caeterique Jurati Senatores

Lecta, pariatata, confrontata et extradata
per me Franciscum Pápai, Juratum
p.t. Loci Notarium

*

Az eredeti dokumentum hiteles másolata.

Az írat bal oldalán, az aláírások mellett Sárospatak mezőváros 35 mm átmérőjű papírfelzetes pecsétje.

Jelzet: A.II.109.

*

Mi Rákóczi György, Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részeinek ura és a székelyek ispánja stb. Adjuk tudtára mindenkinek együtt és külön-külön, hogy az érdemes és gondos Csizmadia másként Szalai János céhmester, Pataki másként Balog György, Móri Gergely, Pataki István, Varkosi Mihály, Horváth Péter, Pataki Mátyás, szintén Pataki Mihály, Szécsi István, Kígyósi Mihály, Boros János, Csonka Péter, Vinnai János és Tolcsvai András, akik mind a mi mezővárosunkban, Sárospatakon laknak, és közösen az egész Céhnek, avagy a maguk szervezetének küldöttei, nevükben és személyükben benyújtottak és bemutattak nekünk bizonyos egymást követő törvénycikkelyeket, amely a törvények biztos szabályaival, az azok által kifejtett munka és tevékenység révén szabályozza a közösségen belüli tisztességet, a erkölcsöket és az életet szép rend szerint eligazítja a céhen avagy a szervezeten belül, és más királyi városéhoz vagy mezővároséhoz hasonlóan örökös, az utódokra is érvényes joggal, nem másként, mint kiváltáságokkal élhetnek, gyarapodhatnak és boldogulhatnak, ahogy az az alább megírt adománylevélben következik, amely törvénycikkelyeket az együtt és egyenként hozzánk forduló alázatos kérésére adtunk ki, s rendeltünk el közzétenni, és ugyanezen csizmadia mesterek valamint utódaik részére határoztuk el kegyesen megerősíteni, elfogadni, mely törvénycikkelyeknek a következő a tartalmuk:

Mi tehát a nevezett csizmadia mesterek kérésének előadása után a beadványt kegyesen meghallgatva és az összes elhangzott és bemutatott törvénycikkelyt, jelen oklevelünkbe szóról szóra bevétettük és beírtuk azokat, ezért az azok ereje által ható igazságot, amelyet előttünk feltártak és általunk megvizsgáltattak, tegyék közzé, és elrendeljük, hogy az abban lévő, a csizmadiák, utódaik és minden leszármazottaik számára előírt, mindig szem előtt tartandó egész szabályzatot hirdessék ki, mégpedig úgy, hogy a megismert csizmadia közösség fölött ne bíraskodhassék várunknak, Sárospataknak törvényhatósága és birtokosai, hanem azoknak rájuk nézve kötelező ereje legyen. Ezt pecséttel és aláírással megerősített jelen oklevelünk hatályával biztosítjuk és szavatoljuk, valamint hozzájárulunk, hogy e törvényekkel, mint az erkölcs és tisztesség szabályaival éljenek ők és utódaik. Kelt Sárospatakon, 1656. március 28-án.

A fent előadott, a csizmadia szervezetét érintő, folyamatosan elővezetett törvénycikkelyeket, ahogy az említett fenséges fejedelem írásban és pecséttel megerősítve a kérelemnek megfelelően kibocsátotta, mivel a felkelés idején el is vészett, (időközben pedig a gyakori használat során megrongálódott), majd megtalálták és helyreállították, és a közzétételtől a mai napig ugyanazon hatállyal használhatták, alkalmazhatták és élvezhették, ahogy mi alulírottak a töredékekből szóról szóra és a hasonló törvénycikkelyek alapján, a kiegészítendőket kiegészítve, változtatás nélkül, az eredetihez hasonlóan ebben a valódi és eredeti másolatban leírtuk, és a kiváltság hatályával, a néhai Miksa királytól kegyesen megkapott engedély és meghatalmazás birtokában, érvényes pecsétünkkel megerősítve és hitelesítve, a ma fennálló céh kérésére, jövőbeli jogaik védelmére átadni, eljuttatni rendeljük.

Láczai Szabó Pál, a mezőváros főbírája
és többi felesküdtött szenátorok

Elolvasta, lemásolta, összevetette és kiadta
Pápai Ferenc segédjegyző

*

(SZABADI ISTVÁN)

¹ tiszták[?]

² keverve[?]

³ tisztartónk

⁴ céhen kívül dolgozó iparosok; kontárok

⁵ a külvárosban

⁶ vonalán

⁷ vendéglátás

*II. Rákóczi György erdélyi fejedelem megköszöni Rhédei Pálnak a vadász-
kutyákat.*

Radnót, 1656. június 12.

*

Georgius Rakoci Dei gratia Princeps Transylvaniae partium regni
Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc. Generose Nobis dilecte.¹

Keğmed levelét megh hozák mind az agarakkal és kopókkal edgyütt;
Kegyelmessen vettük keğmedtől. Fejedelmi kegyelmességünkel élhet keğmed
is. Eidem de caetero gratiose propensione manemus. Datum in Castro nostro
Radnothiensi, die 12 Junii, 1656.

G Rakoczy mpa.

*Kívül: Generoso Paulo Redei de Kis Rheda, Nobis dilecto.*²

*

*Eredeti. Egykori zárópecsét helye. Az üresen maradt részt a későbbiek so-
rán különféle feljegyzésekre használták.*

Jelezet: Dókus-gyűjtemény, irreg.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Rákóczi György Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Réseinek
ura és székelyek ispánja stb. Kedves nemzetes urunk.

² Egyébként kegyes hajlandósággal maradunk. Kelt radnóti várunkban, 1656. június
12.

*Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszony részletes utasítása Tolcsvai Nagy
János sárospataki udvarbíró számára.*

1659. március 15.

Instructio

Egregij Joannis Nagy de Tolczva provisoris bonorum ad Arcem nostram
Saros Patak Pertinentium a die 15 Martij Anno 1659¹

Nem kételkedvén fen megh írt Udvarbíráknak mi hozzánk Rakoczy Gyeorgy fiunkhoz és maradékinkhoz való hüségében és szolgálattában, melyre ereok reversalisan be adassavalis kötelezte magát, ezen Pataki Józságunknak Udvarbíroságát és gondviselését reá attuk, mely Józságunknak, Jobbágyinknak minden nemeő rendtartási, szokási, jövedelmeinknek, majorkottatásunknak módgyai az Urbariumban² elegendendeoképpen be vadnak iratván, mostan gondviselése alá adatot Javainkval Inventáriumis³ adatván kezihez, hogy azérth rendesebben és mennél hasznosabban serénkedgyék azon hivatallyában, kívánnyuk ez neki adot Instructioikat gyakorta olvasván, szeme előtt viselvén, mindenekben az szerint alkalmaztassais magát.

1. Mindeneknek előtte az Isten diczösségét előtte visellye, legyen Isten féleo, az eo diczösségének eleo mozdítássában buzgó, az után nekünk tött kötelességét előtte viseleo, szegényeken könyerölő, igazakat oltalmazó, másokat beczőllő, gonoszokat érdemek szerint bünteteő. Így külseőképpen általa viseleo dolgainkat az Úr Isten megh foghja áldani és magánis áldás leszen.

2. Minden helyeken egészen és rész szerint való Józságinkban valamenni Jobbágyink s azoknak fiai vadnak, szorgalmatos gondot visellyen az Udvarbíró, Józságinkbul másuvá ell ne idegenellyenek, ha valakik vagy magok vagy fiok ell származnékis vagy ell idegenednék, vissza hozassák, ha vissza nem hozhatnák, az nevetek fell írják, hogy jövendőbenis ell ne idegeneöllyenek; egyebarántis magát az Józság közöt úgy visellye, hogy Jobbágyink nem hogy fogynának, inkább godviselése által többöllyenek, mind magok értékek, mind penigh marhájoknak száma, mert ha eppölnek, jó industriáját láttyuk, kegyelmességiünket tapasztallya, ha penigh fogynak és szegényednek alatta Jobbágyink, kárunkat esmérjük tölle, ellis nem szenvedgyük neki.

3. Valamit ma ell végezhet, azt holnapra ne halasza, mert semmi féle halogatásbul hasznot Ember nem szokot vonni és venni.

4. Mi kárunkal hasznot magának, se magunktól se Jobbágyinktól ne halászson se keressen semmi úton módon és semmi praetextus⁴ alatt, hanem töllünk ell rendelt praebendájával és conventiójával contentus⁵ legyen.

5. Maga pénzét mi pénzünk köziben ne elegyítse, pénzünkkelis maga számára ne kereskedgyék, sem magaéból oly kereskedést ne indíczon, ki az mi kárunkra és jövedelmünknek kárára és fogyatkozására lenne, ha kártól magát ójni akarja.

6. Magához tartozó avagy tisztiben és tisztí által levő minden rendbeli szolgálóinknak, praebendásoknak⁶ tóllünk kegyelmesen ell rendelt praebendájok megh adassék, fizetések penigh az esztendősz szolgálóknak cantoronként,⁷ hó-pénzeseknek hősám szerint legyen megh adva, minden fogyatkozás nélkül, hogy minket ne búsíczanak érette. Az kiknek penigh gabona fizetések jár, és gabonát ad nekik, azt búzának ne írja regestomában⁸ és annak ne nevezze, mivel animadversiónk⁹ leszen rulla. Ha melly szolgálóink penigh megh hálnának vagy búczú véve ell mennének, vagy penigh ell szöknének, vagy akár melly úton módon változnának, és helyekben mások rendeltetnének, mind az előbbiek változásának, mind penigh az újak be állásának napja nyilván és igazán fell legyen írva, hogy kinek meddig járt, mikor vígeztetet praebenda adása, véghezése kezdeti, és egyéb fizetésitis tudhassák és bizonyosan constállyon.¹⁰

7. Ha mikor idegen Országbul vagy egyéb renden való úton járó emberséges Ember házunknál vagy Jóságunkban megh találna szállani, kiváltképpen az kik jó akaróink, avagy az olyanoknak czak szolgálja volnais, azoknak mint kellessék gazdálkodni, Hop Mesterünktől és Inspectorunktul ordinantiát¹¹ vegyen. Ell hittük, azoknak úgy igyekeznek gazdálkodni, kiből sem az mi becziilletünk megh ne sértődgyék, sem tékozlás nem fog lenni; és ez illyeneknek személlyeket, jöveleteket ell meneteleket igen diligenter¹² és igazán fell írja, számadásában való könnyebésghért, az kiktől lehet, quietantiátis¹³ vegyen, kinek mivel gazdálkodot, ebből tetszik megh maga jól és [kár] nélkül való industriája.¹⁴

8. Az illyeneken [kívu]l] penigh semmi rendbeli Embereknek Jóságunkban való gazdálkodást megh ne engedgyen, ha nem ha az mi dolgainkban való s járó szolgálóink találkoznának lenni. Sőt Udvarbíránk minden úton járóknak infestálásoktul¹⁵ az szegény népet megh oltalmazza. Arrais penigh igen reá vigyázzon Udvarbíránk, hogy az városi avagy falusi Bírák, Polgárok az szegény Kösséget illetlen adózásokkal, úton járóknak való gazdálkodásoknak színe alat, semmi ravással ne terhellyék, se bānczák, ha nem az városnak vagy falunak közönséges szőleje, malma, korczmája és egyéb jövedelme lévén, az féléből tellyesíczék ki, erre penigh esztendónkint szám vétessék tóllök.

9. Mindenféle gabonabeli majorságot, búzát, árpát, zabot és egyéb legumínát¹⁶ felest vettessen, valamint jaóságunk legh jobban [reá] érkezik, ki kit az eő ideje korán, azokat penigh az időnek javán szárazban és sár nélkül hordassa, takartassa be, az jó üdőről ell ne halogassa, és abbulis kárunkat úgy távoztassa, hogy maga kára leszen, ha gondviseletlenségével nekünk kárt teszen. Majorságh szántó földeinkben, kerteinkben és réteinkben semmit maga hasznára, semmi úton módon ne tulajdoníczza, feoldeinkben maga

számára ne vettessen, lovaival ne étesen conventióján kívül, alioquin¹⁷ megh adgy az árrát. Ha penigh az mi földünkben be vetni maga számára merne vagy beis vettetet volna, az olyan vetés természetől, gyümölcszöstől suo tempore¹⁸ mi számunkra takartassék, mert az mely industriával maga számára való szántáshoz hozzá érkezik Udvarbíránk, azok industriával az mi Oecomiánkhozis¹⁹ miért nem érkezhetnék.

10. Törtinik netalam azis hogy az Udvarbírák Jóságinkot magok munkájával terhelik, szántatnak, vettetnek, arattatnak, kaszáltatnak, kapáltatnak, avagy akarmit dolgoztatnak, majorkottatnak magok számára véllek, ki miat magunk dolgainkbanis fogyatkozás szokot esni, mivel az ideőnek javán magoknak dolgoztatván, az magunk dolga és Jobbágyinkéis alkalmatlan eseős időre marad és halad, mely okokbul kár vallásra és szegénységre jutnak, és magunk szolgálattárais nem lehetnek alkalmatosak. Néha talám szekerességgelis bántódnak, lovak veszedelmévelis, fizetés nélkül. Eshetik ezis, hogy az ideőnek alkalmatos voltán holmi majorságbeli dolgot, szántást, vetést, szénagyűjtést véghez vinni ell mulatnak, és az után alkalmatlan ideo érkezvén, minden munkájok szaporátlan és káros. Mind ezektől azérth és egyéb negligentiájok²⁰ miat esheteo károktul úgy óják magokat, hogy azokbul következő károktul oltalmazzanak bennünket s magokotis, mert megh fizettettyük véllek.

11. Walamely házunkhoz penigh vagy majorkodó helyünkhöz majorságh szőlők vadnak, az mint hogy jó gondviselése álatís lesznek, azokotis úgy procurallya,²¹ az mint legh jobban kévantatik, annak ideje korán minden mívét megh adassa, megh míveltesse, ell ne pusztullyanak, inkább gondviselése alat épüllyenek. Az szüretnek idejét penigh az mikor az Úr Isten eleo hozza, mustyát, leórójét, jó és minden szagh nélkül való hordókba szűresse, az törkölyt penigh sertés marhák tartására, kivált képpen mikor mak nem lévén, ell rakattassa. Az boroknak penigh töltésekre, tisztán tartásokra ahoz való minden eozközökre szorgalmatos gongya legyen, mert azokra való gondviseletlenség miatis eo maga val kárt.

12. Minden féle majorsághinkot penigh gyakorta megh látogassa, és azokra következő ártalmokot eleve [megh] lássa és ell távoztassa, hogy sem fűvében, sem keresztiben és egyéb féle takarma [...]ban kárt ne vallyuk.

13. [...] mindenféle veteményt, mely nélkül egy napis nem lehetnek házaink, tisztességesen vettessen, hogy nem csak az ott való udvarink, konyháink szüksége legyen elegendendeő, ha nem másuvis az hová rendelésünk szerint kívántatik, administralhasson elegendendeő képpen. Seőtt pínztis teremtczen belölle úgy, hogy az kertészek fizetéseis abbul tellyék, s megh szolgáltatasa véllek, hijában nekik ne fizessen. Mert az arantis, ha proventusbeli industriája²² nem tapasztaltatik, fizetések nem acceptáltatik.²³

14. Mindenféle lábas marháinkra, valamellyek inventarium szerint kezében adatnak, oly gondot viselleyen, hogy nem csak megh tekintelleye, de azoknak nyavalyájokrais igen vigyázzon, és ha mellyeknek nyavalyájok esik, megh

orvosoltassa, jó gondviseleo pásztorokat tartván mellett. Téli [idő]n penigh ételekre és teleleő helyekre szorgalmatos gongya legyen, szaporodások gondviseletlensége miat ell ne vesszen, és mindenféle marháinknak hasznok, faggyok, vajok, túrójok, gyapjok külön külön annak módgya és rendi szerint megh takartassanak, kár nélkül tartassanak, és az hová kévántatik, oda erogáltassanak²⁴ és pínzé is tétessenek.

15. Malmainknak éppitetésekre nem kisseb gondviselés kévántatik, azokban hites molnár mestereket és legényeket tarczon és eskettessen, az kik senki-nek vám nélkül ne eoröllyenek. Minden héten szombaton az vám búza megh osztassék, az hites bíró maga a vagy hites polgár társa, az malom mesterrel edgyüth, leveles ravást tarczanak, az Udvarbíránk penigh az mit percipial²⁵ malmainkbul, nem csak maga annotállya,²⁶ hanem az hites bírónak, avagy arra deputált malom vám mérőnek és molnármasternek minden perceptio-
kor czédulát adgyon. Az honnet addigh Sabathalis járt vagy praedicatorok-
nak, deakoknak, vagy Ispitály helyeknek, ez utánis igazán azt ki szolgáltat-
sák, megh adgyák. Az jó molnárokat ajándékérth és maga privatumaérth
megh ne változtassa, hogy valami roszakat és igaztalanokat állasson helyek-
ben. Malmainkra penigh szorgalmatos gongya legyen, hogy gondviseletlensé-
ge miat ell [ne] romollyanak, pusztán és haszon nélkül ne állyanak, mert az
menyi ideo alat haszontalanul állani comperialtatnak,²⁷ annak az kárát az
Udvarbíróon veszik megh, mely dolgot ser neveleo házainkrais érczenek az
Udvarbírák. Az mely Jószáginkban penigh más földes urakkal köz malma-
ink vadnak, és az Udvarbírák egyik az másik negligentijara képest pusztulni
hadgyák, ott azarantis az mi részünkről az Udvarbíró fizeti megh az kárt, úgy
lészen az más Udvarbíró részéről is ell hittük, mert azis maga kárát Udvarbí-
ráján veszi megh, job azérth hogy közönséges industriából ez ilyen
malmokotis mindenkoron éppen tarczák. Hasonlóképpen hordó fal, szeoló
karó hasogatásra, abronczra és egyéb fabeli eszközökreis, az minek holl helye
és mikor ideje vagyon, fogyatkozás nélkül gondot viselleyen az Udvarbíró.

16. Jószágunkban leveő tavainkra, morotváinkra és halászó vizeinkre az Ud-
varbíró szorgalmatos gondot viselleyen, pusztulni avagy hal nélkül állani ne
engedgye, az veszendeőket megh épicze, hal nélkül valókat megh halasicza
böven. Az mikor tavaink ell boczattasanak és halak ell adassanak ideje
leszen, inspectorunk hírével czelekedgyék. Jövedelmeket igaz számtartás alat
administrállyák. Tilalmas halászó vizeinkreis szorgalmatos gondgya legyen
Udvarbíráknak, megh hirdetvén kemény birság [...] [...] penigh hogy
vigyázatlansággha miat ell ne pusztulnyanak [...] találtatik 12 forint birsággal a
vagy [...] quantitate²⁸ megh büntessék.

17. Mint hogy ezen Jószágunkban bor, búza, tavasz, bárány, pasit tized avagy
egyéb dez mákis vadnak, arrais igen szorgalmatos vigyázása legyen Udvarbí-
ráknak, hogy az olyan helyekre jó lelki ismereteo és emberséges zálogos
emberek rendeltessenek mindenkor, és kivált képpen azok, azkik egyébkintis
az mi kötelességünk alat vadnak, hogy valamint más külseo nemes ember
lévén az dez más, ha kárt talál tenni, nemesi szabadságával ne excipial-
hasson,²⁹ és olyan kötelességünkön kívül való emberth, akarmi okbul kellet-

nék kibocztataniis, erős reversalist³⁰ kell venni tőlle, hogy ha kárt tenne, Jóságából vagy marhájából satisfactio³¹ tétethessék. De mindezeket mi hírnökkel és engedelműnkkel avagy rendelésünkből czelekedgye az Udvarbíró. Az mikor az dezmalást ell végezük, arrul való Generalis Extractust³² Udvarbíránk vegye tőllök, az derék Regestomot penigh számvevőnk kezihez adgyuk be, az ki számot vehessen tőllök, mely számadásra az reversalisban (kiről emlékeztünk) reáis kötölezzék az dezmások magokat, akár az mi kötelességünk alatt, akár azon kívül valók legyenek, sótt az kik suspectusok³³ lennének, inquisitiois celebratassék³⁴ ellenek.

Ehez hasonló mód tartassék az czépletés dolgábanis, és minden majorsághunkban dezmainkban. Congerast³⁵ búzáinknak, gabonáinknak ell czépletését ideje korán, jó alkalmatossággal czelekedgyék, és elsőbenis mindenik félében kétt keresztet ell czépeltevé, az hites bírónak vagy czeor³⁶ bírónak jelen létében szórattassék, tisztíttassék és nuvetessék megh, kiről az bíró igaz ravást czinallyon, ismét az Udvarbíró igazán írja fel és az bírónakis czédulát adgyon rulla, hogy így constalhasson, menni keresztből menni szemet kell várni, mert az szerint exigáltatik ratiois³⁷ az Udvarbírántul.

Kétt dezma penigh uno et eodem tempore³⁸ egy személynek ne adassék, mivel dezmásnak dezmásá lévén, ott az aránt igaz administrátiot nem remélhettyük. Az czéplésnek végezetin az derék mérésenis az hites bíró és polgárok jelen legyenek, igaz ravást tarczanak, és Udvarbíránk minden mérésről czédulátis adgyon nekik, arrais reá vigyázzván, hogy se magok, sem dezmások oly frauiban³⁹ ne találtassanak, hogy czepletéskor magok számára az javát, az allyát, ocuját mi számunkra ne hadgyák, az ki ebben vétene dezmás vagy tisztviseleo, illendeő animadversionkot⁴⁰ ell nem kerüli.

18. Az korczmákra való borrul, ahol helye vagyon serreólis, idején provideályon⁴¹ az Udvarbíró, az korczmák üressen ne állyanak, ha abból való kárunkat megh fizetni nem akarja. Az hol borunk vagy serünk ell fogyna, maga vagy baráti, se senki borát, serit Jóságunkban sohul, se titkon, se nyilván ne árultassa élete vesztése alatt, hanem nyereségre másoktulis megh vegye, és így bornak vagy sernek szerit tegye, ha penigh maga borát adná ki korczmánkra, azt annak előtte hites bírakkal megh kóstoltatván, az mint mástul ítélyik, hogy olyan bort megh vehetni volna, az szerint szakaszák annakis árrát, mellyet ki vévén belőlle, azon kívül az lucruma⁴² mi számunkra maradgyon. Az hordó méretétis nem más által, ha nem arra rendeltetett hites hordó méreo által continuáltassa⁴³ Udvarbíránk, igen diligenter megh íratván az hordónak quantitását,⁴⁴ menni szín bor iczéje, menni pínzen, sepreje menni, annakis iczéje menni pínzen adatik és educiláltatik,⁴⁵ arrulis külön partiális ratiot⁴⁶ tartván. Az originalis ratiojátis ahoz [képest] dirigállya. Czégér nélkül való titkos korczmákra bizonyos igaz [...] [...] Udvarbíránk Jóságunkban, hogy azoktul korczma [...] jövedelme ne minuáltassa,⁴⁷ ha kit rajta érhetnek, személy válogatás nélkül [a hordónak] feneki ki vágatassék, és magok 12 forintal büntetessenek toties quoties.⁴⁸ Jobbágyinkotis penigh mások korczmájára, nemesére vagy parasztéra való meneteltől, azokrul való bor hordástul 12 forint birságh alatt ell tiltassa, az ki ez ellenis vétene, megh vegye rajta számunkra alioquin maga adgya megh az birságot.

19. Igen megh lássa Udvarbíránk, hogy az Jóságunkban sohol kétt féle szaput, köblet, mérczét, vékát, czöbret, köblet, iczét, meszelt, nagyobbat és kissebbet ne tarczon, hogy az nagyobbal be vegye, és az kiczinnyel ki adgya, tetésen vagy egyenesen való mértékben vagy véka megh rugdósásban ne [ke]resse privatum commodumot,⁴⁹ és az szegénységnek kárt ne tegye, az mint néhol találatnak affélék, mert ha azt czelekedni tapasztaltatik, megh hal érette.

20. Wárunkban, udvarinkban, vagy [...]lat leveő házainknál sütésre szorgalmatos gondviselése legyen, úgy hogy egy véka a vagy szapu fejer czipónak való lisztből magunk asztalára eötven czipó süttessék, az abrakosoknak egy szapu lisztből hatvan süttessék, mert ratioja az szerint exigáltatik tölle, derceje, korpája apró marháink számára tartass[ék].

21. Majorunkban, tyúk, lúd, kacza, indiai páva, juh, disznó, eöregh lábas marha mentől töb tartassék, és mindenféle szaporíttassék, majorbéli szolgálíknak, pásztoríknak, czelédíknak hiában ne fizessen, alioquin tempore exactionis rationum difficultásban⁵⁰ írják Udvarbíránknek.

22. Jóságunkban, mikor Isten maknak létét adgya, azt igen idején és szorgalmatosan investigálván,⁵¹ minden felé hírt adgyon, mennél töb sertés marhát reá szerezheth, szerezzen, sótt penigh maga industriáját mutatván, mentől töb haszonra, nyereségre való hízatlan marhákot vegyen, és megh hizlaltatván az makon, úgy adassa ell, hogy jövedelmét Jóságunknak ebbőlis augealhasssa⁵² és szaporicza. Senkinek dezma nélkül ne engedgye disznát makon járatni.

23. Vámos helyeinkre az hol az félék vadnak, az mint hogy vadnakis, mellyek mind az urbariumban és inventariumbanis specificálva vadnak, bizonyos zálogos és jó hely ismereteo hites emberek és bírák rendeltessenek, kikkel edgyüth Udvarbíránkis az vám hasznáruul peculiaris ratiot⁵³ tarczon, és igazánis administráltassa annak proventusát véllek.

24. Wárunk, udvarházaink, majorházaink, czürös és veteményes kerteink és akar mely rendbeli éppületink körülis, hol mi szükséges renovatiok és restauratiok⁵⁴ mikor kévantatnak, azokat halogatás nélkül helyreállatni Udvarbíránk semmi alkolmatossággal ell ne mulassa. Az féle éppületekhez tartozó eszközökre, fára, mészre télben lévén gondviselése, mennél töbet, számosabbat szállíthat, mivell gyakorta nyárban az felének szállításával más dologh szokot megh gátlódni. Az főzni való fa hordásról is hasonlót érczen.

25. Jobbágyink gondviselése alat, hogy többüllyének és szaporodgyanak, arra kiváltképpen mód az, hogy nem czak az ell bujdosot jobbágyoknak vissza vételekre és helben letelepítésekre, ha nem pusztá helyeknek idegenekkel való meg telepedésekreis szorgalmatosan [viseljen gondot] [...] kellő vigyázása lévén arra, hogy ha mely Jósza[...] [...]nak romlása pusztulása az gondviselők pr[...] [...] házoknak [...] viselletlen keménység[...] kegyetlenségé miat

esik [...], melybe házgondviselők közzül compareáltatik, kemény büntetés nélkül ell nem szenyvettetik.

26. Az idegen jobbágyok mint hogy az Jóságának szaporodására valók, ha valamely Jóságunkban olyan jobbágyok találnának szállani, a vagy telepedni akarnának, az olyanokat biztassák [...]ránk, bizonyos ideig való szabadsággal, és az dolgot magunkal és Inspectorunkalis közölvén, eggyezeő akarattal illendeő ideigh meghis adgya nekik valósággal, de jól reá vigyázzon s meghis lássa, hogy valami bujdosók [ne legyenek], ha nem olyak, kik ha szabadságunk alatt épölnek földünkön [...] adigh ott lakjanak, az utanis eörökösen megh maradgyanak [nálunk].

27. Mint hogy az Úr Isten szabados bolcz itéleti szerint eleitül fogván telet és nyarat rendelt lenni; az nyár lévén az téli szükséges jók be takarításának ideje, egyéb arra való szükséges vigyázás közöt, arrais kevántatik az Udvarbírónak szorgalmatos vigyázásának lenni, hogy minden féle gyümölcszet, mind kerteinkben és Jóságunkban, mikor Isten lételit adgya, bőven aszaltasson, nyersen ell rakni valót be takartassa, úgy hogy pínztis terempczen belőlle minden industriájával, hogy semmi fogyatkozásunk affélébőlis ne lehessen, sótt más majorságbulis, az ki ennek előtte udvarunk szükségére szokot volt ell kelni, per omnes occasiones⁵⁵ pínzt terempczen belőlle oeconomica providentiája⁵⁶ szerint.

28. Jóságunkban minden féle vad bőreknek idegen kézhez jutása kerölése tilalmas, azért 12 forint birságh alatt sohova és senkinek ne legyen szabad az vad bőrt ell adni, ha nem Udvarbíránk kezében illendeő árron és fizetésen úgy, hogy egy róka bőrért 80 pínzt⁵⁷ ha szép és eörőgh 90 pínzt, szép nyestért fl. 1/50,⁵⁸ szép farkas bőrért fl. 2 adgyon. Azt penighlen mint vadászoknak, puskásoknak és jobbágyoknak büntetés alatt imponállya, hogy az kik olyan vad bőreket kaphatnak, az eő kezéhez vigyék, és eős az árrát az szerint megh adgya, az mint megh iratot. Az nyulászás vadászás azis hasonlóképpen 12 forint birságh alatt megh tiltassék, sohul az Jóságban szabados ne legyen, az kiket rajta irik, az birságot csak meghis vegye rajtok az vakmerőségérth.

29. Mint hogy Jóságunkban, majorinkban mindenféle lábas marháink[nak] Isten áldásából naponként szaporodni kell, szénát bősségesen takartasson, mindenféle szalma is diligenter conferaltassék, marháink megh ne fogyatkozzanak, nem hogy valami éhezésre, vagy éhelhalásra jutnának. De mivel az széna sokféle is kellek, és nem csak marhákkal való megh étetésre, ha nem pínz termésre is gyakorta az [...] Majorságh, azért igyekezzék, mentől job idején lehet, takartatni Udvarbíránk, hogy ha mikor kevántatik, más Majorságban is adhassanak belőle és pínzé is tehessen, melynek mind takarításáru, kölczégéről igaz számotis adgyon, de megh lássa, hogy szénánkban semmi úton módon kin veszni, kiváltképpen maga privátumáérth, ne engedgye.

30. Minden[veté]seknek, eősziéknek és tavasziaknak köböl számokra privatim ratiot⁵⁹ tarczon, menni köblet vettet és azon menni procreatio⁶⁰ leszen, igen diligenter fell írja, az ki méretésben az frumentáriusok vagy vet-

tetők, magh hordató bírák valami czalárdsággal ne élyenek. Az be vettetésbenis hasonlóképpen, hogy sokat írjanak az vetésre s annyit ne vessék, az vetésbenis czalárdságot ne kövessenek, hogy csak rakásra hánnyanak, kevés földben sokat vessenek, az termése osztán kevés legyen. Az földetis viszontagh megh ne czalják, ha nem illendeő módon s igazán be vessék, kire kiváltképpen való vigyázása, gondviselése és jelenléte kívántatik s legyenis magánakis Udvarbíráknak, ne csak másokra bízza. Mind méretésre, vetésre bizonyos eskut bírákot állasson és rendellyen, az kik ahoz jól értenek, hogy az menni magot ratiojában fell ír, hogy vettetet az földben, az ugyan ellis legyen valósséggal vetve. Melyre az hites emberekis számot tarczának, az eo testimonialisokkalis verificáltassék,⁶¹ mert külömben számadásának helye nem leszen.

31. Törvény szerint ell igazító dolgokis forognak Jóságunkban, mellyeknek igazgatására beczülletes feő renden leveő szolgáinknak vigyázások és gondviselések vagyon, ugyan azérth Udvarbíránkis maga securitasa és conscientiájának⁶² könnyedségéjérth azt kövesse. Törvényt magátul, kiváltképpen in causis difficilioribus,⁶³ ne tegyen, ha nem az eő kegyelmek Informatiojából czelekedgyék, terminállyon.⁶⁴ Közel lakó törvénytudó nemes emberekben behivasson, azok itületiből tegyen törvényt, és az törvény szerint való bírságh, az ki az egy forintot megh nem haladgya, mi számunkra percipiáltassék. Az egyéb accidentiák provetusirulis,⁶⁵ úgy mint magva szakat embereknek marhái, Testamentomban legált⁶⁶ akár mi jók, törvény szerint megh sentenciazot⁶⁷ gonosz tevőknek, ell szököt embereknek marháirul, mellyek legitime⁶⁸ mi reánk devoltalnának,⁶⁹ hasonlót erczen, és mi számunkra percepiállya, és számotis tarczon rulla. Mind ez illyen törvényis processusban⁷⁰ forgó dolgokot penigh mi hírunkel inspectorunk és arra rendelt beczulletes szolgáink akarattyával és tanácsokkal czelekedgyék.

32. Mulctakot⁷¹ penigh ha mik esnek az urbariumnak continentiája⁷² szerint, külön való ratioban írja fell, és azoknak három részét mi számunkra igazán administrálván, specificállyais, kin minémeo excessusérth exigál⁷³ az féle bírságot, az negyedrésze az féle mulctáknak, úgy mint 12 forintos bírságnak maga élését [szolgálja], azon felől ha esnék, abbul semmit nem vehet.

33. Az mészárszékeknekis continua intertentioja⁷⁴ nem utolsó jövedelme Jóságinknak, azérth arrais oly szorgalmatos gondot visellyen Udvarbíránk, mindenféle nyúzni való marhát az ideőnek változása szerint szerezzon. És noha az Pataki Piaczon való széket árendában⁷⁵ engettük az mészárosoknak, mindazáltal az alsó Hostáton való széket magunk és várunk szükségire reserváltuk,⁷⁶ arra azérth oly gondot visellyen, az mikor ideje leszen, elegendendo marhát vágasson, hogy mind magunk konyhája, várunk szükségére megh ne fogyatkozzék és pínz jövedelemis lehessen belőlle. Annak szükségére azérth mo[...] kell szerezzon marhát, az mikor megh hozák, ollyankor vágassa ki, osztán fadgyát, bőrit az vár szükségére kell reserválni, olcsóbban esik azért, hogy nem mint pínzen kellene venni mészárosoktól. Ahoz penigh igaz, jó lelki esméletű mészárost kell esketni, az ki gongyát viselleye s megh ne fogyatkoztassa, azon minket.

34. Compréaltatnak ilyen ravaszságokis némely Udvarbíráinkban, hogy Jóságinkban termet majorságh búzáinknak, és legumináinknak be hordás-sakor az minémeo huladék búza esik le az kévéknek fell adatásában, akar szemelő, akár szalmájul, az olyan huladék leguminát némellyek együvé congerálván,⁷⁷ nem az mi szükséginkre, ha nem magoknak veszik ell. Mely-hez képest némellyek oly Istentelenséget és czalárdságot czelekettek aratás-nak idejin, az kéve ketésre mennél hitvám, erőtlemb czelédet álattnak csak azért, hogy az kévéknek fell adatásában mentől töb hullon az földre, és az ollyat eők magok jövedelmének tartották. Azérth ennek utána arrais oly szor-galmatos gondviselés legyen, valamenni huladék congeráltatik, hites ember lévén jelen, annak egyben való gyeölésében és fel méretésében ratiobanis külön specificaltassék, egyéb aránt defectusában imputáltatnék.⁷⁸

35. Jóságinkban pusztá helyeink után való szántó földeket, széna réteket, szőlő eorökségeket az hol vadnak, szorgalmatosan fide mediante et per veridicam attestationem⁷⁹ az Udvarbíró ki keresse, és ha valamellyek ab-alienáltattnak,⁸⁰ Jóságunkhoz minden industriájával recuperállyá,⁸¹ akár kinél volnánakis, kiváltképpen nemes embereknél, minden részeiben megh dez mályya mind addigh, valameddigh arrul való annuentiánkot nem produ-callya.⁸²

36. Czeoreinkben, malmainkban való fogyatkozásokat jól megh visgállya, hogy benne való takarmányink megh ne károsodgyék. Gaztul, ganéjtul réghi gyúlt haladék polyvátul czöreinket tisztán tarcza, mutassa abbulis jó industri-áját. Malmok épületirül fellyeb már lévén emlékezet, oda dirigáltatik.⁸³

37. Méheinknek szaporitásábanis és mentől töbnek tartásában nem kisebb forgolódással munkálkodgyék, mint egyéb majorságokra való gondviselésben is, nem csak egy helyen penigh, ha nem mentől töb helyen afféle majorságot tarthat, mindenüt tarczon, és tudós bizonyos embereket méhészeket rendel-lyen hozzájok, kiket nyárban, feőképpen rajzásoknak idején egyéb szolgál-at tal neis bancia, száraz helyeket tartván az méheknek.

38. Ha valamely Udvarbíránk feles czelédet tartana, többet hogy nem mint engedve volna nekie az mi kenyérünken és kölczégünken, abban való expensai⁸⁴ számban nem acceptáltatnak.

39. Mikor holmi kereskedésnekis ideje lenne, megh nem indul az Udvarbíró, seött ha hozzá kezdis, abbul maga hasznát követi inkább, hogy nem mint az mi jövedelmünket, valami haszon szerzést az szám vételkor arányozhatna, az számveveő hogy ell mulatta volna, vagy maga számára convertálta⁸⁵ volna, akár penigh az mi hasznunkbul másnak indulgeált⁸⁶ volna, reá írják és meghis veszik rajta. Az többi [...] az sóval való kereskedésis nem utolsó. Azérth az mint már [...]junk vagyon rulla, abban ahoz tarcza magát. Az pénzt mindenkor az Munkácsi Udvarbíránk kezihez küldgye, eő Tisza Beczrül vagy Maramarosban megh szerzi, mikor osztán alá kell szállítani, eois embert köldjen fell az eő [...] vegye ott szá[...] kezihez, ittis az adgyon [...] ott rulla.

Szállításátis penigh úgy intéztesse, ár vízen szálíczák, hogy [...] kik [...] szalyakon velle. Az ell adatásátis osztán télre kell hadni, akkor lévén job árra az sónak, úgy szerezheth új hasznosabb jövedelmet belőlle. Az ell költésre conventiokra való erogatiokra az apraját kell ki válogatni s azt költesse azon szükségekre.

Az egyéb majorságbeli marhának ell adásátis az ki arra volt lészen, az Udvarbíró akkorra tarcza, az mikor job árra lészen, ideónek előtte árra alat ell ne vesztegesse. Az ell adássánakis idejét ell ne mulassa, alioquin az ilyen haszonbul lehető fogatkozásokotis reá írják, miis megh vetettyük rajta.

40. Ha mely dolgot, munkát egész Jószágunk közönségesen kellene véghez vinni, és az Udvarbíró arra az Jószágunk csak némely részét fordítaná, és az többitől pínzt, ajándékot venne, az munkábul való [...]jedesekért, ez ilyen excessus az számvitelykor post diligentem inquisitionem⁸⁷ illendeő büntést ell nem kerüli.

41. Minden Angariában⁸⁸ Udvarbíránk summarius extractust⁸⁹ adgyon be, hogy az mikor valami perceptionak és erogationak véghére akarunk menni tölle, tudósíthasson mindenkoron felőlle. Hogy penighlen [...] magának az Udvarbírónak administratiojában minekünkis számvetésünkben jó alkalmazosságunk lehessen, minden esztendeőről külön számot adgyon, et sine ulteriori dilatione⁹⁰ be szolgáltatassa számvitelyre, és arbitrativa revisiorais,⁹¹ mely rendtartás singulis annis observáltassék,⁹² hogy tessék megh minden Udvarbíró industriája, forgolódása, és Jószágunk jeövedelmének szaporodása s hasznos volta.

42. Az Udvarbíró vagy tisztartó ha tovább tisztiben megh maradni nem akar, esztendejének ell telése előtt kétt holnappal mind magunknak, inspectorunknak értésére adgya, hogy más illendeő gondviseleőnek idején provideálhassunk, és az ki állot Udvarbíró ki állása után legh fellyeb féll esztendeigh tartozik minden ratioit be adni, és defficultásitis finaliter⁹³ ell igazítani.

43. Az migh tisztiben lészen, semminemeő határunkot ell ne hadgya idegeníteni, kiknek oltalmazásában inspicitorunkal, s más beczülletes feő szolgálínkalis érczen, tetczéseket vegye oltalmazásáru s azt kövesse. Sőt az holl mit találtak volnais foglalni, idegeníteni, azoknakis recuperatiojára⁹⁴ szorgalmatos gondot visellyen. Erdeinkett, kiváltképpen közöl valókot, igen igen tilalmasban tarcza, senkinek azokbul neis kedveskedgyék.

44. Az holl másokkal közös bárdos, makkos erdeink, réteink, halászó vizeink, bor, búza és egyéb jövedelmeink vadnak, azokrais oly szorgalmatos gondot visellyen, hogy kárunk ne következzék belőlle, mert egy általlyában kárát, gyalázattyát fogja vallani. Az közös jobbágyokrais az hol volnának, hasonló gondot visellyen.

45. Az hol tyúkkal, lúddal, tyukmonnyal, báránnyal tartozik Jószágunk, pénzt ne vegyen az Udvarbíró érette, mivell konyhánkrais ell kell, de majorságais

anni legyen, hogy az udvarunk szükségét velle ell tarcza, ell se kelhessen, ha nem pénzt is terempezzen belőlle.

46. Wárunkot, udvarházainkot mindazáltal eczeris mászoris vajal, túróval, sajtal, szalonnával, lisztel, abrakkal, borsóval, lenczével, kássával, darával, mézzel, eczettel, kertbeli veteményekkel és mindenféle élésekkel, fávalis bőven megh rakja. Az réghieket kő[...] minden napi szükségre, újabbakat tegyen helyekben, ér egy mindenkoron oly bőven legyen élése házunknak, hogy [...] magunkotis ott tartván gyakrabban, semmiből [...] házunknak fogyatkozása ne találtassék.

47. Mivel penigh az Udvarbíráknak nem csak mjorkodniok kell, ha nem az kezek alat leveő majorságokrul, bonumokrul,⁹⁵ és mindenféle emolumentomokrul⁹⁶ számotis kell adniok, azért hogy abban fogyatkozás ne essék, igen fölette szükséggh arra gondot viselniok. Mivell hogy penigh minden majorkodásokat bizonyos gondviselőök, esküt bírók, polgárok által szokták véghez vinni, és kezekhezis tisztviseleőinknek azok administrállyák, az minek be kell menni, kulczár, sáfár, inventárius, számtartó és egyéb gondviselőöknek kezekben azon perceptoroknak az Udvarbíró a vagy számtartó által dirigáltatni, mely administrátiojokrul, valamit [...] az esküt ember nevét be kell írni az ratioban, az ki által lött az administratio, arrul halogatás nélkül quietantiátis tartoznak adni, annusát, diessét annotalni⁹⁷ és az maga nevét subscribálván,⁹⁸ aztis declarálván, miczoda féle proventusbul administráltatott majorsági dezmaí, és mennyi. Mely czédulát az administránsnak váltsággh nélkül tartoznak adni, mert mi dolgunkban járó dologgh, az kinek szolgálja az tisztviselő, nem az administránsnak tulajdon dolgában jár, mivell az féle taxástul ell idegenedik az jobbágységgh, mellyet ha negligálna az Udvarbíró, a vagy utána való tisztviseleők, tisztektől gyalázatos megh válással büntettetnek.

48. Az administránsnak penigh az mely quietantiát ad az Udvarbíró vagy számtartó, azt jól megh tarcza ell ne vessze és jól megh lássa, hogy az neki adott czedula egyezzen az eő administratiojával. Mert az ratiok rectificatiojakor⁹⁹ eleő kelletik hozni és fide mediante kell fateálni,¹⁰⁰ hogy igazán administrálta az eő kezében léveő proventus az Udvarbíró kezéhez, annyit az menni czédulájában találtatik.

49. Hogy penigh az féle administránsoknak ne kellessék personaliter compareálni¹⁰¹ az számveveő előtt feő képpen mesze földről, tehát az Udvarbíró egy Szolga Bíróját az vármegyének és eskütyét hívassa, és azok előtt az féle administránsok, az nekik adot czedulájokkal compareálván, előtttekis fateáltatván¹⁰² eőket, inquirállyanak tőlök sedulo,¹⁰³ ha úgy volt e administrátiojok és fassionális ratioban¹⁰⁴ az Udvarbíró, Szolga Bíró, és esküt írják oda, hogy úgy találtatott az dolog, ha penigh másképpen mongya az administráns, corrigállják¹⁰⁵ az szerint, de nem csak aritmetikai cotákkal,¹⁰⁶ henem ugyan expresse¹⁰⁷ írják is ki, holot penighlen mindenkor Szolga Bíró és esküt eleőtt nem lehetne az féle testimoniumokot és fassiokot liquidáltatni,¹⁰⁸ tehát az városi bírák és notariusok tartoznak az félékel ilyen formán városok peczétyi alatt autenticálni post [diligentem] examinationem¹⁰⁹ magokis recognos-

cálni,¹¹⁰ hogy mind azok az kik [...] [...] akarmi administratiojokruul, erogatiojokruul fateáltak, az szerint [...] be az libellus fassionalisban, mellyet kezek írásávalis tartoznak confirmálni.¹¹¹

50. Walamit pénzen vásároltat, aztis bizonyos megh hitt esküt emberek általl kell véghez vinni, ha valamit ell adot, hasonló képpen kell procedálni,¹¹² kiknek nevetek az ratioban be kell írni, kik által [történt] az dologh vásárlás vagy ell adás, és ezekis tempore rectificationis rationum [...] constallyanak¹¹³ [...] fassionalisban, hogy úgy volt az dologh, az mint az probatio¹¹⁴ tartya, ha penigh másképpen [...] [corrigáltassék amint] volt.

51. Mivell penigh sok külön külön féle mester emberekkal szoktak esztendőök által míveltetni várunk és udvarunk szükségére, kiknek prebendájok és pénzbeli fizetések szokot járni. Azérth az féléknek az napja mikor ell kezdik dolgokat és mikor ell végezük, diligenter annualtassék,¹¹⁵ és az prebendájok az szerint irattassék fell az registromban, és az con[ditio]jokis¹¹⁶ az ratio mellett be adassék, mely mester embereket contentálván¹¹⁷ m[unká]jokruul, ha magok tudnak írást, magok quietállják¹¹⁸ az Udvarbírók mi[nden] nemeő fizetések-ről, és prebendájokruul, ha kik nem tudnak, tehát bez[üle]tes szolgálaink, porkoláb a vagy hites bírák előttis bona conscientia fateállyanak azt az mit nekik fizettek, s azokis recognoscállyanak, hogy eő előttük fateáltak fizetéseknek contentálásáruul, mellyet subscriptiojokkal confirmállyanak.¹¹⁹

52. Mivell óhatatlan az, hogy ne [gazdálkodjék] az alá s fell járó postálkodó szolgálainknak és feő emberinknek, Szolga [Bíráknak], Ispánoknak, más jó akaróinknakis a vagy azoknak szolgálainakis, kik várunkhoz s más képpen hozzánk jönnek, kiknek szolgálattyok, ba[rátságok] szükséges minekünk. Azérth mikor az féle történik, feő képpen derekasson, tehát azon personáktul, az kiknek gazdálkodik, de omnibus [expensionibus] quietantiát¹²⁰ vegyen, az kiktől illyik, mert noha diesse notáltatik¹²¹ az ratioban mikor érkezet és mikor megyen el, mind azáltal kinek kinek az egy quietantiája és írása hiteles, ha penigh kítől quietantiát nem vehetne, tehát az ki erogállja az éllést, esküt ember legyen, ha mikor kevésentatik fide mediante fateáltasson¹²² rulla.

53. Walakinek valamit erogál, kiczoda commissiojából,¹²³ notállja, az commissiotis megh tartván pro futura sui expeditione,¹²⁴ az kinek mitt erogál penigh, attul quietantiátis vegyen, mert csak commissiora nem acceptáltatik az erogátio, mivell gyakorta az commissio megh változik és halad. Ezis ide tartozik, hogy az rationak examinállásának¹²⁵ idején azzal ne excipiállyanak¹²⁶ az Udvarbírák, hogy eők az examinállásának seriessét¹²⁷ nem tudták, azérth nem ordinálták¹²⁸ az szerint ratiojokat, melyre képest az documentomoknak productumiban ilyen modalitást observállyanak.¹²⁹ Tudni való dologh, hogy valami perceptomokat és erogatiojokruul ratiojában az Udvarbíró be ír per menses et dies,¹³⁰ mind azokról azon holnapra és napra kell autentice emanált testimoniálisokot, partiálékot, commissiojokruul és quietantiakot extrahálni.¹³¹ Azérth valamikor az pura ratiokot ad exhibendum¹³² ell készíttik, ugyan akkor oly seriesben collocállják az fragmentakot és az ratiohoz

való pertinentiakotis,¹³³ valamely seriesben az ratiot írta, azon series szerint in justanti producálhassa¹³⁴ azokotis az examennek kívánsága szerint; alioquin valamelyekről nem producál, nem acceptáltatnak, ha nem difficultásban íratnak.

54. Az conventionátusoknak,¹³⁵ noha mideneknek az eő szokot fizetések ben vagyon írva az conventionálisban, és az szerintis [kell] administrálniis kinek kinek fizetését. Mind azáltal abbanis mint hogy sok mutatiok¹³⁶ esnek csak egy esztendőbenis, ki egy, ki más képpen változik az szol[gáló] rendekben, kinek eléb kinek utóbb kezdetik esztendeje, ki tölti ki, ki nem esztendeit, kinek adatik, kinek nem plenarie¹³⁷ esztendei fizetése megh, szükséges azérth conventionatusoknak nekiek erogált fizetésekről quietantiákot producáltassék kinek kinek, hogy igazán contentáltanak conventiojoknak t[enora]a¹³⁸ szerint. Némely aláb való írni nem tudó szolgálknak penigh nekik adot conventiok esztendejek eltelése után vétessenek ell tőlük, újak adatván azok helyiben nekiek, azokban teczik megh, ki ki igazán, hogy mi módon contentáltatot fizetéséről, alioquin nem acceptáltatnak [...] az szolga rendek [...].

55. Az urbárium szerint való mindennemeeo proventust igen igen fell circállya¹³⁹ Udvarbíránk Jószágunkban, mert az szerint exigáltatik tölle az ratiois. Az inventariumra hasonlóképpen vigyázzon, mert az ratio ahozis igazítottatik.

56. Az Jószágban ha újonnan arendált vagy taxált emberek¹⁴⁰ találkoznak, az kik az urbáriumba nem volnának specificálva, azokotis diligenter annotállya Udvarbíránk taxajokkal edgyüth. Azokotis hasonlóképpen, az kik hálnak, a vagy más képen mutálódnak, az mint hogy az féle meghis szokot lenni, az jobbágyoknak similiter mind szaporodások, mind fogyatkozások annotáltassék.

57. Igen szükséges arrais vigyázni Udvarbíráknak, hogy valamit inventáriumban adnak kezihez, és pínzenis, a vagy más képpen a mit szerezheth és accumulálhat,¹⁴¹ az mellyekett ratioban nem szoktanak írni, úgy mint mosár, eüst, nyárs, rostély, taál, tányér, asztal, szék, külön külön féle [...] szerszám, fa edény, [...]. Az olyanok úgy conserváltassanak az utolsó inventáriumba, hogy az előttivel egyben comportáltván¹⁴² az utolsót, ha mi difficultasok találattatnak, s elegendető ratioját¹⁴³ nem adhattya az féléknek hova lött, az censurán mind az félékis aestimatora¹⁴⁴ fognak vetetni, difficultásban adatni, és meghis kell adni árrát.

58. Óhatatlan azis, hogy az barmokbul, [...], disznókbul és egyéb marhákbulis döggel megh ne hallyanak, [...] [szorg]almatos gondviselésének kell lenni azoknak orvoslásokra, ha az nem [...] és megh hálnak, ki hány esztendeos volt, azokrul az majorosoknak [szám]adásokra az Udvarbírótul vagy számtartótul cedula adassék, et tempore rectificationis in comprobationibus rationum attestallyanak¹⁴⁵ rulla.

59. Aztis méltán kívánnjuk minden Udvarbíráinktul s tölleis ? kegyelmesen és serio paranczollyukis, mint hogy minden Jószághinkban az hol valami majorkottató helyeink, majorink és arra való alkalmatosságink vadnak, magunkis kívánnjuk megh tudni, kiknek gondviselések alat mind szaporodnak vagy fogynak mindenféle marháink. Egyéb majorsághinkis vagy jövedelmeinek mint folynak. Azérth ebbenis ezen rendet követvén, minden esztendeóban háromszor adgyanak be extractusokat mind magunk kezéhez és számvevőnk kezéhezis. És elsőbbenis az első extractust tavaszi vetések után, úgy mint mellyik majorságunkban, hol s mennyi tavasz, búza, árpa, zab volter, lencse, köles, len és kender, qatarka vettetett. Ismét majorokban az lábas marhák, szarvas barom, ménes lovak, szarvasok, sertés marhák, juhok, tyúk, lúd, India kacza, méh mennyi heleben és mindeneknek külön mennyi szaporodása lött [...]. Másik extractust takarodás után Septemberben [...] vetése [...] mennyi [...] és [...] hasonló [...] féle [...] megh [...] féleis [...] vetések után [...] czéplés után dezmabanis hol, mennyi [...] szemülis mellyik, mennyi [...] szőlőkben [...] dezmákban jutot, taxákban [...] [...] legyenek be írva. És viszont minden majorságokban mennyi telelni való minden féle marhák marattanak [...] hol, mennyi bárány, disznó, raj méh jutot. Minden [...] állás mind szalmájában, szemeol és egyéb akarmi féle állás [...] való állások jövendo esztendőre hol, mennyi [...] jövedelemről és annak erogatiojárulis, hogy [...] minémű marhájuk és állásuk lesznek [...] hol, mennyi fogyatkozás, lehetne egyeket az másikbul [...] segíhetni. Valamely Udvarbíráink ebbenis ezeket nem követik, kemény indignationkot¹⁴⁶ nem kereolik [...] [...]tetnek érette.

60. Wégezetre mivell penigh az d[olgo]kna]k forgását és minden gondviselésnek jó alkalmatossághit Isten [bölcs] ítéletéből az ideő hordozza, és az dolgoknak állapotya, forgása [...] megh. Azérth ha miatt az instructionk [...] compraehendálnais, az mi eő tisztiehez és indusziájához való dologh, Udvarbíráinknak maga virtusa és serénységhe azt kívánnia, hogy [lá]tván [ve]tvén minden állapotokot, jó alkalmatosságokot, semmit abban ell [ne mulasson], inspectorunknak hurré tegye, mindenikben tölle függvén és halgatván [...] hagyása szerint czelekedgye. Valamit beczületünknek eleő menetelének, Jószágunknak javára, hasznára, s oltalmazására fogna inspectorunk paranczolni, jövedelmünknek eőregbítésére, terjedésére és kárunknak akar mibőlis ell távoztatására magais azt keővetvén, az mit legh jobbat fel találhatna, hogy hasznos szolgálattyával tehesse érdemessé magát kegyelmességönknek magára való terjedésében és ell vételében.

Actum in Saros Patak die et Anno Supra praenotatis.¹⁴⁷

Susanna Lorantfi mpr.

Az iratra Tolcsvai Nagy János saját kezével rávezette: Édes Fiaim, valakik ezt olvassátok, az Patak udvarbíroságtól s más számadással való szolgáltatólis megh oyatok maghatokot, iob két kézi munkával egyétek kenyereket, mert én onnat sok bút lattam két esztendőkigh, s azután sok száz forintokot fizettem, ez volt jámbor szolgálatomnak jutalma. Nagj János.

*

*Eredeti. Lorántffy Zsuzsanna sajátkezű aláírásával és – töredékes, de jól kivehető – papírfelzetes fejedelmi pecsétjével.
Jelzet: A. II. 106.*

(DIENES DÉNES)

-
- ¹ Utasítás Vitézlő Tolcsvai Nagy János, Sárospatak várunkhoz tartozó jószágunk udvarbírája [tisztartója] számára, 1659. március 15-től fogva.
² a jobbágyok kötelességeinek, szolgáltatásainak és jogainak írásbeli összefoglalása
³ leltár is
⁴ ürügy
⁵ illetményével és szerződésével elégedett
⁶ béreseknél
⁷ negyedévenként
⁸ feljegyzés, elszámolás
⁹ büntetésünk
¹⁰ meglegyen, nyilvánvaló legyen
¹¹ udvarmesterünktől és felügyelőnktől utasítást
¹² gondosan, pontosan
¹³ nyugtát
¹⁴ munkája, szorgalma
¹⁵ fenyegetésétől, nyugtalanításától
¹⁶ hüvelyes veteményt
¹⁷ egyébként
¹⁸ a maga idejében
¹⁹ gazdaságunkhoz, gazdálkodásunkhoz
²⁰ nemtörődömségük
²¹ szaporítsa
²² gyarapodásbeli munkája, szorgalma
²³ nem fogadjuk el
²⁴ kiadassanak
²⁵ beszéd
²⁶ jegyezze fel
²⁷ kiderül róluk
²⁸ mértékben
²⁹ ne vonhassa ki magát
³⁰ kötelezvényt
³¹ elégtétel
³² teljes számadást
³³ gyanúsak
³⁴ nyomozás is folyjon
³⁵ begyűjtött, összehordott
³⁶ csűr
³⁷ készül számadás
³⁸ ugyanabban az időben
³⁹ csínyben
⁴⁰ büntetésünket
⁴¹ gondoskodják
⁴² haszna, nyeresége

43 folytassa
44 mennyiségét, úrtartalmát
45 méretik ki
46 részleges számadást
47 csökkentse, kisebbítse
48 minden esetben
49 az egyéni hasznót, saját hasznát
50 különben a számadás idején a rovására
51 kifürkészve
52 növelhesse
53 rendkívüli számadást
54 felújítások
55 minden kedvező alkalommal
56 gazdasági belátása, előrelátása
57 dénárt
58 másfél forint =150 dénár
59 magának számadást
60 szaporodás
61 bizonyítványukkal is igazolják
62 nyugalma és lelkiismeretének
63 nehéz ügyekben
64 határozzon
65 esetleges ügyek bevételeiből is
66 végrendeletben hagyott
67 elítélt
68 törvény szerint
69 háruhnának
70 eljárásban
71 bírságokat
72 tartalma
73 kihágásért követel
74 folyamatos működtetése
75 bérletben
76 fenntartottuk
77 gyűjtven
78 hiánynak minősülne
79 eskü és igaz tanúbizonyság által
80 elidegenítették
81 vegye vissza
82 engedélyünket nem mutatja be
83 utasítatik
84 kiadásai
85 fordította
86 engedte
87 gondos vizsgálat után
88 negyedévben
89 összefoglaló számadást
90 halogatas nélkül
91 felülvizsgálatra
92 évenként vizsgálják meg
93 bajosságait is legkésőbb addig
94 visszavételére

- 95 javakról
96 munkákról
97 évét, napját feljegyezni
98 aláírván
99 a számadás ellenőrzésekor
100 esküvel kell tanúsítani
101 személyesen megjelenni
102 megesketvén
103 kérdezzék ki őket gondosan
104 igazoló indoklással
105 javítsák
106 számjegyekkel
107 érthetően
108 számbavétetni
109 pontos vizsgálat után
110 elismerni
111 megerősíteni
112 folytatni
113 a számadás ellenőrzésének idején legyenek kéznél
114 bizonyítás
115 gondosan jegyeztessék fel
116 szerződésük is
117 kielégítvén, megfizetvén
118 adjanak nyugtát
119 aláírásukkal erősítsenek meg
120 minden kiadásról nyugtát
121 a napja feljegyeztetik
122 esküvel tanúsíthassa
123 megbízásából
124 a jövőbeni elszámolására
125 a számadás vizsgálatának
126 mentegetőzzenek
127 a vizsgálatnak a rendjét
128 rendezték
129 módozatot kövessenek
130 havonta és naponta
131 hitelesen kiállított bizonyáglevelüket, részleges elszámolásokat, megbízó okirato-
kat és nyugtákat kiadni
132 a letisztázott számadásokat bemutatásra
133 abba a rendbe helyezték a számadás mellékleteit is
134 azon rend szerint helyesen adhassa elő
135 szerződéses szolgák
136 változások
137 teljesen
138 elégítettnek meg szerződésük tartalma
139 járja körül, ismerje meg
140 bérletet, meghatározott díjat fizető emberek
141 fölhalmozhat, gyűjthet
142 összehordva; valószínűleg tollhiba compareálván = összehasonlítva helyett
143 magyarázatát, indokát
144 az ellenőrzés idején becslésre
145 a számadás ellenőrzésének idején jóváhagyólag tanúsítsák

¹⁴⁶ haragunkat

¹⁴⁷ Kelt Sárospatakon a fent megírt napon és évben.

*Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszony a sárospataki diákoknak
Erdőbényén három, Sárospatakon egy szőlőt adományoz.
Királyhelmec, 1659.*

Ex Archivo Vener. Capituli Lelesziensis signanter Prothocol. 95. fol. 200.

Nos Franciscus Somogyi Praepositus et Conventus Ecclesiae Sanctae Crucis de Lelesz memoriae commendamus per praesentes significantes quibus expedit universis. Quod cum Nos ad instantiam et legitimam petitionem Illustrissimae Dominae Principissae Susannae Lorantffy, Celsissimi condam Principis et Domini Domini Georgii Rakoczy Senioris, Principis Transylvaniae, Partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitibus etc. Relictae viduae nobis ea ratione factam, quod ipsa ob modernam corporis sui debilitationem et virium suarum enervationem sibi arcano Dei consilio immissam huc in Coventum nostrum, nostram scilicet pro infrascripta fassione sua necessaria peragenda, personaliter venire haudquamquam potuisset in praesentiam, Dominos ex nobis Venerabiles videlicet Franciscum Balassy et Stephanum Szentkirályi Presbyteros fratres et socios hujus Ecclesiae nostrae conventuales ad audiendam, nobisque exinde fideliter referendam subscriptam hanc fassionem suam, nostris pro testimoniis fide dignos duxeramus esse transmittendos. Qui postea abinde ad nos insimul reversi, nobis sub debito ipsorum juramento in Generali Regni Decreto superinde expresso, conformiter per omnia retulerunt hunc in modum: Quod ipsi die datarum praesentium in et ad faciem oppidi Király Helmecz vocati, consequenterque Curiae Nobilitariae, Domus utpote habitationis seu solitae residentiae dictae Dominae Principissae Susannae Lorantffy, in eodem oppido et Comitatu Zemplenense¹ existentis habitae personaliter accessissent, ubi eandem Dominam Principissam praemissae debilitationis et virium suarum enervationis aegritudine laborantem itidem personaliter invenissent et conspexissent; ibidemque eadem Domina Principissa Susanna Lorantffy coram iisdem testimoniis nostris praenotatis modo praemissa personaliter constituta, oneribus primum et gravaminibus quibuslibet universorum, Filii Illustrissimi itidem Principis Domini Domini Georgii Rakoczy praedicti Regni Transylvaniae Principis, Partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitibus, necnon Francisci filii ejusdem, Electi itidem Transylvaniae Principis nepotis autem suorum, fratrum item tam generationalium, quam condivisionalium nec non sororum, proximorum, affinium et consanguineorum suorum, ac aliorum etiam quorumlibet, quos videlicet infrascriptum tangeret et concerneret seu tangere et concernere posset negotium quomodolibet nunc vel in futurum, in se assumptis et levatis, sponte et libere vivaque suae vocis ministerio exstitisset confessa pariter ac retulisset eo modo: Quod eadem Domina Principissa fatens, cum ad humillimam studiosorum Scholae Saros Patachiensis, aliorumque magnorum virorum supplicationem, eidem

Dominae fatenti propterea factam, tum vero Christianae liberalitatis et munificentiae suae voto ad id inducta; totales et integras quattuor illas vineas, unam siquidem in Vető Mál, cui a' Septentrionali Stephani Kassay, Civis Cassoviensis, a' meridionali vero plagis Georgii Szegedi Nobilium vineae proxima vicinitate jungerentur. Alteram in Diókút, Középszőlő vocatam, cui a parte superiori Illustrissimi Domini Comitis Francisci Veselényi de Hadad, perpetui in Muran, Regni Hungariae Palatini et Judicis Cumanorum, ab oriente vero dictorum Studiosorum Scholae saros Patakiensis vineae advicinarentur. Tertiam Fejérföldű Szőlő nuncupatam, cui ab oriente Joannis Gaalfalvi, a seprentione vero Joannis Saybel vineae in vicinitatibus essent, omnes tres in Promonthoris possessionis Erdő Bénye vocatae, quas scilicet vineas superioribus retroactis annis et temporibus suprafatus condam Princeps Dominus Dominus Georgius Rakoczy Senior, Dominus úti praefertur et maritus dictae Dominae fatentis, una cum eadem Domina fatente cum in commodiorem dictae Scholae Saros Patakiensis sustentationem et necessitates sublevandas, tum vero in locum et exolutionem illorum quadringentorum florenorum Hungaricalium, quos videlicet condam Minister Varanoviensis in usum dictorum studiosorum Scholae Saros Patakiensis legaverat, eandem summam pecuniaram ad sese recipiendam; cum omni earum libertate et exemptione jure perpetuo et irrevocabiliter dedissent et contulissent; Quartam denique in Promonthorio oppidi Saros Pathak, Király Hegy dicto, per eandem itidem Dominam Fatentem, et dictum Dominum et Maritum suum, dictis studiosis Scholae Patakiensis iam antea datam et collatam, in medio Vinearum ab oriente Georgii Szabo, ab occidente vero Nobilis Petri Szél; omnes omnino quatuor in hoc Comitatu Zempliniensi existentes habitas sitasque et plantatas, in quarum quieto usu et pacifico Domino iidem studiosi Scholae Saros Patakiensis, ab eo toto tempore, quoeadem iidem, modo praemisso datae et collatae exstitissent, perstitissent; simul cum cunctis earum usibus, fructibus, proventibus, obventionibus et emolumentis, nonalibus utpote et decimalibus juribusque montanis ac aliis quibusvis datiis et solutionibus ex eisdem vel ratione eorundem exigi et impendi solitis, justisque earum metris, terminis et locis torcularibus, omni denique ea libertatis, exemptionis et immunitatis praerogativa et titulo, quibus aliae vineae liberae et nobilitares in hoc Regno Hungariae úti solent et gaudere, easdem ab omnibus ejusmodi pensionum, solutionum, aliorumque quorumlibet censuum et datiarum exactionibus libertando et supportando, immunesque liberas et exemptas in perpetuum fore pronuntiando et declarando, sed et praetactas parores[?] superinde habitas collationes, in omnibus earum punctis, clausulis, continentiis et articulis confirmando, ratificando et roborando, suumque consensum benevolum pariter et assensum superinde praebendo et attribuendo, toties fatis studiosis Scholae Saros Patakiensis jure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, utendas, possidendas pariter et habendas, coram praetactis testimoniis nostris dedisset, donasset et contulisset, prae manibusque eorundem reliquisset et concessisset pleno jure et cum effectum; nullum jus nullamque juris e domini proprietatem eadem Domina Principissa fatens pro se suisque haeredibus et posteritatibus, successoribus ac legatariis utriusque sexus universis in dictis vineis per amplius

reservando, sed totum et omne id, omnemque eam, quod videlicet et quam, eadem in eisdem habuisset, vel se suosque haeredes et posteritates, successores ac legatarios utriusque sexus universo habere posse sperasset, quovis modo in futurum, in toties fatos studiosos Scholae Saros patachiensis modernos et futuros transferendo et derivando. Assumens nihilominus eadem Domina fatens oneribus sub praeassumptis super se suosque praetactos, affidandoque et assecurando praedictos studiosos modernos uti praemittitur et futuros, in libero, quieto et pacifico dominio, usuque et possessione praespecificatarum, libertatarumque et exemptarum, ac cunctarum earum pertinentium, obventiorumque et emolumentorum praedeclearatorum, contra quovis impetitores, turbatores, causidicos et Actores inviolabiliter tueri, protegere et desonando conservare velle. Unde Nos super hujusmodi dictae Dominae Principissae fassione et collatione coram praefatis testimoniis nostris modo praemisso facta et celebrata, praesentes hasce literas nostras fassionales, jurium praefatorum studiosorum toties fatae Scholae Saros Patakiensis, tam modernorum quam futurorum; futura pro cautela et tuitione necessarias, ad praescriptam fidedignam uni formam annotatorum testimoniorum nostrorum relationem, hisdem studiosis sub sigillo nostro conventuali authentico, communi suadente justitia, dandas duximus et concedendas. Datum feria sexta, proxima post Dominicam octavam Sacrosanctae et Individuae Trinitatis. Anno Domini 1659.

Praesentiam copiam cum suo authentico prothocollo collatam, ac in omnibus suis punctis, clausulis, et arthiculis conformem esse infrascriptus conscientiose attestor. Sig[...] Lelsz 10a maji 1788. Antonius Bitter Conventus Lelesz. Jur.[atus] Notar.[ius] mp.

*

*A leleszi konvent által kiadott hiteles irat.
Jelzet: A.II.120.*

*

A nagytiszteletű leleszi káptalan levéltárából

Mi Somogyi Ferenc prépost és a Szent Keresztről nevezett leleszi konvent jelen iratunkkal adjuk emlékezetére mindenkinek akit illet, hogy méltóságos Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszony, a néhai főméltóságú idősebb Rákóczi György fejedelem, Erdély fejedelme, Magyarország Réseinek ura és székelyek ispánja özvegyének jelenvaló testének elerőtlenedése és erejének megfogyatkozása miatti megfontolásból Isten rejtett szándéka szerint konventünk előtt a saját ügyében, személyesen eljárva előttünk, tudniillik tiszteletes Balassy Ferenc és Szentkirályi István presbiter atyák és eme ekklézsia tagjai előtt elhangzott és általunk hitelesítetten megírott vallástételét a lentebb írott vallással tett beadványára és törvényes kérésére a következő nyilatkozatot, mint hiteles és átadandó okmányt rendeljük közzétenni. Amelyek ezután, mint ránk nézve kötelezők és számunkra a legfőbb királyi rendeletben eskü terhe alatt előírtak, mindenre vonatkozólag így állanak: Ahogy azok a [...] napon Királyhelmecek nevezett mezővárosra, a

nevezett Lorántffy Zsuzsanna fejedelemsasszony házára egyszersmind nemesi kúriára kizárólagosan vonatkoznak, ahol ugyanezt a fejedelemsasszonyt említett elerőtlenedése és erejének betegség terhétől való megfogyatkozása ugyanott személyében elért és megtalált, s ugyanott nevezett Lorántffy Zsuzsanna fejedelemsasszony ugyanezek előtt személyesen kiadott és elrendelt hitelesített nyilatkozata alapján mindenekelőtt fia, méltóságos Rákóczi György erdélyi fejedelem, a magyarországi részek ura és a székelek ispánja, valamint ennek fia, Rákóczi Ferenc, Erdély választott fejedelem és unokái, egyívású fivérei és korban azonos nővérei, rokonai, hozzátartozói és vérrokonai és bármiféle más említettek, s akiket azok érintenek most vagy a jövőben, önként és élőszóval tett vallás alapján a rájuk háruló terheket és adókat viselik. Ennek megfelelően a fejedelemsasszony egyrészt Sárospatak diákjainak, és más nagyuraknak ugyanezen nyilatkozatot tevő úrnő felé intézett alázatos kérésére, másrészt a keresztyén szabadság és saját bőkezűsége által vezetve és indítatva kinyilvánítja, hogy ama teljes és önálló tagban lévő négy szőlőbirtok, először pedig a Vető Málon, amelynek északról Kassay István kassai polgár, délről Szegedi György nemes urak szőlői fekszenek a szomszédságban. Másodszer Diókúton, amit Középszőlőnek neveznek, ezt felülről méltóságos Hadadi Veselényi Ferenc ispán úr, Murány örökös ura, a Magyar Királyság nádora és a kunok bírása, keletről az említett Sárospatak diákjainak szőlői határosak. Harmadszor az ugyanevezett Fejérföldű Szőlő, amellyel keletről Gaálfalvi János, északról pedig Saybel József szőlői szomszédosak, s mindhárom szőlő az Erdőbényének nevezett birtok szőlőhegyén van, ezeket a szőlőket a korábbi években és időkben néhai idősebb Rákóczi György, az említett úrnő ura és férje az adományozó úrnővel együtt egyrészt az említett sárospataki iskola bőkezűbb fenntartására és szükségleteinek könnyebb előteremtésére adományozták és, másrészt ama négyszáz magyar forint megfizetésére, amelyet a néhai varannói lelkész az említett sárospataki diákok használatára hagyományozott s amely pénzüsszeget magának visszatartott, átadták, azoknak minden szabadságával és kiváltságával, örökös jogával visszavonhatatlanul. Negyedszer Sárospatak Királyhegynek nevezett szőlőhegyén, ugyanezen adományozó úrnő és említett férje és ura által a nevezett pataki iskola diákjainak már korábban átadott és adományozott [szőlőt], amely a szőlőföldek közepén keletről Szabó Györgyével, nyugatról pedig nemes Szél Péterével határos. Mind a négy eme Zemplén vármegyében fekszik, található, helyezkedik el és telepített, melyeknek háborítatlan használatára és békés birtoklására ugyanezen sárospataki diákok attól az időtől kezdve, amelytől adományt és juttatás birtokába juttottak, egyszersmind azok összes hasznával, jövedelmével, nyereségével, járulékával, gyümölcsseivel, kilencedével és tizedével, hegyközségi jogaival és minden más jövedelmeivel és kedvezményeivel, belőle vagy jövedelméből lefizetni és leróni a jogos mértékben, határidőkkel és préselő helyeken, és végül mindazon szabadságnak, adománynak és mentességnek a jogán és címén, amelyekkel más szabad és nemesi szőlőbirtokok élni és használni szoktak a Magyar Királyságban, s ugyanígy minden díj, fizetnivaló, bármiféle elvonás és adó, behajtánivaló alóli szabadsággal és mentességgel, és örök időkre szóló háborítatlan szabadságot és kiváltságot hirdetve és kijelentve, de az azonfe-

lül érintett [...] elnyert adományokat, minden pontjaiban, záradékaiban, szövegeiben megerősítve, helybenhagyva és nyomatékositva, és megadva jóakarató egyetértését másrészt azonfölül jóváhagyását biztosítva és adva, hogy az említett sárospataki iskola diákjai mindezt örökös jogon és visszavonhatatlanul bírják, használják, tulajdonukként tudják egyszersmind birtokolják, nyilvánosan a fent ismertetett kiváltságlevelünkkel adta, adományozta és juttatta, ugyanezek kezeibe minden joggal és következménnyel átadta és átengedte, és ugyanezen úrnő nem tartva meg semmiféle jogot vagy a birtokból származó jogi kiváltságot sem magának sem mindkét nembeli összes örököseinek és leszármazottainak, utódainak és hagyományainak az említett szőlőket illetően, hanem teljesen ezt mind, s amazt is mind, amiket ezen helyeken birtokolt, vagy mindkét nembeli örökösei, utódai, leszármazottai és hagyományai által birtokolhatni remélhetett, a jövőre nézve is teljesen átengedett és átszármaztatott az említett sárospataki iskola mai és leendő diákjai számára. Nem kevésbé vállalván ugyanezen úrnő, hogy miután magára vette a felsorolt terheket, biztosságot és hábíratatlanságot akarván adni a fent említett mai és ígérete szerint a leendő diákoknak szabad, békés és zavartalan birtoklásukban és fentebb részletezett, kiváltságolt és adományozott földhasználatukban, és minden ahhoz tartozó dologban, jövedelemben és fentebb kinyilvánított haszonélvezetben, meg akarja őket védeni, oltalmazni, óvni és őrizni mindenféle perlők, háborgatók, jogi úton támadók ellen. Így mi a nevezett úrnő nyilvánosan kihirdetett kiváltságlevelében tett és kinyilvánított szándékát és adományát ezen hitelesítő iratunkat, amelyben a sárospataki iskola fent említett, mind mai mind leendő diákjainak minden jogai le vannak fektetve a jövőbeni biztosság és óvatosság érdekében, a fent megírt körülményeket hiteles okirat formájában, eredeti konventi pecsétünkkel ellátva a közös igazságtól vezetve ugyanezen diákok számára átadni és eljuttatni rendeljük. Kelt 1659-ben, az oszthatatlan Szentháromság² utáni nyolcadik vasárnapot követő hatodik azaz utolsó napon.

Jelen másolatot saját hiteles hivatali pecséttemmel ellátva lelkiismeretesen tanúsítom, hogy minden pontjában, záradékaiban és cikkelyében megfelelő. Lelesz, 1788. május 10. Bitter Antal, a leleszi konvent jegyzője sk.

*

(SZABADI ISTVÁN)

¹ Az A.II.118. jelzetű másolat hozzátézi: Districtuque Tiszabodrogköz.

² Szentháromság vasárnapja a Pünkösöd utáni vasárnap.

*Lorántffy Zsuzsánnának, I. Rákóczi György erdélyi fejedelem özvegyének
végrendelete.*

Sárospatak, 1659. október 30.

In Nomine Patris, Filii et Spiritus Sancti.

Ego Susanna Lórántffy, quondam Celsissimi Principis Georgii Rakoczi Senioris, dei gratia Regni Transylvaniae Principis, ac Partium Regni Hungariae Domini, nec non Siculorum Comitis etc. Relicta Vidua. Sine intermissione in animo vehendo Mundi hujus Volubilitatem ac vitae humanae brevitatem exilitatemque certum est jam me etiam ante hac certam fecisse dispositionem sed siquidem cogitationes humanae etiam secundum sapientes valde inconstantes, et transitivae essent, et non nisi consilium Domini haberetur perfectum. Deus at incomprehensibili iudicio suo Filium meum charissimum Sigismundum Rákóczy (quem non in exigua parte immediatum successorem certum meorum bonorum perfeceram) ex hac miseriarum valle evocando ideo illud prius testamentum annihilando et nullius firmitatis aut valoris pronuncians ultimam dispositionem meam Testamentariam et in praemissis voluntatem ita ordinavi:

Et primo quidem laudes maximas Deo omnipotenti et liber[...] ubique dominanti tribuo, quod me ex infinita gratia sua ad imaginem suam creare, et medio Christianorum Parentum [edere] taliterque plane a cunabulis jam corporis ita animae [bonis] adornare etiam ad hocce pulchrum senectutis tempus servare in omnibus occasionibus protegere, ac in summis moestitiis consolare, et praesertim quidem, quod ad cognitionem sui perducere, et ob merito Filii sui Jesu Christi etiam Ecclesiam suam, et electos nos adnumerare et sic quoad etiam aeterna salute donare dignatus est, pro qua gratia Deo meo miseri[cordi] qui cum Filio et Consolatore Spiritu Sancto unus aeternus Deus est in manus Spiritum meum commendo et ubi in extremo Dei iudicio, sive resurrectione mortuorum, cum corpore se se conjun[...] jam firmitate affuturam credo et expecto, Deum omnipotentem de facie in faciem videre possim, et cum electis Sanctis eius in aeterna gloria sine fine eum laudare queam Amen.

Bona itaque huius mundi transitoria et vanitati subjecta quoamque in vocabulo vocitata sive illa praedecessoribus meis in me devoluta essent, sive vero illa, quae cum quondam beatae reminiscendae Domino Marito meo acquisivi, aut etiam post mortem et decessum eiusdem acquisivissem, vel in posterum etiam sive in Hungaria sive vero in Transylvania tum de rebus mobilibus, quam immobilibus acquirere qualiter etiam alteri mei legavissem et testavissem, neque in posterum legarem aut committerem, lego et omitto Filio meo Georgio Rákóczy Principi Transylvaniae, eiusdemque successoribus utriusque sexus Masculini post vero defectum

eorundem foemineo, iuxta mihi eatenus in Donationalibus permissam concessamque liberam donationem et quidem eousque quousque videlicet vel unica etiam sexus masculini persona super esset.

Post defectum vero filii mei Georgii Rákóczy in utroque sexu (quem nihilominus Deus conservet et multipliter in longevos Annos) ne bonas in acquisitia sine ordine sint maneatque, siquidem aerudam¹ bonaque reminiscentiae Ferdinando Tertio Romanorum Imperatore et Rege Hungariae mediantibus Donationibus liberam dispositionem vel disponendi facultatem permissam haberem, ideo de iisdem taliter electer² et disponeo.

Arx Saaros- Patak. Una cum Domino, quae integre in trecentis et tredecim Millibus, id est 330 praeter munitione et aedificia haberetur, post praedicti filii mei et successum ejusdem utriusque sexus defectum ligo toti Regno Hungariae ita ut nullus nec Fiscus Regius nec alter quicumque tandem ullo sub praetextu aut acquisitio colore ab Inclyto Regno [...] abalienare aut abstrahere queat donec videlicet super praespecificata summa sicut et aedificiorum Munitionumque! eidem Regno Hungariae satisfactio administrata non fuerit. Sed Regnum unum bonae conscientiae et Helveticae Confessionis [...] ex Partibus superioribus Administratorem qui bona cum instructione eadem bona medio unius experti provisoris et rationistae administrare queat proventus exigat et accumularet eandemque annuatim non in alium usum solummodo in confiniarios Partium Superiorum eosque non nationis alterae habita eatenus cum suae Maiestatis Lustrae Magistro et Thesaurario mutua cointelligentia erogat, eandemque de perceptis et erogatis Cassoviae, curam Generali Partium Superiorum, necnon Capituli Agriensis Praeposito Majori et Tabulae Regiae harum partium Juratis Assessoribus item coram Abaujvariensis Zempleniensis, et Saarosiensis Comituum vice Comitibus annuatim rationes reddere, ne ulli proventus dissipentur et evanescantur, sed in jam ordinatum usum, et defensionem Regni convertantur erit et erunt obligati.

Arcem Tokaiensem cum bonis ad eandem pertinentibus post defectum Filii Mei, in utroque sexu testor et lego, suae Maiestati legitimo videlicet Regni Hungariae Regi, ita tamen quod siquidem bona eadem in Trecentis Millibus haberentur inscripta et locuta quondam reminiscentiae Franciscus Dobo nobis et aliis Zelemianis ita Testamentaliter legaverat, Bona Patakiensia quod post defectum Nostri praespecificata Bona Patakiensia in Joannis condam Balassa successores Anna Sulyok procreatos, quae uterina fuit cum Matre condam Francisci Paszot, et Mariae itidem Balassa Andreae similiter Paszot consortium successoris, ex quibus jam modo per lineam Domini Senczi descenderent unde nolendo praecio condam Bonae reminiscentiae Francisci Dobó Testamentariae dispositioni vel in minimo contravenire, earundemque Dominarum posteritatem injuriare et ex quo etiam tempore conditae praetactae Testamentariae Dispositionis praescripta Bona Patakiensia, non nisi in centum viginti vero millium florenorum summa inscripta fuissent, praedicti duarum Dominarum posteris, et succesores, sive oppidum Keresztur, sive vero itidem oppidum Tarczal, ex annotatis bonis Tokaiensibus in praespecificata centum viginti octo millium florenorum summa medio pro tunc actum vice comitis, ac eidem adjacentis Judlium et Jurassorum Comitatus Zempleniensis, seclusisque quibusvis [Juridicis

remediis et Juris] Citioribus temporibus statim et defacto prose occupare idemque eousque, donec per Fiscum Regium plenarie, et de toto contentati fuerint, tenere possint ac valeant. Ex quo et aliter jam ad eadem consanguinei Zeleminiani prioris praetensionis habent, si quidem pro jure suo per Nos contentati essent, et in iisdem bonis qui suo de toto, et ex integro cessissent veluti index contractibus eatenus emanatis clarius pateret.

Dominium Munkacsiense una cum eiusdem nominis Arce post defectum filii mei in utroque sexu siquidem nonnulli, ex condam Domini et Mariti mei sicut et filii mei propinquioribus sexus Masculini amicis inceptam benevolentiam Nostram non reputare, sed etiam praeter expectationem nostram alienigenos se demonstrarent, et quidem in totum quod alienorum longe majorem benevolentiam et amicitiam expenderemus, quare Nobisque jam inceptam erga eosdem benevolentiam tentare visum est, ideoque idem Dominium Munkacsiense una cum [aedificiis?] ac munitione ibidem habita, sicut et proprio in reddificationem ejusdem erogato lego Stephani et Joannis Forgacs Sexus masculini qui videlicet in Helvetica et Evangelica Religione constanter permanserint successoribus: si autem iidem in Masculino deficerent aut a Helvetica et Evangelica Confessione alienigeni essent, tunc in bonis iisdem succedant Joannis Kemény et Simonis Kemény ex Maria alia³ suscepti posterii et successores Masculini Sexus. Imo si et illi in sexu Masculino deficerent, tunc Gabrielis Bakos itidem masculini sexus successores, succedant, et casu quo etiam hi deficerent, tunc Joannis Daniel pariter Masculini sexus posterii successorem apprehendant. Nihilominus etiam praescripti Legatarii in Helvetica et Evangelica Religione perseverarent, possidebunt arcem praescriptum Dominium, in Capitali summa ducentorum Millium florenorum summa. Ex quo in tanta summa esset inscripta et etiam aedificiorum erectio ad viginti quinque millium florenos per suam Maiestatem concessa haberetur quod Nos et successores nostri in tantum aedificare possent.

His nihilominus non praetermissus, quod si futuro tempore sive Forgachiani sive Kemenyiani, sive vero Bakosiani, aut Joannis Daniel successores praesentem Arcem una cum bonis apprehenderent, pro aedificatione confinium Transilvaniensium, sicut et Varadino ex praescripta capitali summa centum Millia florenorum deponent, et numerabunt. Item reaedificationem vero Arcis Diós Győr Decem Mille florenos. Si autem praescripta bona Stephani et Joannis Forgács Helveticae et Evangelicae Confessionis sexus masculini successoris apprehenderent tunc etiam in eo casu Joannis et Simonis Kemeny ex Maria alia⁴ per lineam descententibus successoribus, utriusque sexus quadraginta florenorum millia ex capitali summa deponere tenebuntur. Super autem praetacta summa aut pro eadem excisis bonis immediate post mortem eiusdemque Simonis Kemeny ex Maria Alya procreati successores succedant.

Dominium Regeziense etiam post Defectum Filii mei in utroque sexu lego et testor praecise Stephani Forgacs duobus filiis, et et ipsorum sexus masculini successoribus, ita nihilominus ut in Christiana et Helvetica Confessione

constantes sint, et in eadem perseverent Nostrae Confessionis praecipuos homines sicut et Parochiarum et Scholarum doctores ament, honorent et primae curae sit iisdem promotio Laudum Divinarum augmentarique Helveticam Confessionem conentur. Possideant autem haecce bona in Ducentis Sexaginta Millibus siquidem respectu tantae summae Regeczyensi autem primum et ante omnia pro reparatione confinii Onodiensis Viginti Millia florenorum deponere tenebuntur. Post haec autem etiam pro reparatione Szendrőviensi totidem. Item Mariae Alagi⁵ Gabrielis Bakos Stephani Mariasi, Stephani et Michaelis Ibrányi, utriusque sexus posteritatibus sexaginta millia florenorum cujus summa immediate Mariae Aliga,⁶ in alia vero praescriptorum legatariorum successores participes futuri, ita quidem si aliquis eorum medio tempore deficeret tunc superexistans primum succedat in eiusmodi deficientis portione.

Praeterea ex illa summa Regeczyensi det apprehendens Legatarius in Partibus superioribus Transdanubianis pro Ecclesiis Helveticis Viginti Millia florenorum. Quam summam earundemque Ecclesiarum Inspectores non dilapidabunt in nullas plane nullius momenti res, sed pro eadem summa aut Bona aut aliquid simile acquirant, quae annuatim proventum suum habere possint, pro quo dein proventu non solum Magistros doceri faciant, sed etiam depauperatas Ecclesias, Praedicantes, et Scholares Juventutes, ut inde etiam Dei Gloria in dies in diem augeatur. Super praescriptis autem una saecularis una cum alia adjuncta Spirituali Nostrae Confessionis Persona curam gessent. In super adhuc praescripta bona Regeczyensia apprehendens legatarius, Michaelis et Nicolai Gosztony e familia Zelemeriana descententibus successoribus Helveticae aut Evangelicae Religionibus existentibus viginti Millia florenorum deponere tenebuntur.

Cum qua Summa praescriptorum Michaelis et Nicolai Gosztony successores utriusque sexus intra se aequalem divisionem, Tokaj, Munkacs et Regecz Arcibus Dominiisque affuturi Legatarii et Successores summam cuique legatam plenarie et ex integra sine defectu intra spacium triennii et a tempore apprehensionis talium bonorum computando deponere debebunt, et erunt obligati.

Quodsi intermitteretur, tunc talis non contentata Pars de Bonis eadem Legatis ex bonis illis quibus Legatum exolsvi debeat, medio unius vice Comitatus cum adjuncto Judlium Jurassessore Comitatus ejusdem ubi bona haberentur, quibusvis juridicis remediis et subterfugiis exclusis jam et iustitiis temporibus non obstantibus sibi de bonis Legatis Satisfactionem de integro administrare possit et eousque bona executata teneat: donec de tota summa contentaretur.

Kiraly Helmeczyensia et Dobo Ruszkianan Bona post defectum filii mei in utroque sexu Lego Scholae Patakiensi meae Confessionis, ita ut bonorum eorundem in Inclytiis Comitibus, utpote Zempliniensi, Abaujvariensi Szathmariensi et Szabolcsiensis praecipui Helveticae Confessionis Nobiles ibidem habitarem ecclesiarum Senioribus Inspectores, sint. Qui unanimi consensu sub Salva conscientia unam indestinatum praecipuam et eam

quidem Nostrae Confessionis personam pro Administratore elligent, per eandem proventuum Bonorum illorum Sedulam curam gerent, indeque annuatim Viginti Juvenes Nobiles qui pro Sustentatione sui essent insufficientes intertenebunt. Residuum autem in aedificationem Scholarum et defensionem eorundem bonorum advertant Scientes quod partium harum Superiorum praecipuum est seminarium Patakiense.

Si autem praeter scriptam intertentionem Nobilium Juvenum reaedificationis item Scholarum et indefensionum Bonorum erogandorum expensarum adhuc aliqui proventus superessent, tunc praetacti Inspectores diligenter invigilabunt, imo etiam sub obligamine conscientiae obstricti erunt ne tales superflui proventus distraherentur, aut abalienentur vel vero dilapidentur, sed vel in Pedagoges Scholae Patakiensis (:siquidem solutionem habebunt ordinatam:) vel vero in Academias mittendis personis convertentur.

Nulla autem tempore, neque Filio meo neque successoribus ejusque etiam qualicumque ingruente necessitate, aliquid de praefatis bonis abalienare licebit. Quod si facerent tunc in praescriptis quinque Comitatus existentes Ecclesiastici, et Seculares Inspectores solummodo medio unius vicecomitis cum adjuncto eidem Judicio Jurassore nullis remediis et remoris [!] juridicis obstantibus talia abalienata bona, quae videlicet filius meus et successores ejusdem quoquo modo abalienassent, sive omni depositione summae apprehendere et recuperare totaliterque Scholae Patakiensi reapplicare possint et valeant.

Tarczaliensem Domum meam antiquam una cum vineis ad eandem spectantibus post defectum filii mei in utroque sexu, lego in partibus Superioribus Religionis meae videlicet Comaromiensi, Vaciensi,⁷ Tyrnaviae et Jaurini existantibus Ecclesiis et Scholis, ita ut ex colendo easdem Vineas quicquid a' Cultura earundem superfluum maneret, id converterentur in praedictis Ecclesiis et Scholis existentes, Doctores, Praedicantes et Scholarum Magistros. His autem invigilent ex partibus iisdem Helveticae Religionis. Sicut et Superintendentes ne dictae curiae et vinearum proventus in aliud veni praecise supra specificatum usum convertantur. Proportione tamen quoad omnes supra nominatas Ecclesias Scholas observata. Interim tamen Stabit in Arbitrio ^{*8} ad Danubium existentium praecipuarum Personarum et Praedificantium, Si pro majori commoditate dictam Curiam, sicut et vineas vendent, et pro pretio eorundem in locis propinquiore alia bona comparabunt unde supra nominatarum Ecclesiarum et Scholarum Doctores sustentari possent.

Tokajensem itidem meam antiquam Curiam quae et modo communiter Domus Zelemeriana noncupatur, una cum vineis ad eandem pertinentibus post defectum Filij mei Successorumque eiusdem, in utroque sexu lego Domini Gabrielis Bakos masculini sexus Successoribus, vel si ijdem deficerent, aut non essent, Foeminei Posteritatibus alternatim ita tamen ut etiam illi in vera Evangelica et Helvetica Religione perseverent, et Religionis Suae praecipuas Personas, sicut et Doctores honorent, eosdemque secundum

Suum posse, etiam promoveant, et ita honorem et laudes Dei amplient, secus etiam etiam haec Curia mea, una cum Vineis maneat Religionis meae Scholae Patakiensi.

[.....]

In quocunque autem Statu vita mea durante in Bonis meis Ecclesiae et Scholae constitutae essent, et praesertim Scholae Patakiensi, Filius meus et Successores ejusdem in eodem Statu et Conditione easdem conservent. Praedicantibusque, Scholarum Magistris sicut et ipsis discipulis ordinata Beneficia sine defectu praestent. Sint etiam semper in Schola Patakiensi tot Academici et Classium Praeceptores veluti necessitas exposcet, et Scholarum inspectores disponant, illi autem qualem modalitatem in docendo observare debeant, stat in dispositione Inspectorum. Qualem autem solutionem ego dictis Magistris et Praeceptoribus ordinavi, eandem etiam Filius et Successores ejusdem sine defectu praestabunt et exsolvent.

Casu quo autem Filius meus vel Successores ejusdem dictis Scholae Patakiensis Praeceptoribus, Magistris praedictas ordinarias Solutiones ex quacunque ratione praestare recusarent, tunc supra specificatorum quinque Comitatum Helveticae Confessionis praecipue Ecclesiasticae et Saeculares Personae Bona Helmeziensia et Dobo Ruszkaiensia pro Schola Patakiensi apprehendere et occupare possint ac valeant. Huic autem dispositioni nostrae et alij Legatarij nostri in Bonis nostris Se Se accommodabunt.

Filius meus et Successores ejusdem ibi superius in Academia annuatim duos doceri faciant Scholasticos Sibi Studiosos, qui in futurum pro Scholae Magistris Patakini idonei esse quirent, ne Schola Ratione Magistrorum aliquem patietur defectum. Imo etiam ad Danubium existentibus Ecclesijs provideant de Magistris, sciendo et idem esse insufficientes aliquem ad Academias propriis expensis mittere. Ecce Centum Millium Imperialium Interesse non aliter convertatur in exsolutionem Militum Szerenciensium, vero ex superfluitate illius, sicut et proventu Bonorum Helmeziensium Dobo Ruszkaiensium doceri facere possent continuo duos Scholares imo et plures.

Proinde Deum rogo et mi Fili ille scopus et intentio nostra semper sit, qualiter secundum omnem possibilitatem juvari et augeri possit gloria Dei et ejusdem Ecclesiae.*

[.....]

meam cuicunque tandem bona haereditatis et verum quoamque nominis vocabulo mobilia vocata sane vel in firma qualibus cunque sub conditionibus literis manus meae subscriptione et sigilli apprehensione meritis darem aut legarem. Idem nullius vigens sic veluti haecce mea dispositio et Testamentum.

Postremo et ultimo, mi Filii, una cum charissimis domesticis tuis, in Dei omnipotentis protectione commendo ipse, tam tuam quam tuorum in tam prolonget feliciter, in omnibus rebus tuis fiat.

Curator Tuus Deus cor tuum sicut et animam in omnibus actis tuis in gloriam [...] agendis dirigat det tibi in Christiana Religione devotionem et in eademusque ad finem piam perseverantem, ut non saltem minime sed etiam ipsa re Christiano nomini tuo respondere valeat. Det tibi Sapientiam, ut in

quod re officium Divina Maiestas erexerit et constituit eidem perfectis facere queas, tibi subiectos iuxta praecepta Domini elingere possis, et ad benignas [!] Principes spectanter mansuetudine eosdem insturare contraque inimicos internos et externos defendere valeas, det tibi pacificum regimen et dominium concedat, ut dum Tu quoque [...] tuam finiveris ejusdem regno beate te videre queam amen.

Hoc Testamentum feci Sarospatakiensi, inter multas tristitias et cordis mei anxietates, prout inbecillis et debilis status meus permisit, sana tam mente, et mediocri gaudens valetudine die 30. mensis 8bris Anno 1659.

Susanna Lorantffy

*

Egykorú, egyszerű másolat (a szöveg romlott és hiányos). Kivonatos másolatokból a hiányt részben pótolni tudtuk. Az eredeti dokumentum a II. világháború idején, a Budapestre szállított egyéb sárospataki ritkaságokkal együtt, elveszett.

Jelzet: A.II.121.

*

Atyának fiúnak és szentlélek istennek nevében.

Én Lorántfy Susanna az néhai méltóságos fejedelemnek, tekéntetes és nagyságos öregbik Rákóczy Györgynek, Istennek kegyelméből Erdélyországnak fejedelmének, Magyarország Réseinek urának és székelyeknek ispánjának megmaradott özvegye:

Szünetlenül gondolkodván ez világnak állhatatlanságáról és az emberi életnek hamar folyó elmúlásáról, úgy vagyon, ennek előtte is töttem vala bizonyos dispositiókat⁹. De holott az emberi gondolatok, az bölcsnek mondásaként csak elmúlандók és egyedül csak az Úrnak tan[á]csa állandó; ő szent fölsége az ő megvizsgálhatatlan itéletiből az én szerelmes és kedvem kereső fiamat; Rákóczy Sigmondot (kit nagy rész jószágomban immediatus successorrá¹⁰ tettem vala) holtig való keserűségemre szemeim elől elvévő: annak okáért azon előbbeni testamentomomat annihiláлом¹¹ és helytelenné tészem, végső testamentomomat és utolsó akaratomat ekképen rendelem:

Legelsőben is adok nagy hálákat az mindeneken szabadoson uralkodó szent istennek, hogy engemet az ő nagy és véghetetlen kegyelméből, az ő személyének hasonlatosságára teremtvén, keresztyén szülék által ez világra adott, és gyerme[k]ségemtől fogvást minden én érdemem kivel lelki és testi javaival meglátogatott, és ilyen szép élemedett időre juttatván minden nyavalyáimban és háborúságimban kegyelmesen gondomat viselte, sűrű szomorúságimban vigasztalóm volt s legfűképen pedig, hogy az ő ismeretire vezérlett, az ő szent fiának, az Úr Jézus Krisztusnak halála érdeméért az ő anyaszentegyházában és választó serege köziben számlált, és az örök életben örökösített: mely kegyelmes uramnak, istenemnek, ki az ő szent fiával és vigasztaló szentlélekkel egy bizony örök Isten kezében ajánlom lelkemet,

hogy az jövődő feltámadáskor testemmel egyesülvén, melyet igaz hittel és erős reménsséggel várok, ő szent fölségét színről színtre láthassam és az megboldogúlt szentekkel az örök dicsőségben vég nélkül magasztalhassam. Amen.

Világi elmúlándó minden névvel nevezendő javaimat penig, akar őstül maradtak légyenek azok, s akar penig melyeket Istenben idvözült urammal kerestem, vagy halála után magam szerzettem volna is, és ha melyeket ezután szerezhethnék is, mind Magyarországnban s mind Erdélyben akar res mobilisek, s akar immobilisek¹² legyenek azok, kiket tudniillik másoknak nem hagytam volna, vagy ezután is nem hagynék hagyom az én fiamnak, Rákóczy Györgynek, Erdély országnak fejedelmének és mind két ágon lévő maradékinak; de elsőben az fiúágon levőknek, azoknak defectusok¹³ után penig az leány-: ágnak az donatiókban¹⁴ engedtetett libera dispositióm¹⁵ szerént, valamíg azokban csak egy ág fennmaradna is.

Rákóczy György fiam és mindkét ágon levő maradéki (kiket isten megszese időkre terjeszsen) defectusa után (melyet Isten szent neve dicséretiért távoztasson), hogy az én javaim és keresett jószágim rendeletlenül ne maradjanak, mint hogy az boldog emlékezetű harmadik Ferdinandus császár és magyarországi koronás király urunktól ő felségétül azokrül való donatiókban libera dispositióm engedtetett, azért azokrül teszek ilyen rendelést:

Sáros-Patakot jószágával együtt, melyen mindenestül háromszázezer és tizenháromezer forint vagyon, az épületen és munitiókon¹⁶ kívül megnevezett fiam és mindkét ágon levő maradéki defectusán hagyom az egész nemes Magyarországnak, úgy, hogy sem ő fölsége fiscusa¹⁷, sem más akárki valamely szín és fogás alatt, az nemes országtól el ne vehesse, szakaszthassa, valamíg az felül specificált summát¹⁸ az épületnek és munitióknak árával az nemes országnak le nem tennék érette, hanem az nemes ország rendeljen egy felföldi lakos jó és istenes conscientiájú¹⁹, helvetica confessión²⁰ lévő jó, zálogos, industriosus administratort²¹, az ki jó instructióval²² ezen Sáros-Patakot jószágostól, expertus²³ udvarbíró és számtartó által administrálja; proventusát²⁴ szedje, meggyűjtse és esztendőnként nem más ususra²⁵, hanem ezen felföldön lévő végházbeli magyar, és nem más idegen nemzetből álló vitézlő rendnek segítésére, egyet értvén az ő fölsége mustra és fizető mestérével az ország rendelésébül erogálja²⁶, és azon perceptum²⁷ és erogált proventusról Kassán a felföldi generalis, egri káptalanbeli nagyprépost és ezen felföldön lévő tábla assessor²⁸, ismét Abaujvármegyei, Zemplén- és Sárosvármegyei viceispán előtt esztendőnként igaz számot adjon; hogy ezen proventus ne dissipáltassék²⁹, se ne evanescáljon³⁰, hanem az rendelt ususra és ország oltalmára convertáltassék³¹.

Tokaj várát jószágostól fiam és mindkét ágon levő maradéki defectusa után hagyom ő fölségének, az magyarországi koronás kiralynak és fiscusának; úgy, mindazonáltal, minthogy azon Tokaj vára jószágostól vagyon háromszázezer forintban inscribálva³², és az jó emlékezetű Dobó Ferencz testamentomában nekünk és több Zeleméri atyafiaknak úgy hagyta volt Sáros-Patakot, hogy az mi defectusunk után azon pataki jószág szálljon Balassy János gyermekire, Sulyok Anna asszonytól valókra, ki egy volt Dobó Ferencz édes anyjával; úgy mint: néhai Balassa Anna, Paczóth Ferenczné és Balassa Mária Paczoth Andrásné asszonyok maradékira; mely Balassa Anna

és Mária asszonyok maradékja és successora már Sennyei uramék: nem akarván azért ez iránt is az jó emlékezetű Dobó Ferencz uram testamentomát violálnom³³, és az megnevezett két asszonyok posteritásának injuriát tenem³⁴, mivel az megemlített Dobó Ferencz uram testamentomakor az pataki jószág csak százhuszon[nyolcz]ezer forintban volt inscribálva:

Az megnevezett két Balassa asszonyok posteritási Keresztúr avagy Tarczal városát azon tokaji jószágból azon specificált százhuszonnyolcezer forintban, Zemplén vármegyének akkorbéli viceispánja, egy szolgabirája, esküdtje által seclisis quibusvis juridicis remediis et justitii temporibus statim et de facto occupálhassák³⁵ és mind addig bírassák, valamig az ő fölsége fiscusa őket az megírt százhuszonnyolcezer forint summáruól nem contentálja³⁶. Nem levén már az több Zeleméri atyafiaknak ezen pataki jószágon semmi közök, mivel ők magok jussáért tőlünk contentáltattak és minden successio fentartás nélkül azon jószágbéli jussoknak és successiójoknak cedáltak³⁷, arrúl emanált contractus³⁸ szerént.

Munkács várát jószágostúl fiam és mindkét ágon lévő maradéki defectusa után: minthogy idvözült édes uramnak és fiamnak némely közelben való és fiú ágon levő atyjafia mind magamhoz mind fiamhoz elkezdett jó akaratját idegenségre változtatta és reménségünk kívül hozzánk való atyafiúi szeretetiben meghidegedett, elannyira, hogy idegenben is alig tapasztalunk hozzánk annyi vadságot: minek okáért nekünk is elszánt jó akaratunkat el kellett róla fordítanunk, azon Munkács várát azért jószágostúl benne lévő munitióknak és épületeknek árával hagyom Forgács István és János uramék fiú ágon levő helvetica és evangelica confessióban örökösen és álhathatosan megmaradó gyermekinek egyenlőképen. Hol penig nekik fiú ágon magvak szakadna, vagy Augustana és Helvetica confessiótúl defficiálnának, azon Munkács vára szálljon Kemény János uram és Kemény Simon feleségétül Alia Máriátúl való fiú ágon lévő gyermekire. Vagy ha azok is defficiálnának, Bakos Gábor uram fiú ágon levő gyermekire; vagy azok is defficiálnván Dániel János uram fiúágon lévő gyermekire successive. Úgy, hogy ezen legatariusok³⁹ is az evangelica és helvetica confessióban állhathatosan megmaradjanak. Kik azon várát bírassák kétszázezer forint capitalis summában⁴⁰, és az épületnek árában huszonötezer forintban; mivel annyiban vagon inscribálva, és az ő fölsége annuentiájával⁴¹ huszonötezer forintig extendáltatik⁴², hogy mi, maradékink és legatariusink építhessünk rajta.

Ezt mindazonáltal nem intermittálván⁴³, hogy akar Forgách uramék, akár Kemény vagy Bakos vagy Dániel János uramék maradéki apprehendálják⁴⁴ és vegyék kezekhez Munkács várát jószágostúl, de az erdélyi végházak már Jenővel török kézben jutván, Várad építésére a capitalis summából adjanak százezer forintot. Diós-Győr épületire penig tíz ezer forintot. Hol penig ezen várát jószágostúl igaz Evangelica és Helvetica confessión lévő Forgách István és János uramék fiúágon lévő maradéki apprehendálnák, tartozzanak úgy is Kemény János uramnak és Kemény Simon Alia Máriátúl való mindkét ágon lévő maradékinak negyvenezer forintot az capitalis summából deponálni⁴⁵. Mely summa pénzrül vagy jószágról Kemény János uram semmi dispositiót ne tehessen; hanem az ő kegyelmének legált summa⁴⁶ vagy jószágbéli portió is halála után Kemény Simon felesége Alia Máriátúl való gyermekekre maradjon.

Regécz várát is jószágostúl fiam és mindkét ágon levő posteritásának defectusa után hagyom praecise⁴⁷ csak Forgách István uram két fiainak és azoknak fiú ágon levő haeresinek⁴⁸ elsőben, illis vero deficientibus⁴⁹ leányágon levő posteritásoknak is successive⁵⁰; úgy mindazonáltal, hogy keresztyén helvetica confessióban állhatatosak legyenek, abban végig megmaradjanak, vallásokon levő főrendeket, egyházi és scholabeli tanítókat szeressenek, böcsüljenek, és legelső gondjok is az Isten dicsőségének előbb mozdítására és keresztyén helvetica vallásoknak terjesztésére igyekezzenek. Bírják pedig ezen Regécz várát jószágostúl kétszázhatvanezer forintban, mivel annyiban vagyon annuentiánk, hogy elhagyhassuk; és ezen regéczi summából tartozzonak elsőben is ónodi végháznak épületire húszezer forintot letenni. Annak utána Szendrőnek megépítésére is még annyit.

Az erdélyi helvetica confessión levő ecclesiákra és scholákra ad dispositionem Episcopi et Seniorum earundem Ecclesiarum⁵¹ ismét húszezer forintot. Item Alia Mária, Bakos Gábor uram, Máriássy Istvánné, Ibráni István és Mihály uramék mindkét ágon levő maradékinak hatvanezer forintot, melynek hasonfele Alia Mária maradékié, az felével pedig osztozzanak aequaliter⁵² az megnevezett több legatariusim, úgy hogy melyik közülök medio tempore⁵³ deficiálna, annak portiójában succedáljonak az superstesek reciproce⁵⁴.

Ugyanazon regéczi summából adjon továbbá az apprehens legatarius oda fel az Dunán túl és innen levő helvetica confessión levő ecclesiáknak sustentálásokra⁵⁵ húszezer forintot; az mely summát azon ecclesiáknak inspectori⁵⁶ el ne tékozzoljanak, valamely haszontalan helyre ne convertáljonak, hanem azon vagy jószágot, vagy valamely hasznos örökséget szerezzenek, melynek jövedelméből esztendőnként mind mestereket taníttassanak s mind szegény igyefogyott ecclesiákat praedicatorokat és deákokat segíthessenek, hogy ezzel is az istennek igaz tiszteleti naponként jobban és nagyobb előmenetellel gyaporodjék. Erre pedig legyen vigyázások oda fel való, keresztyéni vallásunkon levő secularis⁵⁷ és egyházfi rendeknek.

Ennek felette mégis ezen regéczi jószágot kezéhez vevő legatariusom tartozzék adni Bossáni Mihály és Goszthoni Miklós Zeleméri ágból álló maradékjoknak, a kik evangelica vagy helvetica confessión lennének, húsz ezer forintot, mely summával ezen specificált atyafiai mind két ágon levő maradéki egyaránt osztozzanak.

Ezen felül megirt tokaji, munkácsi és regéczi várakban és jószágokban való legatariusim és successorim pedig tartozzonak az hova és kinek mennyi summát legáltam igazán megadni, és kit-kit az ő legatumáról fogyatkozás nélkül successive vicibus intra spatium triennii a tempore apprehensionis bonorum computando⁵⁸ megelégiteni és mindeniknek legált summáját épen integraliter⁵⁹ megfizetni.

Melyet ha nem cselekednek, tehát az ő legatumáról meg nem elégitett pars azon legatariusom vagy successorum ellen, kitől neki contentálásának kelletnék lenni, azon vármegye vice ispánját egy szolgabirájával és esküdtével, melyben azaz vár vagy jószága találtatik, honnan az legált summának meg kelletnék adatni, kihíhassa és quibusvis juridicis remediis ac supertugiis exclusis quin et justitii temporibus non obstantibus⁶⁰ annyi

summát érő jószágot elfoglaltathasson a mennyit mi neki legáltunk, és mind addig bírassák; valamig kinek-kinek az ő legált summája meglészen adva.

Király-Helmezc és dobó-ruszkai jószágot fiam és mind két ágon levő posteritásinak defectusa után hagyom keresztyén vallásomon levő pataki scholára, úgy, hogy ez felföldi nemes Zemplin, Abaújvár, Ungh, Szathmár és Szabolcs vármegyébéli helvetica confessión levő böcsületes úri és nemes rendek azon vármegyi ecclesiák seniorival és az praedicatori rendnek eleivel legyenek azon jószágoknak inspectori és főbb gondviselői; kik egyező értelemből lelkek idvösségek alatt egy industriosus, hiteles, vallásunkon levő keresztyén, böcsületes és zálogos nemes ember administratort rendeljenek és az által azon jószágoknak jövedelmére gondot viseljenek; azokból esztendőnként húsz nemes ifjaknak asztalt tartsonak, kik magok sustentálására elégtelenek volnának. Az többit az scholának épületire és az jószágok oltalmazására fordítsák, tudván, hogy ezen az földön kiválképen való seminariumja⁶¹ az ecclesiáknak az pataki schóla. – Ha mi pedig ezen királyhelmecci és dobó-ruszkai jószágok proventusiból az megemlített számban levő nemes ifjak asztaltartásából, scholának építéséből és az jószág teneálására⁶² való költségűl megmaradna; melyre szorgalmatosan intendáljonak⁶³ és lelkek idvösségek alatt vigyázzonak magok is az felül specificált inspector uraim, hogy azon superfluum⁶⁴, avagy feljebb declarált szükségűl megmaradt jövedelmek más ususra el ne tékozoltassanak; hanem az pataki scholamesterek és classicus praeceptorok⁶⁵ segítésére (ha valamint azoknak fizetések elvétetődnek) vagy pedig academiákban menő deákok tanítására convertáltassanak és fordítottassanak.

Ne légyen pedig soha semmi időben fiamnak és maradékinknak semminemű szükségéért ezen helmecci és dobóruszkai jószágból szabados valamit eladni; zálogítani; vagy akarmi okból is elidegeníteni. Melyet ha cselekednének tehát a felülemlített öt nemes vármegyébéli inspector urak, nemesi és praedicatori rendek csak egyik vármegye vice ispánjának is erejével, egy szolgabíró és esküdt mellette levén, akármely törvénybeli remediomokot és executiót remoráló időket nem respectálván⁶⁶, azon királyhelmecci és dobóruszkai jószágokhoz, melyeket fiam vagy maradéki eladtanak, zálogosítottanak vagy elidegenitettek volna, minden pénz letétel nélkül hozzányúlhassanak, elfoglaltathassák, és az pataki schóla számára applicálhassák⁶⁷ és fordithassák.

Tharczali régi házamat ahhoz való szőlőkkel együtt fiam és mind két ágon levő posteritásinak defectusa után hagyom oda fel való vallásomon levő komáromi pápai, érsekújvári, nagyszombati, nagygyőri ecclesiákra és scholákra, hogy miveltevé az szőlőket, valami azoknak munkájától megmaradna, fordittassék azon ecclesiákban és scholákban tanító praedicatorokra és mesterekre.

Arra pedig viseljenek gondot az oda való helvetica confessión levő fű secularis rendek és superintendensek⁶⁸, hogy azon curiának és szőlőknek proventusu másra ne fordítottassanak, hanem praecise csak az specificált ususra, mindenik ecclesiának, scholának, és tanítónak az ő állapotjuk szerint proportionaliter⁶⁹; mindazonáltal álljon szabadságában azon dunamelléki fürendeknek és praedicatoroknak, ha nagyobb commoditásért⁷⁰ azon curiát és szőlőket eladják is és az árán ott közel helyekben oly örökös jószágot vagy

örökséget szereznek, melyből a megnevezett ecclesiákat és scholabeli tanítórendeket sustentálhassák.

Tokaji régi curiámat, mely mostan is közönségesen Zeleméri háznak nevezetik, ahoz való minden szőlőkkel együtt, fiam és mindkét ágon levő posteritási defectusa után, hagyom Bakos Gábor uram fiú ágon levő maradékinak, vagy ha azok deficiálnának, vagy nem lennének, leányágon való posteritásinak is, egymás után; úgy mindazonáltal, hogy ők is az igaz evangelica vagy helvetica confessióban megmaradjanak, abban állhatatosak legyenek, és vallásokon levő főrendeket és tanítókat böcsüljenek, azokat tehetségek szerint promoveálják és azzal is istennek tiszteletit és dicsőségét terjeszszék. Egyébiránt azon tokaji curiám és szőlők is szálljanak vallásomon levő pataki scholára.

Mivel pedig nem régiben obtineált donatiónak vigora⁷¹ szerént szabadságunk adatott ó fölségétül, hogy Telki-Bányát is örökösen másnak elhagyhassuk: azon falút azért fiam és mind két ágon levő posteritási defectusa után hagyom Giczei Gábornak és mindkét ágon levő maradékinak egymás után successive.

Lednicze vára jószágostúl fiam és mind két ágon levő posteritási defectusa után szálljon az Zeleméri familiából származott atyafiakra, arrúl való köztök és köztünk emanált és költ contractus⁷² szerént uppori és icsépi portiókkal együtt.

Az mely százezer tallérunk vagyon ó fölségénél, esztendőnként hat-hat ezer tallér interessével⁷³ együtt, ha ó fölsége addig, míg élünk meg nem adná, szálljon az is fiamra és maradékira; de úgy hogy annak is interesséből tartson kétszáz lovast esztendőnként Szerencsen, az szükség úgy kívánván ezen felföldnek és Hegyaljának oltalmára, azokon kívül, melyeket mostan Ónodban haza oltalmára tartunk.

Ha pedig az capitalis summa fiúink idejében, és maradéki idejében sem adatódnék meg, azon százezer tallér is, hatezer tallér interesséjével együtt maradjon az nemes országnak és Magyarország felső részeinek, azokban levő végbeli magyar vitézlő népeknek fizetésekre.

Valamiben pedig az én haláloznak idején az jószágbeli ecclesiák, és scholák, de kiválképpen az pataki schola maradna, fiam és maradéki is azon rendben és állapotban tartsák meg őket; praedicatoroknak, mestereknek és deákoknak elrendelt beneficiumjokot⁷⁴ fogyatkozás nélkül megadassák. Legyen pedig mindenkor az pataki scholában annyi academicus mester és classicus praeceptor, mennyit az szükség kíván és az scholának inspectori rendelnek. Kik is minemű rendet és módot tartsonak az tanításban, azon inspectorok rendelésén álljon. Minemű fizetést pedig én azon mestereknek és praeceptoroknak rendeltem, azokat fogyatkozás nélkül megadassák fiam és maradéki is nekik.

Hol pedig fiam és maradéki azon pataki scholabeli mesterek és praeceptorok elrendelt fizetéseket akarmi okból is megadni nem akarnák: tehát az felül nevezett öt vármegyebeli helvetica confessión levő úri nemes és egyházi rendek az király-helmecezi és dóbó-ruszkai jószágokhoz mindjárt hozzányulhassanak és az pataki schola számára mindjárt elfoglalhassák. Ehhez tartsák pedig magokat több legatariusink is és jószáginkban az mi dispositiónk szerént leendő successorink.

Tanítottasson pedig az fiam és maradéki esztendőnként két-két deákat oda fel az academiákban kik az pataki schola-mesterségre lehessenek jövedőben alkalmazatosok; hogy valamiért mesterekből az schola meg ne fogyatkozzék. Sőt az dunamelléki ecclesiákban is provideálhassanak mesterekből, tudván azt, hogy azok magoktól elégtelenek deákok taníttatására. Lám nem megyen az százezer tallérnak interesséje mindenestül az Szerencsen interteneálandó⁷⁵ katonák fizetésére. Minekokáért annak superfluumjából és az helmeczi, dobó-roszkai jószág jövedelméből taníttathatnak continue két deákat s többet is.

Istenért kérem az édes fiamat, minden feltett célja és életének legjobb vége legyen az, miként minden tehetségével segítsse az isten tiszteletit és ecclesiáknak gyaporodását, előmenetelit.

Rákóczy Ferencz unokámnak házasságára hagyok két rendbeli köves marhát, és az öltözetnek javaiban is két rendbelit mindenik felében. Ittem két arany pohárt, száz öreg ezüst tálat és huszonnégy öreg darvas kupát.

Ha pedig fiamnak és mind az két ágon levő posteritásának defectusa (kitül az úr isten szent neve dicsőségéért bennünket oltalmazzon) [*lészen*] az én arany és ezüst mívemből Rákóczy László uramra és maradékira szálljon tizenöt ezer tallér érő arany és ezüst mí is és marha.

Jámbor szolgálímnak holtom után, ha fizetésekben fogna valami restálni⁷⁶, a fiam adassa meg nekik és épen contentáltassa őket; lám isten áldásából én eleget hagyok neki. Építő és nem pusztító anyja voltam én, látják és jól tudják azt mindenek.

Ha mit valakinek adtam volna, vagy adnék ezután is, az én adományomban meg ne háborítsa, kiválképen az közönséges jóra és az ő hasznára igyekeztvén mind én s mint'. pedig idvözült uram nevelni az szolgálakat. Böcsülje inkább őket, mintsem idegenítse magát, jól meggondolván, hogy úgy folyhatnak jól és szerencsésen dolgai, ha jól tanult szolgálak lesznek mellette és jószágában.

Egyéb rendelésimet is fiúi engedelmisséggel teljesíteni igyekezzék is; jól meggondolván azt, hogy isten megszokta áldani az olyatén fiaikat, kik édes atyjoknak, anyjoknak istenes és jó rendeléseket, akaratjokat meg nem vetik; hanem sőt inkább teljesíteni igyekeznek.

Az nagy hatalmú istenre s lelked idvösségére kénszerítelek, édes fiam, tiszta keresztyén vallásodban légy buzgó és állhatatos; azt minden, istenes úton s módokon elébb mozdítani igyekezzél; gyermekidet is abban neveljed és oktassad, kicsin koroktól fogva isten dolgainak megtanulására és az ő szent tiszteletire szoktassad. Az kik az igaz keresztyén vallásnak követői, szeretői és elébb mozdítói; azokat szeressed, böcsüljed s abban segítsed; bizonyos levén benne, hogy úgy mehetsz elől minden dolgaidban; békességes országlásod is úgy léssen, lm istennek tiszteletit, tiszta, igaz vallásodat igyekezel inkább promoveálni⁷⁷, mint sem akadályozni. Hogy mások is példát vévén tüled, annál nagyobb szorgalmatossággal építsék az istennek anyaszentegyházát. Végy példát édes atyádról és én rólam, édes anyádról. Semminek mi nem köszönhetjük, isten irgalmassága után, ez világi jókban való előmenetelünket, hanem egyedül csak annak. hogy az istennek tiszteletit; tiszta, igaz keresztyéni vallásunkat a mi erőnk és tehetségünk szerént előmozdítani és azt oltalmazni igyekeztük.

Midőn pedig az életnek ura ennyi keserves könnyhullatásimat és szomorúságos búsulásimat meglegedvén ez árnyékvilágból kiszóllít, akár itt kin s akár ott benn Erdélyben – temetésem legyen az fejérvári templomban, minthogy szerelmes idvözült uram és az édes fiam is ott fekszenek. – Mint és hogy legyen pedig temetésem, arról már bizonyos rendelést is tettem.

Ha pedig itt kinn léssen halomásom, testemnek bevitele és ott letétele felől miképen disponál az fiam, álljon az ő jóakarójában. – Istentől vérszi jutalmát, ha őtet istenesen és jól nevelő anyjának utolsó bősületit megadja; istennek parancsolatja és fiúi engedelmissége is azt kívánván.

Mivel pedig egyedül csak istennek hatalmában vagyok az is, meddig tartson életben ez árnyékvilágban, ha valahogy addig ez testamentomomat bizonyos okra nézve valamely részében kellene változtatnom, elvennem benne, vagy hozzáadnom, avagy ezen dispositióm után is, akárkinek jószágot, örökséget és akármi névvel nevezendő ingóbingó marhát, egészséges vagy beteg koromban, akárminemű conditiókkal⁷⁸ kezem írása és pecsétének alatt való levelekkel adnék, avagy hagynék: annak is helye és ereje legyen; nem különben mint szintén ezen testamentomomnak és dispositiómnak.

Végezetre és utólszor, édes fiam, szerelmes házanépeddel együtt az nagy hatalmú szent istennek gondjaviselése alá ajánlak; sok időkre terjeszse mind magadnak, mind szerelmesídnék életét szerencsésen; legyen minden dolgaiddban te gondviselő és őriző istened; igazgassa szívedet, bírja lelkedet; minden te cselekedetiddel egyedül csak az ő szent nevének dicsőretire. Adjon keresztyéni vallásodban buzgóságot és tökéletes végig megmaradást; hogy nem csak névvel, hanem ugyan valósággal felelhess meg keresztyéni nevednek. Adjon okosságot, hogy az minemő tisztben ő fölsége helyheztetett, annak elégségesen megfelelhess; alattad valókat istennek parancsolatja szerint igazsággal és kegyes fejedelmekhez illendő szelídséggel igazgathassad. – Oltalmazzon minden belső és külső ellenséged ellen; adjon békességes birodalmat és országlást; engedje, hogy mikor te is megfutod istenesen az te pályádat, láthassalak az ő szent országában boldog örömmel. Amen.

Ezen testamentomomat töttem Sáros-Patakon, sok szomorúságim és szűbeli keserűségim miatt megbágyadt állapotomhoz képest ép elmével és tűrhető egészségben. Die 30. Mensis Octobris Anno Domini 1659.

Susanna Lorántfi m. p.

(L. S.)⁷⁹

*

A végrendelet magyar szövegét közölte Szilágyi Sándor: A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése. Budapest, 1875. 594-605 pp.

*

(SZABADI ISTVÁN)

¹ helyesen: earundam

² helyesen: electe

³ helyesen: Alia

- ⁴ helyesen: Alia
⁵ helyesen: Alia
⁶ helyesen: Alia
⁷ Az A.II.123. jelzetű XVIII. századi másolat szerint Újváriensi; az A.II.124. jelzetű, szintén XVIII. századi kópia szerint Ungváriensi. A magyar változatban Érsekújvár olvasható.
⁸ Innen az A.II.124. jelzetű kivonatos másolat alapján a hiányos szöveget kiegészítettük a * jelig.
⁹ rendelkezéseket
¹⁰ közvetlen örökössé
¹¹ semmisé teszem
¹² akár ingóságok, s akár ingatlanok
¹³ kihalásuk
¹⁴ adománylevelekben
¹⁵ szabad rendelkezésem
¹⁶ hadiszereken
¹⁷ kincstára
¹⁸ meghatározott összeget
¹⁹ lelkiismeretű
²⁰ református
²¹ igyekvő intézőt
²² utasítással
²³ kipróbált
²⁴ jövedelmét
²⁵ célra
²⁶ használja fel
²⁷ bevételezett
²⁸ táblabíró
²⁹ el ne tékozzolják
³⁰ semmivé ne legyen
³¹ fordítottassék
³² meghatározva
³³ megsérteni
³⁴ utódain jogtalanságot elkövetni
³⁵ kizárva bármiféle törvényes orvoslatból és igazságtételből azonnal és ténylegesen elfoglalhassák
³⁶ elégíti ki
³⁷ átkerültek
³⁸ kiadott bizonylat
³⁹ örökösök
⁴⁰ tőkében
⁴¹ engedélyével
⁴² kiterjesztettetik
⁴³ félretéve
⁴⁴ kapják meg
⁴⁵ félretenni
⁴⁶ rendelt összeg
⁴⁷ kizárólag
⁴⁸ leszármazottainak
⁴⁹ azok kihalása után pedig
⁵⁰ helyükbe lépven
⁵¹ ugyanazon egyház püspökének és espereseinek rendelkezésére

52 egyenlő mértékben
53 időközben
54 akik még élnek egyaránt
55 fenntartásukra
56 intézői
57 világi
58 a javak átvételétől fogva egymást háromévenként követő alkalmakkor számot vetve
59 épségben
60 bármiféle törvényes orvoslatot és kibúvót kizárva sőt igazságszolgáltatásnak ellen
nem állva
61 veteményes kertje
62 fenntartására
63 felügyeljenek
64 maradvány
65 tanítók
66 orvoslatoakat és vizsgálatokat visszatartó időket nem tekintve
67 fordíthassák
68 püspökök
69 megfelelően szétosztva
70 haszonért
71 tett rendelkezésnek hatálya
72 szerződés
73 kamatjával
74 adományokat
75 állomásoztatandó
76 visszamaradni
77 előmozdítani
78 feltételekkel
79 Locus sigilli: a pecsét helye.

*Rákóczi László meghatalmazza étekfogóját, hogy a Barkóczy Ferenc árvaí rozsályi jószágának summáját felvegye.
Nagysáros, 1660. május 22.*

*

Mi Gróff Felsőwadászi Rákóczý László etc. Walljuk ez Levelünkben. Hogy bocsátottuk ez Jámbor Etek fogo szolgankat Huszar Miklost Nemzetes Vitezleö Apagy Miklos Uramhoz, tellyes hatalmat és Plenipotentiát¹ advan onékj, hogy eö kegtöl, az Rosaly Jószággh Summájában, az menný pénzt néhai Nemzetes Barkóczý Ferencz Uram Arvaý reszeröl készitet, fel vehesse s kezünkhöz hozhassa; Es valamenny forintokat fel feöldi summara fel vészen, azokrol Apagy Miklos Ur'k a megh irt Arvak részére quietantiat adhasson; De ugý, hogy az pénznek fel vétele hiteles személyek elöt légyen, s azokis subscriballyák az quietantiat;² Melynek ez levelünk tellyes ereöt és hitelt engedven, adtuk nagýob bizonsághul ez pecsetes levelünket, kezünk írása alat. In Curia nrã Nagý Sarossina, die 22. Maij Aõ 1660.³

G Rakoczy Laszlo mpa

*

*Eredeti. Rákóczi László papírfelzetes 3x4 cm. átmérőjű pecsétje.
Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 51. no. 1480.*

*

(DIENES DÉNES)

¹ teljeskörű meghatalmazást

² írják alá a nyugtát

³ Nagysárosi udvarházunkban, 1660. május 22. napján.

Báthory Zsófia a tolcsvai nemeseket és jobbágyokat mentesíti egy bizonyos borváltság megfizetése alól.

Sárospatak, 1660. november 8.

*

Mÿ Bathorÿ Sophia a' meltóságos Feiedelem Nehaÿ Rakoci Györgi Uram Erdély Ország Feiedelmenek Magyar Ország részeinek Urának, és Székelyek Ispánnának; etc. Eözvegie.

Adgiuk emlekezetül mindeneknek a' kiknek illik, ez levelünknek rendiben; Mivel midön a' io Isten az ő bölc rendeléséből, minketis több javaink közeött; Ez Sáros Patak Joszághunk directiojára¹ s igazgatására ide hozván: Azonban Zemplén Vármegieiben Nagi Tolcsva navü Falunknak mind Nemes és paraszti köz rend lakossi, alázatos köniörgések által találának meg benünket adván értésünkre mellettek törekedő hiveink által is; hogi ennek előtte bizonyos idővel, a' míg az Falunk határában lévő szeőlő hegiekről be szolgáltatott közönséges igaz bor Dézma mellé hoztanak volt reiajok per talem qualem ad usum,² Valami Ghyra bornakis meghvételét; Melly láttatott eddighis a' haza törvenie szerint valo kilenczedes és Tizedes Dézmaktól külömbözni; Kóniöröghvén azon, hogi a' felül említett Ghyra bornak terhes fizetese es megh adasatol úket immunissá³ tennök: Consideratioban⁴ vévén azert kívánságokat, Mellettek intercedalo⁵ böczülletes hiveink törekedésekre s- mind pedig alázatos köniörgesekre kegyelmesen tekintettünk, s- ez iránt valo kívánságoknak annuáltunk;⁶ Es ennek utanna a' meg irt Ghyra bornak meg fizetéséül meg említett mind ket rendbeli Nemes es paraszthi köz rendeket immunissa töttük; Ugi hogi ennek utanna Tizteinktől azzal Ne terheltesenek meg elegendven az igaz Kilencsedes es Tizedes Dezmáknak meg adásával. Melly kegyelmes annuentionkat, felül meg irt Nagi Tolcsvai Nemes es paraszti Közrendekhez igj ertvén; Praefectusunknak⁷ Sáros Pataki Joszágunk Udvar biráianak, Tiztviselő szolgálknak, Dézmasinknak Mostaniaknak es iövendőknek, parancsolliuk abban úket meg tarvan, másokkal is penig meg tartassák. Harum nostrarum Vigore et testimonio literarum Mediante. Datum in Arce nostra Saros Patachiensi Die Octavâ Novembris; Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagisimo.⁸

Sofia Bathori mp

*

Eredeti.

Alul középen 30x37 mm átmérőjű papírfelzetes pecsét Erdély és a Báthory család egyesített címerével: Hercegi korona alatt dobor pajzson fent nap és növekvő hold, jobboldalon kiterjesztett szárnyú, egyfejű sas, baloldalon hét bástya. Középen szív pajzson három sárkányfog.

*Felirata töredékesen olvasható: SOPHIA BATHORI [V G R P] T P R H D ET S Co. = Sophia Bathori [Vidua Georgii Rakoczi Principis] Transilvaniae Partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitiss.*⁹

Jelzet: K. Cs. II. 8/21.

*

(DIENES DÉNES)

¹ irányítására

² valamiféle szokásból

³ mentessé

⁴ tekintetben

⁵ közbenjáró

⁶ engedtünk

⁷ jószágigazgató

⁸ Ezen iratunk érvényével és bizonyosságával. Kelt sárospataki várunkban, november 8. napján, az Úr 1660. évében.

⁹ Báthory Zsófia, Rákóczi György Erdély fejedelmének, Magyarország Részei urának, székelyek ispánjának özvegye.

*Báthory Zsófia és I. Rákóczi Ferenc Gedony Györgynek és feleségének Jób Katanának Sárospatakon házat és szőlőt adományoz, s azokat minden adó és szolgáltatástól mentesíti.
Zboró, 1661. június 27.*

Mi Bathorj Sophia az Meltosagos Fejedelem Nehai Rakoczi György Uram Erdely Ország Fejedelmének Magyar Ország' reszeinek Uranak, és Szekellyek Ispannyanak Eözvegye'. Es Rakoczy Ferencz: Adgyuk emlekezetire mindeneknek az kiknek illik ez Levelünknek rendiben. Mivel hogy Zemplim Vármegyében Saaros Pataki Varasunkban lakozo Vitezlő Gedony György Hívünknek az my dolgainkban valo jambor és Hüseges szolgálattat, kivaltkepen Krakkoban egy nehany izben valo jarasat; hogy ez utannis szolgálatunkban hasznosan forgolodhassek, Kegyelmes tekintetben Vettük, és az felül meg irt Vármegyében, s' Varasunkban levő egy Házat, Kinek egy felöl Bihary Eötös István, mas felöl Turi Szücs Janos Hazaj Szomszedgyok; Ismet ugyan az felül meg emlitet Sááros Pataki Városunk határában levő egy Hegymegi Szölejevel, mellynek Napkeletrül Szekér út Napnyugatrul István Deak; az allyan Hegedüs Gergely Eszakrul Kolosvari Gaspar, és Bertoti Christoph Szelej Szomszedcsagok; Az Házat minden felle közönseges Terhtül, adozastul, szerjarastul, es paraszti szolgálattul, az Szeleietis pedig, minden Eötöd, Kilenczed, Tized Dezma adasoktul, és egy szoval mindennemü közönseges Terhektül eximaltuk, liberaltuk, és immunissa-is tettük,¹ maganak meg irt Gedon Györgj Hívünknek, Felesegenek Job Katanak, és mind ket agon levő maradekinak, usque ad Beneplacitum nostrum.² Melly kegyelmes Annuentiankat³ meg irt hívünkhoz így ertven Praefectusunknak Sáros Pataki Udvar Birainknak, Gondviselő Szolgainknak, Ispaninknak, Pallerinknak Biraknak, Polgaroknak, Dezmasoknak, Szölöhegy kerülöknek, mostaniaknak és jövendőben lejendöknek, kegyelmesen es serio⁴ parancsollyuk, meg irt Hívünket Gedony Györgyöt, Feleseget Job Katat, és mind ket agon levő Maradekit abban usque ad beneplacitum Nostrum meg tarcsak, és masokkal is meg tartassak. Harum nostrarum Vigore et Testimonio literarum mediante. Datum in Curia Nostra Zboroviensj Die vigesima Septima Mensis Junij, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo Primo.⁵

Sophia Batori mpa Rakoczy mpa

*Az adománylevél egykorú, nem hitelesített másolata.
Jelzet: K. cs. II. 1/145.*

(DIENES DÉNES)

¹ kiváltságoltuk, felszabadítottuk és mentessé tettük

² jótetszésünkig; amíg nekünk tetszik

³ ígéretünket

⁴ szigorúan

⁵ Ezen iratunknak érvényével és bizonyosságával. Kelt zborói udvarházunkban, az Úr 1661. évében, június hónap 27. napján.

Báthory Zsófia megparancsolja Tolcsvai Nagy Jánosnak, szőlői felügyelőjének, hogy Makovicába Sárospatakról küldjön ötven hordó óbort, amit a földesúri kocsmákban fognak kimérni.

Nagysáros, 1661. november 15.

*

Sophia Bathori Celsissimi condam [*sic!*] Domini Georgij Rakoci Principis Transylvaniae partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitatis Relicta.

Egregie nobis grate; Salutem cum favore.¹

Makoviczai Udvarbirank Szalai Páál Szekereket küld Patakra mi parancsolatunkból eötvén hordo oo borokert; [...] parancsoliuk [...] hogy Patakra be menven az o boroknak kivaltkeppen az penzen vett borok [*közül*] valaszon azon felvitelre eotven hordo o borokat es adassa felis az Szekerekre; melyek Makoviczai joszagban Korcsomakra fognak kiosztatni. Az Boroknak javat meg kell tartani. Secus non facturus. Datum in Castro nostro Sarosiensi 15. Novembris 1661.²

Sofia Batori mp

Kívül: Egregio Joanni Nagy Vinearum Nostrarum Inspectori etc. Nobis grato.³

*

Eredeti.

Kívül fekete viaszba nyomott zárópecsét nyoma.

Jelzet: A.II.127.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Báthory Zsófia néhai nagyméltóságú Rákóczi György úrnak, Erdély fejedelmének, Magyarország Részei urának és székelyek Ispánjának özvegye. Vitézlő hívünk, köszöntésünket kegyelmességünkkel.

² Másként ne cselekedj. Kelt Sárosi kastélyunkban 1661. november. 15-én.

³ Vitézlő Nagy Jánosnak, szőlőink felügyelőjének stb., hívünknek.

Báthori Zsófia, II. Rákóczi György özvegyének meghívó levele, fia I. Rákóczi Ferenc lakodalmi ünnepségére.

1665 vagy 1666.

*

Invitatoriae ad Nuptias.

Excellentissime Domine Comes etc.¹
Istennek ez iránt való rendelkezéséhez s a' közönséghes Római Annya Szent Egyháznak szokott folyásához, mind két részről való akarattok meg egyezvén, alkalmaztatta életének folyását az én Elseő szülöttem Szerelmes Fiam Rákóczi Ferencz, Erdélynek választot Fejedelme, Magyar Orszagh Réseinek Ura, és Székelyek Ispánja etc. kívánván azzal is, hogy Nagy emlékezető édes eleinek egyetlen egy maradékja s Ága lévén, következő hoszszú üdökre jó emlékezeteket s Nemzeteket Isten áldásából az Hazassagbeli kötelesség által terjeszsze. Kire nézve Annyai javallásomból jedzette ell magának az Méltosságos és Nagysaghos Groff Zrinyi Péter Horvath országi Bán Uram Szerelmes hajadon Leányát Groff Zrinyi Ilona Aszont. Melly lakodalmi Solenitasnak² ez jövendő Martiusnak elseő napját Zboroi Kastelyomban Makovicza Vára alatt rendeltem megh lenni, megh irt Bán Uram és több jó akaró Attýamfiai te czésekből. Minekokaért hogy annál böcsületesebben legyen, Kegyelmedet édes Battyám Uram nagy böcsülettel kérem, az megh irt napon és helyen, mind az édes Angyom Aszszonyal eő Kegyelmével együt, idejen jelen lenni ne neheztellye. Kegyelmetektől kedvessen vészem, és megh szolgálom jelenlétét Kegyelmeteknek, és jó valaszszat böcsülettel várván, kívánom Isten hozza és éltesse Kegyelmeteket sok Esztendőig jó egésségben. Datum etc.

*

XVIII. századi egyszerű másolat. A másoló megjegyzése szerint az irat forrása ifjabb Gosnovicer Mátyás munkája: Libellus Expeditionum Missilium Studio et Opera Matthiae Gosnoviceri Junioris Leuchovienis collectarum. Ebben a gyűjteményben ez az irat dátum nélkül, egy 1665. április 17-én, és egy 1666. június 8-án kelt levél között található. Mivel Gosnovicer Wesselényi Ferenc titkárságán dolgozott, a meghívó a nádort illette.
Jelzete: Kt. 49/6.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Lakodalmi meghívólevél. Nagyméltóságú gróf úr stb.

² ünnepnek

Lipót császár és király levele Báthory Zsófiához és az erdélyi rendekhez a sárospataki lelkészi jövedelmek felől támadt vitás kérdésben.

Bécs, 1666. február 14. és 18.

Litterae Leopoldi Romani Imperatoris ad Helenam,¹ Georgii Ragotzii II.
Principis Transylvaniae viduam de negotio Patak. Agentes. 1666.

Illustrissima Principissa, Amica nobis honoranda!
Acceptis sinceritatis vestrae Literis, d.29. mensis Novembris Anni proxime praeteriti ad nos datis, ea quae nobis in iis circa negotium illud Patakiense denuo perscribenda habuit, benigne intelleximus. Cum itaque illud negotium (quemadmodum ex demissa etiam adversae partis informatione, et ipsius quoque comitis Palatini desuper facta expositione manifestum evaderet) nec dum finem suum sortiri potuerit, ad evitandas ulteriores, quae inde oriri possent difficultates, omnino expediens fore indicavimus, quo tam eadem pars adversa proventus illos, quos in specie ac etiam per transumptum vere Parochiales agnosceret, a personalibus separando Maiestati nostrae liquidatos et consignatos una cum documentis, aliisque instrumentis, superinde habitis transmittat, quam sinceritati vestrae, in quantum eiusmodi Parochiales personalibus etiam mixtos esse adverteret, liquidando, et sequestrando, oblata cum restitutione, denominet. Quo circa sinceritatem vestram etiam num benigne requirendam, et simul hortandam duximus esse, clementer cupientes, ut se se benignae huic resolutioni, et accomodationi nostrae haud gravatim accomodare velit, quo et nos demum productis, et liquidatis coram a vobis praemissis, id, quod communi iustitiae et aequitati consentaneum esse videbitur, facere, ac determinare valeamus. De reliquo autem sinceritatem vestram bona frui valetudine exoptamus.
Viennae, die 14ta Mensis Februarii. Anno 1666.

Leopoldus

Litterae Leopoldi Romani Imperatoris ad ordines Transylvaniae, negotium Patakiense attinentes, 1666.

Egregii fideles nobis dilecti!
Acceptis literis vestris, per fidelem nostrum Egregium Andream Radits, Maiestati nostrae transmissis ea, quae tam iis, quam etiam alio quodam scripto, nomine Principalium vestrorum, illius Patakiensis negotii ratione confecta, medio eiusdem Radits, nobis exhibita, declarataque esse voluistis, clementer intelleximus. Cum itaque idem negotium, nec dum finem suum sortiri potuerit, consultum omnino, et expediens fore indicavimus, ut ab utrinque necessaria superinde requisita, seu harum instrumenta penes illud ipsum negotium nobis, ut exacte revideri, liquidarique valeant, transmittantur. Proinde vobis, ac per vos praedictis Principalibus, id ipsum intimare benigne volumus, quatenus eiusmodi requisita necessaria,

liquidationesque insignatum nobisne transmittere praetermittatis, quo et nos visis, et ruminatis iisdem facere possumus, quod communi iustitiae, et aequitati consentaneum esse iudicaverimus. Gratia nostra Caesarea, et Regia vobis in reliquo propensi manentes.

Datum in Civitate nostra

Viennae 18. Februarii Anno 1666.

Leopoldus

*

Egyszerű másolat.

Jelzet: A.II.135.

*

Lipót római császár levele Ilonához, II. Rákóczi György erdélyi fejedelem özvegyéhez a pataki ügyről. 1666.

Legkiválóbb fejedelemasszony, tiszteletreméltó barátnénk!

Megkapván méltóságod múlt év november 29-én kelt, hozzánk intézett levelét, megindító tájékoztatást kaptunk a benne számunkra leírt pataki ügyekről. Mivel az az ügy (jóllehet a másik oldalról kapott információ szerint és a nádorispán korábban tett beszámolója alapján is nyilvánvalóvá vált) még most sem zárult le végérvényesen, a továbbiak nehézségeket elkerülendő, amelyek ezután szoktak támadni, hogy a jövőre nézve is mindenre tekintetben rendet teremtsünk, elrendeljük, hogy mind azokat az összeírt és számfajtott jövedelmeket, amelyeket egyházi jövedelmeknek ismer el, a személyes jövedelmektől elkülönítve, átszámolva és összeírva és visszaállítva jelölje meg, amennyiben méltóságodnak úgy tűnik, hogy az egyházi jövedelmek a személyes jövedelmekkel össze lettek keverve. Mely ügyben méltóságodat kegyesen beidéztetni és egyszersmind biztatni akarjuk, kegyesen azt kívánva, hogy magát eme rendeletünknek és hozzáillesztésünknek örömet eleget akar tenni, amellyel mi is, hogy végre megtéve és a szemtől szembe megígért számvevést elvégezve azt, ami a közös igazságnak és a jogosságnak megfelelni látszik, meg akarjuk tenni és elhatározni. A többiről pedig reméljük, hogy méltóságod jó egészséget élvez.

Bécs 1666. február 14.

Lipót

*

Lipót római császár levele az erdélyi rendekhez, a pataki ügygel kapcsolatban.

Kedvelt kiváló híveink!

Megkapván Radics András kiváló hívünk által felségünkhöz eljuttatott maguk és más előkelőségek által írott, és a pataki ügyeket illető dolgokat ugyanezen Radics révén előadó és abban határozatot kérő levelüket, azt kegyesen fogadtuk. Mivel pedig ugyanezen ügy még most sem zárult le végérvényesen, jól megfontolván mindenre tekintettel a további nehézségeket elkerülendő elrendeljük, hogy mindenféle szükséges kereseteket, vagy ezek irományait adják át, hogy az ügyet teljes pontossággal megvizsgál-

hassuk és áttekinthessük. Így aztán kegyesen tudára adjuk maguknak és a fent említett előkelőségeknek, amennyire a szükséges vizsgálatokat és áttekintéseket gondoskodjatok nekünk általadni, hogy mi is megnézzük és jól átgondoljuk, hogy a közös igazságnak és a jogosságnak megfelelően döntünk. A többit illetően császári és királyi hálánkban megmaradtok.
Bécs 1666. február 18.

Lipót

*

(SZABADI ISTVÁN)

¹ Valószínűleg a másoló tollhibája. Az irat Báthory Zsófiát illette.

Báthory Zsófia idősebb Tolcsvai Nagy Jánost, szőlőinek felügyelőjét udvarába hivatja, bor vásárlásával akarja megbízni, mivel jó áron lehet venni. Borsi, 1666. augusztus 16.

Sophia Báthory, Celsissimi quondam Domini Georgii Rakoczy, Transylvaniae Principis, Partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitis etc. Relicta.

Egregie Nobis grate, Salutem cum favore.¹

Kegyelmissen parancsollyuk kegyelmednek ez Levelünket véven jütest jüjön Udvarunkban késedelem nélkül. Eisdem sic facturus in reliquo benigne propensione manemus. Datum in Castello Nostro Borsiensi Die 16. Augusti, 1666.²

Sofia Batori mp

P[ost] S[criptum]:³ Borokat akarunk vétetni, s- arrol beszélteni kegyelmeddel, mivel most ighen jutalmassonnis megh vehetni. Nem drágha, hanem olcso szerü borokat akarunk vétetni Korcsomára s- praebendára⁴ valókat, mint egy Tizen három, Tizen kétt s Tizen egy forintossokat, s- olcsobbakatis, mind az által azok allyasok se' legyenek, kirül kegyelmed ott ehol ezvannis minek előtte hozzánk jü, jóbbannis értekezzék, s- tudhassa nekunk meg mondani.

Kívül:

Egregio Joanni Nagy Seniori de Nagy Tholcsva, Vinearum nostrarum Inspectori etc. Nobis grato.⁵

Eredeti.

Kívül fekete viaszba nyomott egykori zárópecsét nyoma.

Jelzet: A. II. 136.

(DIENES DÉNES)

¹ Báthory Zsófia néhai nagyméltóságú Rákóczi György úrnak, Erdély fejedelmének Magyarország Részei urának és székelyek ispánjának stb. özvegye. Vitézlő hívünk, köszöntésünket kegyelmességünkkel.

² Így cselekedvén, egyéb hajlandóságunkban kegyesen maradunk. Kelt Borsi kastélyunkban 1666. augusztus 16. napján.

³ utóirat

⁴ illetményre

⁵ Vitézlő idősebb Nagytolcsvai Nagy Jánosnak, szőlőink felügyelőjének stb., hívünknek.

Báthory Zsófia értesíti Tolcsvai Nagy Jánost, szőlőinek felügyelőjét, hogy levelét megkapta, kifogásolja az alku elmaradását.

Borsi, 1667. március 17.

Sophia Bathory Celsissimi quondam Domini Georgii Rakoci Transylvaniae Principis, Partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitis etc. Relicta:

Egregie Nobis grate, Salutem cum favore.¹

Thoronyáról mostan nekünk irt Levelet vettük; irását értyük; azon dologbol Mi ugy akartuk vólna, hogy Kegyelmed penzül alkutt vólna. Kit ha ugy veghez nem vihet, igj tehát, csak hadgya abban. Eisdem in reliquo benigne propensione manemus. Datum in Castro Nostro Borsiensi Die 17. Martii 1667.²

Sofia Batori mp

A lap alján:

Tholcsvai János Úrnak.

Kívül:

Egregio Joanni Nagy Seniori de Tholcsva, Vinearum nostrarum Inspectori etc. Nobis grato.³

Eredeti.

Fekete viaszba nyomott egykori zárópecsét nyoma.

Az irat másolata megtalálható A. II. 138. jelzet alatt. Ebben tévedésből Toronya helyett Tolcsva olvasható.

Jelzet: A. II. 137.

(DIENES DÉNES)

¹ Báthory Zsófia néhai nagyméltóságú Rákóczi György úrnak, Erdély fejedelmének, Magyarország Részei urának és székelyek ispánjának özvegye. Vitézlő hívünk, köszöntésünket kegyelmességünkkel.

² Egyéb hajlandóságban kegyesen maradunk. Kelt Borsi kastélyunkban 1667. március 17. napján.

³ Vitézlő idősebb Tolcsvai Nagy Jánosnak, szőlőink felügyelőjének stb., hívünknek.

Báthory Zsófia nyugtát ad Tolcsvai Nagy Jánosnak arról, hogy a borvásárlás céljára felvett pénzzel pontosan elszámolt.

Borsi, 1667. március 23.

Nos Sophia Báthory Celsissimi quondam Domini Georgii Rakoci Transylvaniae Principis, Partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitibus etc. Vidua.

Damus promemoria per praesentes.¹ Hogy Vitézleő Tholcsvaj Eöregbik Nagy János Uramnak kezehez in Anni 1664, 1665. et 1666. diversis Vicibus² adatván Mi kesz penzt Tizen három Ezer, Kilencz Száz huszon eöt forint, es hetven negy penzt id est³ 13925 .//. 74. Borok vételére; az mellyet eö Kegyelme a' szerent effectuáltis és mind azon Borokat administraltis⁴ az hová parancsoltuk; a' melyről számotis adott fogyatkozás nélkül plenarie.⁵ Kirröl eö Kegyelmet Quietallyuk praesenti Testimonio.⁶ Actum et Datum in Castro Nostro Borsiensis die vigesima tertia Mensis Martii, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo Septimo.⁷

Sofia Batori mp

Kívül:

Az én kegyelmes Aszonyom az Meltóságos Bathorj Sophia Feiedelem Aszony ó Nagysaga Quietantiaja tizenharom ezer kilentz Száz es huszon öt forintrol, de assumpto Fl. 13925 / 74. den. etc. Annum videndum est [?] introscriptum.⁸

Eredeti.

Alul közepen 28x35 mm átmérőjű átnyomott pecsét Erdély és a Báthory család egyesített címerével. Felirata az irat romlása miatt töredékesen olvasható: SO[PHIA B]ATHORI [C Q D] GEORGII RAKOCI [T P P] R H D & S C R VIDUA = Sophia Bathori Celsissimi quondam Domini Georgii Rakoci Transylvaniae Principis Partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitibus Relicta Vidua.⁹

Jelzet: A. II. 139.

(DIENES DÉNES)

¹ Mi Báthory Zsófia néhai felséges Rákóczi György úrnak, Erdély fejedelmének, Magyarország Részei urának és székelyek ispánjának özvegye. Adjuk emlékezetre jelen iratunk által.

² Különféle alkalmakkor.

³ azaz

⁴ meg is tett... el is juttatott

⁵ teljes egészében

⁶ jelen bizonyítványunk által nyugtával igazoljuk

⁷ Kiadatott és kelt Borsi kastélyunkban, az Úrnak 1667. esztendejében március hónapnak 23. napján.

⁸ A dátumot lásd belül írva.

⁹ Báthory Zsófia, néhai felséges Rákóczi György úrnak, Erdély fejedelmének, Magyarország Részei urának és székelyek ispánjának hátrahagyott özvegye.

*Báthory Zsófia megparancsolja Tolcsvai Nagy Jánosnak, szőlői felügyelőjének, hogy a munkácsi uradalom kocsmái számára vásároljon tizenöt hordó jó és olcsó bort.
Keltezetlen, 1667 táján.*

Sophia Báthory Celsissimi quondam Domini Georgii Rakoci Transylvaniae Principis, Partium Regni Hungariae Domini, et Siculorum Comitis etc. Relicta.

Egregie Nobis grate, Salutem cum favore.¹

Kegyesen és Kegyelmissen parancsolljuk ez Levelünk meg adatván, keressen s- tegye szeret vagy Tizen Eöt hordo jó bornak; Munkacsi Korcsomainkra mind az által mennel jutalmassabban, holott egyeb arantis most a' Bort olcson vehetni, s- annyival inkább már Isten az Uy bortis ell hozván; a' melynek az arrarol Kegyelmed tudositson, es meg aldattjuk. Secus non facturus. Datum in Castro Nostro.²

Sofia Batori mp

A lap alján:

Tholcsvai Nagy Janos.

Kívül:

Egregio Joanni Nagy de Tolcsva Vinearum Nostrarum Inspectori etc. Nobis grato.³

Eredeti.

Kívül fekete viaszba nyomott egykori zárópecsét nyoma.

Jelzet: A. II. 140.

(DIENES DÉNES)

¹ Báthory Zsófia néhai nagyméltóságú Rákóczi György úrnak, Erdély fejedelmének, Magyarország Részei urának és székelyek Ispánjának özvegye. Vitézlő hívünk, köszöntésünket kegyelmisséggel.

² Másként ne cselekedj. Kelt kastélyunkban.

³ Vitézlő Tolcsvai Nagy Jánosnak, szőlőink felügyelőjének stb., hívünknek.

I. Rákóczi Ferenc tudatja Gömör vármegye nemesével, hogy a hozzá érkezett követükkel megküldi válaszát.

Sárospatak, 1668. január 30.

*

Illustrissimi, Reverendissimi, Admodum Reverendi, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, et Nobiles Domini, Nobis Observandissimi.¹

Kegyelmetek közönséges Gyűlelesekől Pelsúczról 24 Praesentis Januarij emanált Credentialis Levele² mellett hozzánk expedialt³ bőcsülletes Attyafia Nemzetes Szakmari Janos Uram fiaval valo követségét meg' monda Kegyelmeteknek. Melyre ugyan eő Kegyelme által myis fiaval resolválvan⁴ el hiszük referalni el nem mulattya Resolutionkat⁵ Kegyelmeteknek. In reliquo⁶ Isten fejenkent éltesse jo egesseghben sokaig Kegyelmeteket szerencsesen kevannyuk. Datum in Arce Nostra Saaros Patak 30. Januarij 1668.⁷

Earundem Dominationum Vestrarum

Servitor paratissimus
Franciscus Rakoczy mp.⁸

Kívül:

Illustrissimis, Reverendissimis, Admodum Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Dominis Supremis et Vice Comitibus, Judicibus Nobilium Jurassoribus, toti denique Universitati Minorum Magnatum et Nobilium Comitatus Geómeriensis. Dominis Nobis Observandissimis.⁹

*

Eredeti.

33x40 mm átmérőjű Papírfelzetes fejedelmi zárópecsét Erdély és a Rákóczi-család egyesített címerével. Felirata I. Rákóczi Ferenc fejedelmi címét adja.¹⁰

Jelzete: Kt. 931.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Méltóságos, tisztelendő, főtisztelendő, tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes, igen tisztelt uraim.

² folyó év január 24-én kiadott követmegbízó levele

³ küldött

⁴ válaszolva

⁵ átadni (jelenteni) el nem mulasztja válaszunkat

⁶ végül, végtére, egyébként

⁷ Kelt Sárospatak várunkban, 1668. január 30-án.

⁸ Uraságtoknak legkészebb szolgája Rákóczi Ferenc saját kezével.

- ⁹ Méltóságos, tisztelendő, főtisztelendő, tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes uraknak, fő és alispánoknak, esküdt szolgabíráknak, végtére Gömör vármegye nagyságos és nemes urai teljes közösségének. Igen tisztelt uraimnak.
- ¹⁰ Franciscus Rakoci Dei gratia electus Transylvaniae Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes, Perpetuus de Sááros ejusdemque Comitatus Supremus, et Perpetuus Comes = Rákóczi Ferenc Isten kegyelméből Erdély választott fejedelme, a Magyar Királyság Részzeinek ura, és a székelyek ispánja, Sáros vármegyének örökös főispánja.

Kazinci Péter kéri I. Rákóczi Ferencet, hogy a birtokaira adott kiváltságot növelje meg az időközben szerzett javait figyelembe véve. I. Rákóczi György négyszáz forinttal növeli a korábban megadott kiváltságot. Sárospatak, 1668. április 17.

*

Nagyságodnak, mint Kegyelmes Urának könyörög alázatosan Nagyságod méltatlan, alázatos szolgája Kazinci Péter. Dalmadi Uram által Kegyelmes parancsolatját Nagyságodnak alázatosan megértettem, kinek is alázatosan engedelmeskedni kész vagyok. Mindazonáltal Kegyelmes Úr mivel Gáspár Pál és mások contentátiójához képest majd tovább is az aránt nem méltatlan várhattam az Nagyságod Kegyelmességét, mind ezen s mind igaz alázatos szolgálatomra nézve, hogy Nagyságod Kegyelmességében nagyobb mértékben részesülhettem volna, szintén a mostani hetekben alázatos supplicationomat commendalta¹ volt Pater Kis Urnak ő Kegyelmének. Könyörgök mint Kegyelmes Uramnak tovább való Kegyelmességével is méltóztassék Nagyságod suppleálni² azon örökségemet ebben, hogy a' minémű exemptiot³ ennek rész szerént való áraban méltóztatott Nagyságod itt való házamra és szőlőimre conferalni,⁴ azont inseráltatva medio temporum⁵ szerzött kicsiny javaim is, méltóztassék annyi summával az mennyire Nagyságod Kegyelmessége hozzám alázatos szolgájához accomodálhatna augeálni.⁶ Nagyságod Kegyelmességét azon kívül is Nagyságodhoz való alázatos devotiom⁷ szerént mint eddig ez után is kész leszek alázatosan mint kegyelmes Uramnak megszolgálnom. V. K. V. N.

Az iratra rávezetve: Hogy ő kegyelme ezután is hozzánk devotioval legyen négy száz forintokkal augeáljuk belől megírt javaira conferált exemptióját. Patak, die 17. Aprilis 1668.

F Rakoczy mp.

*

*Egyszerű, XVIII. századi másolat.
Jelzet: A. II. 141.*

*

(DIENES DÉNES)

¹ könyörgésemet ajánlotta

² teljessé tenni

³ kiváltságot

⁴ megadni, biztosítani

⁵ hozzácsatolva időközben

⁶ illene, növelni

⁷ ragaszkodásom, hűséges voltom

Thuri Kalmár István kéri I. Rákóczi Ferencet, hogy ingatlanait ezer forintért vegye zálogba.

Sárospatak, 1669. március 6.

Méltóságos Fejedelem, Kegyelmes Uram.

Mégis alázatossan folyamodom Nagyságod Fejedelmi kegyelmességéhez. Ugy vagyom, Nemzetes Praefectus Uram eo Kegeleme az Nagyságod kegyelmes válaszát nagy praetensioimért való contentatióban, executioban venni igyekezet, és Perocseni Nagy István Uram házát elis böcsültette volt, hogy azt adná rész szerint való contentatióban eő kegyelme. Azon háznak nyolczad fél száz forintban lött böcsi soknak íteltetvén, más egy sorvat és rongyos házát böcsültette megh eő kegyelme, melynek böcsi ment két száz Magyar forintokra, Fundussán kívül.

Reminkedem alázatossan Nagyságodnak, mint kegyelmes Uramnak, méltóztassék Fejedelmi kegyelmességét fejemen tapasztalhatóképpen tette¹ tétetni, [...] megh böcsültetett sorvat és rongyos házat, az mellé egy darab jó szőlőt conferálni,² azokkal együtt Megyeri szőlőmet, Kis Patakon lévő majoromat, birodalmamban lévő szántó földeimmal együtt, Piarczon[sic!] lévő patikámatis, magamnak és feleségemnek irredemtibiliter,³ Haeresimnek penigh redemtibiliter,⁴ ezer Magyar forintokban inscribálni.⁵ Successorimnak penigh avagy utriusque sexus legitimus haeredibus nostris⁶ le tétetvén az ezer forint summa pénz, mindezeketül egy hordó arendás taxa bor esztendőnkint praevenialna⁷ Nagyságodnak. Ha tovább ezeken kívül ilyen sok és nagy summákra fel menő vérségi jussomért Nagyságod Fejedelmi kegyelmességét velem érezteti, az Úr Isten Nagyságodat jövődő maradékibanis megh áldgya. Énis maradékimmal együtt az Nagyságod kegyelmességét örök emlékezetben tévén, háladatossan megh szolgálni el nem mulatom. Várván alázatossan az Nagyságod Fejedelmi kegyelmességét.

Kegyelmes Uram, Fejedelmi Nagyságodnak alázatos szegény szolgálja

Thuri Kalmár István mk

Az iratra I. Rákóczi Ferenc rávezette: Mivel ezen Supplicans praetensioia⁸ Groff Erdődi Ádámné Hugom Aszontis concernalia,⁹ talalia meg elébben eő kegyelmét, ha onnat contentatioia¹⁰ lészen, az után találion meg minket.

Spatak 6 martii 1669.

Rakocz y mpa

Eredeti.

Jelzet: A. II. 144.

- ¹ hathatóssá
- ² adományozni
- ³ visszaválthatatlanul
- ⁴ örököseimnek pedig visszaváltható módon
- ⁵ zálogba venni
- ⁶ utódaimnak, vagyis fiú és leány törvényes örököseimnek
- ⁷ ráadásként járna
- ⁸ kérelmező kérvénye
- ⁹ érinti
- ¹⁰ kielégítése, kedvező válasza

I. Rákóczi Ferenc és a Tiszán inneni protestáns nemesi patrónusok egyezségét kötnek Zrínyi Péter közbenjárására, mely szerint Rákóczi visszaadja birtokain a protestáns egyházak elvett javadalmaikat.
Sárospatak, 1669. április 26.

Compositio Patakiensis, inter Illustrissimum Principem Franciscum Rakoczy etc. ab una et nonnullis ex statu evangelico partibus ab altera ratione Proventuum Parochialium.¹

My Rakoczy Ferencz Erdély Országának választot Fejedelme, Magyar Orszagh részeinek Ura, és szekelyek Ispannya etc. recognoscallyuk tenore praesentium,² hogy az minémü Controversia és differentia³ ez előtt kilencz esztendőekkel circiter⁴ ezen földi joszaghinkban Praetendalt Parochiális proventusoknak detentioja⁵ véghet egy részről mý közöttünk, más részről az Evangelicus Uraim Ministeri⁶ között vigore Art[iculus]. 14 Anni 1647 (:melynek és azon fundaltatot Processusnak, mý és az status Catholicus nem consentialtunk:) movealtatot⁷ volt, jollehet ez nagy és terhes differentiáknak complanatiojában⁸ sok nagy rendek faradoztanak, de véghe nem szakadhatván, most fel jövőn, Méltosaghos Groff Zriný Péter Horvath orszaghý Bán Apam Uram, ő Kegyelme, interponálvan⁹ közöttünk, és az Evangelicus Uraimék között, maghát a midőn az ő Kegyelme requisitiojara,¹⁰ Tekintetes Nagysagos Bocskay István Uram Nemes Zemplény Vármegye fő Ispannya, Nagysagos Vesselený Pál, ismét Nemzetes és Vitézlő Szuhay Matyas, Korodý Ispan Ferencz Assessorý, Héczeý Baksa István Notariussa a Nemes Aba Uy Vármegyének, Fighedý Nagy Andras, Boghdany Farkas Laszlo, Dalmady István, Bessenyeý Mihály Assessorý a Nemes Zemplény Vármegyének, Szepessý Pál, Vice Ispannya Borsod Varmegyének, Kazinczy Péter Notariussa, Bonis Ferencz Assessora, azon Zemplény Vármegyének, Keresztes Andras es Szentpeterý Istvan Uraimék ő Kegyelme, ide Saaros Patakra conflualván,¹¹ azon közöttünk fen forgo differentinak complanatiojában szivessen forgholodot volna, két eghész napý tractatusok¹² után, mijs édes Magyar Nemzetünkhöz valo coalescentiat,¹³ és szép uniot akarvan követnünk, ilyen Complantiora léptünk és accordaltunk.¹⁴

Primo. Az Saaros Pataký Evangelicussok¹⁵ Parochiajához ab antiquo Charnahorul administralt Proventusokat, az mint ab antiquis temporibus, az Saaros Pataký Parochiahoz percipialtatot,¹⁶ nevezetessen, Búza, Tavasz és Bornak kilenczedét, Szent Mihály adaját, karacson faýat, Harom üdnepek Tyukýat, az szokas szerint hegy valtsaghot fertont¹⁷ szanto földeket és kaszallo réteket, ha mýk voltanak restitualljuk cum omni pristino jure.¹⁸ Hoc per expressum declarato;¹⁹ mivel a Nagy Toronyáról ezen Saaros Pataký Evangelicus Mestereknek ab antiquo provenialt proventusokat²⁰ azon helyből, Aszonyunk Anyank birodalmában lévén, pro hic et nunc,²¹ nem restituallhattjuk, mind addighis, migh mý reánk successu temporis²² azon

Nagy Toronya nem redeal,²³ transferaltuk²⁴ ezen Nagy Toronyá Proventusokat, úgy mint a Borbéli Nonanak²⁵ felét, őszi s- Tavaszý also sorrul provenialo Nonát eghészszen Charnahora, úgy hogy az eghész Csarnahá Borbéli, őszy s- Tavaszý vetésbeli Dézma, és Nona marad azon Saros Pataký Evangelicus Ministerek Szabados birodalmában, usque ad tempus redemptionis eorum Proventuum Parochialium, Nagy Toronyensium;²⁶ Ugy mind azon által, hogy ha Casu quo²⁷ az Nagy Toronyarul Provenialt Borbéli kilenczedet Superalna,²⁸ az olyan Superfluum, nekünk refundaltassék annuatim;²⁹ Az töb fizetések es adozások penigh, notanter³⁰ Szent Mihály adaya, eghészlen, minden marhas Embertül egy szekér fa, az három üdnepek Karacson, Husvéth, Pünkösd adaya egy egy tyuk az hegy valtság, aýandék Zabbol, Tyukbol, Kenyerből, Aszok pénz,³¹ és az Negyven öt Parochialis földdek, mivel Charnahorol ky nem telhetnek, mind ezeket, mind penigh az quarta³² helyet, mellyet az Charnahá Dézmából az ot valo Ministernek kel az Pataký Evangelicus Ministernek ky adny, in aequivalenti valore,³³ Kis Toronyá Bor és egyéb reditusokból³⁴ kilenczedből annuatim defectu sine omni, in toto³⁵ azon Saaros Pataký Evangelicus Ministernek administraltassak, eo etiam addito, ha casu quo, sub decursu quovis temporis cursu ezen Charnahá Decima derivaltatnek,³⁶ es Nagy Toronyarul az fellyül megh irt Proventusok nem restitultatnának, in tali casu,³⁷ mind Bor, mind Eöszy s- tavaszý vetésbeli proventusok absque omni renitentia,³⁸ Kis Toronyá Bor kilenczedből, annuatim percipialtassanak,³⁹ úgy mint Bor vasa⁴⁰ Nro. 40. Búza Cub.⁴¹ Nro.30. Tavaszý vetést Nro. Cub. 20. Toronyá kóbóllal, mind ezen őszy Tavaszý vetésekből provenialo proventusokat, Borokat, az Charnaháék és Kis Toronyáék az Saaros Pataký Evangelicus Ministereknek, az Dézmálásnak idején absque ulla remora⁴² tartozzanak esztendönkint bé hordany ide Saaros Patakra; Item⁴³ ugyan az Saaros Pataký Praedicatoroknak, Schola Mestereknek, Collegiumnak, és Kantornak a Pataký Várból, ex antiqua fundatione⁴⁴ az minémű Búza és Borbéli Proventus járt, notanter az Praedicatoroknak Búza Nro. Cub. 30. Bor. Vas.⁴⁵ Nro. 14. Az fő Schola Mesternek Búza Cub Nro. 18. Bor. Vas. Nro. 7. Második Mesternek Búza Cub. Nro. 24. Bor Vas. Nro. 8. Harmadik Mesternek Búza Cub. Nro. 18. Bor Vas. Nro. 5. Az Pataký Evangelicusok Scholáyahoz Búza Cub. Nro. 40. Bor Vas. Nro. 4. Az Cantornak Búza Cub. Nro. 10. Bor Vas. Nro. 7. Mindezeket ennek utanna propter evitandas de super subsecuturas in convenientias,⁴⁶ nem az Várból, hanem mind ezen specificalt⁴⁷ Búza béli Proventusért adgyuk és cedallyuk⁴⁸ Tolczvaý hatarunkban az falu véghin lévő Malmunkat. Statim et defacto, jure perpetuo ac irrevocabili.⁴⁹ Az Borbéli Proventust penigh az Saaros Pataký Bor dézmából az mint fellyeb contignaltatot,⁵⁰ azon szám szerint annuatim administrallyuk, és administraltattyuk, maghunk, két aghon lévő maradékink és successorink.⁵¹ Item az Dobo Testamentuma és Neháý Méltosaghos Lorantfy Susanna Fejedelem Aszony eósünk collatioya⁵² szerint, az Saaros Pataký Schola Mestereknek és a Negy Publicus Praeceptoroknak annuatim administralt pénzbéli fizetésért, Item minden joszaghunkban medio tempore detinealt Proventusoknak restitutioyaert,⁵³ Tiszteletes Szeppsý Andras Uram Saaros Pataký első Praedicator kezében in bona et currenti moneta⁵⁴ adunk 4. Ezer Magyarý forintokat partim et defacto.⁵⁵

Secundo. Az Uy helyi Bor Dézma de praesenti⁵⁶ Kegyelmes Aszonyunk Méltosaghos Bathorÿ Sophia Aszony Anyank kezénél lévén, azon Uy helyi Borbéli Parochialis Proventusnak, ugy mint az 22 hordo Bornak, és a négy Lőrének annuatim valo administratioyat, maghunkra, maradékunkra, és successorinkra sponte assumaltuk,⁵⁷ ugy hogy mivel addigh még az Uy helyi Bor Dézma Aszonyunk Anyank kezéből, az mÿ és maradékink kezéhez nem redeal, mind addigh Kis Toronyáÿ Borbéli Dézmankbol, maghunk, maradékink és successorink kÿ adnÿ tartoztanak, redealván penigh az Uy helyi Dézma, az mÿ és successorink birodalmában Uy helyi Borbéli Dézmánkból annuatim maghunk, és maradékink kÿ adattuk, ahoz Uy helyi Parochiahhoz annuatim járt 32. kőből Buzát penigh az Uy helyi Evangelicus Ministereknek az Uy helyi Buzabeli Dézmabol tartozzanak administraltatnÿ maghunk, maradékink, successorink: Hoc observato,⁵⁸ hogy noha az fellyül megh irt okokra nézve, az Uy helyi és Nagy Toronyáÿ Proventusok pro hic et nunc Kis Toronyára és Charnahora transferaltattanak, mind azon által az Status Parochialis Proventusnak, ezzel ne lehessen semmi praejudiciuma.⁵⁹

Tertio. Az Helmeccÿ Parochialis Proventusokért az réghi Parochialis szőlőhöz azon Helmeccÿ hegyen hasonlo jo helyen valo ép szőlőt in uno quindeno termino, in praesentia iudlium omni eo jure⁶⁰ adunk és adatunk, mellyel az előbbenÿ szőlőt azon Helmeccÿ Evangelicus Minister birt akiben infalibiliter⁶¹ teremhetet vasa Nro 17.

Quarto. Az Vamos Uyfalussÿ Parochusnak ősÿ és Tavaszÿ vetésekből és Borbol valo decimának quartáÿat⁶² az Malombeli Szabatalét⁶³ Item Bodrogh Kereszturÿ ősÿ vetésekből, és Borbol valo Decimank quartáÿat. Az Tokaÿ Parochusnak ab antiquo annuatim administralt 32 Csöbör Bort, és Révbeli Szabatalét; Item az Tarczaly Parochusnak, eodem jure, antiquitus observata az Bor dézmabol provenialt 40. Csöbör Bort. Hernad Nemethÿ Parochusnak az malombeli Szabatalét; Item az Kis Toronyáÿ Eősÿ vetéseknek Decimáÿoknak octaváÿat⁶⁴ és az Charnaháÿ Eősÿ s- Tavaszÿ vetéseknek Bornak, Méheknek, Baranyoknak Decimáÿabol valo quartát, hasonlo képpen az Saÿo Szent Peterÿ, Onodÿ és Edelenÿ Malombeli Szabatalét, és az Kazáÿ Malombeli Proventust. Item az Pelsőccÿ és Szent Kiralÿ malombeli Szabathalet, maghunk és maradékink, successorink, in toto defectuque sine omni⁶⁵ kÿ adgyuk és kÿ adattuk.

Quinto. Az Ecsedÿ és akörül valo falukban, és helyekben lévő joszaghunkbeli Parochialis Proventusok statusarol, mint hogy sem mÿ, sem az Evangelicus Uraim ő Kegyelmek plenarie informatussok⁶⁶ nem lehetnek, abban valo difficultasokat, a datis praesentium computando, in termino competentis,⁶⁷ Catholicus és Evangelicus Urÿ fő rendek praesentiaÿaban complanallyuk.⁶⁸

Sexto. Az kilencz punctumokbol allo Evangelicus Uraimék ő Kegyelmek ellen ekkedigh löt Transgressumokatis⁶⁹ ekképpen complanaltuk.

Quoad primum.⁷⁰ Ennek utanna az Deaksaghnak Nemességhek, Schola Mestereknek és Cantornak az Templomban valo Szabados menetelek és jövedeleken semmÿ szin és mod alat akadékot és impedimentot⁷¹ nem tészünk, nem is tétetünk.

Quoad secundum. Az evangelicusok harangjaival különben élny nem kívánunk, hanem kit Isten eltavoztasson, maghunk s-udvarj cselédünk halala alkalmatossaghal.

Quoad tertium et 4tum. Dehinc⁷² az Evangelicusokat Papista ceremoniaknak exercitiumara,⁷³ és üdnepek megh ülésére nem cogallyuk.⁷⁴

Quoad 5tum. Az templomban valo menetelekben és be jövelelekben, az Saaros Patakj Evangelicusok elöt, ennek utanna az kapuk bé nem zároltatnak.

Quoad sextum. Cantor Mihály acquisitor legalta⁷⁵ hazat az Schola Mestertül el foghlaltatvan restitualljuk.

Quoad septimum. Az Temető köz lészen az Catholicusokkal addigh, migh az Catholicussok más temető helyet szereznek.

Quoad 8tavum. Az Parochiak korcsmajának impetioya⁷⁶ nem lészen.

Quoad 9num. Az Körössj István fiatul ad pios usus legaltatot⁷⁷ ház, szölő s- mayor Pertinetiaj megh becsültetvén, böcs szerint valo Arrat az Evangelicusoknak megh adatnj paranchollyuk.

Mind ezeknek nagyob és állandob erősséghere, minden joszaghinkban lévő Tiszteinknek Patensink által, serio demandallyuk,⁷⁸ hogy a modo in posterum, ezen Complanatiohoz accomodallyák⁷⁹ maghokat, és ezen már restitult Proventusoktul, Commissionkat és Parancsolatunkat látván, citra ulla renitentiam eo facto effectuallyák;⁸⁰ Az mint hogy mÿs, söt mind két aghon lejendő Haeresink, Posteritasink és Successorink,⁸¹ mind ezeknek megh allásara adstringallyuk⁸² maghunkat sub poena Articuliari.⁸³ Datum in Arce nostra Saaros Patakiensi die vigesima sexta Mensis Aprillis Anno Domini 1669.⁸⁴ Franciscus Rakoczj mp. L.S.⁸⁵ Stephanus Bocskaj mp. L.S., Paulus Vesselenj L.S., Paulus Szepessj mp., Franciscus Bonis mp. Petrus Kazinczj mp., Joannes Pethö de Gyöngyös, et in diversis locis correcta per eundem mpa.⁸⁶ Coram me comite Petro a Zrinj bano mp.⁸⁷ L.S. Coram me Francisco Nagy Lessenej mp.

*

XVII. századi egyszerű másolat. Egyik, lényegi különbség nélküli, változatát közölte Marton János: A Sárospataki Református Főiskola története c. műve 124-129. lapjain. Sárospatak, 1931.

Jelzete: A.II.146. XVIII. századi változatai: A.II.147., A.II.148.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Sárospataki egyezés egyrészlől méltóságos Rákóczi Ferenc fejedelem stb. és másrészlől az evangélikus rendből némelyek között, a parókiák jövedelme tárgyában.

² Jelen iratunkkal elismerjük.

³ meghasonlás és egyenlenség

⁴ körülbelül, mintegy

⁵ igényelt parókiális jövedelmeknek elfoglalása

⁶ lelkipásztorai

⁷ Az 1647. évi 14. törvénycikk érvényén (mellyel és az arra épített üggyel mi és a katolikus rend nem értett egyet) indítottat el. [A nevezett törvénycikk büntetéssel fe-

nyeleti azokat, akik templomokat, paplakokat, iskolákat, jövedelmeket foglalnak el,
és a vallás ügyében született egyéb törvényeket megszegik.]
8 egyenlenség elsimításán
9 közbenjárván
10 kívánságára
11 összegyülekezvén
12 tárgyalások
13 összetartást, összefogást
14 egyességre (szerződésre) léptünk és megegyeztünk
15 Az *evangelucusok* meghatározás alatt protestánskat, különösen is reformátusokat
(helvét hitvallásúak) kell értenünk, mert a Rákóczi-birtokokon többnyire ilyenek
laktak.
16 régtől fogva Csarnahóról szolgáltatott jövedelmeket, amint régi időtől a sárospataki
parókiához tartozott
17 a nem helyben lakó szőlősgazdák adója
18 visszaállítjuk, minden régi jogával
19 nyomatékosan kijelentem
20 a sárospataki tanároknak régóta járó jövedelmüket
21 itt és most
22 idő teltevel
23 visszatér
24 átadtuk, áthelyeztük
25 kilencednek
26 a nagytoronyai parókiális jövedelem megváltásáig
27 esetleg
28 felülmúlná, meghaladná
29 a többlet nekünk visszaszolgáltassék évente
30 nevezetesen
31 A bortized megadása után maradt bor megváltása.
32 negyed
33 egyenlő értékben
34 jövedelmekből, járandóságokból
35 évente minden hiány nélkül, egészen
36 akkor is, ha idő haladtával a csarnahói tizedet másra fordítanák
37 abban az esetben
38 minden ellentmondás nélkül
39 évenként részesíttessenek
40 hordó
41 köből
42 késlekedés nélkül
43 szintén
44 régi szerzés (alapítás) szerint
45 hordó
46 mellőzendő a fentebb felsorolt következményeket az illetményeket tekintve
47 részletezett
48 átengedjük
49 azonnal és ténylegesen, örökre és visszavonhatatlanul
50 összefoglaltatott
51 örökösaink
52 adományozása
53 időközben visszatartott jövedelmeknek helyreállításáért
54 jó és készpénzben

55 rész szerint és ténylegesen
56 jelenleg
57 szabad akaratból felvettük
58 figyelembevétel végett
59 kára, hátránya
60 tizenöt napos határidővel, a szolgabíró jelenlétében, mindazon jogokkal együtt
61 csalhatatlanul, minden bizonytal
62 a tized negyedrészt
63 szombatnapi jövedelmet
64 a tized nyolcad részét
65 minden hiány nélkül, egészen
66 teljes tudomásuk
67 a jelentől számítva, megfelelő időben
68 jelenlétében elrendezzük
69 sérelmeket
70 az első pontra nézve; (Ugyanígy a többi pont is kilencig.)
71 akadályt
72 ezután
73 szertartások gyakorlására
74 kényszerítjük
75 mint megszerző hagyatékozta
76 bántalma
77 kegyességből hagyatékozott
78 szigorúan megparancsoljuk
79 alkalmazzák
80 ellenvetés nélkül hajtsák végre
81 örököseink, utódaink és leszármazottaink
82 elkötelezzük
83 a törvény büntetése alatt
84 Kelt sárospataki várunkban, az Úr 1669. esztendejében, április hónap 26. napján.
85 saját kezével; a pecsét helye
86 és különböző helyeken a saját kezével javította
87 Előttem gróf Zrínyi Péter bán előtt sk.

I. Rákóczi Ferenc 5 esztendőre felszabadítja Szentiványi Mihálynak a mádi szőlőhegyen lévő szőlőit a földesúri terhek alól.

Királyhelmece, 1669. július 8.

*

Nos Franciscus Rakoczy Dei gratia electus Transylvaniae Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes, Perpetuus de Sááros ejusdemque Comitatus Supremus, et Perpetuus Comes, etc.¹

Adgyuk bizonyosághul mindenkinek a' kiknek illik ez Levelünk által, hogy My Nemzetes es vitezló Szent Ivani Mihaly Uramnak azert valo Instantiaiat² es egyszersmind hozzank valo addictioiatis³ illnedő tekintetben vévén Zemplin vármegyében Máádi mezeő város Promontóriumán a' Kéenes hegyen lévő Orágya nevű Szőleinek, mely nehay Nagy Mihály Laszlónak halálával Nagy Mihály Adamra es Lászlora, ugy mint fiaira szálván azon meg nevezet haeresektől⁴ pénzen vett meg; Azon declaralt Szőlőnek annuatim⁵ My számunkra percipialtatni szokott Decimajat avagy Nonajat⁶ avagy akar mi nemű my részunkre cedalando proventusat a' modo computando intra spacium quinque Annorum relaxaltuk és attól immunissa tettük.⁷ Az mint hogy relaxaliuk es immunissáis teszük praesentium per vigorem.⁸ Minek okaert joszaghunk Praefectusanak Nemzetes Szalay Paal Ur'k, Szerencsi Udvarbiranknak Vitezló Kasza Martonnak, utannok levő Tisztviselőinknek, Meg nevezet Madi Dezmasunknak, Biraknak, Polgároknak, Kerülőknak, mostaniaknak és jövendőbelieknek, kiket ez dolog illethet hadgyuk es parancsolyuk fen meg nevezet Szent Ivani Mihály Ur'hoz es az eő Kglme Feleségéhez, mind ket aghon lévő maradekihoz es Successorihoz annuntiantkat így ertvén abban tempus intra praescriptum⁹ meg tarcsák es tartassák. Secus non facturur. Praesentibus perlectis Exhibenti restitutis. Datum in Curia Nostra Király Helmeceziensis, Die Octava Mensis Julij Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo Nono.¹⁰

Franciscus Rakoczy

*

Eredeti. A pecsét, mint a 67. számú iratnál.

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 66. no. 1907.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Mi Rákóczy Ferenc Isten kegyelméből Erdély választott fejedelme, a Magyar Királyság Részeneinek ura, és a székelyek ispánja, Sáros vármegyének örökös főispánja, stb.

² kérelmét

³ hajlandóságát is, jóindulatát is

⁴ örökösöktől

⁵ évenként

⁶ beszédetni szokott tizedét vagy kilencedét

⁷ részünkre járó jövedelmét mostantól fogva öt évig elengedtük és attól szabaddá tettük

⁸ jelen iratunk érvényével

⁹ a megírt időn belül

¹⁰ Másként ne cselekedjete! Miután ezen iratunkat elolvastátok, adjátok vissza felmutatójának! Kelt királyhalmeci udvarházunkban, az Úr 1669. esztendejében, július hónap 8. napján.

I. Rákóczi Ferenc a tized, a kilenced és a hegyvám fizetés alól 7 esztendőre felszabadítja Királyhelmecezen Újlaki György szőlőjét. Hét év elteltével 300 forint ellenében lehet ismét követelni az említett járandóságokat.

Királyhelmece, 1669. július 9.

Nos Franciscus Rakoczy Dei gratia electus Transylvaniae Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes, Perpetuus de Sááros ejusdemque Comitatus Supremus, et Perpetuus Comes, etc.

Damus pro memoria per praesentes;¹ Hogy My tekintetben vévén Nnemzetes Újlaki György Uramnak azért való instantiáját² és bizonyos dolgokban meg mutatott affectioját³ Myis akarván remunerálnunk,⁴ Ezen Nemes Zemplén Vármegyében Király helmecezi Várasunk Promontoriumán⁵ lévő eö Kegyelme szőleit, melynek Napkeletről való szomszédgya Bodnár Péter, Napnyugotról és Délről az közönséges gyalog út, Északról pedig Nikor György szőlejek, ezen Nagy hegy nevű Ppromontoriumunkon lévő szőlejét eö Kegyelmének eximállyuk, és immunissá tesszük minden paraszti onustól,⁶ nevezet szerént tized és kilenced Dezma adástól, hegy váltáságtól. Illyen conditiok⁷ alatt: hogy hét esztendeig Újlaki György Uram eö Kegyelme, felesége Nemzetes Komlósi Mária, és mind két ágon lévő maradékok bírassák pacifice.⁸ Az hét esztendőök el telvén ha My, vagy maradékink, Successorink és legatáriusink⁹ Dezma adóvá akarnánk tenni, tehát nem külömben hanem három száz Forintokat tévén le eö Kegyelmének meg nevezett Újlaki György Uramnak, feleségének, és két ágon lévő maradékinak, úgy redigálhassuk¹⁰ az Dezma adásra. Minekokáért jószágunk Praefectusának¹¹ Nemzetes Szalai Páál Uramnak, Király Helmecezi Udvarbíráknak utánnok lévő Tisztviselőinknek, Hadnagyinknak, Zászlótartóinknak meg nevezett Várasunk Bíráinknak, Polgáriknak¹² mostaniaknak és jövődöbélieknek valakiket ezen dolog illethetne kegyelmesen és Serio¹³ parancsollyuk. Így értvén kegyelmes Annuentiánkat¹⁴ abban meg tarcsák és tartassák. Secus non facturi. Praesentibus perlectis Exhibenti restituti. Datum in Curia Nostra Királyhelmeceza, Die Nona Julij Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo Nono.¹⁵

Franciscus Rakoczy mp.

Eredeti.

A szöveg alatt közepén 50 mm átmérőjű papírfelzetes pecsét Erdély és a Rákóczi-család egyesített címerével: Hercegi korona alatt dobor pajzson a felső jobb sarokban nap, a felső bal sarokban növekvő hold, jobboldalon kiterjesztett szárnyú, egyfejű sas, baloldalon hét bástya. Középen szív-pajzson: hármassalmon kerék, fölötte kiterjesztett szárnyú egyfejű sas, jobb lábában kard.

A pecsét felirata: FRANCISCVS RAKOCI D.G. ELECT. TRAN. PRIN. P.R. HVNG. D. ET SICUL. COMES / PERPETVVS DE SAROS AC COMITATVS

*EIUSDEM. SVPREMVS / PERPETVVS COMES = Franciscus Rakoci Dei Gratia Electus Transylvaniae Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus, Et Siculorum Comes, Perpetuus De Sáros Ejusdemque Supremus, Perpetuus Comes.*¹⁶
Jelzet: A. II. 151.

*

(DIENES DÉNES)

-
- ¹ Mi Rákóczy Ferenc Isten kegyelméből Erdély választott fejedelme, a Magyar Királyság Réseinek ura, és a székelyek ispánja, Sáros vármegyének örökös főispánja, stb. Adjuk emlékezetül jelen iratunk által.
- ² kérelmét, kérvényét
- ³ szorgalmát, törekvését
- ⁴ viszonzunk, ajándékozunk
- ⁵ szőlőhegyén
- ⁶ felszabadítjuk, és mentessé tesszük minden paraszti tehertől
- ⁷ feltételek
- ⁸ békeesen
- ⁹ örökösök és végrendeletileg örökösök
- ¹⁰ kényseríthessük
- ¹¹ jószágigazgatójának
- ¹² A bíró segítőitársai, tkp. kisbírák.
- ¹³ komolyan
- ¹⁴ engedélyünket
- ¹⁵ Másként ne cselekedjete! Miután ezen iratunkat elolvastátok, adjátok vissza felmutatójának! Kelt királyhalmeci udvarházunkban, az Úr 1669. esztendejében, július 9. napján.
- ¹⁶ Rákóczi Ferenc Isten kegyelméből Erdély választott fejedelme, a Magyar Királyság Réseinek ura, és a székelyek ispánja, Sáros (vármegyének) örökös főispánja.

Szelepcényi György és Nádasdy Ferenc közbenjár Szentiványi Mihály érdekében Báthory Zsófiánál és I. Rákóczi Ferencnél.

Besztercebánya, 1670. március 25.

Méltóságos Fejedelmek.

Mirül instállyon előttünk Nemzetes Szent Iváni Mihály Uram, ez includált Supplicatiobul¹ megh érti Kegyelmetek Méltósággha. Mivel azért a ki törvényt kíván, nem láttatik annak az eő Instantiaia² igazsággh ellen valonak lenni, s egyéb irantis az Novumot minden Causában³ ki szokták adni, akaránk Kegyelmetek Méltóságghát böcsülettel megh találunk és kérnünk, mutassa minden io akarattyát, gratiaiat ezen instáns Emberségghes feő Emberhez, és ne nehesztelleyen Novumot adattni azon Causaiaban, avagy pénzét és költségét megh térítetttni. Kívánván mijs hasonló dolgokban kedveskednünk Kegyelmeteknek. Isten éltesse Kegyelmetek Méltóságghát sokáigh io egészségben.

Novizolj 25 Martij 1670.

Kegyelmetek Méltóságának becsülettel szolgálhatnak

Szelepczény Gieörgy
Eztherghamy Ersek mpa
Grof N[ádasdy] Ferencz mpa

Címzés: Excellentissimis Principibus Dominae Sophiae Báthori, Excellentissimi condam Domini Georgij Rákóczy Junioris de Felső Vadász, alias Transylvaniae Principis Relictae viduae et Francisco Rákoczi de Felső Vadász, similiter Electo Transylvaniae Principi Partium Regni Hungariae Domino, Siculorum Comiti et Comitatus de Sáros Supremo ac perpetuo Comiti etc. Dominis Dominis Observandissimis.⁴

Eredeti. Az aláírók gyűrűspecsjével.

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 67. no. 1948.

(DIENES DÉNES)

¹ mellékelt folyamodványából

² kérvénye

³ a perújrafelvételt minden ügyben

⁴ Nagyméltóságú fejedelmeknek, nagyméltóságú Báthory Zsófia úrnőnek, ifjabb néhai Felsővadászi Rákóczi György erdélyi fejedelem özvegyének és Felsővadászi Rákóczi Ferencnek, ugyancsak választott erdélyi fejedelemnek, Magyarország Részei urának, székelyek ispánjának, Sáros vármegye örökös főispánjának, igen tisztelt úrnőknek és urunknak.

*I. Rákóczi Ferenc igazolja, hogy Starhemberg tokaji várparancsnok letartóztatásában és a felkelésben Szentiványi Mihály nem vett részt.
Munkács, 1670. október 25.*

*

My Rakoczy Ferencz Isten Kegyelmeből Erdelynek Valasztott Fejedelme, Magyar Ország' Reszeinek Ura, Szekelyek Ispánnya, Saaros Vármegyének Eörökös és Feő Ispannya, etc.

Nemzetes Szentiványi Mihály Uram eő Kegyelme Requisitiojára¹ az eő Kegyelme allapottyáról ilyen Recognitiot² Tehetünk: Hogy Staremburg Uram meg Arestálásakor³ jelen nem volt, Ezen mostani fen forgo állapotokat Concernalo⁴ dolgokbanis eő Kegyelme nem adhibeáltatott.⁵ Thályánis eő Kegyelmenekis a' volt Opinioja,⁶ hogy minden ellenkezések le tétessenek; hanem egyedül az eő Felsége Kegyelmes Gratiajahoz folyamodgyanak; Sőt a' mint bizonyossan Informáltattunk, Nemes Zemplén Vármegyeis Lovassit az eő Kegyelme Consesusábólis⁷ bocsatotta el; Mellyet sub bona Fide Nostra Christiana így Recognoscálván⁸ annak Bizonyosságára adgyuk ez pecsetes levélünket. Munkács Várában Szent Mihály havának⁹ hoszon ötödik Napján, Ezer hatszáz hetven Esztendőben.

Franciscus Rakoczy mp

*

Eredeti.

A szöveg alatt középen 50 mm átmérőjű papírfelzetes pecsét Erdély és a Rákóczi-család egyesített címerével (leírása az A.II.151. jelzetű, 68. számú iratnál.)

Jelezet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 67. no. 1958.

*

(DIENES DÉNES)

¹ megkeresésére

² elismervényt

³ letartóztatásakor (1670. április 10-i esemény)

⁴ néző, érintő

⁵ nem vett részt

⁶ véleménye

⁷ hozzájárulásával

⁸ jó keresztyén lélekkel így elismerve

⁹ szeptember

I. Rákóczi Ferenc Végardó falu jobbágyainak kaszáló helyet ad, mivel a régi kaszáló használhatatlanná vált az általa épített malom-gát miatt.

Borsi, 1672. április 25.

*

Franciscus Rakoczy Dei gratia electus Transilvaniae Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus et Sicularum Comes, Perpetuus de Saaros ejusdemque Comitatus Supremus, et Perpetuus Comes, etc.

Universis et Singulis, Egrediis et Nobilibus, Michalei Balogdi Provisori, Nicolao Tasnadi Rationistae, Coeterique Officialibus Bonorum Nostrorum Saros Patakiensium, Cunctis etiam aliis, quorum interest seu intererit, modernis videlicet, et futuris pro tempore constituendis, praesentium notitiam habituris Salutem cum favore.¹ Ar dai Falunkbeli Jobbagjinknak közönsegesen azért valo alazatos meg találásokra Kegyelmes Tekintetünk lévén: mint hogy a' Pataki Magunk éppítettette Uj Malom Gát miatt, meg irt Jobbagjinknak kaszáló Rétyyeket a' Víz el rontotta, és hogy Somlyodi Promontoriumunkis² hozzá valo Rétúnkel azon Falunk Határa lévén: midon azokat az akkori Dominus Terrestrisekis³ magok usussara applicálták;⁴ azért ezen Falunk mellett Bodrogon tul lévő Halász Szeg navú Szigetet mely Patakhoz valo Határ, atták volna ezen Falunkhoz biratni, csak hogy a' mint jelentik, arrol valo Levélnek extráhálását Elejek el mulatták;⁵ mind az által, azon Halász Szeg navú Szigetet Szabad nyomásul, eőkis a' Patakiakkal mind ez ideigis Szabadossan birták. Az okokra nézve Miis azon praedectárált⁶ Halász Szegh nevű Szigetett egészszen: ugjmint, a' Halász Homokig a' mint azon Szigetnek kerületj, Vagyis meddig léte maganossanis kj teczik kaszáló Rétűl, Irtaniok, Eppéteniek, es Birniok elégge meg irt Ar dai Falunkbelieknek, es Maradékiknak engedték kegyelmesen: oly Conditioval mellyel a' Földes Urak Salvo Jure eorundem Dominorum Terrestrium⁷ szoktanak Jobbagjoknak [...] helyet adni. Parancsolván Szorgalmatossan fellyeb declárált minden rendbeli Tiszteinknek: ebéli Kegyelmességünket igy ertvén hozzájuk, abban eőket meg tarcsak es tartassák modo praemisso.⁸ Prasantium per Vigorem. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Castello Borsi Die Vigesima quinta Aprilis Anno Domini Ministerio Sexcentesimo Septuagesimo Secundo.⁹

Franciscus Rakoczy mp

*

Eredeti.

Alul közepén 50 mm átmérőjű átnyomott pecsét Erdély és a Rákóczi-család egyesített címerével. (Ugyanaz, mint az A.II.151. jelzetű, 68. számú iratnál.) Jelzet: K. Cs. II. 1/146.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Rákóczi Ferenc Isten kegyelméből Erdély választott fejedelme, Magyarország Részeinek ura és székelyek ispánja, Sáros vármegye örökös főispánja stb. Együttesen és személyenként vitézlő és nemes Balogdi Mihály tiszttartónak, Tasnádi Miklós számtartónak, sárospataki javaink egyéb tisztviselőinek, mindenki másnak is, akiket érdekel vagy érdekelni fog, mégpedig jelenlegieknek és a jövőben kinevezendőknak, jelen iratunkat megismerőknek, köszöntésünket jóakarattalunkkal.

² szőlőhegyünk is

³ földesurak is

⁴ használatára alkalmazták

⁵ hivatalos kivonat készíttetését elmulasztották

⁶ fentebb említett

⁷ a földesurak sérelme nélkül

⁸ a fentebb megírt módon

⁹ Jelen iratunk érvényével. Másként ne cselekedjete! Miután ezen iratunkat elolvastátok, adjátok vissza felmutatójának. Kelt borsi kastélyunkban, az Úr 1672. évében, április 25. napján.

I. Rákóczi Ferenc kétszáz forintért zálogba adja egyik szőlőjét a tolcsvai határban, Csető nevű szőlőhegyen, Nagy Jánosné, Egyed Annának, aki a tizedet és a hegyvámot tartozik megadni, s mely szőlőt a Rákóczi-örökösök visszaválthatnak.

Borsi, 1672. április 25.

*

Nos Franciscus Rakoczy Dei gratia electus Transylvaniae Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus, et Sicularum Comes, Perpetuus de Sááros ejusdemque Comitatus Supremus, et Perpetuus Comes, etc.¹

Adjuk emlékezetül a kiknek illik ez levelünk által: Hogy My kegyelmes tekintetben vévén néhai Nagy Jánosné Egyed Annának azért való alázatos instantiáját² Tolcsvaj határban Csető nevű Promontoriumunkon³ levő egy darab szőlőnk: melynek Napkeletről Kasza István Szőleje, Délről, s Napnyugotról gyepű, Északról pedig maga ezen eözvegy Egjed Anna szőleje vicináltatnak,⁴ mellyet mostan a Tolcsvai Bírák két száz Magjari forintokra böcsültek, ezen szőlőnk megirt Egjed Annának mostani és jövendőbélj két ágon lévő Maradékinak böcs szerint való árán, úgy mint két száz Magjari forintokon eladtuk örökössön; úgy hogy tartozzék és maradékiis tartozzanak éppítenj, és a szokott Dezmát s Hegybéli Censust⁵ Minékünk, mostani és jövendőbélj mind két ágon való Maradékainknak, Posteritásinknak, Successorinknak és Legatáriusinknakis, defectu absque omnj;⁶ és midőn My, vagy Maradékinak s Praescriptuink rehabealni⁷ akarnók azon szőlőt, igaz böcs szerint való ára le tétessék, és úgy Rehabealhasuk, és Rehabealhasák.⁸ Harum Nostrarum Vigore et Testimonio Literarum mediante. Datum in Castello Borsiense Die Vigesima qunita Mensis Aprilis, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo Secundo.

Franciscus Rakoczy mp.⁹

*

Eredeti.

A szöveg alatt középen papírfelzetes pecsét, Erdély és a Rákóczi-család címerével. (Ugyanaz, mint az A.II.151. jelzetű, 68. számú iratnál.)

Jelzet: A. II. 242.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Mi Rákóczy Ferenc Isten kegyelméből Erdély választott fejedelme, a Magyar Királyság Részeinek ura, és a székelyek ispánja, Sáros vármegyének örökös főispánja, stb.

² kérvényét, kérelmét

³ szőlőhegyünkön

⁴ vannak a szomszédjában; határolják

⁵ tized és hegyvám

- ⁶ Utódainknak, örökseinknek és végrendeletileg örökseinknek is, minden hiány nélkül.
- ⁷ a fent említettek visszavenni
- ⁸ Visszavehessük és visszavehessék.
- ⁹ Ezen iratunknak érvényével és bizonyosságával. Kelt borsi kastélyunkban az Úrnak 1672. esztendejében április hónap 25. napján. Rákóczi Ferenc sk.

Szemere László, a sárospataki Kollégium kurátora számot ad Báthory Zsófia felszólítására a néhai I. Rákóczi Ferenc által a református lelkészek parókiális jövedelmére adott 100 aranyról.

1676. augusztus 15.

*

Anno Domini 1676 Die 15 Augusti.¹ Nemzetes Szemere Laszlo Uram ó Kegyelme, az Meltosagos Bathori Sophia Fejedelem Aszszony ó Nagysaga, Nemes Saros Varmege Szolga Biraja, Nemzetes Fejer Pataki Adam uram, es adjunctussa² Kükemcej Jonas uram által tet admonitiojara,³ in facto certae summae pecuniariae in Sortem contentationis Parochialium proventuum Evangelicis Ministris, per Celsissimum quondam Principem Dominum Franciscum Rakoczi datae et ad manus dicti Domini Ladislaj Szemere deventae,⁴ így replical;⁵ Igaz dologh hogy, ő Kegyelme leven: egy constitutus curatora⁶ az Patakj Scholanak, Nehay Bocskai Istvan uram ó Nagysaga hagyot az ó Kegyelme kezenel az Nehay Meltosagos Fejedelem ó Nagysagatul adatot ezer aranyak közzül szaz aranyat, ugy, hogy el valtvan interesre⁷ ő Kegyelme ki adgya: Emellet percipialt⁸ ő Kegyelme, mas Collecta-beli⁹ penzt, Szaz tallerokat, Mindazonaltal megh irt Szemere uram ő Kegyelme, a specificalt Summakat,¹⁰ az maga usussara¹¹ nem fordította hanem az negy Szaz forintokat, Uj helyben lako, Persi Mihalyne Mokcsai Dorko Aszszonynak, és ugyan Ujhelij Farkas Sandor urnak Interesre ki adta, melyrül extalnak¹² az obligatoriak,¹³ az ő Kegyelme Kezenel. Az percipialt Szaz tallerokat pedigh, az egész Curatorok megh egyező akarattyokbul megh vezet Szemere Laszlo uram adta, Nehay Tarczali Pal uram, Zemplen Varmegey Esperest fianak, iffiu Tarczali Palnak, az Belgyumj Academiaban valo uttyara, es tanulasara: Melyrül emlitet Iffiu Tarczali Pal quietantziaja¹⁴ extal ő Kegyelmenel. Kihez kepest Sokszor irt Szemere Laszlo uram, az Meltosagos Fejedelem Aszszonynak ő Nagysaganak magat adosnak lennj nem ismerj: Mivel az praetendalt negyszaz forintokat penes obligatorias erogalta¹⁵ ő Kegyelme. Az Szaz tallerokhoz pedigh ő Nagysaganak jussa nem leven azokatis ad praescriptum pium usum¹⁶ fordította, a' töb Curatorok consensusabul.¹⁷

*

*Egykorú, egyszerű másolat.
Jelzet: A. II. 250.*

*

(DIENES DÉNES)

¹ Az Úr 1676. évében, augusztus 15. napján.

² segédje

³ intézésére, felszólítására

⁴ bizonyos pénzösszeg dolgában, amit Néhai nagyméltóságú fejedelem Rákóczi Ferenc úr az evangélikus (református) lelkészek parókiális jövedelme elégtételének összegében adott, s amelyet az említett Szemere László kezéhez kézbesítettek

⁵ válaszol

⁶ kirendelt gondnoka

⁷ kamatra

⁸ bevett, felvett

⁹ gyűjtésből való

¹⁰ a felsorolt összegeket

¹¹ hasznára

¹² nyilván állnak, vannak

¹³ kötelezvények

¹⁴ nyugtája

¹⁵ kötelezvényekkel adta ki

¹⁶ a fentebb írt istenes haszonra

¹⁷ beleegyezésével

Zrínyi Ilona, I. Rákóczi Ferenc özvegye 400 forintért zálogba adja Tállyán, a Hetény nevű szőlőhegyen lévő egyik szőlőjét Bezódi Tamásnak és feleségének Balogh Katának, mely után a vevő köteles a tizedet és más járandóságot megadni.

Regéc, 1678. január 21.

Nos Helena Zrinyi, Celsissimi quondam Domini Francisci Rakoczi electi Transylvaniae Principis, Partium Regni Hungariae Domini, et Sicolorum Comitum, nec non Perpetui de Sáros, ejusdemque Comitatus Supremi, et Perpetui Comitum etc. Relicta Vidua.¹

Adjuk emlékezetre a' kinek illik ez levelünk által: Hogy My Tállyán lakó Bezódi Tamásnak, és feleségének Balogh Katának, azért való alázatos instantiájokat² kegyelmes tekintetben vévén, Zemplény vármegyében Tállyai Hetény nevű Promontoriumunkon³ lévő egy szőlőnkért, melynek Napkeletről való szomszédgja Tállyai Balogh György szőleje, Napnyugotról pedig Lengyel Miklósné advicináltatnak;⁴ minthogy négy száz Magyar Forintokatis egyszersmind minékünk deponáltanak.⁵ arra nézveis, ezen megh írt Hetényi szőlőnket, in et pro summa praefata quadringentorum Florenorum Hungaricalium,⁶ örökössön nékiek attuk és conferáltuk.⁷ Illyen declaratio szerint való conditio alatt:⁸ Hogy mind maga megh említett Bezódi Tamás és felesége Balogh Kata, s mind kétágon lévő maradékjok, Posteritások, Successorok és Legatáriussokis, utriusque sexus universis,⁹ Minékünk [is] mind kétágon lévő maradékinknak, P[osteritás]sinknak, Successorinknak és Legatar[i]ussinknakis utriusque [s]exus universis, a' Tállyai szokás szer[inti] igaz Dezmát, vagy [...] és egyéb hegybéli Censustis [A]nnuatim, defectu absque omni,¹⁰ megh adni tartozzanak. Az Evictiotis¹¹ magunkra vállalván, tartozunk a' megh írt négy száz Magyar Forint summáigh, minden legitimus Impetitorok¹² ellen, a' fen specificált¹³ szőlőnek birodalmában eőket megh oltalmaznunk. Harum Nostrarum vigore, et Testimonio Literarum mediante. Datum in arce Nostra Regéc die vigesima prima mensis Januarij Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo Octavo.¹⁴

Zriny Ilona mp.

Eredeti.

A szöveg alatt középen 34x39 mm átmérőjű átnyomott pecsét: nemesi korona alatt jobbra döntött, hasított dobor pajzs Erdély címerével: a felső jobb sarokban nap, a felső bal sarokban növekvő hold, jobboldalon kiterjesztett szárnyú, egyfejű koronás sas, baloldalon hét bástya. Négyelt szív-pajzson a Zrínyi család címere: az első udvarban bástyatorony, a harmadikban a hozzá tartozó, négyszögű kövekből épült várfal, a második és negyedik udvarban két-két sasszárny lebeg.

Felirata töredékesen olvasható: HELENA ZRINY C. Q. F. RAKOCI P. T. P. R. H. D. & S. C. [P. S.] EIVSDQ C. S. P. C. R. VIDVA = Helena Zriny, Celsissimi quondam Domini Francisci Rakoczi Principis Transylvaniae, Partium Regni Hungariae Domini, et Sicolorum Comititis, Perpetui de Sáros Comitatus, ejusdemque Comitatus Supremi, et Perpetui Comititis Relicta Vidua.¹⁵

Jelzet: A. II. 252 .

*

(DIENES DÉNES)

¹ Mi Zrínyi Ilona néhai nagyméltóságú Rákóczi Ferenc úrnak, választott erdélyi fejedeleme, a Magyar Királyság Részei urának, székelyek ispánjának, nem különben Sáros vármegye örökös főispánjának megmaradt özvegye.

² kérelmüket

³ szőlőhegyünkön

⁴ vannak a szomszédjában

⁵ letettek, kifizettek

⁶ a fentebb említett négyszáz magyar forint összegért

⁷ átruháztuk

⁸ kinyilvánított feltétel alatt

⁹ ivadékaik, örököseik és végrendeletileg örököseik is, mindkét neműek egyetemesen

¹⁰ évenként, minden hiány nélkül

¹¹ a vevő megoltalmazását is

¹² törvényes háborgatók.

¹³ részletesen körülírt

¹⁴ Ezen iratunknak érvényével és bizonyosságával. Kelt Regéc várunkban, az Úrnak 1678. esztendejében, január hónap 21. napján.

¹⁵ Zrínyi Ilona néhai nagyméltóságú Rákóczi Ferencnek, Erdély fejedelmének, a Magyar Királyság Részei urának, székelyek ispánjának, Sáros vármegye örökös főispánjának megmaradt özvegye.

Zrínyi Ilona kötelezvénye, melyben Radics András munkácsi kapitánynak, az adott helyzetből folyóan elmaradt járandóságát megadni igéri a maga és gyermekei, Rákóczi Julianna és Rákóczi Ferenc nevében.

Munkács, 1688. június 23.

*

Mi Zrínyi Ilona, Nehai Jó Emlékezetű Uramtúl Rakóczi Ferencz Erdelyi választot Fejedelemtül etc. származott Juliána Leanyomnak és Ferencz Fiamnak Természetes, és Törvény szerint való Tutrix.¹ Adgyuk tuttára mindeneknek. Hogy Nemzetes Vitézlő Radics András Úr Munkács vára Kapitányágában nekünk tött szükséges szolgálattyaért Conventium² szerint Ezer két Száz ötven forint fizetésérül nem Contentáltatván,³ és tölünk való el bucsuzásakor is az iránt Satisfactiót⁴ nem tehetvén assecuráltuk⁵ eő kegyelmét, hogy első alkalmatosságal említet szolgálattyaért tartozó Specificált Summa⁶ Pénzrül, minden fogyatkozás nélkül Contentályuk eő kegyelmét, vagy Posteritássit, és Successorit⁷ Kész Pénzül, vagy Jóságúl; Sőt ha meg elégtettesek előtt holtünk történékis Maradékink és Successorink egészlen való Satisfactiót tésznek eő kegyelmének vagy Posteritássinak, és Successorinak, a' mint hogy assecurályuk Super Praemissis, és Assidályuk eő kegyelmét s- Praescriptussit,⁸ s- ezeknek bé tellyessitessere Praescriptusinkal együtt, igérjükis magunkat, harum nostrarum Literarium Vigore et Testimonio mediante. Datum in Arce Praedicta Munkács die 23. Januarii. Anno 1688.⁹

Zrínyi Ilona.

L.S.¹⁰

*

Az iratra rávezetve Bulyovszky Dánielnek, II. Rákóczi Ferenc udvari titkárának, az irat hitelességét igazoló kijelentése, Eger melletti tábor, 1705. június 15.

*

XVIII. századi másolat.

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 85. no. 2402.

*

(DIENES DÉNES)

¹ gondviselője

² szerződés

³ nem elégtetett ki

⁴ kielégítést

⁵ biztosítottuk

⁶ részletezett összeg

⁷ utódait és örököseit

⁸ biztosítjuk a fentebbiekről, és támogatjuk őkegyelmét és fentebb megírt övéit

⁹ Ezen iratunk érvényével és bizonyosságával. Kelt a fentebb említett Munkács várában,
1688. évben, január 23. napján.

¹⁰ Locus sigilli = a pecsét helye.

*Gróf Rákóczi Erzsébet felszabadítja a tized és hegyvám fizetés terhe alól
Divinyi Ferenc mádi és mezőzombori szőlőit.
1683. január 26.*

*

My Groff Felsővadászy Rákoczy Erzsébetth
Adgyuk Emlékezetire mindeneknek az kiknek illik ez Levelünk rendi-
ben. Hogy Nemzetes és Vitézlő Divinyi Ferencz Uramnak Eö Kegyelmének
meg tekintvén Hozzánk mutatott késséges jo akarattyát az Mádi és Zombori
Promonthoriumunkon¹ levő szőleit minden hegyvám és Dezma² adástul ad
beneplacitum usque Nostrum³ fel szabadítottuk immunissá⁴ tevén minden
nekünk tartozó dezma és hegyvám adásoktull. Minekokáirt serio⁵
parancsollyuk Mádi és Zombori Dézmásinknak, Bírának, Polgároknak és
hegyek kerülőinek, így nevén meg nevezett Divinyi Ferencz Uramhoz és Eö
Kegyelme szerelmes Feleségéhez nyuytott kegyelmes [annuentian]kat, modo
praemisso,⁶ abban Eö Kegyelmek [...] [Harum nostrarum] vigore et
testimonio literarum mediante.⁷ Datum in [Sá]ross. Die vigesima sexta
Januarii, Anno Millesimo Sexcentesimo octuagesimo Tertio.⁸

Groff Rakoczi Erzebeth mp.

*

*Eredeti.
Alul, középen egykori pecsét nyoma.
Jelzet: K.cs.II.1/40.*

*

(BALOGH JUDIT)

¹ szőlőhegyünkön

² tized

³ jótetszésünkig; (amíg nekünk tetszik, azaz nem örökre)

⁴ mentessé

⁵ komolyan

⁶ jóváhagyásunkat előrebocsátott módon, (fent említett módon)

⁷ Ezen iratunknak érvényével és bizonyosságával.

⁸ Kelt [Sárosban?] az 1683. évben január 26. napján.

Özvegy Rákóczi Ferencné Ispán Mária és leánya Orosz Pálné Rákóczi Borbála 20 forintért zálogba adnak egy szőlőt Possai Gergelynek.

Mikóháza, 1686. június 20.

*

En Rakocÿ Ferencÿ De Felszű Vadasz, meg maradot Eszvege Ispan Maria Aszon – Megh neveszet Rakoczi Ferencz Leana, Rakocÿ Borbala aszon, Orosz Pal Uramnak Haszasz Tarsza adüg tütara¹ mindeneknek az kiknek ilék Ezen Leveluknek rendiben, hofi az minimú Oreszkagi hegen, Nemes Zemlin Varmegiben egi Darab Szűlüm volt, azon darab Szűlut attam Nemzetes Possai Gergel Uramnak es minden ket agon Livú maridikiani es Szűcesorinak es Legatariűsinak² hűsz magari forintokban, mel hűsz magari forintokban kűtem, meg nevezet Nemzetes Possagi Gergel Uramnak tet [?] Esztendűket minden szabadszagaban birjon, az kivaltasznak napia ligen Szent Gergel napia³ ligen, mivel hofi az Szűlu puszta alapotal vagion mikor meg epiti meg bezuljek es eó kigelmenek ugi contentaljak,⁴ es a valakÿ akarna kivaltani, az epűleter megh fűszűszinek⁵ Az Orszag Tűrvine Szerent pedeg magamra veszem es maradikimra Eviczkiot,⁶ Ezen Levelem atam megh Erűsztven⁷ kezem iraszaval es Pet[si]timel, Datum Miko hasza die 20 Junij Anno 1686.

Arva Ispan Maria mp
Rakoczi Borbala mp.

*

Eredeti.

Ispán Mária neve alatt fekete viaszba, Rákóczi Borbála neve alatt vörös viaszba nyomott, de ugyanazon 7x10 mm átmérőjű gyűrűspecst, a pecst-képen oroszlán, jobbra fordulva, mancsában karddal.

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 83. no. 2354.

*

(DIENES DÉNES)

¹ adjuk tudtára

² maradékinak és örököseinek és végrendeletileg örököseinek

³ március 12

⁴ nyugtázzák

⁵ fizessenek

⁶ a vevő szavatolását, megoltalmazását

⁷ erősítvén

A Göncön bujdosó, számkivetett Sárospataki Református Kollégium szeniora, Debreceni András kéri Rákóczi Lászlót, hogy tegye lehetővé öccse, néhai Rákóczi Lajos hagyatékának birtokba vételét.
Gönc, 1690. július 17.

Mint Urunknak ajánlyuk Kegyelmednek köteles mindenkori kész szolgálattunkat.

Isten szerencsésen sokáig éltesse, kívánt áldásával áldgya meg Kegyelmedet!

Nemzetes Urunk: Kegyelmedék felé bizonyos dolog végett járt Társaságunkbéli Atyánkfiátul Ónadi János Urunktól értettük hogy a' Kegyelmed böldeg emlékezetű Öccse, Néhai Rákóczi Lajos Uram tévén éltében aquirált bonumi aránt való dispositiot,¹ Istenéhez 's ő Felsege Ditsósságének eszközihez való kegyes indulattyából, számkivettetett 's magát Isten tettéseig itt Göntzön meg vont szegény Schólánk számára, hogy három hód vetést conferalt² értettük: Alázatossan levelünket meg adó Társaságunkbéli Atyánkfiái Tokai György, Somosi János Uraim által kegyelmedet annak fell vételének ideje benn lévén meg találtuk, az Úr Jézus könyörületessegire 's az Szenteknek egyszer adatott igaz hitnek szerelmére kérjük, igyefogyot, 's egészszen mások gondviseelésére maradott nyomorúlt állapotunkat, 's ennyi gonoszaink között is Isten sokképpen meg keserítettett Házának javára czélező csekély indulatunkat tekintetben vévén azon collatumnak³ fell takarittatásában praetactus⁴ követeinknek assistálni,⁵ 's jó-akarattal lenni méltóztassék. Lészen, 's légyen is az ösökké való Istennél (: a' kinek nevéért ez gyamoltalanságra, 's életunk keresésének gyalázatos supplicatio⁶ által való módgyára jutottunk :) emlékezetbe, 's méltó tekintetbe a' kegyelmed ő számkivettetett Tanítványival cselekedendő jó-akarattya, adgyon is ő Felsege kegyelmedre, kegyelmedéire 's kegyelmednek minden munkáira örök áldást érette. Ámen!

Datum Göntz 1690. 17. Julij.

Kegyelmed mindenkori kész szolgálái

A' Göntzi Scholanak tagjai, és azoknak m[éltatlan] Seniorok Debretzeni András.

Kívül:

Spectabili ac Generoso Domino Ladislao Rákóczi (: cum pleno et competenti titulo :) Domino nobis observandissimo et Fautori Singulanti colendissimo.⁷
 Rakócz.

Eredeti.

Fekete viaszba nyomott 25 mm átmérőjű zárópecsét, pecsétképén nyitott könyv, TV RT VR / GE ME NS szöveggel, a könyv fölött díszítménnyel övezve, kiterjesztett szárnyú madár. A pecsét körirata: SIGIL . IL . SCHO . S. P.

GÖNCINAE . ANNO 1690. = *Sigillum Illustris Scholae Sarospatachinae*
*Göncinae, Anno 1690.*⁸

Jelzet: A.II.300.

*

(DIENES DÉNES)

¹ szerzett javairól rendelkezett

² hagyott, ajándékozott

³ adománynak

⁴ említett

⁵ segíteni

⁶ könyörgés, koldulás

⁷ Tekintetes és kegyelmes Rákóczi László úrnak (teljes és illendő címmel), nekünk igen nagyrebecsült, főtiszteletű, kiváltképpen való jóakaró urunknak.

⁸ Turtur gemens = Mint gerlice nyögvén: utalás Ézsaiás könyve 59,11-re, ahol ez áll: „...fölte igen nyögünk mint az galambok, vártuk az ítéletet és nincsen, az szabadulást és eltávozott tőlünk.” (Vizslyi Biblia, 1590.) Az 1671-ben száműzött, bujdosó Kollégium helyzetére utal.

A pecsét felirata: A nagyfényű Gönci-Sárospataki Iskola pecsétje, 1690.

*Rákóczi Ferenc és Rákóczi Julianna, valamint Ferdinand Gobert
Aspermont Heczey Mihálynek és feleségének Csoto Katalinnak Tállyán egy
házat 133 forinton zálogba ad.
Sárospatak, 1695. március 12.*

Nos Franciscus Princeps Rakoczy de Felső Vadász Inclyti Comitatus de Saáros Supremus ac Perpetuus Comes. Nos pariter Juliana Barbara Principissa Rákóczy de praedicta Felső Vadász Excellentissimi Domini Domini Generalis Ferdinadi Goberti Comitis ab Aspermont Conthoralis. Nos identidem Ferdinandus Gobertus Comes Asperimontis. Dun, Linden etc. Reckheim etc. Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Actualis Camerarius Generalis Campi Mareschalli Locumtenens et Colonellus. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod Nos certis ex rationibus et respectibus, praesertim vero intuitu interpositionis, demissaeque instantiae Egregii Andreae Csoto, occasione certae ejusdem Domus, in oppido Nostro Munkacz, in Comitatu Bereghiensis existentis habitantis per Liberum Baronem Franciscum Klobusoczky Anno Millesimo sexcentesimo octogesimo octavo, qua tunc Administratorem Universorum Bonorum Nostrorum Curiae Nostrae Munkachiensis applicatae, coram Nobis debito cum respectu factae, Domum Michaelis Heczey, consortisque ejusdem Catharinae Csoto in oppido Nostro Tállya in Comitatu Zempliniensi existentis habitantis, in medio duarum viarum curvulium situatam, ex parte meridiana Domui Andreae condam Hattvanyi, occidentali vero Domui Viduae condam Andreae Hattvanyi, Stephani Szücz et Kékedy vicinam, alias perdictum Michaellem Heczey, consortemque ejus, in quadraginta circiter florenis Hungaricalibus hactenus possessam, eidem Michaeli Heczey uti et dictae Catharinae Csoto, Haeredibusque et Successoribus ipsorum utriusque sexus universis, in auctionali centum et triginta trium florenorum Hungaricalium summa contulimus, dedimus, inscripsimus, servatis nihilominus conditionibus infrascriptis. PRIMO idem Michael Heczey, una cum suis praescriptis praespecificatam Domum, in praerecensita centum triginta trium florenorum Hungaricalium summa, ab universis contributionibus, datiisque taxalibus, ab eadem Domo hactenus praestare solitis, immunis exemptusque libere possidere valebit, usque ad totalem auctionalis centum triginta trium florenorum Hungaricalium summae per Nos aut Successores, ipsi vel praescriptis ipsius fiendam depositionem. SECUNDO deposita modo praevio, dum et quando praenarrata auctionali summa attacta Michaelis Heczey Domus eo facta libertate per presentem Inscriptionem Nostram eidem concessa destituta manebit ac ad pristinum quadraginta florenorum Hungaricalium statum solitis datiis contributionibusque taxalibus obnoxia redibit. TERTIO Quibus praemissis quemadmodum antelatam Domum Tallyensem saepefato Michaeli Heczey ejusdemque praescriptis contulimus, dedimus, et inscripsimus, immo vigore praesentium conferimus damus, inscribimus,

modoque praevio ab omni solutione taxali hactenus praestari solita, eximimus, immunitamus, ac libertamus. Ita eundem Michaelem Héczey, praescriptosque ejusdem utriusque sexus universos in praesenti Inscriptioe, donatione, ac Exemptione Nostra, ipsis elargita, Nostro successorumque Nostrorum Nomine assecuramus, quod nullo sub praetextu per Nos aut successores Nostros, usque ad integram praeappositae Inscriptitiae summae modo praescripto fiendam depositionem turbabuntur, verum quieti, et imperturbati conservabuntur. Immo adversus quosuis legitimos Impetitores causidicos et Actores protegentur defendenturque. In quorum omnium fidem praesentes Litteras Nostras Inscriptionales, Exemptionales, et Testimoniales pro futura, Michaelis Héczey Praescriptorumque ejusdem Jurium Cautela necessarias, propria Manuum Nostrarum Subscriptione, Sigillorumque munimine roboratas, extradandas esse duximus et concedendas. Actum Saáros Patak, die Duodecima Martii, Anno Millesimo, Sexcentesimo Nonagesimo Quinto.

Franciscus Princeps Rakoczi mp

Juliana Barbara Comitissa ab
Aspermont nata Principissa Rakoczi mp
Ferdinandus Gobertus
Comes Asperimontis mp

*

Eredeti.

Rákóczi Ferenc 27 mm átmérőjű pecsétje a családi címerrel, Rákóczi Julianna Barbara 20 mm átmérőjű pecsétje a Rákóczi- és Aspermont címerrel, Aspermont gróf 18x20 mm átmérőjű pecsétje címerével.

Jelzet: K.cs.II.1/41.

*

Mi Felsővadászi Rákóczi Ferenc fejedelem, Sáros vármegye főispánja és örökös grófja. Mi hasonlóképpen Felsővadászi Rákóczi Julianna Barbara fejedelemasszony, a nagyméltóságú Ferdinand Gobert generális úrnak, Aspermont grófjának házastársa: továbbá mi Ferdinand Gobert, Aspermont grófja, Dun, Linden és Reckheim, Borsheim, Thiennes, Stempek bárója, Blaringen, Houtin, SztSimon és Onze ura, szent császári és királyi öfelségének jelenlegi kamarása, a főtábornagy hadnagya és ezredese. Jelen oklevelünk tartalmával tudtára adjuk mindenkinek, akit illet, hogy biztos okokból és megfontolásokból, különösképpen pedig Csoto András közbenjárásra és benyújtott kérvényre való tekintettel, alkalom adódván ugyanannak Munkács mezővárosában, Bereg vármegyében ezerhatszáznyolcvannyolcban báró Klobusoczky Ferenc által lakott háznak, amely akkoriban munkácsi birtokunk összes javainak felügyelőjéhez volt rendelve, a színiünk előtti a kötelező megtekintéssel, Heczey Mihály és felesége Csoto Katalin Zemplén vármegyében, Tállya mezővárosban, a két szekerút között lévő házat, amely délről a néhai Hatvani András házával, nyugatról a néhai Hatvani András özvegyének, valamint Szűcs István és Kékedy házaival szomszédos, s amit eddig az említett Heczey Mihály birtokolt körülbelül negyven magyar forintért, ugyanennek a Heczey Mihálynak valamint fele-

ségének, az említett Csoto Katalinnak, mindkét nembeli összes utódaiknak és leszármazottaiknak százharminchárom magyar forintért zálogba adjuk, juttatjuk, iktatjuk, az alábbi feltételekkel. Először ugyanez a Heczey Mihály, a fent említett hozzátartozóival együtt a fentebb leírt házat az előbb kiszámolt százharminchárom magyar forintnyi összeggel mindenféle, eddig a házat korábbi szokás szerint terhelő adófizetés, járulék, taksa alól mentesen szabadon birtokolhassa, azok a teljes százharminchárom magyar forintnyi zálogösszeggel ő vagy a nevezettek részére megszűntek létezni. Másodszor letéve korábban az előbb említett zálogösszeget Héczey Mihály háza elnyervén mentességét jelen okiratunk révén az ő engedélye megmarad és korábbi negyven magyar forintos állapota a megszokott adókkal, járulékokkal és taksákkal megszűnik. Harmadszor ígértünkhez híven a fentebb többször említett tállyai házat Heczey Mihálynak és az említetteknek átadtuk, adományoztuk és beiktattuk, valamint jelen iratunk érvénye által adjuk, adományozzuk és beiktatjuk és minden korábbi, eddig megszokott adóterhe alól kivesszük, mentesítjük és felszabadítjuk. Így ugyanazt a Heczey Mihályt és mindkét nembeli összes említetteket illetően, jelen adománylevelünk, adományunk és kiváltságlevelünk rájuk is kiterjesztve, mi és leszármazottaink nevében gondoskodunk arról, hogy semmi ürüggyel mi avagy utódaink a fentebb összecszerűen leírt teljes elzálogosítást ne szüntethessék meg. Sőt bármiféle törvény előtti háborgatókkal, pereskedőkkel és felperesekkel szemben oltalmat és védelmet nyernek. Elrendeljük, hogy mindezek hitelül jelen adomány- és kiváltságlevelünket és bizonyítványunkat a jövőre nézve is Heczey Mihálynak és a fent említetteknek a törvényes óváshoz szükséges dolgokkal, azaz sajátkezű aláírásunkkal, érvényes pecsétünkkel megerősítsék, átadják és eljuttassák. Kelt Sárospatakon ezerhatszázkilencvenöt március 12-én.

Rákóczi Ferenc fejedelem sk

Juliana Barbara Aspermont grófnő,
született Rákóczi fejedelemasszony sk

Ferdinand Gobert Aspermont gróf sk

*

(SZABADI ISTVÁN)

Gróf Rákóczi Erzsébet, a háborús időket tekintetbe véve, kedvezően szabályozza Szederkény falu adózásának és szolgáltatásainak rendjét.

Szerencs, 1695. június 20.

Mi Felső Vadászy Groff Rakoczy Ersébeth.
 Adgyuk emlekezetül ezen Levelünknek rendiben mindeneknek az kiknek illik. Hogy tekéntvén Szederkenyieknek mostani haboru miatt meg fogyatkozott állapottyokat, ezen folyó Uj Esztendőnek napiatól fogvást, további jo akaratumknak teczéseig, hogy anyival inkab gyarapodgyanak, illy fizetesre bocsatottuk őket. Hogy tudni illik ki ki közzűlők, a' ki ekes, esztendőnkent négy Magyar forintot; a' ki penig czimborával szánt két forintot; es a' ki sem marhás, sem czimborával szántó, egy forintot Szent Mihály napián,¹ ide való Tisztartontk kezéhez, fogyatkozás nélkül, tartozzék praestálni.² Őszi, és Tavaszti vetésekből, az szerent juhokból, méhekből, és a' mikor mak meg terem, sertésekből is dézmát vagyis Tizedet tartoznak adni. Az minémű halászó Vizeink vadnak ottan, azokra az Hadnagy le tett hiti szerént is tartozik vigyázni, és vigyaztatni, hogy azokban mi kárunk ne essék; de ultero³ ezen halászó Vizeink réghi Urbariumban fel tett mód szerént hagyattatnak. Dézma adás fejében szántcsák meg több szomszédtságokban lévő határokat, mellyeket az Uraság számára nem szántyák, sem vetnek közőlebek lévén hozzá, mint sem akár melly idegenek. Tiszteinknekis annuatim⁴ két karmasnyal tartoznak. Parantsolyuk azért mostani és jóvendőbeli ide való Tiszteinknek, hogy meg irt Szederkényieket ebben fellyeb irt mód szerént meg tarcsák és tartassák. Mellynek állandób voltára adtuk ezen pécsetes levelünket kezűnk írassa alatt. Szerencs Die 20 Junij Anno 1695.

Groff Rakoczi Ersébeth mp

A lap szélén ugyanazon kéztől:

Bor és Ser korcsma Szent Mihály naptól Szent Gergely napig⁵ engedtetik nekik, de úgy hogy az Sert nem máshunnét, hanem Ser nevelűinkből annak szokott árán vegyek.

Eredeti.

Alul középen 23x29 mm átmérőjű átnyomott pecsét a Rákóczi-család címérével. Körirata: Comitissa Elisabeta Rakoczi De Felső Vadasz.⁶

Jelzet: A. II. 317.

(DIENES DÉNES)

¹ szeptember 29

² adni

³ továbbá

⁴ évenként

⁵ szeptember 29-től március 12-ig

⁶ Gróf Felsővadászi Rákóczi Erzsébet.

*Rákóczi Ferenc és Rákóczi Julianna, valamint Ferdinand Gobert
Aspermont Szederkény község törvényes rendjét szabályozza.
Szerencs, 1695. június 22.*

Nos Franciscus Princeps Rákoczy de Felső Vadász, Inclyti Comitatus de Saros Supremus ac Perpetuus Comes. Nos pariter Juliana Barbara Principissa Rákoczy de aedem Felső Vadász Excellentissimi Domini Domini Generalis Ferdinandi Goberti Comititis ab Aspermonti Conthoralis: Nos item Ferdinandus Gobertus Comes Asperimontis, Dun, Linden et Reckheim, Liber Baro in Borsheim, Thiennes, Stempek, Dominus in Blaringen, Houtin, StSimeon et Onze, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Actualis Camerarius, Generalis Campi Mareschalli Locumtenens et Colonellus. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit Universis, quod cum de Bonorum Nostrorum statu eorundemque redigendo ordine cogitasset eademque ampliare et conservare intendissemus, tandem ex Parte Nostra Possessionis Szederkény dictae, Incolae in Praesentiam Nostrae comparendo humillime Supplicarunt, quatenus de permansione eorundem ulteriori deliberare, taliterque sub Protectione Nostra eosdem conservare protegereque vellemus. Et licet quidem Urbaria a praedecessoribus Nostris in Nos devoluta longe aliud dictarent, attamen habito moderni status volubilis condigno respectu, accedentque erga eosdem speciali gratia Nostra talem usque tamen beneplacitum Nostrum, veluti immediate ex appositis punctis clarius patebit eosdem conservandi adinvenimus modalitatem. Et primo quidem, unus quisque Incolarum Possessionis ejusdem annuatim ab uno integro Aratro florenos Hungaricales quatuor, a medio florenos itidem hungaricales duos Pecoribus vero carens, et se se ibidem retinens ac terras non usuans pariter florenos Hungaricales unum, pro parte utraque, tam videlicet Nostra, quoad Dominae Comitissae Erdődianae Sororis Nostrae providere et solvere debet tenebiturque et erit obligatus. Secundo Educillum a Festo Sancti Michaelis Archangeli, usque ad Festum Sancti Gregorii Papae libere usuabunt, a Festo vero ejusdem Sancti Gregorii Papae, usque ad praescriptum Festum Sancti Michaelis nullus nec privatim nec publice sive illud vinum, sive cerevisia sit, sive vero alius potus pro educillando aptus educillare etiam sub poena amissionis similis deprehensi potus praesumet attentabitque: hoc nihilominus per expressum declarato. Quod si occasione educillationis sibi concessae cerevisiam quoque educillare vellent, talem ex Braxatoriis Nostris et non aliunde condigno, eoque pro tempore currenti pretio ement, ac tandem emptam educillabunt, secus inhibitum manebit per omnia. Tertio Decimas de omnibus decimari solitis, sicut et porcis, si in sylvis Nostris glandiferis sustentarentur et foverentur, sine ulla exceptione praestabunt. Quarto Duces sive proprio nomine Judices possessionis illius, aquarum prohibitarum sedulam curam gerent, superindeque etiam juramento obstricti manebunt. Non secus etiam aliae omnes aquae relinquuntur secundum urbarium hactenus practicatum.

Quinto nullos ex Bonis Nostris profugos in medium sui recipient immo si alioqui eo subducere praesumerent, tales vel retinere vel vero illico officialibus Nostris insinuare ac notificare tenebunt. Sexto in Vicinis Praedialibus Territoriis Nostris, ante omnes Extraneos, eisdem agros colere erga tamen solitam Decimam permittitur, immo in aliis praeter Territoria Nostra, plane seminatura cujuscunque tandem speciei, etiam sub amissione talis seminaturae interdicitur, prohibeturque. Septimo officialibus Nostris modernis et futuris annuatim duas cutes de genere Karmassin infallibiliter praestabunt omniaque praemissa diligenter observabunt. Quibus sic praestitis, diligenterque ab ipsis servatis a laboribus aliis hisceque similibus datiis (nisi aliud necessitas absoluti et liberi, usque tamne beneplacitum Nostrum manebunt. In quorum uberius Testimonium, ac pro directione eorundem praesentes literas Nostras Testimoniales eisdem Authentice extradandas duximus et concedendas. Datum Szerencz die vigesima secunda Mensis Junii, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Nonagesimo Quinto.

Franciscus Princeps Rakóczy mp

Juliana Barbara Comitissa ab Aspermont
nata Principissa Rakoczi mp
Ferdinandus Gobertus
comes Asperimontis mp

*

Eredeti.

Rákóczi Ferenc 27 mm átmérőjű pecsétje a családi címerrel, Rákóczi Julianna Barbara 20 mm átmérőjű pecsétje a Rákóczi- és Aspermont címerrel, Aspermont gróf 18x20 mm átmérőjű pecsétje címerével.

Jelzet: A.II.318.

*

Mi Felsővadászi Rákóczi Ferenc fejedelem, Sáros vármegye főispánja és örökös grófja. Mi hasonlóképpen Felsővadászi Rákóczi Julianna Barbara fejedelemasszony, a nagyméltóságú Ferdinand Gobert generális úrnak, Aspermont grófjának házastársa: továbbá mi Ferdinand Gobert, Aspermont grófja, Dun, Linden és Reckheim, Borsheim, Thiennes, Stempek bárója, Blaringen, Houtin, SztSimon és Onze ura, szent császári és királyi öfelségének jelenlegi kamarása, a főtábornagy hadnagya és ezredese. Jelen oklevelünk tartalmával hírül adjuk, tudtára adva mindenkinek, akit illet, hogy mikor javaink elrendezéséről gondolkodtunk és azok növeléséről és megőrzéséről határoztunk, végezetre az általunk Szederkénynek nevezett birtok lakói színünk előtt megjelenvén alázatosan esedeztek, hogy a továbbiak megmaradásukról rendelkezni, hasonlóképpen védelmünk alatt ugyanóket védelmezni és megóvni kegyeskedjünk. Jóllehet bizonyos elődeinktől származó és ránk is vonatkozó urbáriumok messze másképp rendelkeznek, mégis megfelelő tekintettel lévén a jelenlegi megváltozott helyzetre, és mert ehhez járul az irányukban meglévő különös hálánk és jóindulatunk, ahogy közvetlenül a hozzátett pontokból világosabban kiderül, intézkedtünk védelmük törvényes módjáról. Először is a birtok minden lakója évente egy egész szántó után négy magyar forintot, fél után két magyar forintot, a

jószág híján maradó és földet nem művelő egyaránt egy magyar forintot köteles, és köteles lesz a jövőben is előteremteni és lefizetni mindkét fél számára, úgymint nekünk és nőverünknek, az erdői grófnőnek. Másodszor bort árulhatnak szabadon Szent Mihály arkangyal napjától Szent Gergely pápa napjáig,¹ Szent Gergely pápa napjától az említett Szent Mihály napjáig sem magánúton sem nyilvánosan, tettenérés utáni elűzetés terhe mellett ne merészeljen vagy próbálkozzék bor, sör vagy bármilyen kimérésre alkalmas ital árusításával: ezt a legnyomatékosabban kijelentjük. Mindenkire vonatkozik annak a tiltása, hogy az engedélyezett italmérés alkalmával a kimérni akart sört a mi serfőzőnkből és nem máshonnan, az akkori áron vásárolják, és viszont eladják. Harmadszor a mindenkitől levonásra kerülő tizedet éppúgy a malacokból is, ha tölgyeseinkben nevelkednek és híznak, kivétel nélkül meg kell adni. Negyedszer a birtok előjárói vagy saját nevükön a bírói külön gondot viseljenek a tiltás alatt lévő vizekre, sőt ezen felül esküvel is kötelezzék őket erre. Nem különben mind a többi összes vizek megmaradnak az eddigi urbárium szerinti használatban. Ötödször ne fogadjanak be maguk közé egy szökevényt sem a birtokainkról, sőt ha oda-vetődne bármelyik is, azt kötelesek vagy feltartóztatni vagy az ottani tisztviselőinknek jelenteni és hírül adni. Hatodszor a szomszédos prédiális földjeinken, mindenekelőtt a külső [birtokokat], ugyanők a szokásos tized szerint a földet megművelhetik, viszont máshol a területünkön kívül, főleg a vetés mindegyik fajtából az elűzetés tehe alatt megtiltatik. Hetedszer tisztviselőinknek most és a jövőben is minden évben két karmazsin bort csalhatatlanul átadjanak és minden előbb elmondottnak szorgalmasan megfeleljenek. Miután mindezeket így megadták és szorgalmasan eleget tettek más hasonló kötelességeiknek és adózásuknak, amennyiben más kötelezettségeiktől mentesek és szabadok, megmaradnak jóindulatunkban. Elrendeljük, hogy nekik e szándékunk bővebb bizonyosságát, és ugyanebből a célból írott jelen oklevelünket hitelesítve átadják és átengedjék. Kelt Szerencsen, az Úr ezerhatszázkilencvenötödik esztendejében, június 22-én.

Rákóczi Ferenc fejedelem sk

Juliana Barbara Aspermont grófnő,
született Rákóczi fejedelemasszony sk

Ferdinand Gobert Aspermont gróf sk

*

(SZABADI ISTVÁN)

¹ szeptember 29 és március 12 között

*II. Rákóczi Ferenc Sáros vármegye főispánja a jobbágyszolgáltatások alól felszabadítja Olasz Ferencnek, a Szepesi Kamara titkárának Mezőzombor határában lévő szőlőjét.
Szerencs, 1697. május 6.*

Nos Franciscus Princeps Rákoczy de Felső Vadász Inclyti Comitatus de Saáros Supremus ac Perpetuus Comes: Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit Universis: Quod Nos certis ex rationibus et motivis praesertim vero singularem habentes respectum synceri affectis expertaeque devotionis Generosi Domini Francisci Olasz Sacratissimae Caesariae Regiaeque Maiestatis Inclytae Camerae Scepusiensis Secretary quae ipse hactenus erga Nos ferebatur ac imposterum quoque continuandam polliceret. Vineam ejusdem Virginas nuncupatum in Promontorio Zomboriensi inque Comitatu Zemleniensi existentem situatam, cui ab una Domini Martini Veöreös Vineae, parte vero alia Domini Georgy Szemere vicinitarentur, ab omni onere rusticano omnique solitae Decimae et Nonae pensione Nobis obveniredebente usque tamen beneplacitum nostrum eximimus ac immunitamus exemptamque libertatam ac immunitatam modo praevio pronunciamus. Quo circa Universis Bonorum Nostrorum Praefectis, Provisoribus, Decimatoribus caeterisque quibuscunque Officialibus Nostris, tam modernis quam in futurum constituendis committimus et mandamus quatenus praementionatum Dominum Franciscum Olasz in collata exemptione nostra nullatenus turbare aut quoquomodo impedire praesument verum in eadem suam Donationem conservandam manutenendamque esse noverint. Praesentium Nostrarum vigore et Testimonio literarum mediante. Datum Szerencs die Sexta Maji Anno Millesimo Sexcentesimo Nonagesimo Septimo.

F Rakoczy mp.

Eredeti.

Baloldalon, az aláírás mellett 20 mm átmérőjű gyűrűspecsét a Rákóczi-család címerével, vörös viaszban.

Jelzet: Kcs.II.1/42.

Mi, Felsővadászi Rákóczi Ferenc fejedelem, tekintetes Sáros vármegye örökös főispánja, jelen levelünk tartalmával adjuk emlékezetül mindenkinek, akiket illet: Hogy elhatározott szándékból és indíttatásból, különösen tekintetbe véve nemzetes Olasz Ferencnek, Ófelsége Császári és Királyi Méltóságos Szepesi Kamarája titkárának, őszinte indulatát és kipróbált hűségét, amivel irántunk mostanáig viseltetett, és amit a jövőre nézve is töretlenül ígér, Zemplén vármegyében Zombor szőlőhegyén fekvő Vesszősnek nevezett szőlőjét, melynek egyfelől Veöreös Márton úr, másfelől pedig Szemere

György úr szőlője a szomszédja, minden paraszti tehertől és minden szokásos tized és kilenced fizetéstől, amely nekünk jár, mindazonáltal beleegyezésünkig, felszabadítjuk és mentesítjük, és a kiváltságos szabadságot és mentességet az előbbieket szerint kinyilvánítjuk. Miáltal mindenkinek, javaink gondviselőinek, udvarbíráinknak, tizedszedőinknek és a többi akármely tiszteinknek, mind mostaniaknak, mind a jövőben kinevezendőknak elrendeljük és kihirdetjük, úgyhogy az előbb említett Olasz Ferenc urat kiváltságos adományunkban semmiképpen háborgatni, vagy bármi módon akadályozni ne merészeljék, sőt, mindazokat illetőleg az ő adománylevelét megőrizve és fenntartva megújítsák. Jelen iratunknak érvényével és bizonyosságával. Kelt Szerencsen, az 1697. évben, május 6. napján.

*

(DIENES DÉNES)

II. Rákóczi Ferenc és Rákóczi Julianna Emőd puszta falut betelepíti.
Szerencs, 1700. június 26.

*

Nos Franciscus Princeps Rakoczy de Felső Vadász Perpetuus Terrae Saárosiensis Comitatusque ejusdem Supremus ac Perpetuus Comes. Nos item Julianna Barbara Principissa Rákoczy de dicta Felseő Vadász Comitissa ab Aspermont. Nos pariter Ferdinandus Gobertus Sacri Romani Imperij Comes Aspermontis Sacrae Caesareae Regieque Majestatis Consiliarius Camerarius et Generalis.¹

Adgyuk tudtára mindeneknek az kiknek illik ezen Levelünknek rendiben: Hogy az midőn Jószághink állapottjárul, úgy annak jobb rendben vételéről és építéséről gondolkoznánk, jövének a' mi tekintetünk eleiben bizonyos Személyek, nevezetessen pedig Nagy István, Vincze Mihály, Szabó Ferentz és Szeleptsényi Geörgy némelly mellettek lévő Társaikkal edgyütt alázatossan instalván,² hogy az minemű Puszta falu Helyünk, Emőd nevű vagyon Nemes Borsod Vármegyében, Ónodi jószághunkhoz tartozandó, engednék nekik jövendőbeli meg telepedésre. Melly előttünk tett alázatos Instantiájokat³ Mijs illendő tekintetbe vévén, az fellyebb meg írt Instánsoknak,⁴ nem külömben másoknak is, kik tudnyi illik a megh írt Falunkban való lakozásra következő jönnének (:és nem az My Jószághunkbul valóknak:) azon Emőd nevű Puszta falunk helyét meg engedték szállani az alább meg írt Conditio⁵ szerént. PRIMO: Hogy minden egy egész ekés ember esztendőnként a dato presentium computando⁶ tartozik három három forintbul álló Taxának fizetésével id est fl. hung. 3.⁷ Fél ekés ember egy Magyar forinttal és ötven pénzel, id est fl. 1. den. 50. Az Marhátlanok és Sellérek pedig egy Magyar forinttal, id est fl. 1. Melyeket nekünk vagy Tiszteinknek kezekben Ezstendőnként mindenkor in medietate⁸ Szent György napjára, in alitera medietate⁹ pedig Szent Mihály Archangyal Innepére be fizetni és praestálni,¹⁰ úgy annak idejében az Őszi és Tavaszti vetésekből obveniálni szokott igaz Dezmát, úgy mint Őszi és Tavaszti búzábul, Rozsbul, Árpábul, Zabbul tizenkettődiket, Baranyakbul és Méhekből is az szerent, az kölesből pedig tizeneötödiket ki adni kötelesek légyenek és lesznek. SECUNDO: Item az ott való korcsmát és mézárszéket, tovább való tezésünkig szabadosan bírni engedték nekik. TERTIO: Az szerént az oda való [...]nak usussa és pascuatioja¹¹ szabad dispositiojukban légyen, úgy mindazonáltal, hogy Tiszteink egy darab Erdőt fogja[...]ak tilalmaznak, hogy jövendőben [.....].¹² QUARTO: Nem külömben azon Helynek és a Hegynek Törvényei, mint annak előtte voltak, az szerént ez után is megh tartassanak salva permanente appellatione ad Sedem Dominalem Nostram.¹³ Szabadhságok az előbbeni szokás szerént (:le tévén ki ki maga Taxáját a mellyel tartozik:) más helységben való által menetelre az után föll maradjon. Azt observan,¹⁴ hogy minek előtte valamelyik közülök más hová, a ki nem Jobbágy, menne, tehát először magát az helység bírójának vagy is Hadnagyának, avagy pedig Tisztinknek bé jelentse, és illendő móddal légyen az helységtől megh válással,

és ha valakinek adós lenne valamivel, azt elmenetele előtt complánállya,¹⁵ és adóssát annak rendi szerént contentállya.¹⁶ QUINTO: Ezeken kívül arra is szabadsághot engedtünk nékik, hogy az Falu hely fölött lévő Tehén Tancz nevű Hegyet szőlőnek Dezmára föll fogván építhessék. SEXTO et ultimo: Parancsollyuk azért Jószághink Tiszteinek közönségessen mind mostaniaknak s mind következőknek, hogy az fellyül megh írt Instánsokat és azokat követő kívül valókat, ez mi általunk nékiek engedtetett szabadságholban meg tarcsák és minden legitimus Impetitor ellen megh oltalmazzák. Külömbet sem cselekedvén. Datum in Arce Nostra Szerencs, Die Vigesima Sexta Mensis Junij Anno Millesimo Septingentesimo.¹⁷

Princeps Rakoczy mp.

Ferdinandus Gobertus
Comes Asperimontis mp.

Principessa Juliana Rakoczi
Comitissa ab Aspermont mp.

*

Az aláírók vörös viaszba nyomott pecsétjével.

Az eredeti irat nemesmásolata. Sérült, hiányos, kiegészítve a teljes irat egyszerű másolata alapján. Az eredeti az Emődi Református Egyházközség tulajdonában.

Jelzet: K. cs. II. 1/155.

(DIENES DÉNES)

¹ Mi Felsővadászi Rákóczi Ferenc herceg, Sáros vármegye örökös grófja és főispánja. Hasonlóképpen mi Felsővadászi Rákóczi Julianna Barbara hercegnő, Aspermont grófnője. Ugyancsak mi Ferdinánd Gobert, a szent Római Birodalomban Aspermont grófja, ő szent császári és királyi felségének kamarai tanácsosa és tábornoka.

² kérve, kérvényezve

³ kérvényüket

⁴ kérvényezőik

⁵ feltételek

⁶ mostantól számítva

⁷ azaz 3 magyar forinttal

⁸ felét

⁹ másik felét

¹⁰ megadni

¹¹ használata és legeltetése

¹² A disznók makkoltatásáról van szó.

¹³ úriszékünkre való állandó fellebbezés épségben hagyásával.

¹⁴ megtartva

¹⁵ egyenlítse ki

¹⁶ elégítse meg

¹⁷ Kelt szerencsi várunkban, az 1700. évben, június hónap 26. napján.

Lipót császár és király a börtönből megszökött Rákóczi Ferenc ellen elfogató parancsot ad ki.

Bécs, 1701. november 10.

Leopoldus Dei Gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae Bohemiaeque Rex.

Reverendi, Honorabiles Spectabiles ac Magnifici, Egregii et Nobiles, Prudentes item ac Circumspecti, Fideles nobis dilecti.

Cum Franciscus Rakotzius ob crimen Rebellionis, seu laesae Maiestatis in Arce nostra Neostadiensis arestatus, effracta custodia, inter septimam et octavam praesentis Mensis Novembris sero vespere profugerit, et se fortassis in Regnum nostrum Hungariae receperit.

Eapropter Fidelitatibus Vestris harum serie firmiter praecipientes committimus, et mandamus, quatenus acceptis praesentibus, illico, et sine omni mora in id niti, ac incumbere talesque dispositiones quo memoratus Rakotzius, tanquam ad struenda pericula, ubi jam satis compertum est, intentus, ubicunque et quomodocunque demum id fieri poterit, comprehendatur, facere et instituere, comprehensumque ad ulteriorem benignam resolutionem nostram arctius tenere desuperque statim maiestatem nostram sedulo et fideliter informare modis omnibusque debeat et teneamini. Nec secus facturi. Vobis in reliquo gratia nostra Caesareo Regia benigne propensi manentes. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae Die decima Mensis novembris Anno Domini Millesimo Septingentesimo Primo.

Leopoldus.

Ladislaus Mátyásovszky
Episcopus Nitriensis.

Az iratra rávezetve 1701. október 12-iki dátummal és Lányi Pál aljegyző aláírásával a körözüvény kihirdetésének ténye a pelsőci megyegyűlésen.

Kívül:

Reverendis Honorabilibus Spectabilibus ac Magnificis Egregiis Nobilibus Prudentibus item ac Circumspectis N.N. Supremo et Vice Comitibus Judlium et Jurassoribus, toti denique Universitati Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum, et Nobilium Comitatus Gömöriensis etc. fidelibus nobis dilectis.

Leuchoviae.

Eredeti.

62 mm átmérőjű papírfelzetes császári zárópecsét.

Jelzet: Kt. 947.

Lipót, Isten kegyelméből választott, mindenkor szentséges római császár és Németország, Magyarország, Csehország királya.

Főtisztelendő, nagyrabecsült, tekintetes és nagyságos, vitézlő és nemes, bölcs valamint érdemes kedvelt híveink!

Mithogy lázadás illetve felségsértés büntette miatt bécsújhelyi várunkban fogva tartott Rákóczi Ferenc az őrségen áttörve, folyó hó hetedik és nyolcadika között késő este megszökött, és feltehetően Magyarországra vette be magát, ezért jelen levelünkkel erősen megparancsoljuk és meghagyjuk hűségteknek, hogy ennek kézhezvétele után nyomban, minden késelelem nélkül, minden módon tartozzatok legyetek kötelesek azon fáradozni, arra törekedni, olyan rendelkezéseket tenni és kibocsátani, melyekkel a fent említett Rákóczit, mint aki arra szánta el magát, hogy veszedelmet támaszt, ahogy ez már eléggé bebizonyosodott, bárhol és bármi módon válik is ez majd lehetőségessé, fogják el, és további kegyes elhatározásunkig fogolyként, szigorú őrizetben tartsák; s minderről tartozzatok és legyetek serények felségünket buzgón és hűségesen tájékoztatni. És ne cselekedjetez másként. A továbbiakban kegyelmünk nektek stb.

Kelt Bécsben, 1701. november 10-én.

Lipót

*Mattyasovsky László
nyitrai püspök*

Kívül:

Főtisztelendő, nagyrabecsült, tekintetes és nagyságos, vitézlő nemes és bölcs valamint érdemes nemesurainknak, fő- és alispánjainknak, szolgabíráinknak és esküdt, végezetül Gömör vármegye nemesei, mágnásai, bárói, főpapjai teljes közösségének stb, kedvelt híveinknek.

*

(SZABADI ISTVÁN)

II. Rákóczi Ferenc kiáltványa a keresztény világhoz, melyben ismerteti a szabadságharc okait és célját. Szól a magyar nemzet nyomorúságáról, mely elsősorban a Habsburg uralkodónak és udvarának a magyar törvényt mellőző uralkodásából fakad. Elmondja személyes meghurcoltatását is.

Munkács, 1703. június 7.

Az egész Keresztény Világban való Fejedelmeknek, és közönséges Társaságoknak, ezeken kívül minden Rendben, Gradusban, Tisztségben, Méltóságban, Allapotban és Igazgatásban lévő Embereknek.

Mi Isten kegyelmébül Felső Vadászi Rákóczi Ferencz Fejedelem, Munkátsnak és Makoviczának Hertzege, Sááros-Pataknak, Tokajnak, Regécznek, Etsednek, Somlyónak, Ledniczének, Szerentsnek, Onadnak etc. örökös Ura. Adgyuk tudtára örök emlékezetre mindeneknek.

Az régi jó hírrel fénylő Magyar Nemzetnek sebei ismét ki újjulnak, és ama bé állott seb, melly imigy amugy mint egy mostoha hozzá látással bé kezdett vala gyógyulni, minekutánna a' tagoknak meg erőtlenedésiből észre vétettetett; hogy az Austriai Háznak veszedelmet hozó uralkodása alatt úgy veszni és elvetemedni kezdett, hogy a' Nemzet egész testének veszedelmét maga után fogná vonni; nintsen egyéb hátra, hanem hogy az ártalmas rész, vesztő vassal vágattassék ki ez testből. Álmélkodva hallják és tsudállyák sokan midőn láttyák és hallják újjalag az Országban az háborút és támadást, holott ez Nemzet szép békességben ditsősségessen sok seculumokig¹ virágzóván már sok esztendőknék egy más után való folyása alatt szüntelen változásban és fel háborodásban vagyon, mellyen midőn tsudálkozik minden e világon, sokan új itilnek, noha vétkesen és hibásan, nem értvén a' dolgot, hogy ennek oka nem egyéb, hanem hogy ez a' Nemzet természeti hajlandósága szerint, Királyának soha hí nem szokott lenni, és szereti, sőt keresve keresi a' párt ütést és támadást. Méltó tehát hogy mindeneket meg követvén, kérjük arra, hogy míg igaz fundamentombul való szomorú fájdalminkat és panaszinkat valósága szerint elő számlállyuk, légyenek figyelmetessek, és elméjeket minden félre való vonás nélkül ide függesztvén, és minden felőlünk való bal itiletet, annál inkább belső egymásra való gyűlölségből forralt gonosz elmét és szándékot félre tévén, midőn mi méltán lett fel kelésünknek fundamentomos² okait elő számlálni akarjuk, légyenek egyenesen itilő Istenes Bíráink.

Egy néhány seculumok múltanak már el, miólta egy felől a' killyebb killyebb terjedő uralkodásnak kívánságából, más felől pedig némelly Nemzetünkbeli Uraknak hízelkedésekből a' lett, hogy az Austriai Ház a' Magyar Országi Királysághoz jutott, de mindazóltátul fogva, minémű ravasz színék alatt és mesterséges tanátsokkal igyekeztek az Austriából való Magyar Királyok régi szabadságát és törvényit Magyar Országnak bontogatni, mind

az Historiák, mind maga a' dolog e mai napig eléggé bizonyították. Ugyan is mi indította egjéb az hires Báthori Familiát az Austriai Ház ellen való fegyver fogásra? Mi volt egyéb oka Bethlen Gábornak az hadakozásra; hanem a' Magyar szabadságnak helyre állatása? Mi kényszerítette egyéb Bocskait a' felülésre? Hasonlóképen a' mi eleinket a Rákóczi Fejedelmeket? Mi indította egyéb Tökölyi Imrét? tudgya és láttya ezt minden; úgy hogy ezeknek igaz okait és az Haza méltó fájdalmit, senki semmi mesterséges ellenkező okkal el nem nyomhattya, hogy nap fényre ne jöjjön. Mindenek felett pedig fő oka ennek, most és mindenkor ez is volt, s ez indította a' nagy támadásokat, mivel látták az Haza Törvényinek istentelenül való eltapodását, mert mihelyt a' Magyar Nemzetet az Austriaiak hízelkedésekkel és igiretekkel magok alá vehették alattomban, igen mesterségesen nagyobb nagjobb mértékben, és szorosabban kezdték rajtok az uralkodást, és így lassan lassan nem szégyenlették arra is lépni, hogy semmit nem gondolván Királyi Diplomájokkal,³ mellyekkel le kötötték vólt magokat, úgy kezdetek vólt itilni magok felől, hogy szabadossan el követhetnek mindent, és ígj a' Magyar szabadságát naponként igyekeztek meg szorítani, és a' mit elsőben titkosan a' Magyarok veszedelmére forraltak, nyilván való jelekkel csak hamar ki is mutatták.

Elsőben is ahoz fogtak, hogy sok nagy Nemzetű Méltóságos Ős Urakat álnokul keresett okádásokkal el fogyatták javokat, jóságokat erőszakosan el foglalták, szokatlan és közöttünk hallatlan Törvényeket hoztak bé, és el viselhetetlen új forma terhes adókat vetettek fel, és így (I.) Az Ország drága szabadságát, melly ennyi sok száz esztendőök alatt az Országnak szabados Király választása iránt, mindenkor maga erejében meg tartatott, örökös Urasággá és Királysággá tették, kemény fenyegetésekkel meg ijesztvén az Ország gyűllésiben egyben gyűlt Statusokat,⁴ ha ez szándéknak ellene voxolnának,⁵ és így a' szép szabadság, rút jobbáyságra változott, és hogy ez szabad Uraság annál nagyobb lábat vehessen idővel. (II.) Ama nagy hírű András Magyar Királynak, ki más képen Hierosolyimi-tánusnak⁶ nevezetik, emlekezetes törvényit; mellyben minden Ország Rendeinek szabadságát bé foglalta, és mellyet azon törvény erejével a' Magyar Nemzetnek dicsőségére mind végig meg tartani akart; úgy hogy ha a' Király az Haza törvényei ellen tselekednék, és azokat bontogatná, szabadossan ellene az Haza tagjai ez illyen Casusban⁷ fel kelhessenek, ellene állhassanak, arra egész szabadságok légyen, ezt a' Törvényt az Austriai Ház maga szabad uraságát keresvén, és hogy az Ország nagy Rendei abban meg edgyezenek, erővel őket reá kényszerítvén a' Magyar Nemzetnek örök gyalázattyára Ország gyűllésébenn elrontotta és semmissé tette, és noha a' Szabad Király választáson, és az Haza törvényei ellen tselekedő Király ellen való támadásra adott szabadságon kívül, minden egjéb törvényeit az Országnak, a' mint a' Diplomában is önként fel tették, esküvéssel igirte, hogj szentül meg tarttya és tartattya; de a' felől addig meszterkedett, hogj nagyobbakra és nehezebbekre is magának útát nyitott, hogy mindent szabadossan megtselekedhessék, a' mint hogj az Hazának mindennemű törvényeit minden válogatás nélkül meg szegte, adott hiti ellen meg rontotta: melly aránt való méltó panaszunkat, minden harag, boszszúság és nagyra vágyó elme nélkül világ eleiben, méltán, szentül és igazán terjesztyük.

Az is igen fáj lelkünknek (III.) Hogy ez Hadakozásra termet Magyar Nemzetet, melly ki mondhatatlan munkával, vére ontásával, költségével minden Nemzetek ellen régtől fogva az egész kereszténységet ditsiretessen óltalmazta, minden hadi tisztviseléstül meg fosztotta, és minden Tisztséget idegen Nemzetbül való Embereknek osztott, a' Magyar Hadi Virtust gyalázatossan hátra nyomván, az Országának nyilván való írott Törvényei ellen, nevezet szerint pedig a' Király adott Diplomájának negyedik *conditio*⁸ ellen, melly az 1658 esztendőbeli első *Articulus*ban⁹ bé is nagyon írva; hasonlóképen az 1681 esztendőben írt negyedik, és az 1608 esztendőbeli tizedik tizenegyedik és az 1659 esztendőbeli 38 *Articulus* ellen. A pedig olly közönséges dolog vólt, hogy allig látott volna Ember az egész Magyar Országban egy vagy két Várnak Magyar Kapitányát; és így el vágván az Magyar haza Fiai előmenetelinek minden alkalmatosságát, az idegen, Haza Fia gyanánt, az Haza Fia pedig idegen gyanánt vólt ez Országban s ez viselte a' nagy igát. Mellyet ki álhatna el? és így a' Magyarnak tsak nyögés és panasz vólt a' dolga. Minden fel fordult. (IV.) Az Országba új igazgatásnak módgya tsúszott bé, és az Hazának minden dolgai az idegen Igazgatók akarattjától függöttek egyedül, kevélyen vévén ez just magának a' Királyi Udvari tanáts, minden Magyar Fő Rendeknek tanátsát innen ki rekesztvén, valami a' közönséges ország dolgait illette, holott az Hazának régi törvényei ezt igen tilalmazzák, nevezet szerint az elébb említett Diplomának 3-ik *Conditio*ja az 1681 esztendei 4-ik *Articulus*, és az 1655 50-dik az 1659 14-dik *Articulus*ok, és egy nálunk nélkül felőlünk végezéseket végeznek, mint nem régen a' Cárlovitzi Gyűlésnek végezési¹⁰ lőnek, melyben semmit nem tudtunk.

Nyilván nagyon mindennél (V.) Az *Aulica* v.[agy] Udvari Kamarának szabados tettésű rajtunk uralkodása. Az éjig ér mindenfelé a panasz és sírás. A Kamarától meg nyomorított Eözvegyek és Árvák egyedül a' boszszú álló Istenre támasztyák ügyöket; irtózik az Ember a' ki meg gondollya csak ama Tyrannusi tanátsból koholtatott színes just; mellyet a' Törököktül vissza nyert jószágokról tsináltak, mellyet neveztenek *Neo-acquisticum* jusnak,¹¹ mellyet ugjan noha a' Vármegyékre ki küldött *Decretum tenora*¹² szerint le hagytanak, a' mint hogj az Haza törvénye is soha meg nem engedhetette, és a jó Lelki ismerethez is nem fér, a' mint azt terhes okokból meg mutogathatni; még is mindazonáltal menyi rettenetes károk lett légjen sokaknak az aránt egyedül az hamisság *Mammona* szaporításáért a' Király Diplomájának is félre tételével nagy részét Magyar Országának az Ós Magyar Uraitól el foglalván, az idegen Nemzetből való Embereknek osztván, nagy érdemű Haza Fiaira ingyen sem tekintvén, világosan ki tettik Második András Királynak 26 dik *Articulusa*, és ötödik László Királynak 10-dik *Decretuma*, hasonlóképen az 1599 esztendőbeli 31-dik *Articulus* ellen, semmi bizony törvénytelenebbül nem eshetett, semmi inkább a' Magyar Nemzet szívét el nem idegeníthette az Austriai uralkodástul, semmi inkább a' köz igassággal nem ellenkezett, mint ez: hogy az Austriai Ház azokat a' jószágokat, mellyeket a' Magyar Földes Urak sok száz esztendőktül fogva bírtak; sőt még a' Török Birodalma alatt is bírták és hasznokat vették minden ellen mondás nélkül, tsak azért hogy a' Törököt Magjar - Országból ki verte; mellyel a' Király maga Diplomája szerint tartozott, az igaz Ós Magjar földes Uraktól el foglalta, és azokat kik eleitől fogva jó magok viselésével, vérek hullásával, sok

költségekkel, az Haza ellenségi ellen munkálkodtanak Keresztény Király alatt, rútt szolgálát és iga alá vetette, semmit nem tehetett az aránt a' Magyar nemzet, sem meggyőző okokkal, sem könyörgésivel, sőt ellenben minden Nemzeteknek törvénye ellen, mind a' belső, mind a' külső renden való Urak és Statusok minden Citatio és Sentenciázás nélkül jószágok elvesztésén marasztattanak, és minden javoktul meg fosztattanak, nem is láttott egyébre czélozni minden dolog és tanáts; hanem tsak arra hogj az egész Országból a' Nemesség és Nemesi szabadság egészszen ki írtassék. Innen az is lett, hogj meg bötsülvén az olyan Töröktül vissza nyert jószágokat, a' Vármegyéken publicáltatott¹³ hogy a' melly ős Földes Úr hozzájok akar jutni, tegje le elsőben a' Kamarának a' betsü szerint a' jószág árát, vásárollya meg a' magáét. Ez a' jus Neo-acquisticum.

Behozatának (VI.) az Hazában a' Commissionale judiciomok,¹⁴ bizonyos bírákat küldvén a' Nemzet közé, hogy azok ülnének törvény széket, melly egészszen az Ország Törvényeinek és szabadságának fel fordítására czélozott, noha az Orzágnak nyilván való törvényeivel és régi rend tartásával, nevezet szerint pedig az 1603 52-dik, az 1658 14-dik, az 1638 26-dik és az 1649 esztendőbéli 47-dik Articulusokkal meg vólt erőssen tiltva, és magoknak az Austriai Házból való Királyoknak Diplomáival erősítve. De a' felől semmit nem használván (VII.) az Haza Fiai és lakosi tsak tsúfoknak tartattak, hurtzoltattak rendeletlen törvény folytatással, az Orzágon kívül az 1536 esztendőbéli 41 Articulus, és a' Király Diplomájának 5-dik Conditioja, és az 1659 esztendei első Articulus ellen, Levelek producálására,¹⁵ jussok meg bizonyítására citáltattak, és nagj költséggel majd a' mit jószágok ért vólna, nagjossal terheltettek; így is végtere az Aulica Camera¹⁶ mind Bíró, mind Felperes lévén az 1681 esztendei 37-dik Articulus ellen a' Földes Urakat törvénytelenül, vagy nagy károkkal az ős jószágok el tserelésére erőltették, vagy pedig minden rendes törvény nélkül tsak a' Király Fiscusa tettzésére Sententia¹⁷ mondatott, és így az Országban idegen Urak tsúszván bé szaporán a' Magyarok jószágiban, tsak ez a' szomorú nóta marada a' Magyaroknak: Veteres migrate Coloni.¹⁸

Pusztúly Szegény Magyar, Németé az Ország, Jobbágságra fordult a' régi Uraság.¹⁹

Nyög (VIII.) az új tereh alatt a' Kúnok és Jászok régi és eleitől fogva való ditsősséges Királyoknak Privilegiomival²⁰ erősített szabadsága, minekutánna a Teutonicus Ordóban való szentelt Vitézeknek adattanak jobbágyul,²¹ és hogy ez igából Isten tsudállatosképen ki végye fohászkodván kívánnya. Nyög hasonlóképen (IX.) a' Magyar Kamara, melly is minden jussától meg fosztattott, és csak a' panaszszal maradott, hogy sem tekinteti, sem semmiben szabados rendelése nintsen, el nyomattatván az Udvari Kamarától az 1621. 18. az 1647. 146. és az 1681. esztendőbéli 13-dik Articulus ellen, mellyek szerint a' Magyar Kamarának az Udvarival ugyan meg edgyezni kellett; de tőle függeni a' mint már kezdetet lenni, nem engedtetett.

Maga (X.) a' Természet, melly Istennek edgyik szolgáló eszköze, az udvari Kamarának képtelen telhetetlenségét útállya és kárhoztattya; mert ho-

lott a' természet Istennek ritka példájú jó akarattából, ennek az Országnak a' sónak fogyhatatlan bőségét engedte, a' Kamara azt még is olly drágán adotta, árát úgy meg nevelte; hogy az Haza lakosinak nagyobb része igen meg szegényedvén, sőtalan kenyérrel és étellel kénszerítettett élni. Ugyan is a' mit a' természet ingyen ad, annak ollyan árát szabni, mellyel a' szegény lakosok ne bírjanak, szenyvedhetetlen latorság.

Nem is említettük (XI.) a Coronához való jóknak el idegenítését, mellyet a' László Király hetedik Decretumának 2-dik Articulusa erőssen tilalmaz. Hasonlóképen (XII.) Hogy az Országban az Harmintzad két annyi mint volt ez előtt. A Kalmár marháknak (XIII.) meg árendálások,²² hogy tsak igen kevés Emberé legyen az haszon. De nem lehet nagy panasz nélkül nem említettünk (XIV.) amaz elviselhetetlen Portióbéli²³ húzást, vonást, melly hoszszas siralmunknak méltó matériája; mert minekutánna az Udvari Ministerek nagy kevélyen magoknak vévék az Orzágon való szabados dispositiót²⁴ és rendelést, és milliőkből álló summát vetének fel adóba; noha ez nemes Orzágra egész Ország gyűllése végezése nélkül semmi adót nem lehetet volna fel vetni; ezt kívánván az eő régi szabadsága, a Mátyás Király 3-dik Decretomának 11 és a' László Király 5-dik Decretomának 1 Articulusa szerint, olly nagy és a' maradéknál is emlekezetben tartani méltó romlása következett ebből az Országnak; hogy ez minden gazdagsággal virágzó Hazának régi bóldog állapotja helyet, most annak csak valami árnyékát láthattuk: ki nem mondhatom hogy a' szegény kösségnek nem lévén tellyességgel mivel fizetni, sokan kétségben esésre vetemedtek, némellyek magokat fel akasztották, némellyek a' Török birodalma alá mentek, hogy könnyebbítsék terheket, némellyek Feleségeket a' Német Vitézeknek hatták hogy azokon vegyék meg, némellyek gyermekeket pénzt kérvén fel a' Töröktől addig zálogban oda adtak, míg meg nem fizethették hallatlan példára. E volt a kegyetlen és tovább e szabad Nemzettől nem szenyvedhető uralkodás. Ma is a' kösség szájában forog hogj bóldogabbul volt dolga és sokkal könnyebb terhe a' Török alatt, és a' menyit az Austriai Ház esztendeig rajta vont, ötven esztendeig a' Törököt meg sem érte volna véle, a' mint ezt közönségessé tett írásban is meg bizonyították. E kegyetlen sarczolatás pedig nem hogj szünt volna, sőt inkább idővel minden rendre ki hatott; mert nem vőttek ki ez adózásból senkit, sem Pap Urakat, sem külső Urakat, sem Nemes Embert, sem szabad Városokat, egyaránt kellett portiózniok, és noha Császár Decretomával biztatták az Orzágot, hogy tsak ez esztendőben adgyák meg, csak hamar vége léssen az adózásnak, mellyet az Udvar sokszori Resolútiójával²⁵ is erősített: de midőn látná az Ország hogy ez nehéz és el viselhetetlen sarczolatás naponként nem hogj szünnék, sőt inkább az Udvar sok igireti ellen is, sok keresett szinek alatt kevélyen neveltetnék, és új adózásnak módgya, az Accisa²⁶ által koholtatnék, a militaris executio²⁷ szüntelen a' nyakán volna, e mellett tömlőtözéssel, veréssel sanyargattatnék a' szegény Nemzet, és mindenütt tsak a' jaj szó hallattatnék szerte széllal, könnyű volt által látni, hogy örökös jobbágyság alá akarják vetni a' szabad Nemzetet. Hogy mindent elő ne számlállyunk (XV.) A rend szerint való Ország gyűllések és Törvényes székek, mellyeknek mind az Ország régi törvényei szerint, mind a' Király Diplomája szerint minden esztendőben meg kell vala lenni, rész szerint le hagjattak, vagj pedig igen ritkán engedték. Mint példának okáért vagyon ötven eszten-

deje miólta octavalis terminus²⁸ nem vólt, melly az Országnek nyilván való vesztésére, romlására vólt. Innen származtanak a' sok fel fordulások, törvénytelen tselekedetek, új forma törvény folytatások, innen következtenek a' mások javainak erőszakos el foglalási, erőt vett az Uraknak hatalmaskodása, elnyomattak az Árvák, javaiktól meg fosztattak az Eözvegyek, és így az lett hogy az Haza fiai sem szokott törvényekkel nem élhettének, sem az új forma törvény folytatást könnyen bé nem vehették, melly miatt minden fel fordult, sohul az igazság nem szolgáltatott.

Mindennek tudtára vagyon (XVI.) az is minémű szint tsináltanak az Hazában a' Vallásnak bontogatása iránt, holott a' Vallás dolgát hántorgatni; mellyet mind az Haza törvénye, mind a' Felsőleges Romai birodalom törvényei helyben hagytanak, nem egjébre való vólt alattomban, hanem hogj annak alkalmatosságával a' sokképpen meg erőtlenedett Országnek meg maradtott kevés szabadságát is fordíthatnák fel, melly is nem mostani dolga az Austriai Háznak, a' mint a' Csehek példájokból, kiket ezen formán rontanak meg, eléggé ki tettzik. Secantur flumina fiuntque rivi. Ha sok felé hasítod a' nagy folyó vizet, patakok lésznek belőle. Ugyan is mikor az Ország nagy Rendeinek elméjeket ennyi felé hasogattyák, és a' Vallásbéli külömbőség alkalmatosságával, külömböző gyűlölségnek magva hintődik el közöttök, fogyván a' külömbözés és különözés miatt erejek, az Országnek is szükségképpen meg kell erőtlenedni. Bizonyosságok erre sok Cathedrális Ecclesiák,²⁹ mellyekben hogj a Praelatus Pap Urak idegen Nemzetből valók, kiknek nyelveken nem értenek, igen neheztelli a' köz nép, és hogj azoknak adatnak a' nagyobb jövedelmű jószágok, kiknek tsak a' bő jövedelemre, nem a' Magyar Nemzet lelki épületire vagjon gondgyok; és hogj tsak heveréssel töltik az időt. Nintsen semmi helye az Ország törvényinek, minden dolog tsak az Austriai Uraság tettzése szerint folyván. Es így (XVII.) a' mit régen szabados Ország gyűllésében szabadossan végeztek, ma egyedül az Udvari Tanástól függ. Mire építhet már ez után Magyar Ország, a' fundamentoma ígj meg romolván? Soha a' Tyranusság előmenetelinek nem lehet nagyobb jele, mint a' szabad Országot az ő Gyűlésezésitől el fogni. Innen nőtt osztán naponként a' nagyobb nagyobb bátorkodás, úgy hogy valamit ők egynéhányan végeztenek, annak fő törvény gyanánt kellett kételen tartatni; semmit el sem hagytanak benne, valamivel a' Magyar Orzági jövedelemből magok hatalmát nevelhették az Austriaiak. E végre (XVIII.) Új törvényes székeket kötöttek reá az Országra, mellyet Dicasteruimnak neveztek, melly által az Országot tsak tsupán a' magok tettzése szerint igazgatták, és így a Választott és Törvényes Királyságot szabados Urasággá változtatták, a' mint ezt akar ki által láttya. De ezen mit mulatozunk? Eléggé meg bizonyították (XIX.) idegen és veszedelmünkre való igyekezeteket az Austriaiak, midőn ez előtt négj esztendővel törvénytelen processussal³⁰ öszve híván a' Magyar Fő Rendeket gyűllésben; de Magyar Országon kívül sok egjéb végezések között, nevezet szerint ezeket végezték. 1. Hogj az egyben gyűllt Ország, ha Ország gyűllésinek méltó mondani, talállya fel módgyát mint folytassa már ezután változás nélkül a' Királynak való adózást. 2. Hogj a' kis egyházi Nemesség ez után tsak a' paraszt rendben tartassék.³¹ 3. A Fővebb Nemesség pedig vagj a' Fő Rend szabadságában igen meg szoritassék, melly ez Hazának épen fundamentomos törvénye ellen vala, melly a' Nemesség iránt egjenlőséget kíván, és nagyobb vagy kissebb

Nemességet nem ismér. 4. Hogy ez után az eddig szokott törvény folytatások az Austriai szokatlan törvény folytatásához szabattassanak, és így ezzel is az Haza szabadsága igen meg csonkúlylon. Így tartják ám meg a' Királyi Diplomát az Austriából való Királyok.

Ide számlállyuk (XX.) az Eperjesen esett Fő Rendek fel mészároltatását, melly arra találtaték fel, hogy azzal az örökös Királyságra nyittatnék út: Sír-nak a' sok eözvegyek, árvák meg fosztattván szüleiktől. Elesének Fő rendek Fejei, és a' sok ártatlan vér az Abél vérével az égre kiált fel.³² De még is nem elég az Austriai Uralkodásnak a' kegyetlenkedés, még sem nyugszik, még sem elégedett meg ennyi vérrel; hanem hogy kegyetlen uralkodásában maga kedvét töltse (XXI.) az én véretem is más nyóltzvankét Magyar haza fiaival, kiket laistromban írtnak, és kegyetlen halálra rendeltenek, szomjúhozva kívánta. En ennyi Méltóságos Fejedelmeknek Maradéká, ez Országban magános életet éltem, semmi Tisztségben nem egyeledtem; hanem édes Hazámnak vegső pusztulására hanyatló állapotját könyvező szemmel gyakorta szemlélttem, és így tiszta jó lelki ismerettel lévén, és semmi rajtam eshető veszedelemtől nem tartván, még elmémben sem ötlött; hogy valamitől féllyek, akkor hirtelen az Austriai Udvarnak véres Tanácsából, mellyel ez Országnek Fő Rendeit el akarják vala veszteni, minden elől járó Citatio³³ nélkül az 1613 esztendőbeli 34 Articulus ellen véletlen meg fogattam, és Méltóságomra is semmi tekintet nem lévén őriző vitézekkel szorossan környül vétettem és tömlöztbe vettettem. Írtódom hogy eszemben jut ártatlan vóltomért, mellyet világ előtt Istennek bizonyítok, az Austriai Háztól mitsoda kegyetlenséggel háborgattattam, vádoltattam Királyi Méltóság meg sértésével, hamis tanúkat fogadtanak ellenem, Rab társaimnak jutalmat ígírtének, hogy engemet terhellyenek, leveletem mesterséges hamis magyarázattal más felé tekerték, amaz Istentelen Delegatum Judiciumra,³⁴ mellyet, hogy ez Hazában soha fel ne állíttassék, számtalan sokszor írott Törvényekkel meg tiltott az Ország, reá rontanak, az én rendes Törvény székeimtől hitetlenül el fogván. Illyen Hazám Törvényeinek fel fordításában látván azt is, hogy ártatlan életemre illyen dühösseggel törnek, hogy azt el veszessék, mit gondolhattam, mit tehettem? Meg segíte a' jó Isten, és a' Daniellel edgyütt az Oroszlánnak reám tátott szájából ki ragada,³⁵ és szoros kemény rabságomból tsudállatos szabadítással ki hozván bátorságos partra állata.

Így osztán távul létemben ellenem halálos sententia³⁶ íratott, mellyben annyi hiba, annyi hamis és hazug vád vagjon, hogy a' ki igaz itelettel belé tekint, mindgyárt eszében vérszi, hogy gonosz el fordult szívű és életemet gyűlölő Bíráktul származott, viszsás és Istentelen itelet vólt ez. A sententia végén magok meg vallyák, hogy az Austriai Ház nem tartozott azzal, hogy én ellenem szokott rendes folyó törvényt láttasson, mellyel fel teszi hogy nem köteles arra, hogy az Haza törvénye szerint tégyen iteletet. Ennek ellene kiált mind a' Diploma, mind az Ország törvényei az 1536 41 és az 1681 esztendőbeli 6-dik Articulus, és a' Magyar Országgi Decretom Part. 2. Tit. 5. hogy t. i. a' Király a' Nemes Embert rendes törvényi processus nélkül meg nem sententiázhattya. Nem szégyenlették azon Bírák azon sententiának más czikkelyében meg vallani, hogy a' Királyi Fiscus maga formált mi ellenünk törvényes processust.³⁷ Lassabban Bírák! Én ugyan az én ártatlan Fejemet Hazám szokott törvényeinek alája bocsátottam, a' mint a' Császárhoz eő Fel-

ségéhez írt utolsó Levelemnek igaz Párjából megláthatni, sőt magam kívántam, hogy a' szokott Hazám Törvénye folyása szerint tégjenek igaz iteletet. De az én hozzám nagy gyűlölséggel teljes szíve a' Királynak nem lágyult arra, hogy törvénnyel bánnyék velem, holott az 1687 esztendőbeli 6 Articulusban az vagyon: Ha kik ennekutánna az Haza lakosi közzül Király ellen nyilván és tétemesen vétkezének, azok ellen az Országnak az arról írott törvényeinek módgya és azokon a' törvényeken épített processus szerint, tégyenek iteletet; de nem hogy ez új Törvény szerint tselekedtenek volna valamit: sőt ellenben idegen incompetens törvényre, kemény processusra és Bírák eleibe vontanak, meg nem elmlekezvén hitekrül és Diplomájokról. De mi lehet a' mi ártatlanságunknak meg bizonyítására nyilvánban való, mint hogy az én Rabtársaimat, kiket azon váddal vádoltak a' mivel engemet, ártatlanoknak találták, absolválták,³⁸ szabadon bocsátották, holott olyan pátrátumot³⁹ mellyel vádoltanak és edgy Országban való támadást Király ellen, hogy egy magános személy Complex⁴⁰ társak nélkül véghez vihetne, bóland volna a' ki el hinné. De az hol előre a' szívet el fogta a' mérges harag és gyűlölség, nintsen ott helye az Igasságnak. Elég ideje már miolta az Austriai Uralkodásnak kevély ki terjesztett vitorlakkal Országunk hátán jádzodoznak hajói; ideje el jött hogy azoknak a' mi nyomorúságinkra folyva járások az Isteni igasság boszszú állásának kősziklájában meg ütközzenek, és azok is viszontag a' mi nyomorúságinkhoz hasonló háborúktól el borítassanak. Nem akarja az Irgalmas Isten, hogy ez Nemes ország tovább az Austriai Háznak praedája⁴¹ legyen, mellyett ezzel bizonyított, hogy bennünket a' maradékinknak is emlekezetes példájára, az ellenünk el szánt gyalázatos haláltól meg szabadítván, már külső Fejedelmeknek is keresztény hozzánk való jó akarattyokból és segítségekbül az Országnak közepiben bé hozván, a' méltán fegyvert fogott ez Nemzetben első Igazgatóvá tett.

A természet is belénk oltotta azt, hogj a' szabadsághoz szokott Magyarok tovább a' gyalázatos ínséget ne visellyék, és a' szabadságban született Haza fiai a' jobbágyi sanyarú életet az halálnál magánál nehezebbnek tartásák. Tudgya meg hát innen a' Keresztény világ, hogy a' Magyar Nemzetnek igen igaz oka vólt a' fegyver fogásra, és mikoron mások innen igaz itelettel ki tanullyák, mikepen igyekezett az Austriai Ház a' Magyar Nemzet régi szabadságának egészszen fel fordítására és el vesztésére, szeretetekkel és segítségekkel is ez szabadságában istentelenül meg rontatott Nemzetnek jó akarattyokat szívek szerint mutassák. Mert mi ezeknek kik magok Diplomájokat ennyiszer meg szegték, rontották, lehetetlen hogy tovább hidgyünk, a' mi édes Hazánknek az Austriai terhes igából való ki szabadítására, mint hogy az Hazához való szeretet minden egyébb szeretetet magában foglal, életünket, javainkat vérünknek utolsó tsepjeig el szántuk. Ebben penig nyilván e világ előtt protestálunk,⁴² hogy mi ez fegyvert fogtuk, semmi Uralkodásnak kívánságától arra nem viseltettünk; annál inkább külső világi haszonért, vagy magunk hírének terjesztéséért ezt nem kezdtünk s nem míveltük; a' mint ezt Isten előtt, a' Szent Angyalok előtt és a' Keresztény világ előtt nyilván vallyuk.

Isten, kiben vetettük egyedül reménységünket, hadakozik érettünk, ki ez nyomorult Nemzetnek közönségessen el áradott vétkeit nem tulajdonítván, midőn a' mi igaz igyünknek ennyi sok gonoszok között hanyattatott

sajkáját, ez előttünk való nagy dolognak széles tengerére botsáttuk ki, bízunk hogy a' jó Isten maga gondviselésének segítő szeleivel, régi szabadságunknak bátorságos partyára ki vezérli, és állandó békességünknek nálunk meg marasztásával meg áldgya s koronázza.

Költ a Munkátsi Jószágban való Táborbul, Szent Iván havának⁴³ hetedik napján, ezer hétszáz harmadik esztendőben.

*

Kézirat. Szövege nem azonos az 1704-ben, Nagyszombatban megjelent magyar nyelvű kiáltványéval, mely a Szépirodalmi Kiadó gondozásában, 1976-ban újra napvilágot látott. A mi szövegünk egy ponton többletet tartalmaz, amikor a „Veteres migrate coloni” eredeti magyar szövegét megadja. Valószínűleg a magyar nyelvű kiáltvány megjelenése előtt, kéziratban terjesztett változat ez, mégpedig a latin eredeti fordítása.

Jelen kéziratot átírásban közölte, több hibával, Szinyei Gerzson a Sárospataki Lapok 1903. évfolyamának 624-630. lapjain.

Jelzet: Kt. 1293. (SS 3/k.)

*

(DIENES DÉNES)

¹ századokig

² alapos

³ hitlevelükkel

⁴ rendeket

⁵ szavaznának

⁶ jeruzsáleminak

⁷ ebben az esetben

⁸ feltétele

⁹ törvénycikkben

¹⁰ Karlócai béke a törökkel.

¹¹ új-szerzeményezési jognak

¹² végzés értelme

¹³ kihirdettetett

¹⁴ Az 1704. évi magyar nyelvű kiadásban: „parancsolat szerint való ítéletek”.

¹⁵ bemutatására

¹⁶ udvari kamara

¹⁷ ítélet

¹⁸ Költözz el régi lakos. Idézet Vergilius IX. eklogájából. Varus Mantua határát a veteránoknak adta, Vergilius is elvesztette birtokát.

¹⁹ Ez a fordító kiegészítése, a latin szöveg csak a Vergilius idézetet hozza.

²⁰ kiváltságaival

²¹ Az 1704. évi magyar nyelvű kiadásban: „lába alá vettetett a német nemzet szokatlan uralkodásának”. A latin szöveg a Német Lovagrendet említi, amelynek 1702-ben a kamara eladta a Jászkun kerületet.

²² az árus boltokért való bérlet fizetése

²³ adóbeli

²⁴ igazgatást

²⁵ határozatával

²⁶ illeték

²⁷ katonai végrehajtás

- ²⁸ törvényszolgáltatásra való idő; (Eredetileg az ünnep nyolcadik napján folyt, ezért nevezték octava-nak.)
- ²⁹ székesegyházak
- ³⁰ törvénytelen módon
- ³¹ A latin szöveg kisebb nemességről (nobilitas minor) beszél. Itt az „egyházi nemesség” kifejezés valószínűleg nem az – ekkor már kisszámú – prédiális nemeseket jelöli, hanem az egytelkes (kuriális) nemeseket. Talán a fordító közülük került ki, s a fordítás is számukra készült.
- ³² Mózes I. könyve 4. rész, 10. vers.
- ³³ idézés
- ³⁴ rendkívüli bíróság
- ³⁵ Dániel könyve 6. rész.
- ³⁶ ítélet
- ³⁷ eljárást
- ³⁸ elbocsátották
- ³⁹ büntettet
- ⁴⁰ cinkos, büntárs
- ⁴¹ zsákmánya, martaléka
- ⁴² tiltakozunk
- ⁴³ Június.

II. Rákóczi Ferenc Borsva község lakosainak védlevelet ad.
Vetés, 1703. augusztus 25.

MI FEJEDELEM FELSŐ VADÁSZI
RÁKÓCZI FERENCZ,
Nemes Sáros Vármegyének Örökös Fő-Ispánnya.

Adgyuk tudtára mindeneknek a' Kiknek illik ez mi levelünknek rendiben. Hogy mivel *Borsva falusiak közönségessen* meg értvén Edes Hazánk fel-szabadítása mellet való indulásunkat; hozzánk és Edes Hazánkhoz való hűségeket magok meg jelenésekkel bizonyítván; kívánták Protectionalis¹ levelünket is mind Jóságok, mind személyek iránt, kiket méltoknak itilvén; ezen Petsétes Protectionalis Levelünk által hűségünk alatt való mind Lovas és Gyalog Tizteinknek és Hadainknak közönségessen parantsollyuk, sem Jóságokban, sem személyekben, házokban házokon kívül, erdőn vagy mezőn levőkben, Templomokban, Parochiájokban, Scholájokban, egy szoval semmi nével nevezendő Jóságokban meg ne károsítsák, károsítassák; máskint valakik ezen Parantsolatunk ellen tselekesznek, és a' meg irt helynek lakosit, a' meg nevezett Jóságokban avagy személyekben meg-háborittyák, háborittatják, avagy károsittyák és kárositattyák kemény büntetésünket el - nem kerülik: Sőt életek is el - vész érte.

Költ Táborunkan *Vetéssi mezőn lévőben*

Die 25. Aug. Anno 1703.

Rakocj Ferencz mp

Eredeti nyomtatvány, az eltérő kurzív betűtípussal szedett szöveg kézirással.

Alul, középen papírfelzetes, 50x58 mm átmérőjű, felirat nélküli pecsét a Rákóczi-család címerével.

Jelzete: A. II. 351.

(DIENES DÉNES)

¹ oltalmazó

II. Rákóczi Ferenc fejedelem, a haza iránti szolgálatukért, hűségükért Szederkényi község lakosainak védlevelet ad.

Szatmár, 1703. szeptember 2.

*

MI FEJEDELEM FELSŐ VADÁSZI
RÁKÓCZI FERENCZ,
Nemes Sáros Vármegyének Örökös Fő-Ispánnya.

Adgyuk tudtára mindeneknek a' kiknek illik e' mi levelünknek rendiben Hogy mivel Isten édes Hazánk s' Nemzetünk az idegen Nemzet Santzorltató, igája alatt nyomorgó s' szenvedő hajdoni állapotját Fegyverünk által naponként szabadította és szerentsés elő menetellel boldogította. Azért meg értvén édes Hazánk illy szabadítása mellett való indulatunkat *A Szederkényi lakos híveink közönségessen* Hazájokhoz s' Hozzánk igaz szereteteknek, s' hűségeknek meg-bizonyítására nálunk s' Táborunkban magokat meg jelentették, kívánván egyszersmind Protectio-nalis¹ Levelünket magok Személyek Jóságok iránt közönségessen. Kiknek kéréseket méltóknak itilvén ezen Petsétes Protectionalis Levelünk által hűségünk alatt lévő mind Lovas s' mind Gyalog Tiszteinknek úgy Hadainknak mind közönségesen, mind pedig Személy szerint parantsollyuk, se Személyekben haborgatni, sem Falun mezőn lévő javaikban akar mi nével nevezendő Jóságokban, sokkal inkább Templom 's kerétesen belől, Templomokban s' Scholákban kárt tenni, s' fel - verni fel - veretni, se magok Tisztektől meg - ne próbálják, se pedig directiojok² alatt való hadainknak elkövetni meg - ne mérészelyék, Tiszteinkis meg ne engedgyék. Különben valakik ezen parantsolatunkat meg-vetvén az ellen tselekesznek, és a' meg-nevezett helynek lakosít személyekben, vagy pedig Jóságokban meg háboríttyák 's károsíttyák, szoros Edictumunk³ ellen vétkezvén, valamit az Edictum contientiája⁴ hozánd magával a' szerint való kemény sententiat,⁵ s' büntetést és halált érdemek szerint el - nem kerülik. Költ Szathmár alatt lévő Tábor helyünkben. Die [2] Mensis Septembris Anno 1703.⁶

F. Rakoczy mp.

*

Eredeti nyomtatvány, az eltérő, kurzív betűtípussal szedett szöveg kézirással.

Alul, középen II. Rákóczi Ferenc 58 mm átmérőjű, papírfelzetes pecsétje, a családi címerrel. Felirata: Franciscus Dei Gratia Princ. Rakoczi Comes De Saaros Dux Munkacsie. Et Makoviczie. Dominus / Perpetuus De Saros Patat Tokai Regecz Somlyo Lednitze Szerencs Onod.⁷

Jelzet: A. II. 352.

*

¹ oltalmazó

² parancsnokságuk, vezényletük

³ rendeletünk; (II. Rákóczi Ferenc 1703. szeptember 7-én adta ki rendeletét, amely általában szabályozta a kuruc hadak magatartását. Bánkúti Imre: Rákóczi hadserege. Budapest, 1976. 24-26. pp.)

⁴ a rendeletben kiszabott mérték

⁵ ítéletet

⁶ 1703. év szeptember hónap [2.] napján. (Egy XVIII. századi másolatból kiegészítve.)

⁷Rákóczi Ferenc Isten kegyelméből fejedelem, Sáros vármegye főispánja, Munkács és Makovica hercege, Sárospatak, Tokaj, Regéc, Somlyó, Lednice, Szerencs, Ónod örökös ura.

Csicseri Orosz Pál tábornok Sárospatak városában a szabad vallásgyakorlatot és a Református Kollégiumot helyreállítja.

Sárospatak, 1703. szeptember 2.

Én, Méltóságos Fejedelem Felső Vadászi Rákóczi Ferenc kegyelmes urunk Ónagysága a Tiszán innet lévő Hadainak Lovas és Gyalogoknak Fő Directora Tekintetes Nemzetes Vitézlő Csicseri Orosz Pál és mellettem lévő kapitányok, hadnagyok és vitézlő rendek, vévén Plenipotentiat¹ a megháborított és turbáltatott² akárminemű renden lévő Ecclesiaknak restitutiojara;³ minekokáért ehhez tartván magunkat, Sáros Patak városában a szabados közönséges Isteni szolgálatot és a régen pusztaságban levő Collegiumot resignaltuk.⁴ Mellyről adom ezen kezem írásával és pecsétemmel megerősített Assecuratoriát.⁵

Datum in Catris ad Kis Patak positis Anno 1703. die 2. Septembris.⁶

Hiteles, egykorú másolat.

Jelzet: Városi Protocollum, Tom. 3. 169. p.

(DIENES DÉNES)

¹ teljes felhatalmazást

² megzavart

³ helyreállítására

⁴ visszaadtuk

⁵ írásos biztosítékot

⁶ Kelt a Kispaták melletti táborban, 1703. szeptember 2-án.

Csicsrei Orosz Pál, II. Rákóczi Ferenc tábornoka, a fejedelem hűségére tért Rákóczi Lászlónak oltalomlevelet ad. Tokaj, 1703. szeptember 14.

Meltosagos Fejedelem Felső Vadászi Rakoczi Ferencz, Nemes Saáros Varmegye eőrőkös Feő Ispannya, kegyelmes Urunk eő Nagyságha Tiszán innen lévő Lovas és Gyalogh Magyar Hadainak első Feő Directora Locumtenense¹ Csicseri Orosz Paál; Adom tudtára mindeneknek az kiknek illik, nevezet szerint kegyelmes Urunk eő Nagyságha Feő és Vice Capitannyinak, Hadnagyinak, Zaszlotartoinak, oldal Hadnagyinak, azok alatt lévő keöz Vitézlő rendeknek. Mivel hogy Nemzetes Rákóczi Laszlo Mi kegyelmes Urunk eő Nagyságha hűségében insinualta² magat, kiért emlitet Urunk eő Nagyságha gratiajat és protectiojat méltan consequentialhattyak,³ én is Urunktul eő Nagysághatul adatott Authoritásom⁴ szerint protectiom alá vettem eő kegyelmét. Hagyom azért és parancsolom, fellyeb titulált kegyelmes Urunk eő Nagyságha Feő és Vice Capitannyinak, Hadnagyinak, Zaszlotartoinak, oldal Hadnagyinak, azok alatt lévő keöz Vitézlő rendeknek, fellyeb emlitet Rakoczi Laszlo Úr Hazat, Feleséget, Hazanépet, cseledgyet, Labas és Szarvas marhajjat, Lovait, mezőben munkalkodó cseledgyet, edgy szoval mind ingo, es ingatlan külső és belső javait, nem csak megh ne karositscak sótt, leg kissebbenis megh haborítani ne merészellyek, mert valaki lesz az megh kel halnia erette. Secus non facturus. Praesentibus perlectis, Exhibenti restitutus. Datum Castris ad Tokay positis, die 14. Mensis Septembris, Anno 1703.⁵

Meltosagos Fejedelem Felső Vadászi Rakoczi Ferencz
Kegyelmes Urunk eő Nagyságha Tiszán innen lévő
Lovas és Gyalogh Magyar Hadainak Feő Directora Locumtenense

Orosz Pál mp

Eredeti.

A szöveg alatt, az irat jobboldalán Orosz Pál 10x10 mm átmérőjű gyűrűspecstje.

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, fasc. 115. no. 3185.

(DIENES DÉNES)

¹ helyettese

² bejelentette

³ kegyelmét és oltalmát méltán elnyerhetik

⁴ tekintélyem, hatalmam

⁵ Másként ne cselekedjete! Jelen iratunkat, elolvasás után, adjátok vissza felmutatójának! Kelt a Tokaj melletti táborban, 1713. évben, szeptember hónap 14. napján.

*Bercsényi Miklós tábornok Kemecsei Jósza Mihálynak védlevelet ad.
Tokaj, 1703. október 15.*

**ÉN SZÉKESI GROFF
BERCSÉNI MIKLOS,**

Nemes Ungvármegyének Fő-Ispánnya, Méltóságos Fejedelem RAKOCZI
FERENCZ kegyelmes Urunk ö Nagysága, és a' Magyar Haza szabadságáért
Isten által Fegyvert fogott Hadaknak Generálissa.

Adom tudtára mindeneknek a' kiknek illik e' Levelemnek rendiben : Mint ahogy Isten édes Hazánk, s' Nemzetünk az idegen Nemzet Santzoltató igája alatt nyomorgó s' szenvedő hajdani állapottyát Fegyverünk által naponként szabadította, és szerentsés elő menetellel böldegittya, azért meg értvén édes Hazánk illy szabadítása mellett való indulatunkat *Nemzetes Kemecsei Josa Mihály Uram* Hazájához s' Hozzánk igaz szeretetének, s' hűségének meg-bizonyítására magát meg-jelentetvén, kívánván egyszersmind Protectionalis¹ Levelét maga Személye s' Jószága iránt közönségessen, kinekis kérését méltónak itilvén ezen Petsétes Protectionalis Levelem által mind Lovas mind Gyalog Tiszteknek úgy Köz Vitezlő rendeknek parantsoltatik, se Személyében háborgatni, sem Falum, mezőn, Városon levő javaiban, akar mely nével nevezendő Jószágában kárt tenni, fel-verní, fel-veretni se magok Tiszt Uraimék meg ne próbállyák, se pedig directiojok² alatt lévő Hadak el-követni ne mérészelyék, Tiszt Uraimék meg ne engedgyék. Külömben valakik Parantsolatommal ellenkezőt tselekesznek, s' kegyelmes Urunknak, 's édes Hazánkknak igaz hivat magá személyében, vagy pedig Jószágában meg háborgatnyák, 's kárositnyák, a' szoros Edictum³ ellen vétvén, valamit az Edictum contientiája⁴ hozánd magával a' szerint való kemény sententiat,⁵ büntetést és halált érdemek szerint el - nem kerülík.

Költ TOKAJNÁL lévő Tábor helyben. Die 15 Mensis *Octobris* Anno 1703 .⁶

GBMiklos mp

Eredeti nyomtatvány, az eltérő, kurzív betűtípussal szedett szöveg kézírásal.

Alul, középen Bercsényi Miklós grófi pecsétje.

Jelzet: K. cs. II. 1/44.

(DIENES DÉNES)

¹ oltalmazó

² parancsnokságuk, vezényletük

³ rendelet; (II. Rákóczi Ferenc 1703. szeptember 7-én adta ki rendeletét, amely általában szabályozta a kuruc hadak magatartását. Bánkúti Imre: Rákóczi hadserege. Budapest, 1976. 24-26. pp.)

⁴ a rendeletben kiszabott mérték

⁵ ítéletet

⁶ 1703. év október hónap 15. napján.

II. Rákóczi Ferenc a lúci, kesznyéteni, ónodi, szederkényi, emódi és más birtokain élő fegyverfogható lakosoknak, büntetés terhe mellett megparancsolja, hogy a Tokaj alatti táborban, három napon belül, fegyveresen jelentkezzenek.

Tokaj, 1703. október 16.

*

Mi Fejedelem Felső Vadászi Rakoczi Ferencz
Nemes Sáros Vármegyének Eőrőkös Fő Ispánnya etc.

Adgyuk tudtara mindeneknek az kiknek illik kiváltképpen penig és nevezetessen Luczi, Kesznyéteni, Onadi, Szederkényi, Emódi több es egyéb jószágunkbeli akar melly renden levő hiveiknek mind személy szerént mind közönségessen. Mivel hogj az Nemes Ország Szolgálatya és az Haza szükséges dolgai ugy kivannják hogj akár melly nével nevezendő s hozzank tartozó fellyeb említett jószágunkbeli Fegyver viselő és viselhető Lakosok és hiveink edes hazánk Nemzetünk regi dicsősseges Szabadsaganak helyre allításában es az idegen Nemzet törvéntelen és sanczoltato igájának hazánkruul s edes Nemzetünkrül tellyesseggel való el fordításában ugy mint közönséges ügybe es joban közönséges erővel velünk edgyütt munkalkodgyanak es faradozzanak, ehezképest fellyeb meg nevezett jószágunkbeli akar melly renden levő hiveink s Lakosoknak közönségessen es személy szerint egyszersmind serio¹ es igen kemennyen parancsollyuk hogj látván es értvén illy közönséges jora egyedül czelozó szandekunkat es igyekezetünket; kiki fellyeb meg nevezett hiveink es Lakosok közzül harmad napok alatt ezen közönséges úgynék eleb mozdítására jó es tüllők ki telhető Hadi készülettal Taborunkban magat be jelencse es be jüjjön. Különben valakik meg nevezett hiveink es lakosok közzül cselekesznek es edes hazánk s Nemzetünk Szabadulása mellett való igyekezetünket magok keszsegekkel es jelen letekkel elő nem segellik érdemlett es halalos büntetesünket javaikban es személyekben is el nem kerülik. Kólt Tokajnál levő Taborunkban Die 16. Octobris Anno 1703.

F. Rakoczy mp.

*

Eredeti.

A szöveg alatt, közepen, felirat nélküli, 50x58 mm átmérőjű, papírfelzetes pecsét a Rákóczi-család címerével.

Jelzete: A. II. 360.

*

(DIENES DÉNES)

¹ szigorúan

II. Rákóczi Ferenc fejedelem, a haza iránti szolgálataukért, hűségükért
Polichna [Parlagos] község lakosainak védlevelet ad.

Tokaj, 1703. december 10.

*

MI FEJEDELEM FELSŐ VADÁSZI
RÁKÓCZI FERENCZ,
Nemes Sáros Vármegyének Örökös Fő-Ispánnya.

Adgyuk tudtára mindeneknek a' kiknek illik e' mi levelünknek rendiben
Hogy mivel Isten édes Hazánk s' Nemzetünk az idegen Nemzet
Santzorlító igája alatt nyomorgó s' szenvedő hajdoni állapotját Fegyverünk
által naponként szabadította és szerentsés elő menetellel boldogította. Azért
meg értvén édes Hazánk illy szabadítása mellett való indulatunkat *A*
Polichnaj lakos híveink közönségesen Hazájokhoz s' Hozzánk igaz szeretete-
teknek, s' hűségeknek meg-bizonyítására nálunk s' Táborunkban magokat
meg jelentették, kívánván egyszersmind Protectio-nalis¹ Levelűnket magok
Személyek Jóságok iránt közönségesen. Kiknek kéréseket méltóknak
itilvén ezen Petsétes Protectionalis Levelűnk által hűségűnk alatt lévő mind
Lovas s' mind Gyalog Tiszteinknek úgy Hadainknak mind közönségesen,
mind pedig Személy szerint parantsollyuk, se Személyekben haborgatni, sem
Falun mezőn lévő javaikban akar mi nével nevezendő Jóságokban, sokkal
inkább Templom 's kerétesen belől, Templomokban s' Scholákban kárt tenni,
s' fel - verni fel - veretni, se magok Tisztektől meg - ne próbálják, se pedig
directiojok² alatt való hadainknak elkövetni meg - ne mérészelyék, Tiszteinkis
meg ne engedgyék. Különben valakik ezen parantsolatunkat meg-vetvén az
ellen tselekesznek, és a' meg-nevezett helynek lakosit személyekben, vagy
pedig Jóságokban meg háborították 's károsították, szoros Edictumunk³ ellen
vétkezvén, valamit az Edictum contentiája⁴ hozánd magával a' szerint való
kemény sententiat,⁵ s' büntetést és halált érdemek szerint el - nem kerülik.
Költ Tokajnál lévő Tábor helyünkben. Die [10ma?] Mensis Decembris Anno
1703.⁶

F. Rakoczy mp.

*

*Eredeti nyomtatvány (megegyező a 87. számú irattal), az eltérő, kurzív
betűtípussal szedett szöveg kézirással.*

*Alul, középen II. Rákóczi Ferenc 58 mm átmérőjű, papírfelzetes pecsétje, a
családi címerrel.*

Jelzet: N.II.6. Rákóczi.

*

(DIENES DÉNES)

¹ oltalmazó

² parancsnokságuk, vezényletük

³ rendeletünk; (II. Rákóczi Ferenc 1703. szeptember 7-én adta ki rendeletét, amely általában szabályozta a kuruc hadak magatartását. Bánkúti Imre: Rákóczi hadserege. Budapest, 1976. 24-26. pp.)

⁴ a rendeletben kiszabott mérték

⁵ ítéletet

⁶ 1703. év december hónap [10.?] napján.

Átány község lakosai kéri II. Rákóczi Ferenc fejedelmet, hogy oltalmazza meg őket némely tisztek, különösen Borbély Balázs kapitány hatalmaskodásától. Folyamodnak a földesúri kocsmá bezárása iránt is. Az első dologban a fejedelem pártfogolja őket, a másodikban információt kér.

Átány [?], 1704. január 8.

Méltóságos Fejedelem
Kegyelmes Jó Urunk

Hogy Isten Nagyságodat e' be állott Uj esztendőben szegény Hazánknak s Nemzetünknek elébbeni Bóldog állapottyának helyre állítására el kezdet dolgaiban szerencsésicse, és bóldógul elől vigye, szivessen kívánnjuk!

Kegyelmes Urunk!

Szegény árva Nemzetünk a kegyetlen Német Nemzecség mia meg nyomorítatván és minden belső kölcségéből ki fosztatván szükségesképpen kénszeritetett nyomorult helyünk ugyan a természet szerint való ellenségünkhöz s idegen Nemzethez most Eger Várában szorult két Rácokhoz folyamodni, két száz Német forintoknak levatiojára,¹ hogy véle nyomorúságunkat orvosolhassuk (: kit is a Nagyságod szomszédébéli örökös Kömlő nevű Pusztájának árendájára, és kezünknel való meg marasztására fordítottunk :) mellyet meg tudván némely Vitézek, kivált Borbély Balázs Kapitány Uram, ottan ottan praetendallya,² nyargalóval fenyegetvén, hogy ökegyelmének meg adgyuk, és rajtunk violentiat³ akar el követni, mellyet ő kegyelme aminthogy nem nyert ugy rajtunk nem is kívánhattya, hanem mi magunk jó Istenünk tettzéséből, Nagyságodnak Hazánk mellett való meg indulása által nyertük. Kihezképest tettük fel magunkban, mivel hogy Nagyságod által minden emberi reménység felett lett ilyen nyereség sok hazánkban, hogy pusztaságban Tornyunknak, és közöttünk lévő Isten Házának építésére és dicsőségének elől mozdítására fordíttjuk, mellyre nézve kérjük Nagyságodat, s Kegyelmes jó Urunkat álatatossan, hogy illy Szent szándékunkat méltó consideratioban⁴ vévén, méltóztassék szegény helységünknek adatni ez iránt való Protectiot commissiott,⁵ hogy bennünket ne mortificallyon⁶ kiért Isten Nagyságodat mind meg álgya, mind penig mijs életünk fottaig Nagyságodért Istenünk előtt könyörgésünkel esedezni meg nem szűnünk.

Ez iránt is szükségesképen kénszerítettünk Nagyságodnak mint kegyelmes jó Urunknak esedezni, hogy édes Nemzetünknek minden helység béli régi jussa és privilegiuma⁷ szerint a Korcsmának folyása helyünkben Falu számára vólt, de az idegen Nemzet rajtunk el hatalmazván, és helyünkbe a Lónai avagy Veselény Uram ő Nagysága részben lábát bé tévén, ebben bennünket hatalmasul megfojtott, közönységes meg maradásunkra való jóvedelmünket el fogta, korcsmát kezdvén helyünknek szabadsága ellen ho-

lott helységünknek más Eőrőkös földes Urai ebben a dologban bennünket meg nem háborítottak :

Melly Német Rész Nagyságod számára confiscáltatván⁸ a korcsmát újjobban continuallyuk,⁹ az melly is ha continuáltatik végső pusztulásunkat el nem kerülhettyűk, mivel a sok fel s alá járó Vitézlő rendek éjjel nappal rajtunk vadnak, szegény nyomorult helyünknek semminémű eventussa¹⁰ nincsen, akivel helyűnket meg tarthathatnánk, s elől álhatnánk, kénszeritetűnk el pusztulni, ha Nagyságod ebben is kegyelmes szemmel ránk nem tekint; Nagyságodat mint kegyelmes jó Urunkat alázatossan kérjűk hogy ha Isten Nagyságod által, a Német igáját nyakunkbul el útőtte és szabadságunkat fel állítani kezdette, méltóztassék ezen Német Jus alól bennűnket fel szabadítani, és azon korcsmánknak silentiumat imponalni,¹¹ hadd lehessen helyűnknak valami levamene,¹² kiért Isten Nagyságodnak ezerni ezer jóvedelmet és hasznot adgyon szivessen kívánnyuk.
Nagyságodnak

szegény egyűgyűi szolgálai
Atány lakossok

Az irat hátlapján:

Az Méltóságos Fejedelemhez Felső Vadászi Rákóczi Ferencz jó Kegyelmes Urunkhoz eő Kegyelméhez Alázatos Instantiank.¹³

A fejedelem kezével rávezetve a válasz fogalmazványa:

Mivel meg engettűk hogy azon Rácz nálok lévő adosságát Templom épületire fordítsák commitaltassék¹⁴ Borbély Balásnak semmi keppen is rajta exigalni¹⁵ ne merészellye a mint hogy ne is adgyák. Ex Castris ad Tokaj positis die 8. Jan. A. 1704.¹⁶

Ezen dologrul ismét genuine¹⁷ informállyon oda valo Fiscalis Tiszt hívűnk. Ex Castris ad Tokaj die 8. Jan. A. 1704.

F. Rakocj mp.

*

Eredeti. Pecsét nincs.

Jelzete: A. III. 378.

*

(DIENES DÉNES)

¹ beszédésére

² követeli

³ erőszakot

⁴ tekintetben

⁵ védelmező rendelkezést

⁶ sanyargasson

⁷ szabadalma, kiváltsága

⁸ lefoglaltatván

⁹ folytatjuk, folyamatosan használjuk

¹⁰ kimenetele, lehetősége

¹¹ csendességét parancsolni

¹² könnyebbsége

¹³ kérelmünk, folyamodványunk

¹⁴ hagyassék meg

¹⁵ kívánni, követelni

¹⁶ Tokaj melletti táborunkból, 1704. január 8-án.

¹⁷ őszintén

*II. Rákóczi Ferenc fejedelem, Szederkény község lakosainak panaszára,
szigorúan megtiltja hadainak a község háborgatását.*

Gyöngyös, 1704. március 28.

Nos Franciscus DEI Gratia Princeps Rákoczi de Felseő Vadász, Comes de Saaros, Dux Munkacsiensis, et Makovicziensis, Dominus Perpetuus de Saaros Patak, Tokaj, Regecz, Ecsed, Somlyo, Lednicze, Szerencz, Onod, etc.

Universis et Singulis Militiae Nostrae, tam Equestris, quam Pedestris Ordinis Supremis et Vice Officialibus, Capitaneis, Vigiliarum Praefectis, Ductoribus, Decurionibus, Eorumque Vices Gerentibus, Caeterisque Militibus Gregariis ac alijs quorum Interest Seu Intererit, Praesentes hasce Nostras Visuris, Lecturis aut Legi Audituris, Fidelitati Nostrae Subjectis, Salutem et Gratiam Nostram.¹

Szederkényi Lakos Hiveink alazatos Instántiajabul² értettük, hogy Hadaink közzül sokan, akár melly Tisztünk Passusával,³ seött némellyek a' nélkül is az említett Helységben be menván, itel, ital s egyéb féle gazdalkodást rendetlenül kivannának. Seött egyéb irant is húzni vonni a lakossokat, és szegénységet nyomorgatni, egyéb minden féle alkalmatlanságokat el követni szabadossan mérészlettek, mostan is mérészelnék; mint hogy penig hűségünkben lévő Helyeknek s azoknak Lakossinak, nem meg károssítattásokra, vagy el pusztíattásokra, és akarmiképpen való meg nyomoritattásokra, seött inkább azoknak meg maradásokra nagy és el viselhetetlen iga alól való fel szabadításokra, Istenes el szánt igyekezetünk, és elkezdett s naponként bóldóguló Hadakozásunk, és Hadainknak az Haza szolgálattában fel s ala való jövések s mennések egyenessen czélozna. Ez okáért Lovas és Gyalog Hadi Tiszteinknek, s alattok valóknak, mind személy szerint, és közönségesen serio⁴ és keményen parantsollyuk magunk vagy Generális Uri hiveink Passussa nélkül be menni, étel, s ital, egyéb féle, de kiváltképpen Borbéli gazdalkodást kivanni (: hanem ha Passussunkban arrúl expresse mentio⁵ leszen :) annyival is inkább ez vagy más okon, azon Helységbélieket háborgatni, praedálni, nyomorgatni meg ne mérészellyék. Külömben ha kik parantsolatunk ellen akar seregestül, akar maghánossan tselekedni mérészelnék, adtunk hatalmat említett Helységbélieknek hogy szabadossan az ollyakat meg foghassak és meg fogván érdek szerint való büntetéseknek el vittellére Táborunkban Hozzánk vagy közléb lévő Generális Uri Hívünkhez hozhassák. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis, Datum ex oppido Gyöngyös die vigesima octava mensis Martij, Anno Millesimo Septingentesimo Quarto.⁶

F. Rakoczy mp.

Joannes Pápai mp.

Eredeti.

Alul, középen II. Rákóczi Ferenc 58 mm átmérőjű, papírfelzetes pecsétje, a családi címerrel, a fentebb már ismertetett felirattal [mint az A.II.352. jelzetű iratnál].

Jelzete: A. II. 363.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Mi Felsővadászi Rákóczi Ferenc, Isten kegyelméből fejedelem, Sáros főispánja, Munkács és Makovica hercege, Sárospatak, Tokaj, Regéc, Ecsed, Somlyó, Lednice, Szerencs, Ónod, stb. örökös ura. Együttesen és személy szerint hadseregünk fő- és altisztjeinek, úgy lovasoknak mint gyalogoknak, kapitányainak, őrnagyainak, hadnagyainak, tizedeseinek, mindazok helyetteseinek, továbbá a közvitézeknek és másoknak, akiket illet vagy illetni fog, jelen iratunk megtekintőinek, olvasóinak, vagy olvasni hallóknak, hűségünk alatt lévőknak, köszöntésünket és kegyelmünket.

² folyamodványából

³ útlevelével; itt inkább: írásos parancsával

⁴ szigorúan

⁵ világos említés

⁶ Miután ezen iratunkat elolvastátok, adjátok vissza felmutatójának. Kelt Gyöngyös mezővárosban, március 28. napján, az 1704. évben.

Forgách Simon tábornok parancsa Kassa elfoglalása után a katonai készlet számbavételére.

Enyicke, 1704. október 11.

*

Véén ezen Orderemet¹ Tekintetes és Nagyságos Fischer Mihály s úgy Nemzetes Vitézleő Pinthér János Uraimék, Kegyelmetek azonnal megnyen be Kassa Várossában, és az Capitulationnak tenora² szerint az egész Artoloreához³ tartozandó eszközököt s úgy profontot⁴ is, az ki megh marad, conscriballya és inventállya.⁵ Kít véghez vivén, annakutánna reportálni⁶ is el ne mulassa. Különbet sem tselekedvén. Enyiczke 11ma Oktobris, Anno 1704.

Méltóságos Erdélyi Fejedelem Felseő Vadászi Rakoczi Ferencz Kegyelmes Uram eő Nagysága Plenipotentiarius⁷ és egész Hadainak Feő Generalissa:

G Forgach Simon mp

Kívül: Tekintetes és Nagyságos Fischer Mihály s Nemzetes Vitézleő Pinthér János Uraimnek és Kegyelmeknek adassék ezen Orderem.

Az iratra később rávezették: Mandatum Rebellis Simeonis Forgách.⁸

*

Eredeti. Forgách Simon gyűrűspecsjével.

Jelzet: R. D. IV. 1/1. (1704.)

(DIENES DÉNES)

¹ parancsomat

² a megadási egyezés

³ artellaria, azaz tüzérség

⁴ élelmiszer-készlet

⁵ írja össze és leltározza fel

⁶ jelenteni

⁷ felhatalmazottja

⁸ A lázadó Forgách Simon parancsa.

II. Rákóczi Ferenc megbízta ifj. gróf Barkóczi Ferenc ezredest egy reguláris lovasezred megszervezésével. Szabályozza a toborzás rendjét.

Kistapolcsány, 1705. február 7.

Nos Franciscus Dei Gratia Princeps Rakoczy de Felső Vadasz, Comes de Saros etc. Illustrissimis, Reverendissimis, Admodum Reverendis, Spectabilibus, Magnificis ac Generosis Dominis, Egregiis et Nobilibus Supremis et Vice Comitibus, Judlium et Jurassoribus, ac toti Universitati Dominorum Praelatorum Baronum, Magnatum et Nobilium Inclytorum Zempliniensis, Aba Ujvariensis, Tornensis, Geömeriensis et Kis Hontensis Comitatum, cunctis etiam aliis quorum videlicet interest seu intererit cum praesentibus requirendis Amicis Fidelibusque Nobis dilectis, Salutem et prosperitatem.¹

Az szomszéd keresztény országokban gyakoroltatott Reguralis Hadakozásnak modgyat akarvan az Hazában fel alítani, s- arra jó eleve az Haza fiait szoktatni Resolváltunk² kegyelmessen, hogy azon előmeneteles Hadi Regulálnak³ szoktatando egy bizonyos Regementet az Haza othon lakos faj közül, akiknek tudni illik arra kedvek leszen Groff Iffiabik Szallay Barkoczy Fő Colonellus⁴ hívünk fel alítatvan azon Regulak szerint exercealvan⁵ tegye alkalmazatosokká, az Nemes Orszagh szükséges szolgatlattára. Akiknek is öszve gyujtására köletvén említet Fő Colonellus Uri hívünk alatta valo Hivejnket a Nemes Vármegyékben, Varosokban, és egyéb helységekben ki bocsatani ahozképest a1 felől megh irt Nemes Varmegyeknek serio jntimallyuk⁶ Specificalt⁷ Varosokban s- egyéb helységekben denotalt⁸ Tiszt és lakos, söt eddigh hó pénzt fel nem vött hadaink közt lévő Tiszt vagy köz rendő hivejnknek keményen parancsolljuk, hogy amidön említet Colonellus Uri hívünk alatt lévő Tiszt hivejnk, azon Regularis Militianak⁹ egy Corpusban¹⁰ valo öszve szerzésében, szabad akarat szerint fogadván és conscribalvan,¹¹ az olyanokat kiknek hozzánk s- Nemzetunkhez valo szeretetekbul s- Hazafiúsagokbul azon Regementunkben be állani kedvek leszen, faradoznak, sem alatomban, sem penigh nyilván azon progresusokban¹² megh ne akadalyoztasak. Söt azon Conscriptiot s- Had fogadást mindenütt szabadossan admittállyák,¹³ Tiszt s- egyeb lakos hivejnk abban asistállyanak¹⁴ s- egyszersmind ha kik az említet Regementunkben egyszer bé álván, annak utana elszökni merészelynének azoknak fel kerestetéssekben megh fogássaban s említet Colonellus hivünk ki bocsatot Tisztei kezében valo adatatassokban is asistállyanak, amidön avégre ezen Patensunk mellet requiraltatnak.¹⁵ És mivel hogy azok ellen kik az oly szökvényeket lapangtatni el szökéseket akar mi uton modon, és sziny alatt procuralni comperialtatnak,¹⁶ töttünk oly determinatit,¹⁷ hogy toties quoties¹⁸ Szasz forint büntetést ipso facto jncurrállyanak,¹⁹ az illyeneknek massok példajára determinationk szerint következhető Mulctajok desumptiojábanis requiraltatvan,²⁰ praevie²¹ azoktul azkiknek jncumbal²² a Nemes Varmegyek s- Varosok s- egyéb helységek akar mely renden lévő

Tisztei s- lakossj legyenek egész asistentiaval. És mivel a Tiszt tartozik pénzen élni akar holottis, nem kölemben a köz Legény azzal megh elegendni, amivel akar mely gazdais rendessen szokot élni, számokra gazdalkodni, boron kjvül ugy hogy a Gregariusnak²³ mindennap három krajczaral fizetésébül naponként ki tudgyak, amely Vármegyében, Varosban, s- egyéb helységben, azért az oly Gregariussok lesznek, consignallyák²⁴ hany nap, hany Zemelyt tartottak be praesentallyak districtualis Comissariussoknak,²⁵ hogy fizetissekbul desumalvan,²⁶ a Nemes Vármegyének vagy a Szegenyseghnek refundállya,²⁷ azzal edgyüt amellet excessive²⁸ lött élesseértis vagy egyéb következheto excessussért fizettesekbul a Comissairatus substrahal;²⁹ Szallast penigh, és fát, Ágyat, sőt kinek kinek közölök ingyen adni az következendő confusionak³⁰ eltavosztatassára vagyonis parancsolattyok azon hadfogado Tiszteinknek, hogy valamikor a praemittalt³¹ Nemes Vármegyékben, Varossokban bemennek magokat Varmegye, Varos Tisztejnél insinuallyák praevie, ³² s- ugy ki menetelekoris, hogy rendes computust jnealvan³³ se a Nemes Varmegye tartassokban kárt ne vallyon, se penigh a Militia fizetessébül több, azon kivul amivel jntertentiojok bonificaltatni³⁴ igazságos ne substrahaltassek. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Castello Kis Tapolcsan die 7. Mensis Februarii, Anno Domini 1705.³⁵

F Rakoczy mp

Joannes Papay mp

Lecta et Extradata per me Franciscem Barkoczi de Szala Juniorem, Serenissimi Principis ac Domini Domini Francisci Rakoczi de Felső Vadász Unius Regiminis Regularis Equestris Ordinis Colonellum.³⁶

*

Az eredeti okirat hiteles másolata.

A hitelesítő záradék mellett Barkóczi Ferenc vörös viaszba nyomott, 14x18 mm átmérőjű gyűrűs pecsétje.

Az eredeti okiratot (Országos Széchényi Könyvtár kéziratára, Folia Hungarica, 1389/4. 17. l.) kiadta átírásban, a bevezetés elhagyásával, Bánkúti Imre: Rákóczi hadserege 1703-1711. Zrínyi kiadó, Budapest, 1976. 161-162.

Jelzet: A.II.367.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Mi Felsővadászi Rákóczi Ferenc, Sáros vármegye főispánja stb. Méltóságos, tisztelendő, főtisztelendő, tekintetes, nagyságos és nemzetes uraknak, vitézlő stb. és nemes fő és alispánoknak, szolgabíráknak, esküdteknek, tekintetes Zemplén, Abaújvár, Torna, Gömör és Kis Hont vármegyék főpap, zászlós, nagyságos és nemes urai teljes közösségének, mindenki másnak is, akiket tudniillik érdekel vagy érdekelni fog, kedvelt barátainknak és híveinknek, akiket jelen iratunkkal majd felkeresnek, köszöntésünket és szerencsekívánatunkat.

² döntöttünk, határozotunk

- 3 szabályoknak
- 4 ezredes
- 5 gyakorolván
- 6 szigorúan meghagyjuk
- 7 megjelölt
- 8 megnevezett
- 9 rendes katonaság
- 10 testben
- 11 összeírván; aláírván
- 12 előmenetelükben
- 13 megengedjék
- 14 segítsenek
- 15 kerestetnek
- 16 segíteni tapasztaltatnak
- 17 határozatot
- 18 minden esetben
- 19 rögtön az eset után behajtsanak
- 20 büntetésük behajtásában is kerestetvén
- 21 eleve
- 22 kötelességük
- 23 gyalogos közkatonának
- 24 jegyezzék fel
- 25 mutassák be a kerületi hadbiztosuknak
- 26 levonva
- 27 visszaadja
- 28 erőszakosan
- 29 levon
- 30 zűrzavar
- 31 fent nevezett
- 32 bejelentsék előre
- 33 számvetést végezve
- 34 ellátásuk megfizettetni
- 35 Jelen iratunkat, elolvasás után, adjátok vissza felmutatójának. Kelt a kistapolcsányi kastélyban, az Úr 1705. évében, február hónap hetedik napján.
- 36 Olvastam és kiadtam én, ifjabb Szalai Barkóczi Ferenc, őfelsége Felsővadászi Rákóczi Ferenc fejedelem és úr egyesült hadserege reguláris lovasságának ezredese.

II. Rákóczi Ferenc utasítja tokaji tiszttartóját, hogy a református egyház számára adja át a Túrzó szőlőket.

Eger, 1705. május 24.

*

Egregie Fidelis Nobis grate. Salutem et Gratiam Nostram.¹
Értettük hogy Hűsége egyik darab szőlőt a Túrzó szőlők közül ily okon hogy az idők forgasa alatt, árnyék szőlőnek is neveztetett es hivattatott volna, a Tokaj Reformata Ecclesia számára nem assignalta² volna; mely okottis nem tartván elégséges fundamentomnak [...] serio parancsollyuk comperta rei veritate³ hogy a meg nevezett szőlőis a Turzo szőlők közül valo legyen és azokhoz tartozott, tovább ily csekély okon assignatioját ne halassza: hanem töb parancsolatunk várása nélkül adgya kezekhez ad ulteriorem dispositionem.⁴ Caeterum secus nec facturus bene valere desideramus. Ex Castris ad Agriam positis. Die 24. Maij Anno 1705.⁵

F Rakocy mpa

Sigismundus Janokj mpa

Címzés: Egregio Gabrieli Komjati, Bonorum Nostrorum Tokaiensium Provisori, Fideli Nobis Dilecto.⁶

*

Eredeti. Papírfelzetes, 50x58 mm átmérőjű, felirat nélküli pecsét a Rákóczi-család címerével.

Jelzet: RD. II. 1/4.

(DIENES DÉNES)

¹ Vitézlő kedves hívünk, köszöntésünket és kegyelmünket.

² nem utalta át, nem adta át

³ biztos ismeretre rámaszkodva

⁴ további intézkedésig

⁵ Másként ne cselekedjen! Egyébként jó egészséget kívánunk. Eger melletti táborunkból, 1705. május 24.

⁶ Vitézlő Komjati Gábornak, kedves hívünknek, tokaji jószágunk tiszttartójának.

*II. Rákóczi Ferenc szederkényi katonáinak hozzátartozóit a hadi szolgálta-
tások alól, az élelmezési kötelességet kivéve, felmenti.*

Eger, 1705. június 3.

*

Nos Franciscus Dei Gratia Princeps Rakoczi de felső Vadász, Comes de Sáros, Dux Munkácsiensis et Makovicziensis, Dominus perpetuum de Sárospatak, Tokaj, Regécz, Ecsed, Somlyó, Lednicze, Szerencs, Onod etc. Universis et Singulis Exercituum Nostrorum Generalibus Campi Marshallis eorundemque Locumtenantibus Generalibus Vigiliarum Praefectis, nec non Militiae Nostrae tam Equestris, quam Pedestris Ordinis, cujuscunque tandem Nationis Regiminum supremis et vice Collonellis, Capitaney Ductoribus, Vigiliarum Magistris, Vexiliferis, decurionibus Militibus gregarys Inclyti item Comitatus Borsodiensis Officialibus Cunctis demumalys quibus videlicet interest, seu inter erit praesentes hasce visuris lecturis aut Legi audituris in fidelitate nostra constitutis, salutem et gratiae nostrae principalis propensionem.¹

Mivel Szederkény városából való hadi rendeknek mezei hadaink között való continuuskodását² kegyelmes tekintetbe vévén, nem csak soldos adástul eximáltuk³ azokat, hanem egyszer s mind otthon hagyatot házok népét, az egy élésbéli s táborunkhoz kívántatott administratiokon kívül sem pénzbeli impositiókkal, sem szekerezésekkel, ugy otthon szálló-tartással terhelhetni tovább való dispositiókig⁴ nem kivanyuk. Ehez képpest fen megnevezet nemmes vármegyebéli, úgy hadi tiszteinknek s hadainknak, s emlétett városi bírának és lakosoknak serio⁵ parancsollyuk, látván és tudván, azon mezei hadaink és házok népe iránt való illy kegyelmes reflexiókat⁶, annak tenora⁷ ellen soldos állításra, pénzbeli administratiókra, szekerezésre, ugy otthon való szállótartásra semmiképpen ne kinszerítsék, alattok valóknak is kinszeríteni meg ne engedgyék, tovább való dispositionkig. Külömben valakik e parancsolatunkkal nem gondolván, az ellen cselekedni comperialtatnak, érdemek szerint való kemény animadversionkat s méltó büntetésseket semmiképpen el nem kerüllik. Praesentibus perlectis Exhibenti restitutis. Datum Ex Castris Nostris ad Agriam positis die tertia Mensis Juny Anno Millesimo Septingentesimo Quinta.⁸

F Rakoczy mp.

Sigismundus Janokj mp.

*

Eredeti.

Alul, középen papírfelzetes, 50x58 mm átmérőjű, felirat nélküli pecsét a Rákóczi-család címerével.

Jelzet: A.II.368.

*

(BALOGH JUDIT)

¹ Mi, Isten kegyelméből felsővadászi Rákoczi Ferenc fejedelem, Sáros grófja, munkácsi és makovici herceg, Sárospatak, Tokaj, Regéc, Ecsed, Somlyó, Lednice, Szerencs és Ónod örökös ura, hadaink összes és minden egyes feldmarsalának, helyetteseiknek, testőrgenerálisainak, nemkülönben mind lovas, mind gyalog rendű – bármilyen nemzetű seregű – haderónk legfőbb és al tábornokainak, kapitányainak, vezéreinek, őrmestereinek, zászlóvivőinek, tizedeseinek és a többi hadrendbeli katonáinak, ugyanígy a nemes Borsod Vármegye összes tisztviselőjének, végül mindenki másnak, akiknek érdekében áll, avagy állni fog, és aki ezen oklevelünket látja és elolvassa, vagy olvasva meghallja, s aki a mi hűségünkre állt, üdvözetet és fejedelmi kegyelmünk hajlandóságát kívánjuk.

² folyamatos jelenlétét

³ mentettük fel

⁴ rendelkezésekig

⁵ szigorúan

⁶ hajlandóságunkat

⁷ tartalma

⁸ Kelt Eger melletti táborunkból, az Úr 1705. éve június havának harmadik napján.

Felső-Vadászi Rákóczi Ferencz Fejedelem és Sáros-Vármegyei örökös Fő-Ispán magától, a kegyelem szerint formáltatott alázatos imádsága, mellyel az ő Urának Istenének orczáját minden napon engesztelni szokta. Nyomtatás által közönségessé tétetett mostan a' végre, hogy a' birodalma alatt lévő Vitézlő Magyar Nép is az ő kegyelmes jó Urát és Fejedelmét a' buzgó imádkozásban követni megtanúlja. Nyomtatott 1705. esztendőben.

Vettem mását a' Reformátusok Nagy-Enyedi Collégiumoknak Bibliothecájából én Kazinczy Ferencz.

Uram Isten, igazságnak kútfeje és kegyelmességnek kimeríthetetlen forrása! Ki a' te parancsolatidnak ösvényétől eltévelyedett népedet szolgálatnak igájával meg szoktad büntetni, hogy megtörvén az ő nyakának keménységét, minekutána hozzád folyamodik, a' mint büntetésben igazságodat, úgy a' te engedelmisségedben ismertessed meg véle való kegyelmességedet.

Megvalljuk, Uram, atyáinknak hamisságokat, ismerjük mindennapi vétkeinket, kikkel tégedet, édes atyánkat megbántván, méltán ostromodat [talán ostorodat]¹ tapasztaljuk, megérdemlettük Uram, hogy a' mi Nemzetünknek dicsősége idegenekre szálljon, és a' mi fiaink idegen Nemzetnek igája alá vettessenek. Méltók vagyunk, hogy eltöröltetett magvunkkal együtt vesszen-el az mi Nemzetünknek neve, mert tetőled Istenüktől, Királyunktól, és Urunktól eltávoztunk. Mindazonáltal oh kegyelmes Urunk, tekintsd-meg a' nyomorúságoknak tengerében esett siránkozó népedet; hallgassd-meg a' sok szegényeknek, özvegyeknek, árváknak, és néked könyörgőknek kiáltásokat; lássad az ártatlanoknak és tőled bosszuállást kérőknek kiontatott véreket, és el ne felejtseed irgalmasságodat, mellyeket régenten választott, de fogásban tartott népednek méltóztattál megmutatni. És minthogy elménket szabadulásunknak igyekezetére méltóztattad megmozdítani, cselekedetinket igazgassad, karjainkat erősítsed, fegyvereinket élesítsed, hogy kegyes akaratodat tellyes erőnkkel követhessük. Adj, Uram, azoknak, kiket Vezérinkké akarál lenni, rendelésekben bölcseséget, az ellenkező dolgokban erősséget, a' szerencsés állapotokban tartózkodást, a' hadakozásban bátorságot, az álomban vigyázást, hogy a' te akaratodnak útjain járjanak. Környékezzd-meg Uram Isten táborinkat, és azokat a' te irgalmasságodnak palástjával környülvévén, a' mi elenségeinknek leselkedésektől oltalmazzad; kergessd-el strázsálóinknak álmokat, hogy készületlen ne találtassanak. Légyen a' te Angyalod őrizőnk és kalauzunk a' harcolásban, ki az ágyúknak és puskáknak golyóbisit elszélessze; és miképen az Izrael népét a' tengeren száraz lábbal, úgy bennünket a' mi ellenségeinknek rendelt seregi között boldogul vezessen. Egy szóval, engedd meg édes Urunk és kegyelmes atyánk, hogy visszafogadván kebeledbe népedet, a' te parancsolatidnak útjairól el ne tévedjünk, hanem a' te igazságodat megőrizvén, csendességben és békességben a' mi útaink igazgattassanak, ki bennünket megmérhetetlen kegyelmességed sze-

rint teremtettél és megváltottál a' mi Urunk Jézus Krisztus által, ki teveled és a' Szent Lélekkel él és uralkodik mind örökkön örökké. Ámen.

*

Kazinczy Ferenc másolata. RMK I. 1709. Az 1703. évi kiadás szövege megjelent: Sárospataki Lapok 1903. 638-639. pp.

Jelzete: Kt. 65/2.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Kazinczy Ferenc megjegyzése.

*Rákóczy Ferencz Fejedelem beszéde csügedező serege feltüzelésére
Gyömrőnél, 1705. Július 3.*

Nem tudom, Vitézek, szívemnek fájdalmát előttem jelentsem e, avagy pedig méltó indignatoria¹ s bosszúságra gerjesztett elmémet előtekbe adjam. Mert ugyan is, ha az elsőt szemlélem, nemde nem méltó e keserűségemet mind azok elejébe terjesztem, a' kik hazájok' s nemzetek' dicsőséges szabadsága mellett életeket felszentelvén, mindeneket elhagyván, zászlóm alá olly véggel jöttek, hogy mindenikünknek mind az győzelem mind az halál köz legyen; nemde nem méltó e, mondom, mind azon dicsőséges resolútióját,² akarátját a' Vitéz Rendnek hazánk' ügyén szánakodó és zokogó szívvel szemlélni? Elfelejtetem az elmúlt keserves siralmat, elhallgatom éjjeli s nappali fáradságomat, veszedelmek között forgó állapotomat; és ám-bár eddig való szerencsés hadakozásimat elől nem hozom is; elég okom lehet a' panaszra ügyünknek s becsületünknek általatok esett csorbáját említvén, kik voltatok azok az Vitézek, a' kik hazátokat velem együtt véres verítéssel olly régi szabadsághoz közelgető állapotjára helyheztették: most közöttetek levő lágyszívű, a' dicsőséges magyar nevet nem érdemlő elfajzottak, hírünket, nevünket, s dicsőségünket csaknem el tapodták. Lettem volna inkább olly szerencsés, hogy hazánk oltalma mellett, veletek együtt, gyarló testemet halomban rakattam volna, mint sem becstelenséget okozó cselekedetekről kell emlékezmem, most élő, de csaknem eltemetett Vezérteknek! Mit akartok? Vérkémeléssel, harczkerüléssel, erősségek elhagyásával, egy szóval, szaladással kívánjuk e édes hazánkat megnyerni? magunknak nyugodalmat, maradékinknak megmaradást szerezni? vagy is gyalázatos, és bizvást mondhatom, hallhatatlan példátok után, feleséginket, gyermekinket, magunkat jobbagyságra vetnünk? és ennyi feláldozott magyar vért semmivé tennünk? Békéljete meg inkább csalárd ellenségekkel, kinek igáját ekképen segítettétek, hogy én is illy szerencsétlen Hadi-Vezérnek nevét letévén, tengereken s pusztákon való bujdosásommal gyalázatban hagyott életemet végezhessem. Töröltessék-el, nem bánom, inkább eleinknek dicsőséges Rákóczy neve, mintsem tovább illy gyalázatokkal terheltetett napjaimat sirathassam; áldozatok-fel személyemet, kezébe adjatok ellenségemnek, csak magatoknak s nemzetünknek szerezhessetek azzal szabadságot; örömet megyek setét tömlöczben, kiből Istennek Szent keze kiszabadított, és azt követő gyászos theátumra³ vígan lépek, csak tudjam, hogy mindezekkel Nemzetem boldogságát elnyerhetem. Engedjétek, hadd keressem ellenségem fegyverét inkább, mintsem véletek haldokló gyalázatos életet éljek. Vagy ha bennetek volna magyar vér, és hozzám, nem Uratokhoz, de atyátokhoz, társatokhoz, véretekhez való szeretet; bosszuljátok gyalázatunkat azon hazánk árulóji büntetésével, a' kik nemzetünknek s mindnyájunknak becsületeket gyászba öltöztették. Magatok pedig, o fiaim, o társaim, segítsétek magatok boldogulására való igyekezeteimet; vizagsztaljátok elkeseredett szívemet, hogy veletek élet s halál között kereshessem olly szívvel a' mint kezdettem hazánk' s mindnyájunk'

szerencséjére és boldogulására czélzó szándékomat. Nem kívánok birodalmat, nem kincset tőletek, s nem egyebet az igaz Magyarhoz illő bátor szívnél, hogy azt magammal öszvekapcsolván, véletek éljek s haljak.

A másoló megjegyzése:

Gyömrő, Pest Vármegyében, nevezetes helység: Borsod Vármegyében Pusztá, Ónodnak szomszédjában.

Ez a Beszéd, franciára fordítva megjelent e' Munkában: *Histoire des Revolutions de Hongrie. à la Haye (Hágában) 1739. in 8. Tome II. page 332.*, nagy szépsége miatt. Rákóczy valóban lelkes férfi volt, s nem rosszul nevelve a' tudományokban, s erkölcsre, gondolkozására, érzésire nézve igen becsületes ember, s néha még kárára is. Szép azonfelül, mind arczában, mind növésében.

Rákóczy Ferencz a' maga seregéhez, Gyömrő mellett 1705. Július 3dikán. (Fekszik ez a' Gyömrő közel Ónodhoz, Borsodban.)

Ex Archivo Familiae Kazinczy.⁴

*

Kazinczy Ferenc másolata.

Jelzete: Kt. 65/3.

*

(DIENES DÉNES)

¹ harag, méltatlankodás, bosszúság

² elhatározását

³ színpadra; (itt bizonyára *vértapad* értelemben)

⁴ A Kazinczy család levéltárából.

Magyarország szövetkezett rendjei a szécsényi országgyűlésen határozatot hoztak Abauj, Zemplén és Borsod vármegyében lévő templomok, parókiák, kollégiumok és iskolák, ezek tartozékai, jövedelmei, bevételei és felekezeti hovatartozása ügyében.
Szécsény, 1705. október 6.

Nos Capitulum Cathedralis Ecclesiae Agriensis. Damus pro memoria. Quod Egregius Joannes Szatthmári exhibuerit, et praesentaverit nobis certas quasdam Serenissimi Principis Domini nostri Francisci Rákóczy de Felső-Vadász. Literas Instructionales in negotio Templorum ac Scholarum earundemque appertinentiarum in infrascriptis Comitatus habitatum, in Anno proxime evoluto confectas, et ex Castris ad Szécsény positas emanatas, sigilloque eiusdem Domini Principis usuali, provisi et manus propriae subscriptione munitas, et roboratas, petens nos idem Exhibitor debita cum instantia, quatenus easdem Literas transumi, et transcribi facientes, Paria sive Exemplar earundemque in praesenti Literarum nostrarum Transumpto eidem authentice concedere, et extradare vellemus, quarum quidem Literarum tenor, hunc sequebatur in modum.

Instructio Commissariorum pro exequenda infrascripta in negotio Templorum, Parochiarum, Collegiorum, Scholarum, earundemque appertinentiarum, Proventuum, ac reddituum in Inclytis Comitatus Abauj, Zemplény, et Borsod habitatum, occasione moderne. Generalis Confederatorum Regni Hungariae Statuum Conventus inita amicabili exmissorum.¹

Primo² köteleztetnek arra, hogy ezen exmissioban³ és functiojokban⁴ tehetőségek szerint serényen és hiven eljárjanak, azon hitek alatt, mellyel mostanság miatt nemes Magyar Országgi statusoknak confederatiojában⁵, ők is bé léptenek, félre tévén minden gyűlölséget, haragtartást, kedvezést, kéreményt, adományt, és mindennemű tekinteteket, arra vigyázzván mindenüt, hogy a lakosok között a jó harmonia és atyafiui szeretett inducáltassék⁶, és ha eddigh valami viszálykodás volt közöttök a' kigyökereztessek.

Secundo köteleztetnek arra is kinek kinek a szerint adgyák kézhez a Templomokat, Scholákat, Parochiakat, a mint fel van a Punctumokban⁷ téve, a melly féltül mindazonáltal ezen amicabilis⁸ által el esnének a Templomok, Parochiák és Scholák, ha kívánnya az Auditorium⁹, mindenüt excindállyanak¹⁰ elegendő helyt pro Templo, Parochia et Schola.¹¹

Tertio. Hogy a templomoknak illetén assignatio¹² alkalmatosságával ne legyen valami profanatioja¹³ a templomokban található Szent eszközöknek magok mellé vészik minden Nemes Vármegyében ex parte Catholicorum az Archi-Diaconusokat¹⁴, az hol penigh azok nem lennének, decánust avagy káptalanbéli személyt, mellyeknek jelen létekbén megh vizsgálván valamelly

félnek assignalandó¹⁵ templomokban, kit mi illet pro ratione receptarum harum Religionum¹⁶, azt adgyák annak azért is.

Quarto. Szabad lészen a Catholicus Plebanusoknak Casulajokat¹⁷ és más mise körül való eszközöket magokkal el vinni, a kelheket is, azokon kívül a kikirül in punctis¹⁸ szó vagon.

Quinto. Ha az Archidiaconusok nem akarnának ad requisitionem Commissariorum¹⁹ jelen lenni, eo non obstante procedályanak²⁰ a dologban

Sexto. A kinek Templom, Parochia vagy Schola assignáltattik, oda értetnek mindenütt azokhoz tartozó földek, rétek, kertek, szőlők és más Parochia, Scholabéli appertinentiák, ha tsak expresse nem eximáltattak in amicabili²¹.

Septimo. Sohól ne adigáltassék²² a lakos, hogy más valláson lévő Parochusnak fizessen valamit, vagy Dézmát adgyon, ha szintén oda esset is a Templom, az hol lakik, ha csak specialis declaratio²³ nincsen íranta, hanem Catholicus Catholico, Evangelicus Evangelico²⁴.

Octavo. Az harangozás s temetés mindenütt köz légyen, erga equalem taxam²⁵, az harangozástúl való fizetés penigh azé légyen a kié a Templom, azt fel tévén, hogy ha valamely fél más valláson lévő Templomban temettetnék, a ceremóniák ottan azon Religiobéli²⁶ Egyházy rendké légyenek a kiké a Templom, a czimitériumokban²⁷ penigh ki ki maga valláson lévő ceremóniákkal temethesse el halottját.

Nonno. Ha valami abalienáltatott²⁸, a ki az Ecclesiahhoz tartozott comperta rei veritate²⁹ restituáltassék³⁰ az is.

Decimo. Az Ispotályokban mindenütt sine discrimine religionis accomodaltassanak³¹ a koldusok prae ceteris³² penigh, a kik az hadakban, sebekben estek, s alkalmatlanokká lésznek az hadakozásra.

Undecimo. A midőn connumeráltatnak³³ a lakosok, oda számláltassanak az házok népe, és a rend szerint való szolgák dolo et fraude amoto³⁴, tempore connumerationis³⁵ penigh az egész parochia megye – mater et filia³⁶ együvé számláltassék a nagyobb rész úgy eruáltassék³⁷.

Duodecimo. A melly földeket a Catholicus Plebánusok, vagy e ' converso³⁸ az Evangelicus Parochusok bé vettetenek, eo non obstante³⁹ hogy valakinek parochiája el esik, juxta illud⁴⁰: Qui serit ille metit. azé legyen a termés, a ki vettette. A Szőlőknek ezidei fructussát⁴¹ is azok szedgyék, a kik kapáltatták, de annak utánna rendi szerint bé fedgyék, s úgy resignályák⁴².

Decimo tertio. Ezen commissariusuk Nemes Szabad és királyi s Bánya Városokban is procedályanak⁴³ a melly nemes Vármegyében vadnak. A Templomok dolga penigh e képpen accomodáltatik⁴⁴, in I[n]clyto Comitatu Abaujvariensi.⁴⁵

Az Szepsi templom Parochiával, malommal, és egyéb jövedelemmel adatik a Reformátusoknak, úgy hogy a dézmát ki ki a Városiak közül maga Religioján⁴⁶ lévő papjának praestallya⁴⁷. A Catholicus Plebanus számára rendelt a méltóságos Fejedelem a Tornai Fiscalis⁴⁸ jószágból Száz Tallért annuatim⁴⁹, úgy hogy ha valamely érdemes Személynek conferaltatnék⁵⁰ is azon Jószág, a jószágon raita maradgyon azon summának onussa⁵¹, melyet a Possessor exolválni⁵² tartozik. A Parochiához való hegyallyai szőlő penigh mind addigh maradgyon a kezénél az hol most vagon, mígh az hegyallyai törvény szerint szabadságh esztendeje ki nem telnék, el telvén becsültessék megh mellyre tött mélioratiot⁵³ a Szepsi Evangelicus Status tartozzék refundálni⁵⁴ a mostani Possessornak és ugy adatassék vissza s applicáltassék⁵⁵ a Reformata Ecclesiára. A melly pusztá Parochia ottan vagon adattatott a Catholicus Plebanusnak pertinentiaival ha vadnak. Templomnak penig ugy oskolának illendő és alkalmas hely excindáltassék a Városban.

Somogyiban a nagy Templom a Catholicusoké, a Kápolna penigh a Reformatusoké lészen, a Provéntust⁵⁶ penigh a Catholicus lakosok plebanusnak adgyák, et e' converso⁵⁷. Péder pro Evangelicis⁵⁸. Kis Bodolóban ugy mint Szepsi Filiálissában maradgyon a Proventus a szerint mint Szepsiben.

Sacczca és Horvathi connumeráltassanak és a' melly Religion több Személy talaltatik a felyül haladó félnek adatassanak a Templomok pertinentiaival.

A Szantai Templom cum universis pertinentiis assignáltattik⁵⁹ a Reformatusoknak, a Catholicusoknak pedigh pro Ecclesia, Parochia, et Scholis⁶⁰ alkalmas hely a Városban excindaltatik.

Alsó Meczenzefen a Templom cum Parochia, marad a Catholicusoknál, hely itten is assignáltatik az Augustana Confession⁶¹ valóknak, Templomra, Parochiára, oskolakra, a fizetést penigh a lakosok közül ki ki maga Religioján való Papjának praestallya, ha a Város közönséges jövedelme járna a Papoknak, annak proportionalis⁶² része respectu Incolarum⁶³ légyen az Evangelicusoké.

Alsó Misle marad a Catholicusoknál, Felső Misle penigh a Reformatusoknál.

Boldogkő-Uifalusi Templom adattatik a Reformatusoknak.

A Fonyi Templom penigh cum appertinentiis adattatik a Catholicus Statusnak.

Az Eniczkei, Poli, Hernad Minczenti lakosok cum filialibus⁶⁴ connumeráltassanak, és a mellyik része superallya⁶⁵ népek számával egy mást, azé légyen a Templom.

Rudnok, Jászó-Mindszent, Jászó-Uifalu, Felső Meczenzef cum pertinentiis marad a Catholicusoknál, hasonló képpen Döbröd, Jászó pro Catholicis⁶⁶, Hilyó, Bukócz, Semse, Kis-Ida, Aranyitka connumeráltassék, ezeken kívül a több Templomok ezen Nemes Vármegyében restituáltatnak⁶⁷ és cedáltatnak⁶⁸ az Evangelikusoknak, az hol mindazáltal valami kérdés támadna, azon helysége connumeráltatván Commissariusok által a connumeratióban való mód tartassék megh.

Kassán

Az Helvetica Confession lévőeknek az előbbeni Templomjokat, Parochiajokat, Oskolajokat cum omnibus appertinentiis etc. restituállyák⁶⁹ a Catholicusok, de az oltárokat és Clenodiumokat, székeket ki vehették a Catholicusok a Templomból, mellyeket magok csináltattanak: Keczer Sándor uram rekesztesse el köfallal az Apaczák Residentiáját a resignált⁷⁰ oskolaktúl. A melly szőlőket birnak az Apaczák ezen Templomhoz valókat, azokat ezen a Szüireten fedessék bé, és úgy resignallyák. Másoknál is ha az Templomhoz valók lennének, restituáltassanak, mennél hamarébb rekesztessék az Udvar az Oskoláktúl, és az alatt maradgyanak in usu Templi et Scholarum⁷¹ az Apaczák. Azon három harang marad az Apaczák kezénél mellyeknek ususában⁷² mostan vannak a méltóságos Fejedelem ezek helyet adat a Reformatusoknak a mellé melly most vagyon.

A nagy Parochialis Templom marad a Catholicusok kezénél, a melete való Tót Templom penigh az oskolakkal és végiben lévő szigettel vagyis puszta helyel absque omni onere civili⁷³ adattatik az Augustana Confession lévőeknek. De mivel sok restauratio⁷⁴ kivantatik, pro extruendo etiam alio Templo⁷⁵ a meli Fejedelem ex Cassa publica⁷⁶ adatt 1000 magyar forintokat, ehez esztendőnként ex Cassa Civitatis⁷⁷ az Augustana Confession lévő Papnak adnak Florenos Rhenenses⁷⁸ 200. a több Parochialis proventusok a Catholicus Parochusé lesznek. A melly fundatitot vagy legatumokat⁷⁹ tettek penig a nagy Templomhoz az Augustana Confession lévők az restituáltatik. A Tót Templom aita a nagy Templom felől rakatassék bé az Evangélicusok által, és másut az ucza felől hagyának aita. Az Augustana Confession lévőeknek ad Keczer Sándor uram a méltóságos Fejedelem parancsolattyaiból két harangot. In Inclyto Comitatu Zempliniensi

Sáros-Patakon a nagy Templom melly a Várban vagyon marad a Catholicusok kezénél, a Reformatusoknak penigh Kegyelmes Urunk eő Nagysága a Városon Colegiumjok mellett fogh építeni Templomot, azon Colegiumnak pertinentiai és proventusok penigh a mennyit míg nem restituáltattak, restituáltassanak.

A Sátorallya Uihelyi Parochiale Templom Parochiával és pertinentiáival adatassék a Reformatusoknak, az ott való Ispitalyban penig a Szegénységhe sine discrimine Religionis recipiáltassék⁸⁰.

A Terebesy Pater Paulinus⁸¹ Uraimék Temploma marad a Catholicusok kezénél úgy amint most vagyon, a másik Templom penigh ottan legyen a Reformatusoké.

Sztropkon maradgyanak a Templomok in Statu, quo a Catholicus Statusnál.⁸²

Varanon a Paulinusok Temploma mellynek most is ususában vadnak, marad pro Catholicis, úgy hogy valami jövedelme volt ez előtt a Luteranus Statusnak azon Templomhoz a midőn birta, annak rata medietása⁸³ comperta rei veritate most is járion az Evangelicus Statushoz, a másik medietása penig Pater Paulinus Uraimék kezénél marad. A puszta Templom penigh melly a Város alsó részen vagyon, adatatik az Augustana és Helvetica Confession valóknak, melly iránt egy más között alkudgyanak in Exercitio⁸⁴, annak reghi jövedelme mindazonáltal praecise⁸⁵ légyen az Helvetica Confession valóké. In reliquo⁸⁶ azon Varanai Processusban⁸⁷ legyenek a

Templomok az Augustana és Helvetica confession valoké cum pertinentiis, et Clenodiis⁸⁸, amint tudni illik azoktól el foglaltattanak, azon Varanai pusztá Templom épülésére penigh a méltóságos Fejedelem kegyelmessen deputált⁸⁹ négy száz magyar forintot.

Az Homonnai Udvai, Göröginyei, Mátyazoczký, Tavarnai, Örmezei, Körtvélyesi, és Mislinaí Templomok mind pertinentiaíval légyenek a Catholicus Statusnál, ugy a Nagy Mihály Kápolna, és Parochia proventusí nélkül mindazonáltal az ott való földes Urak tartoznak excindálni Parochianak és Scholanak való helyt a Status Catholicusnak, és azon Catholicus Parochusnak justentatiojárúl⁹⁰ Kegyelmes Urunk eö Nagysággha méltóztatik dispositiot⁹¹ tenni.

A Nagy Templom penigh marad azon helyben az Helvetica Confession levóknél, de reliquo a több Templomok azon Varanai, és Homonnai Processusban maradnak az Helvetica és Augustana Confession valóknál minden pertinentiaíval.

Az Bodroközi Processusban Leleszi, Bottyányi, ahoz való Tarkányi István Uram fundatioja per Commissarios revidealtatik⁹² a ki Augustana Confession lévőknél volt, és Zétényi Templomok ugy a Rádi Minoriták Kalastroma cum universorum eorum appertinentiis maradnak a Catholicus Satusnál, de coetero⁹³ a több Templomok az Augustana és Helvetica Confession lévők kezénél marad.

A hegyallyai Tokai és Tallyai Templomok maradnak pro Catholicis cum Coemeteriis et Parochia intra coemeterium Tallyaiense habita sine proventu et appertinentiis,⁹⁴ de azok helyet épitet a Méltóságos Fejedelem más Templomokat mind két helyen a Reformatusoknak, a Catholicus Templomait penigh dotallya, a minémű legatumok⁹⁵ vadnak, mind azáltal ex Parte utriusque⁹⁶ azoké légyen, a melly Religiobéli legált, Campanarum usus liber.⁹⁷

A melly szőlőket birt eddig a Méltóságos Fejedelem collatiojából a Reformatusok Praedicatora Tokaiban azok redeallyanak pro Catholicis⁹⁸. Kis és Nagy Toronyai, Csernahai, Olaszi, Sadányi, Petrohai, Tolcsvai, Benyei, Hottkai, Liskai (ebben a Káplanság cum pertinentiis et reditibus marad a Catholicusoknál) Szegi, Kis-Faludi, Bodrog-Kereszturi, Tarczali, Mádi, Szerencsi, Vámos-Uifalusi és ezeken kívül az hol Templomok az hegyallyan talaltatnak, adattatnak és hagyatnak a Reformatusok kezénél cum universis pertinentiis et reditibus, az hol kívantatik az hegyallyan is az harangozás, és temetés köz légyen.

In Inclyto Comitatu Borsodiensi

Ezen Nemes Vármegyében lévő Templomok és azoknak ususa maradnak in Statu quo, mindazáltal a két szabathale,⁹⁹ az Onodi és Szendrői malombúl a Méltóságos Fejedelem Kegyelmes dispositiojából adattatott a Reformatusoknak. Datum in Castris ad Szeceány positis die 6. Octobris. 1705. Franciscus Rakóci mp¹⁰⁰ L S¹⁰¹

Instructio pro Joanne Gundelfinger, Joanne Szatthmari et Joanne Brezinay. Unde nos petitione et tantia praenominati Exhibitoris veluti justa, et legitima admissa easdem Literas nobis modo praevio exhibitat de verbo ad verbum

sine diminutione, et augmento aliquali transumi, et transcribi facientes, Paria earundem sub sigillo nostro Capitulari usitato et authentico jurium ejusdem Exhibitoris futura pro cautela necessaria, extradandas esse duximus, et concedendas Communi Suadente justitia. Originalibus etiam in specie restitutis. Datum Feria quinta ante Dominicam Quinquagesimae Anno Domini Millesimo Septingentesimo Sexto
Lecta per me Nicolaus Krucsay Lector Agriensis¹⁰²

*

Hiteles másolat.

Az Egri Káptalan 40 mm átmérőjű papírfelzetes pecsétje.

Jelzet: A. II. 369. Egyszerű másolata: A. II. 370.

*

(BALOGH JUDIT)

¹ Mi, az egri főegyház káptalanja, emlékeztül adjuk, hogy vitézlő Szathmári János, benyújtotta és átadta nekünk Felsővadászi Rákóczi Ferenc fenséges fejedelemnek, a fent említett vármegyékben fekvő templomok és iskolák, valamint azok tartozékai ügyében, az elmúlt év folyamán szerkesztett és a Szécsény melletti táborban kiadott, a fejedelem szokásos pecsétjével és saját kezű aláírásával megerősített és érvényesített bizonyos oklevelét, s a benyújtó köteles alázatos kérelmével, azt kéri tőlünk, hogy vétessük át és írassuk át ezt az oklevelet és ennek másolatát avagy egy példányát jelen oklevelünkbe áttéve, kegyeskedjünk neki hivatalosan engedélyezni és átadni. Ennek az oklevelnek a tartalma pedig alább következik.

Magyarország conföderált rendjei jelen generális gyűlésén elhatározott egyezséggel kibocsátott biztosok utasítása nemes Abaúj, Zemplén és Borsod vármegyében lévő templomok, parókiák, kollégiumok és iskolák, ezek tartozékai, jövedelmei és bevétel-
telei ügyében az alábbiak szerinti teljesítésére.

² először

³ kiküldetésben

⁴ tisztükben

⁵ magyarországi rendek szövetkezésében

⁶ vezettessék be

⁷ pontokban

⁸ szívélyes egyezés

⁹ közönség, hallgatóság

¹⁰ hasítsanak ki

¹¹ templomnak, parókiának és iskolának

¹² kijelölés

¹³ világi, nem vallásos használat

¹⁴ a katolikusok részéről a főespereseket

¹⁵ kijelölendő

¹⁶ ezen bevett vallások javára

¹⁷ kazula, miseruha

¹⁸ a pontokban

¹⁹ a biztosok vizsgálatánál

²⁰ a dolog akadályozása nélkül lépjenek előre

²¹ szó szerint ki nem vétettek az egyezésben

²² kényszerítettessék

²³ külön határozat/rendelkezés

24 katolikus a katolikusnak, evangélikus az evangélikusnak
25 ugyanolyan fizetségért
26 vallásbeli
27 temetőkben
28 elidegenítettetett
29 megismerve az ügy valós körülményeit
30 állíttassék vissza
31 felekezeti megkülönböztetés nélkül helyeztessenek el
32 leginkább, a többiek előtt
33 összeszámláltatnak
34 minden cselet és csalást félretéve
35 az összeíráskor
36 az anyaegyház és leányegyház
37 itt: állapíttassék meg
38 ellenben, ellentétben
39 hogy az ne legyen akadály, annak nem akadályozásával
40 ezen mondás szerint
41 természet
42 jelöljék ki újra
43 álljanak elő
44 intéztetik
45 Abaúj vármegyében
46 vallásán
47 fizesse
48 kincstári
49 évenként
50 adományoztatnák
51 terhe
52 a tulajdonos megfizetni
53 javítás
54 újonnan alapítani
55 csatoltassék
56 jövedelmet
57 fordítva is
58 az evangélikusok javára
59 minden tartozékával kijelöltetik
60 a templomnak, parókiának és iskoláknak
61 az ágostai hitvalláson
62 arányos
63 a lakosok (számát) figyelembe véve
64 leányegyházaikkal együtt
65 felülmúlja
66 a katolikusoknak
67 visszaállíttatnak
68 megengedtetnek
69 minden tartozékukkal: szőleikkel stb. együtt állítsák vissza
70 visszaadott
71 a templom használatában
72 használatában
73 minden polgári (jobbágyi) teher nélkül
74 helyreállítás
75 másik templom építésére is

- ⁷⁶ közpénztárból
⁷⁷ a város kasszája
⁷⁸ rhénes forintokat
⁷⁹ hagyaték
⁸⁰ fogadtassék be
⁸¹ pálos atya
⁸² a jelen állapot szerint, a katolikus rendnél
⁸³ fele része
⁸⁴ a gyakorlatban
⁸⁵ teljesen, pontosan
⁸⁶ a többi dologban
⁸⁷ varannói járásban
⁸⁸ tartozékokkal és templomi felszerelésekkel együtt
⁸⁹ kiutalt
⁹⁰ jogfenntartás
⁹¹ rendelkezést
⁹² a biztosok által felülvizsgáltatik
⁹³ a többiről pedig
⁹⁴ a katolikusoknál, a temetőkkel és a tállyai temetőben lévő parókiával, a jövedelem és tartozékok nélkül
⁹⁵ adományok
⁹⁶ mindkét részről
⁹⁷ szabad haranghasználat
⁹⁸ adják vissza a katolikusoknak
⁹⁹ A malom szombati vámja.
¹⁰⁰ Kelt a Szécsény melletti táborban 1705. október 6-án.
¹⁰¹ A pecsét helye.
¹⁰² Utasítás Gundelfinger Jánosnak, Szatthmari Jánosnak és Brezinay Jánosnak. Mi a fent nevezett benyújtó jogos és törvényesen érkezett kérelmére és kérvényére a nekünk fenti módon benyújtott oklevelet szóról szóra, kissebbítés és toldás nélkül áttettük és átírtattuk, és az oklevél párját szokásos és eredeti káptalani pecsétünk alatt kiadattuk, a benyújtó jogainak jövőendő szükséges biztosítékául, mivel az igazságosság általánosan ezt tanácsolja. Az eredetit visszadtuk. Kelt Quadragesima vasárnap [Nagypéntek előtt 40 nappal] előtti pénteken 1706. évben. Én, Krucsay Miklós egri olvasókanonok átolvastam.

A szécsényi országgyűlés határozata értelmében II. Rákóczi Ferenc által kirendelt vallásiügyi bizottság visszaadja az erdőbényei reformátusok templomát, parókiáját, iskoláját és azok javait; intézkedik a helység római katolikus és evangélikus vallású lakosainak szabad vallásgyakorlatáról is. Erdőbénye, 1706. január 23.

Méltóságos választott Erdélyi és Magyar Országai confederált Statusok¹ fő vezérő Fejedelem Felső Vadaszi Rákóczi Ferencz, k[e]g[ye]lmes Urunk ő na[gysá]ga elmúlt Szécsényi Gyűlésben mind a három Vallásbéli Templomok és szabados Exercitium² iránt való meg egyezés szerint, nekünk, alább meg írt Személyek[ne]k ugyan Szécsényi Táborbul die 6 octobris 1705 esztend[ő]ben emanált³ s nekünk szóló Parancsolattya és Instructiója mellett, Nemes Zemplény vár[me]lgyében lévő Erdő Bénye nevű Faluban lakozó Helvetica Confessiön⁴ lévő[k]ne]k, ott való Templom, Parochia és Oskola, azokhoz tartozó szállókkal, szántó földekkel, rétekekkel, és egyéb akár mi nével nevezendő appertinentiákkal, proventusokkal és obventiókkal,⁵ amelyek Catholicus Plebanos Úr és oskola mestere birodalmában volt[ak] resignáltattak.⁶ Romaj Catholica Relligiön⁷ lévő[k]ne]k pedig Templom[na]k, Parochianak és oskolának, az Mulató uczában, ugyanazon Falubéli lakossok Telekje nap keletről egész azon épületig, mellyben Exercitiumok⁸ volt az Helvetica Confessiön lévő[k]ne]k, és Sidó Gergely pusztája a víz árokig [...] Délről Konykol András és Északról Pécsi Ádám Uram házai vicináltatnak,⁹ azon két [...]ndus között réghi sikator uczacska hely; Sidó Gergely Telekj[...] [...] felől való részeiből, által járásra egy [...] szélességre végig hagyattatván, excindáltattak.¹⁰ Ezzeiken kívül csak [...] meg nevezett Helységnek Helvetica Confesion lévő lakossi, ezen sztendőben esendő keresztelő Szent János napig,¹¹ mostani Plebanus Ur[na]k pro residentia¹² n[em]zetes Zathureczki István, pro Devotione¹³ n[em]zetes Jarmi Sigmond, oskola mesterének n[em]zetes Pécsi Ádám Uraimék házait rendelték, úgy hogy a Dato praesentium,¹⁴ azon praespecificalt¹⁵ minden szállótúl, adózástúl és egyéb onusoktúl¹⁶ a praefigált Terminusig immunitásban¹⁷ meg tartassanak, a megírt Terminus eltelése után pedig praedeclarált beneficiumok cessálnak,¹⁸ és tovább azok[na]k akarattyok ellen, a kikké azon házak, semmi úton módon nem fogják usuálhatni,¹⁹ hoc per expressum declarato,²⁰ hogy Jarmi Sigmond Uram háza csupán csak szállótúl immunitáltatik, mithogy abban az első ház precise²¹ adattatott pro Devitione, másként mindennemű onussal benne lakozók fognak tartozni. Említett Plebanus Úrnak die infrascripta²² Parochiából való kimenetelére ad diem 27. mensem Januarij inclusive respirium adattatott,²³ és abban tovább nem tartoznak ő k[e]g[ye]lmet Benyei Helveticus Uraimék akarattyok ellen szenvedni. Ezen Faluban az Augustána Confessiön²⁴ lévő[k]ne]k Liberum exercitium²⁵ engedtetik, harangozás köz lészen, attúl való fizetés pedig, a mennyiben ususban²⁶ volt, azé légyen, aki a Templom, Coemeteriumis avagy temető hely pro communi²⁷

marad, úgy hogy abban, ki ki maga vallásán való ceremóniákkal, maga halottját temetethesse, a Templomban pedig azon vallásbéli ceremóniával a kié a Templom, továbbá ki ki maga vallásán való Papjának tartozik Dezmával²⁸ és egyéb fizetéssel. Super [...] pro futura eorundem cautela,²⁹ ezen Testimonialissunkat³⁰ ki adtuk. Datum Erdő Bénye die 23. Januarii A[nn]o 1706.

Nemes Abauj, Zemplény és Borsod vár[me]gyékben Templomok restitutiojára,³¹ a felül meg írt mód szerint rendeltetett Commissariusok.³²

Presente me Petro Kozma Pleb. Tallyaiense
Vice Archidiacono Zempleniense mpr. ph.³³

Gundelfinger János mpr. ph.
Szakmari János mpr. ph.
Brezinay János mpr. ph.

*

Eredeti irat, az aláírók gyűrűspecétjével hitelesítve.

Jelzete: R. D. IV. 3/1.

*

(DIENES DÉNES)

¹ szövetkezett rendek

² gyakorlat

³ kiadott

⁴ helvét hitvalláson lévők; reformátusok

⁵ tartozékokkal, jövedelmekkel, bevételekkel

⁶ visszaadattak

⁷ valláson

⁸ vallásgyakorlatuk, istentiszteletük

⁹ vannak a szomszédban

¹⁰ kihasítottak

¹¹ június 24-ig

¹² lakás gyanánt

¹³ istentiszteleti hely gyanánt

¹⁴ mostantól

¹⁵ előbb részletezett

¹⁶ terhektől

¹⁷ előbb meghatározott ideig szabadságban

¹⁸ előbb kifejtett előnyök megszűnnek

¹⁹ használhatni

²⁰ nyomtatékosan kijelentjük

²¹ pontosan; a háznak csak az első szobája

²² alább írt napon

²³ január hónap 27. napjáig bezárólag haladék adatott

²⁴ evangélikusok, lutheránusok

²⁵ szabad vallásgyakorlat

²⁶ szokásban

²⁷ közös

²⁸ tizeddel

²⁹ ugyanazoknak jövőbeni védelmére

³⁰ bizonyáglevelünket

³¹ visszaadására

³² biztosok, megbízottak

³³ Előttem, Kozma Péter tállyai plébános, zempléni alesperes előtt, saját kezemmel.

II. Rákóczi Ferenc fejedelem kiáltványban teszi közzé a nagyszombati béketárgyalások kudarcának okait, buzdít az igaz ügy melletti küzdelem folytatására.

Érsekújvár, 1706. július 30.

Nos Franciscus Dei Gratia Princeps etc. Rákóczi, Statuum Regni Hungariae Pro Libertate Confoederatorum Dux etc. Inclytis Regni Hungariae Confoederatis Statibus et Ordinibus, ac aliis quibusvis cujuscunque status, gradus, honoris, dignitatis et officii hominibus in fidelitate confoederationis constitutis, salutem et omnem e justorum amorum progressu felicitatem.¹

Senki sincs, valaki vagy édes Eleink az elmúlt dolgokról lett beszédeit említi, vagy az cronikákbéli írásokban józanon bétékint, aki világosan ne látná s tapasztalva ne tudná a kevély kegyetlenséggel maga uralkodását öregbíteni szándékozó Austriai Háznak mindenkori hiti megszegését, és Nemzetünkkel kötött akár melly rendbéli végzésinek tökéletlenségét; és noha illyen hitetlensége már eleve minnyájunk szemé előtt forogván, ugyan az ellen fogtunk vala is az állandó jónak megnyerésére Isten által fegyvert; sőt legközelebb a mostani Hadakozásnak fenforgásával is, azt sok ízben tapasztaltuk. Mindazonáltal elterjedve lévén az egész hazában a Bécsi Udvarnak Hazánk minden megbántódott szabadságit megadni kívánó szép hajlandósága, és az békességnek teli torokkal kiáltott megadattatásából származott reménség mindeneknek szívekben közönségesen behatván, reá mentünk vala a Szécsényi végzésnek erejével ama próba kőnek megvizsgálására, melly nem csak mind a két résznek a békességre szándékozó tökéletességét az egész világ előtt kinyilatkoztatná, hanem egyszersmind annak felette a sok keresztyén vért kiontó hadakozásnak véget vetvén, Hazánknek jajos sorsát a szív szakadva várt állandó békességnek rév-partyára juttatná. Amint is e végre igaz fegyverkezésünknek nem kevés kárával frigyét kötvén, noha midgyárt akkor is az időnek rövidségét látván, igaz hajlandóságunknak nagyobb bizonyosságára oly alkalmatosságot sürgetve kívántunk nyújtani, amelly az elkezdendő tractának² kimunkálásában mind elégséges lenne, mind pedig a békességnek megcsalhatatlan jelét mutatná. Mindazonáltal szokott csalárdsága szerént a békességnek jó reménysége alatt annyira édesítette a szép szín alatt mirígyet forraló Bécsi Udvar elménket, hogy a Nagy Szombati tractán a deputált commissarius³ követ urak megjelenvén, bé is adták vala a mediátor⁴ követ urak által a Nemes Confoederált Statusok törvényes kívánságinak helyes punctumit, várván közönséges szívbeli óhajtással a gyakori ajánlásokkal kihíresített szabadságink helyre állításáru tött ígéreteknél érni kezdett kedves gyümölcseit. De valamint eleintén, úgy újjonnan itt is megismértette változhatatlan természetinek állhatatlanságát és alattomban bosszúállást forraló szívének édes Nemzetünk ellen lángadozó tüzét. Mert noha jól tudván sokszor adott hitinek megjádzottatását, mingyárt eleitül fogva pro praeliminari⁵ töttük vala azt fel, hogy minek előtte a békességnek munkájához fog-nánk, adódnék Hazánknek a végezendő dolgoknak állandó megmaradására

oly istáp, kit az külső fölséges királyoknak s hatalmas Respublikáknak egyesége avagy garantiája mind felállatná, mind jövendőre megerősítené. Mindazáltal tartván attól, hogy az ollytén hatalmasságoknak reánk vigyázó oltalmazó szemeit meg nem csalhatván, elvégezett bosszúállását jövendőben is ki nem önthetné, azt csak azért is a tractának végére kívánta vetni a Bécsi álnok Udvar, hogy mind a projectált⁶ hatalmasságoknak (:kiktől másként el kívánna ugrani:) egyességét csalárd szín alatt elháríthassa, mind pedig a dolgoknak végén eszeket rontó praktikával farban rúghassa. Jól tudván, hogy a nélkül olly haszontalan minden más punctumoknak részünkről való eligazítása, mintha békességünknek minden órán leomló fundamentumát fövenyen építenénk.

Kiadattyük csak hamar nyomtatásban az egész folyt tractának valóságos seriessét⁷ és az Austriai Háznak punctuminkra tött törvénytelen és ravasz replicáját,⁸ s abból általlátható mirigyves szándékát kinek kinek szeme eleiben terjesztyük. Tapasztalhattya onnan a Sopronyi és Pozsonyi utolsó Diétabéli⁹ erőszakos és vérrel buzgó Articulusoknak justificatióját.¹⁰ Észre veheti dicső András király megcsonkított Privilegiuma¹¹ helyre állításának csalárdul való elhallgatását, megtekintheti az idegen Német nemzetnek törvényeink ellen tovább is benn az Országban fejünkön ülni kívánó eltökélt szándékát, fájlalhattya a király mellett mindenkor lenni szokott Magyar Tanátsnak számkivetését, s úgy recepta Religióknak¹² az Sopronyi s Pozsonyi Gyűlés szerént való reménten meghatározását, vizsgálhattya Erdély Országának meg nem hallgatását, és örökös jobbágság alá vetésének keserves sorsát, egyben foglalhattya az egész több punctumokra tött választételnek igazságtalanságát, kitanúlhattya azoknak csak azért is közönségessen az Ország jövendő gyűlésre való halasztását, hogy fegyverünket letétetvén, és az által hálójában kerítvén, hol ígéretekkel szokása szerént sokakat magához hódítson, hol fenyegetéssel feltött szándékának erőszakossan consentiáltasson.¹³ Akikre és a tracta egész seriessének megfontolására a midőn a Nemes Haza öszve szövetekezett Statusit és Rendeit s annak minden rendbéli lakosit relegálljuk,¹⁴ nem különben egyszersmind Vezérlő Fejedelemségünkbeli Autoritásunk¹⁵ és hivatalbéli gondviselő tisztünk szerént tudokra adgyuk, hogy kitanulván és világosan észre vévén kevély ellenségünknek régen rólunk magában elvégzett Istentelen szándékát, vegyék elméjekre vagy csak az ekkoráig lött negotiatióknak¹⁶ mivoltábúl is édesítő álnokságokkal igyekezetit. Aki midőn látná megerőtlenedett hadának a nyugovás által lett megépülését, koplaltott várbéli praesidiuminak¹⁷ felelevenedését, és ne talántán másunnan is jöhető segítségének reménységét, elszakasztá a frigybéli üdőnek kötelét,¹⁸ és az álatl, noha az extensiónak¹⁹ elmúlhatatlan szükséges voltát mindenképpen megmutattuk és sürgettük, a tovább való tracta continuatióját²⁰ minden igaz ok nélkül abba hagvá. Kihez képest minthogy a mediátiónál is tudva vagyon kihíresítendő minden dolgainkban való syceritásunk,²¹ és az egész Keresztyén Világ is isméri s javallya Isten által felvett fegyverkezésünknek igaz ügyét, buzdullyon fel kinek kinek hazáját igazán szerető magyar vére a bosszúállást kereső kevély ellenségnek bosszúállására, és a ki most is az Eperjesi irtóztató mézárszéknek példájára nemes vérünket ontani s testünket konczolni, jószágunkat kótya-vetyére bocsátani, és azt egész Nemzetestől kiirtani igyekszik. Fordítsuk annak nyakára igaz ügyünk mellett Isten által

kivont szablyánknak bosszúálló élit, és ki-ki mutassa meg valóságos cselekedettel, hogy a midőn édes Hazájának szabadságát szereti, annak kimunkálódását néző kevés alkalmatlanságát is nem csak szivessen szenvedni, hanem annak felette vérenek kiomlását is nem kíméli. Elhíttétvén minden biztonnyal, hogy az igaz ügyet szerető Isten minden dolgainkat olly végre vezérli, a mellyért hálaadó szívvel Magyar nyelvünk ditsósságát örökké hirdesse.

Datum ex Castris Nostris ad Érsek- Ujvár positis, Die 30 Mensis Julij, Anno Millesimo Septingentesimo Sexto.²²

F Rákóczy mpa

Paulus Ráday mpa
Franciscus Aszalay mpa

*

Az eredeti irat egyszerű másolata, feltehetően Kazinczy Ferenc készítette vagy kiszíttette.

Jelzet: R. D. IV. 1/1. (1706.)

*

(DIENES DÉNES)

¹ Mi Rákóczi Ferenc, Isten kegyelméből fejedelem stb., a Magyar Királyság szabadsáért szövetkezett karainak vezére stb. A nemes Magyar Királyság szövetkezett karainak és rendjeinek és másoknak, minden különbség nélkül, bármilyen állásban, hivatalban, méltóságban, tisztségben és szolgálatban lévő, a szövetkezéshez hű embereknek, köszöntést és az igaz hadakozás sikeréből származó teljes boldogságot.

² tárgyalásnak

³ kiküldött megbízott

⁴ közvetítő

⁵ előfeltételként

⁶ javasolt

⁷ lefolyását

⁸ választ

⁹ országgyűlési

¹⁰ törvénycikkek igazulását

¹¹ az 1222. évi Aranybulla

¹² bevett vallásfelekezeteknek

¹³ beleegyezést szerezzen

¹⁴ utasítjuk, ösztönözzük

¹⁵ hatalmunk, méltóságunk

¹⁶ ügyleteknek

¹⁷ őrségeinek

¹⁸ felmondta a fegyverszünetet

¹⁹ folytatásnak

²⁰ a tárgyalás folytatását

²¹ nyíltságunk, becsületességünk, őszinteségünk

²² Kelt Érsekújvár melletti táborunkban, 1706. június 30-án.

II. Rákóczi Ferenc fejedelem, a szabadságharc mellett hozott áldozatukért, hűségükért Hernádnémeti község lakosait megerősíti Csegeszegi birtoka egyik telkének használatában.

Köröm, 1707. május.

Nos Franciscus II Dei gratia Sacri Romani Imperij, et Transyvaniae Princeps Rakoczy, Partium Regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes, et Pater Patriae, Pro Libertate Confoederatorum Regni Hungariae Statuum, nec non Munkacsiensis et Makovicziensis Dux, Perpetuus Comes de Saaros, Dominus Haereditarius in Saaros Patak, Tokaj, Regécz, Ecsed, Somlyo, Lednicze, Szerents, Onod etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium Significantes quibus expedit Universis:¹ Hogy Mi némelly Híveinkenk törékedésekre, s mind peniglen kegyelmes tekintetben vévén Hernad-Némethi Lakosoknak a' mostani köz ügy mellett nemzetséges hadakozásunknak eleitül fogva Táborunkban nagyob részeül való continuuskodásokat² jó magok viselését, és az ellenség által sokaknak közzúlok feles számban lött eleséseket, s egyszersmind remenlvén, hogy ennek utánna is azon Hazánk szolgálattyaiban való hűségeskedéseket, jó magok viselését az időknék és alkalmatosságoknak külömbiségekhez képest fogják gyakorolni; Ahoz való képpest Nemes Zemplény Vármegyében lévő Csegeszegi örökös Jóságunkbéli Telkünknek tovább való jó tettzéssünkig leendő bírását, s usussát³ fenn meg írt Hernad-Némethieknek Kegyelmissen meg engedjük a' mint is meg engedjük Praesentium per vigorem⁴ Parantsollyuk annak okáért mind azoknak a' kiknek illik, nevezett szerint minden Jóságunkbéli Praefectusunknak,⁵ Udvarbíráinknak, [...] melly Tiszt Híveinknek mostaniaknak tudniillik és ezután lévőknék mind közönségessen, s mind Személy szerint, így értvén ezen kegyelmes [...] meg nevezett Csegeszegi Földnek szabadosson való usussában és modo praemisso⁶ lévő bírassában Hernad-Némethi Lakos Híveinket meg háborítani, és akarmi szín és praetextuas⁷ alatt meg károssétani semmiképpen ne merészellyék. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibentibus restitutis.⁸ Datum in Castris Nostris ad Köröm die Mensis Maji, Anno Millesimo Septingentesimo Septimo.⁹

Franciscus Rakoczy mp.

Franciscus Aszalay mp.

Eredeti.

II. Rákóczi Ferenc 60 mm átmérőjű papírfelzetes pecsétje, Erdély és a Rákóczi-család egyesített címerével. Felirata töredékesen olvasható. (Leírása a K.cs.II. 1/142. jelzetű, 105. számú iratnál.)

Jelzet: K.cs.II.1/47.

-
- ¹ Mi II. Rákóczi Ferenc Isten kegyelméből a szent Római Birodalom és Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Réseinek ura, székelyek ispánja, a haza atyja, a Magyar Királyság szabadságért szövetkezett rendjeinek, valamint Munkácsnak, Makovicának hercege, Sáros vármegyének örökös főispánja, Sárospatak, Tokaj, Regéc, Ecsed, Somlyó, Lednice, Szerencs, Ónod stb. örökös ura, adjuk emlékezetül jelen oklevelünk tartalmával mindenkinek, akiket illet.
- ² szakadatlan, folytonos kitartásukat
- ³ használatát
- ⁴ jelen iratunk érvényével
- ⁵ jószágigazgatóknak
- ⁶ előrebocsátott módon, fent említett módon
- ⁷ ürügy
- ⁸ Másként ne cselekedjete! A jelenlévőknek felolvastatván, visszaadassék felmutatóinak.
- ⁹ Kelt Köröm melletti táborunkban, az 1707. év május [?] napján.

*II. Rákóczi Ferenc fejedelem Sáros vármegyében lévő Tarnó falut, amit korábban Korotnaky Pál bírt, de árulása miatt elvesztett, birtokrészeivel együtt Fáy István Murány-vári parancsnoknak adományozza.
Eger, 1708. május 26.*

Spectabilis ac Magnifice, Admodum Reverende, et Generosi Fideles Nobis dilecti.¹

Salutem et Ducalis Gratiae nostrae propensionem.² Nemzetes Vitézlő Fáy István Murány Vári Commendansunknak³ mind hozzánk és hazánkhoz való hűségét, úgy szolgálátit, nem kölemben bizonyos praetensiojt⁴ kegyelmessen tekintetben vévén, Nemes Saaros Vármegyében lévő Tarno nevű falut (:mellyet hűségünktil el szakadott és hitének meg szegésével igaz ügyünk mellett el állott Korotnaky Pál notorius,⁵ ennek előtte bírt, most Fiscusunkra⁶ szállot:) mind hozzá tartozondó Pertinentiájval⁷ adtuk, azon Summában, a' mennyiben említett notorius Bártpha Várossátul bírta, adtuk és kegyelmessen conferaltuk.⁸ Kegyelmetek azért vévén ezen parantsolatunkat, említet hívünknek resignalni⁹ el ne mulassa. Caeterum eosdem valere desideramus.¹⁰ Datum in Castris nostris Agriam positis Die 26 Maji A. 1708.¹¹

F Rakoczy

Stephanus Senyey
Stephanus Krucsay mp.

Kívül:

Spectabili ac Magnifico Admodum Reverendo et Generosis N: N: Praesidii, Caeterisque Nostri ac Confoederati Regni Hungariae Statuum Consilij Oeconomici Administrationis Epperjessiensis Assessoribus, Fidelibus Nobis dilectis,
Epperjessini.¹²

*Eredeti. Pecsét nincs.
Jelzet: A. III. 379.*

(DIENES DÉNES)

¹ Igen tisztelt tekintetes, nagyságos és nemzetes kedvelt híveink.

² Üdvözlétünk és hercegi kegyelmességünk hajlandóságát.

³ parancsnok

⁴ követeléseit

⁵ közismert bűnös

⁶ kincstárunkra

⁷ tartozékaival

⁸ átruháztuk

⁹ átadni

¹⁰ Egyébként kívánjuk, hogy legyetek egészségben.

¹¹ Kelt Eger melletti táborunkban, az Úrnak 1708. esztendejében, május 26-án.

¹² A mi és a Magyar Királyság Szövetkezett Rendjei hadserege Eperjesi Gazdasági Igazgatósági Tanácsa igen tisztelt tekintetes, nagyságos és nemzetes ülnökeinek, kedvelt híveinknek, Eperjesen.

II. Rákóczi Ferenc biztosai bérbe adják Szentiványi Mihálynak a fejedelem tolsvai dézsmás szőlőt.

Eperjes, 1708. október 15.

Mi Felső Vadaszy Rakoczy Ferencz kőlmes urunk eő Felsége Nemes Zemplény vármegyében hegyallyai Promonthoriomokon¹ lévő dézsma adó szőlők ki arendalasaban deputalt Comissariussi,² adgyuk emlékezettől az kiknek illik, hogy előnkben jóvén Nemzetes Vitézlő Szent Iványi Mihály Urunk, Tolcsvay Territoriumban Felső kutpatka, Közepső kutpatka, Tótvényes és Czíroka nevő promonthoriomon levő dézsma adó szőlőinek annualis arendája³ véget alkudtunk megh eő kőlmével három 18 kőbles uj hordó borban, ugy hogy eő kőlme magha, ugy Successori, maradéki és Legatariussi,⁴ ugyan azon Felső kutpatka, Közepső kutpatka, Tótvényes és Czíroka navő szőlőinek termisséből szép, tisztán és megh vesztegetés nélkül megh szűrvén, és kőlmes Urunk eő Felsége vagy az eő Felsége Tisztei által arra rendelt emberei kezéhez megh adván annuatim azon három hordó borokat. Szabados lészen eő kőlmének minden tartoztatás vagy bé jelentés nélkül azon szőlőit megh szűrni és azon kívül immunis⁵ lészen mindennemű Nonanak⁶ vagy király Dézmának, mivel Kőlmes Urunk eő Felsége már az iránt az Nemes Clerussal végezet, praestalasatul,⁷ úgy ferton zab, kakas, kalács, harangozóknak vagy egyebeknek akar kiknek és akar mi nével nevezendő praestalni szokot onussoktul,⁸ adozássoktul, és tartoztatásoktul, magha, maradéki, úgy Successori, Cessionariussi⁹ vagy Legatariussi.

És mivel ezen arenda nem csak egy Esztendőre való, hanem több Esztendőkre, és valamedigh Felséges Fejedelem, vagy eő Felsége maradéki és Successori másképpen nem disponálnak¹⁰ iránta, megh marad ezen arenda minden Esztendőben akar bő, akar kevés termisse legyen az szőlőnek, ha azért Isten eő Szent Felsége latogatasából jegh esső vagy más égi haboruk által elromolna az szőlők termisse, ottan az Udvar bírót requirállya ezen Subarendált szőlő Possessoria,¹¹ kinek commissioja mellett Város bírójával conscientiose revidealtatván¹² az égi haboru által szőlőjében esset kárt, ha egészen úgy elrontya az szőlőt, hogy semmit nem szűrhet benne, tehát azon Ezstendőben semmi arendatis nem fogh adni, ha felére veri el, fele, ha harmadaban, harmada defalcaltatik¹³ azon Esztendőbéli arendájának.

Mely annualis arendalasának modo praemisso praestalasára sub poena amissionis Vineae manu Stipulata obligalvan¹⁴ Nemzetes Vitézlő Szent Iványi Mihály Urunk magát és maradékit, minkis ezen arendatoriankot ki adtuk eő kőlmének. Datum Epperiessini die 15 Octobris Anno 1708.

Klobusiczky Ferenc mp., Keczer Sándor mp.

Eredeti. Mindkét aláíró papírfelzetes pecsétjével.

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, irregistr.

*

(DIENES DÉNES)

¹ szőlőhegyeken

² bérbe adásában kiküldött megbízottai

³ évenkénti bérlete

⁴ utódai, örökösei

⁵ mentes

⁶ kilenced

⁷ megadásától

⁸ terhektől

⁹ itt: bérlői

¹⁰ rendelkeznek

¹¹ keresse meg a bérbe adott szőlő tulajdonos bérlője

¹² lelkiismeretesen mérje fel

¹³ lecsökken

¹⁴ az évi bérlet fent megírt módon való megadására, a szőlő elvesztésének terhe alatt, kézfogással ünnepélyesen elkötelezve

A Tiszán inneni református esperesek kérvénye II. Rákóczi Ferenc fejedelemhez a tokaji lelkész javadalmát illető rév-jövedelem ügyében.

1709. január 20.

Felséges Vezérlő Fejedelem, nekünk mindenkoron jó kegyelmes Urunk.

Úgy tudjuk, már ez előtt is Felséged előtt Tiszteletes Túri Sámuel Tokai Praedicator Atyánkfia által hiteles és elégséges Documentumokkal megvilágosított és bizonyított egy részről Felséged boldog és ditsősséges emlékezetű néhai méltóságos Erdélyi Fejedelem Rákóczi György, néhai Gróf Homonnai János által propria autoritate¹ el foglaltatott, a Tokai Papsághoz tartozandó, régi szent Királyoktól conferaltatott és a memoria hominum pacifice² bírattatott Szombath napi révbeli jövedelmet a régi jó usus és collatio³ szerint akkoron kéznél találtatott pénz, vas, só béli jövedelemmel együtt néhai nemes Miller Dániel Rév Inspector által azon idő beli Tokai Praedicator T. Varsányi Dániel kezéhez a Tiszán innen levő Orthodoxa Ecclesiák Seniori Instantiájokra⁴ miképen méltóztatott vala kegyelmesen restituálni.⁵ Más részről pedig néhai Németi Ferentz is Tokaj várossának és várának földes ura idejében és az után is az urbárium szerint harmintz öt cseber bora járván az tized borból, a Földes uraktól a Tokai Praedicatoroknak, az is el hisszük eddig is repraesentaltatván Felséged előtt, mindkét rendbeli dolgokra és beneficiumokra⁶ kegyelmesen reflexiot⁷ tehet magában, vagy ha úgy kívánatik, Instantiánk mellett való párbeli Testimoniálisunkból⁸ mostannis világosan meg láthattya Felséged.

Mínthogy pedig fen meg nevezett boldog és ditsősséges emlékezetű Felséged elei is a Tiszán innen lévő Orthodoxa Ecclesiák Seniori alázatos Instantiájokra és interpositiojokra⁹ méltóztatott vala azon kegyelmességét mutatni és decretaliter¹⁰ ki adni, úgy mostan is helyesnek itiltük, hogy valamint azon dolgokban való rövidségét a Tokai Praedicatoroknak már régtől fogva fájdalmas szível közönségesen érezzük és tapasztaljuk, ugyan közönséges erővel és akarattal alázatos Instantiánkban azoknak azon régi usus és collatio szerint való meg adattatásokban törekedjünk és esedezzünk Felséged előtt, a mint hogy Felséged lábaihoz alázatosan borúlva esedezzünk és instálunk Felségednek, hogy valamint Felséged elei akkori Seniorink Instantiaiat ezen materiában¹¹ kegyelmes tekintetbe vette, úgy a mi interpositiónk és alázatos Instantiánk is légyen olly tekintetbe és szerentsés Felséged előtt, hogy illy nyilvános bizonyságokra, mind a szombatnapi révbeli jövedelemnek, mind a harmintz öt cseber boroknak meg adásával Tokai Praedicator Atyánkfiát consolálni¹² méltóztatassék Felséged, melly Felséged kegyelmességére miis Felséges szerentsés hosszú életeért mind közönséges, mind magános könyörgésünkben, jó Istenünk előtt megjelenni és esedezni el nem mulattjuk.

Felségednek Nagy jó Kegyelmes Urunknak Alázatos és Hív Szolgái: A Tiszán innen lévő Orthodoxa Ecclesiák Seniori.

Papaj Janos Borsod Varmegye Ref. Ecclesiáknak Seniora és Rima Szombathi Predicator mk.

Jenei György Aba-Ujvár, Torna, Sáros vármegyei Ref. Ecclesiáknak Seniora és Tállyai Predicator.

Zadorfalvi Márton Zemplen vármegyei Praedikatoroknak Inspectora és S. A. Ujhelyi Ecclesiasticus Minister.

Szenczi Pál Ung vármegyei Esperes és Kaposi Praedikator.

Címzés: Felséges Vezérlő Magyar és Valasztott Erdély Országi Fejedelem II. Rákótzai Ferentz Mi Kegyelmes Urunkhoz ő Felségéhez alázatos Instantiánk.

Kívül: Produccalyák az Instánsok Boldog emlékezetű eleinknek a Szombat-napi révbeli jövedelem és harmincz öt cseber bor iránt való Fundationalis Collatiojokat, vészik kegyelmes resolutionkat. Datum Munkacs, die 20. Januarij Anno 1709.

F Rakoczi mpa

Paulus Ráday msk
Caspar Beniczky msk

*

Eredeti.

Jelzet: R. D. II. 1/4.

*

(DIENES DÉNES)

¹ önhatalmúlag

² emberemlékezet óta békével

³ szokás és adománylevél

⁴ igazhitű egyházak előljáróinak kérésére

⁵ visszaadni

⁶ adományokra

⁷ választ

⁸ bizonyosságlevelünkből

⁹ kérelmükre és közbenjárásukra

¹⁰ rendelettel

¹¹ dologban

¹² megvizsgáztatni

*II. Rákóczi Ferenc biztosai bérbe adják Bilkey Miklósnak a fejedelem tokaji
dézsmás szőlőt.*

Eperjes, 1709. április 20.

*

Mű Felső Vadaszy Rákoczzy Ferencz kőlmes urunk eő Felsőghe Nemes Zemplény vármegyében Hegyallyai Promonthoriumokon¹ lévő Dézma adó szőlők ki arendalassában deputalt Comissariussi, ² adgyuk emlékezetül az kiknek illik, hogy előnkben júvén Nemzetes Bilkey Miklós Uram, Tokay Territoriumban Donát nevű promonthoriumon levő dézma adó szőlejenek Annualis arendája³ végett, alkudtunk megh eő kőlmével hattvan id est 60 icze borban, úgy hogy eő kőlme magha, ugy maradéki, Successori, és Legatariussi,⁴ ugyan azon Donát nevű szőlejenek természéből szép, tisztán és megh vesztegetés nélkül megh szűrvén, és kőlmes Urunk eő Felsőghe vagy az eő Felsőghe Tisztei által arra rendeltetett emberei kezéhez megh adván Annuatim azon hattvan icze új bort. Szabados lészen eő kől'k minden tartosztatás vagy bé jelentés nélkül azon szőlejét megh szűrni, és azon kívül immunis⁵ lészen mindennémű Nonanak⁶ vagy kőrály Dézmának (:mivel Kőlmes Urunk eő Felsőghe már az iránt az Nemes Clerussal végezett:) praestalasatul,⁷ úgy ferton, zab, kakas, kalács, Harangozóknak vagy egyebeknek akár kiknekis és akár mi nével nevezendő praestalni szokot onussoktul,⁸ adozássoktul, és tartoztatásoktul, maga, maradéki, úgy Successori, Cessionariussi⁹ vagy Legatariussi.

S mivel ezen Arenda nem csak egy Esztendőre való, hanem több Esztendőkre, és valamedigh Felsőghes Fejedelem, vagy eő Felsőghe maradéki másképpen nem disponálnak¹⁰ iránta, megh marad ezen Arenda minden Esztendőben akar bő, akar kevés termésse légyen az szőlőnek, ha azért Isten eő Szent Felsőghe látogatásából jekh esső vagy más égi haboruk által elromolna az szőlők termésse, ottan az Udvar bírót requirállya ezen Subarendált szőlő Possessor,¹¹ kinek commissioja mellett Város bírójával conscientiose revidealtatván¹² az égi haboru által szőlejében esset kárt, ha egészen úgy elrontya az szőlőt, hogy semmit nem szűrhet benne, tehát azon Ezstendőben semmi Arendatis nem fogh adni, ha felére veri el, fele, ha harmadaban, harmada defalcaltatik¹³ azon Esztendőbély Arendájának.

Mely Annualis arendalásának modo praemisso praestalasára sub poena amissionis Vineae manu stipulata obligalvan¹⁴ Nemzetes Bilkey Miklós Uram magát és maradékit, minkis ezen Arendatoriankat ki adtuk eő k'k. Datum Eperjes Die 20Aprilis Anno 1709.

Klobusiczky Ferenc mp., Keczer Sándor mp.

*

Eredeti. Mindkét aláíró papírfelzetes pecsétjével.

Jelzet: Dókus-gyűjtemény, irregistr.

*

(DIENES DÉNES)

¹ szőlőhegyeken

² bérbe adásában kiküldött megbízottai

³ évenkénti bérlete

⁴ utódai, örökösei

⁵ mentes

⁶ kilenced

⁷ megadásától

⁸ terhektől

⁹ itt: bérlői

¹⁰ rendelkeznek

¹¹ keresse meg a bérbe adott szőlő tulajdonos bérlője

¹² lelkiismeretesen mérje fel

¹³ lecsökken

¹⁴ az évi bérlet fent megírt módon való megadására, a szőlő elvesztésének terhe alatt,
kézfogással ünnepélyesen elkötelezve

II. Rákóczi Ferenc fejedelem Szűcs István udvari étekfogónak, aki a szolgálattól kilép, oltalom- és útlevelet ad.

Sárospatak, 1709. június 27.

*

Nos Franciscus II Dei Gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniae Princeps Rakoczy Parcium Regni Hungariae Dominus Sicolorum Comes et Pater Patriae pro Libertate Confoederati Regni Hungariae Statuum nec non Munkacsiensis et Makovicziensis Dux, Perpetuus Comes de Saaros Dominus hereditarius in Saaros Patak, Tokai, Regecz, Ecsed, Somlyo, Lednice, Szerencs, Onod, etc.

Universis et singulis exercituum Nostrorum Generalibus Campi Marschallis, eorundemque locumtenentibus, Generalibus Vigiliarum Praefectis, Brigaderis, cuius cunque tandem Nationis Regiminum Summis et vice Colonellis, Capitaneis, Ductoribus, Vexiliferis, Vigiliarum Magistris, Decurionibus, cunctis demun aliis quorum nimirum interest seu quoquo modo interesse potest praesentes has Nostras visuris, lecturis aut legi auditoris in fidelitate Nostra constitutis. Salutem et Principalis Gratiae Nostrae propensionem.¹

Levelünket mutato Nemes Szűcs Istvan Udvari szolgálatunkban Etekfogói hivatalban bizonyos időknél forgási alatt híven szolgálván elbucsuzott, s megyen engedelmségből oda holott maga alkalmaztatásához képepest Hűségünk alatt levő helyekben akár melly rend belí hadaink, es híveink közzé applicalhattya magát. Annak okaért fen' meg' irt akár melly rend belí Fő és Vice Tiszteinknek, s directioiok alatt levő kőz hadainknak, s akár melly rend belí híveinknekis, serio es kemennyen parancsollyuk en[...]ett személyt ismerven igaz íarat belínek lenni, valamelly fele valo menetelre kedve lészen hűségünk alatt levő helyekben szabadossan es bekevel bocsassak, s bocsatassak minden tartoztatás haborgatás es meg karosítás nélkül, holott penig applic[...] kivanni fogja [...]odáltathatik. Praesentibus Perlectis Exhibenti Restitutis. Datum in Castro Nostro Saaros Patak 27 Junij A.º Millesimo Septuagesimo Nono.²

Ad Mandatum suae Serenitatis Principalis Proprium³

Caspar Beniczky mp.

*

Eredeti.

Alul, középen 60 mm átmérőjű, papírfelzetes fejedelmi pecsét, Erdély és II. Rákóczi Ferenc egyesített címerével. (Leírása a K.cs.II. 1/142. jelzetű, 105. számú iratnál.)

Jelzete: Kt. 3095.

*

(DIENES DÉNES)

- ¹ Mi II. Rákóczi Ferenc Isten kegyelméből a szent Római Birodalom és Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részzeinek ura, a székelyek főispánja és a haza atyja, a Magyar Királyság szabadságért szövetkezett rendeinek vezérlő fejedelme, nemkülönben Munkács és Makovica hercege, Sáros örökös főispánja, Sárospatak, Tokaj, Regéc, Ecsed, Somlyó, Lednice, Szerencs, Ónod örökös ura, stb. Együttesen és személy szerint hadseregünk tábornagyainak, altábornagyainak, generális főstrázsamestereinek, brigadérosainak, szintén ugyanazon nemzeti ezredek fő- és alezredeknek, kapitányainak, hadnagyainak, zászlótartóinak, strázsamestereinek, tizedeseinek, végül mindazoknak, akiket különösen illet, vagy valami módon illethet, jelen iratunk megtekintőinek, olvasóinak és olvasni hallóknak, hűségünk alatt lévőknek. Köszöntésünket és fejedelmi kegyünk hajlandóságát.
- ² Miután jelen iratunkat elolvastátok, felmutatójának adjátok vissza. Kelt Sárospatak várunkban, az 1709. június 27-én.
- ³ A felséges fejedelem rendelete szerint.

II. Rákóczi Ferenc az emődi református lelkészt és javait, valamint a templomot, a község lakosainak ott elhelyezett ingóságaival együtt védelme alá veszi.

Jászkisér melletti tábor, 1710. április 10.

Nos Franciscus II. Dei Gratia Sacri Romani Imperij et Transylvaniae Princeps Rakoczy Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes et Pater Patriae pro Libertate Confoederati Regni Hungariae Statuum nec non Munkacsiensis et Makovicziensis Dux, Comes perpetuus de Saaros Dominus hereditarius in Saarospatak, Tokaj, Regécz, Ecsed, Somlyó, Lednicze, Szerencs, Onod.

Universis et singulis exercituum Nostrorum Generalibus Campi Marschallis, eorundemque locumtenantibus, Generalibus Vigiliarum Praefectis et Brigaderis, nec non Militiae Nostrae tam Equestris, quam Pedestris Ordinis, cuius cunque tandem Nationis Regiminum Supremis et vice Colonellis, Capitaneis, Ductoribus, Vexiliferis, Vigiliarum Magistris, Decurionibus, Caeterisque Militibus Gregariis, cunctis demun aliis quorum nimirum interest seu interesse potest, praesentium notitiam habituris. Salutem et Principalis Gratiae Nostrae propensionem.¹

Nemes Borsod Vármegyében Emődön való Predikátort, Paróchiát, maga különös javait, nem különben a Szegénységnekis az Parochialis Házakhozis, Templomokbanis oltalomnak okáért hordatott akárminevel nevezendő Javait vöttük specialis kegyelmnes Protectionk alá. Kihez képest fenn megírt hadi Fő és Vice Tiszteinknek Directiojok alatt lévő köz Hadainknak vagy akármely rendbéli Híveinknek keménnyen parancsollyuk. Értvén az említett helységbeli Prédikátor és Parochiális Házok iránt ezen kegyelmes tecczésünket, senkiis azon helységbeli Parochiára hatalmasul menni, az templomot fel verni vagy veretni. Predikátorokat személyében háborgatni, injuriálni,² Cseledjeit zaklatni, Javaiban károsítani, húzni vonni, akármi szín és praetextus³ alatt ne merészellyen, sőt meggondolván, hogy az efféle személyyek az Haza terhétől közönségessen exemiáltattak s immunitáltattak,⁴ inkább protegálni, protegáltatni igyekezzenek s el se mulassák és mindenekben illendőképpen nekie assistentiával⁵ légyenek. Különben valakik cselekesznek, érdek szerint való büntetések s kemény animadversiónkat⁶ magukon fogják tapasztalni.

Praesentibus perlectis, Exhibenti restititis. Datum in Castris Nostris ad possessionem Jászkisér positis, die dec. Aprilis, Anno Millesimo Septingentesimo Decimo.⁷

F Rakoczi mpa.

Az eredeti irat nemesmásolata. Az eredeti az Emődi Református Egyházközség tulajdonában.

Alul, közepén 60 mm átmérőjű, papírfelzetes fejedelmi pecsét, Erdély és II. Rákóczi Ferenc egyesített címerével.

Jelzet: K. cs. II. 1/154.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Mi II. Rákóczi Ferenc Isten kegyelméből a szent Római Birodalom és Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Részzeinek ura, a székelyek főispánja és a haza atyja, a Magyar Királyság szabadságért szövetkezett rendjeinek vezérlő fejedelme, nemkülönben Munkács és Makovica hercege, Sáros örökös főispánja, Sárospatak, Tokaj, Regéc, Ecsed, Somlyó, Lednice, Szerencs, Ónod örökös ura, stb.

Együttesen és személy szerint hadseregünk tábornagyainak, altábornagyainak, generális főstrázsamestereinek, brigadérosainak, nem különben hadseregünk tisztjeinek, úgy lovasoknak, mint gyalogoknak, ugyanazon nemzeti ezredek fő- és alezredeseinek, kapitányainak, hadnagyainak, zászlótartóinak, strázsamestereinek, tizedeseinek, továbbá a közvitézeknek, végül mindazoknak, akiket különösen illet, vagy illethet, jelen iratunk megismerőinek. Köszöntésünket és fejedelmi kegyünk hajlandóságát.

² megsérteni

³ ürügy

⁴ kiváltságoltattak s mentesítették

⁵ segítséggel, támogatással

⁶ fenyítésünket

⁷ Jelen iratunkat, elolvasás után, adjátok vissza felmutatójának! Kelt a Jászkisér falu melletti táborunkban, 1710. évben, április 10. napján.

II. Rákóczi Ferenc fejedelem a tályjai reformátusoknak telket adományoz új templom építésére, mivel a régi templom a szécsényi országgyűlés határozata értelmében a római katolikusok kezén maradt.

Szerencs, 1710. augusztus 24.

Nos Franciscus Dei Gratia Sacri Romani Imperij et Transylvaniae Princeps Rákóczy Partium Regni Hungariae Dominus, Sicolorum Comes, et Pater Patriae; Pro Libertate Confoederati Regni Hungariae Statuum, nec non Munkácsiensis, et Makovicziensis Dux, Perpetuus Comes de Sáros, Dominus Haereditariis in Sáros Patak, Tokaj, Regécz, Ecsed, Somlyó, Lednicze, Szerencs, Onod, etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, signanter vero Praefectis, Provisoribus, aliisque officialibus, modernis et futuris Bonorum Nostrorum Regécziensium.¹ Mivel a Szécsényi Ország Gyűlése alkalmatosságával amicabilis Transactio² szerint Nemes Zemplény Vármegyében lévő Tályjai öreg Templom az ott való Római Catholicusoknál meg maradt, s az helyett az Helvetica Confessión lévőeknek³ Templomjok építésére más Fundust Jure Dominali excindálni compromittáltunk⁴ volt, azon Kegyelmes igiretünknek eleget tenni akarván, Bagoly Istvanné Ház Helye félét, melly edgy negyed részül áll, s Nemes Mihály maradékié félét, fél Ház Hellyből állót, és Szabó Jakab Posteritási⁵ Háza félét, ugyan fél Ház Hellyből állót, kiknek is Napkeletrül Gróff Barkóczi Ferencz Úr Háza, Délrül, Eperjesi lakos Vall Sámuelé, Északrül és Napnyugatrül az közönséges út vicináltatnak,⁶ említett Helvetica Confessión lévőeknek adtuk, cedáltuk, Privilegiáltuk, és in perpetuum assignáltuk.⁷ Kihez képest fen említett Tiszt[telt] Hiveinken Kegyelmissen Parancsolljuk, hogy értvén ezen irántok való Kegyelmisségünket, sem most, sem annak utána azon Ház Helyek birásában őket háborgatni, sem azon Fundusok után való Paraszt onusoknak supportálására adigálni⁸ ne merészellyék, a' mint hogy adgyuk, cedálljuk, conferálljuk és Privilegiálljuk ezen Kegyelmes Collationális Levelünk rendiben.⁹ Datum in Castro Nostro Szerencs. Die Vigesima Quarta Mensis Augusti Anno Millesimo Septingentesimo Decimo.¹⁰ F Rakoczy mp.

Paulus Ráday mp.
Caspar Beniczky mp.

Eredeti.

A szöveg alatt, közepén 60 mm átmérőjű, papírfelzetes pecsét Erdély és a Rákóczi-család címerével. Hercegi korona alatt négyelt pajzs első udvarában nap, a másodikban növekvő hold, a harmadikban kiterjesztett szárnyú, egyfejű koronás sas, a negyedikben hét bástya. A szívpajzsban hármas halmon kerék, fölötte kiterjesztett szárnyú egyfejű koronás sas, jobb lábával kardot markol.

Felirata: FRANCIS. II. D.G.S.R.I. & TRANSIL. PRIN. RAKOCZI P.R.H. DOM. & SIC. COM. PRO LIB. R.H. CONFOE. STAT. NEC N. MUNK. & MAK. DUX P. COM. DE S. H. DOMIN. S.P.T.R.E.S.L.S. ONOD = Franciscus II. Dei Gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniae Princeps Rakoczi Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes, Pro Libertate Regni Hungariae Confoederatorum Statuum, nec non Munkacsiensis et Makoviciensis Dux, Perpetuus Comes de Sáros, Haereditarius Dominus in Sárospatak, Tokaj, Regéc, Ecsed, Somlyó, Lednice, Szerencs, Ónod. ¹¹

*

Jelzet: K.cs.II.1/142. Közölte, a pecsét leírása nélkül, Hézszer Emil a Sárospataki Lapok 1903. évfolyama 614. lapján. A dokumentum ezt követően került a levéltár tulajdonába.

*

(DIENES DÉNES)

¹ Mi II. Rákóczi Ferenc Isten kegyelméből a szent Római Birodalom és Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Réseinek ura, székelyek ispánja, a haza atyja, a Magyar Királyság szabadságért szövetkezett rendjeinek, valamint Munkácsnak, Makovicának hercege, Sáros vármegyének örökös főispánja, Sárospatak, Tokaj, Regéc, Ecsed, Somlyó, Lednice, Szerencs, Ónod stb. örökség szerinti ura, adjuk emlékezetül jelen soraink rendjében mindenkinek, akiket illet, különösen pedig regéci javaink gondviselőinek, udvarbíráinak és más jelenlegi és jövőbeni tiszteinek.

² barátságos megegyezés

³ református vallásúaknak

⁴ telket a földesúri jog alapján kihalítani ígértünk

⁵ utódai

⁶ határolják

⁷ engedjük, kiváltságoltuk és örökre tulajdonítottuk

⁸ a telkek után járó jobbágyszolgáltatások (terhek) teljesítésére kényszeríteni

⁹ engedjük, adományozzuk, kiváltságoljuk ezen kegyelmes adománylevelünkkel

¹⁰ Kelt szerencsi várunkban, az 1710. év augusztus 24. napján.

¹¹ II. Rákóczi Ferenc Isten kegyelméből a szent Római Birodalom és Erdély fejedelme, a Magyar Királyság Réseinek ura és a székelyek ispánja, a Magyar Királyság szabadságért szövetkezett rendjeinek, valamint Munkácsnak, Makovicának hercege, Sáros örökös főispánja, Sárospatak, Tokaj, Regéc, Ecsed, Somlyó, Lednice, Szerencs, Ónod örökség szerinti ura.

A Rákóczi-család

KEVÉS CSALÁD VAN A MAGYAR TÖRTÉNELEMBEN, amelyik olyan gyorsan emelkedett föl a legnagyobbak közé, majd alig több mint egy század múltán olyan hirtelen tűnt el, mint a Rákócziaké.

A 17. század elején tűnt föl a Rákóczi-család Felső-Magyarország tekintélyes családjai között, és a 18. század első évtizede végén, amikor a Rákóczi-szabadságharc leverése után a száműzetésbe kényszerült II. Rákóczi Ferenc elhagyta az országot, véget is ért a Rákócziak szereplése a magyar történelem színpadán. Az alig száz év alatt a családból öten viselték az erdélyi fejedelmi címet, azaz mindvégig meghatározói voltak a korszak politikájának. Uralkodói család volt kétségtelenül, nem csupán a választás okán, de viselkedésüket tekintve is. Valamennyien bőkezű támogatói voltak a művészetnek, tudománynak, hű fiai az egyháznak, akár az "öreg" Rákóczi György fejedelem reformátusságát, akár II. Rákóczi Ferenc katolicizmusát tekintjük.

A család, melynek előnevei között a rákóczi és felsővadászi is szerepelt, magát az Árpád-kori Bogát-Radván nemzetségből származtatta, birtokai Felső-Magyarország, főképpen Zemplén területén helyezkedtek el. A 16. század elején, 1517-ben szerezte Rákóczi Zsigmond és testvére, Ferenc háromezer aranyforintért az Abaúj vármegyei Felsővadászt és Selyebet. Közülük Ferenc 1527 és 1530 között Szendrő várának kapitánya volt. Zsigmond két fia közül György 1568-ban szatmári kapitányként szolgált, a másik, János pedig több alkalommal is betöltötte a likavai kapitányi tiszteletet. Az ő utódai lettek a legjelentősebbjei a famíliának, az ő ágából származtak ugyanis a fejedelmek. A vitézi mentalitás, a katonáskodás és a haza védelmének fontossága mindvégig jellemző maradt erre az ágra különösképpen is. A likavai kapitányként ismert Rákóczi Jánosnak gyermekei között Zsigmond személyisége a legérdekesebb, hiszen voltaképpen ő alapozta meg a család gazdasági és társadalmi tekintélyét. A korszak adta lehetőségek közül minden lehetséges módot felhasznált karrierjének és családjá tekintélyének kiépítése érdekében. A század, amelyben élt, kétségkívül alkalmas volt ilyen életutak kialakítására. Rákóczi Zsigmond esetében azonban, akit joggal nevezhetünk a család megalakítójának, létrehozójának is, az átlagnál nagyobb tudatosság, tehetség és szerencse is segítette előbbre jutását. A 16-17. században a vitézi életforma, a végvári katonáskodás egy sajátosan mobil társadalmi csoportot termelt ki. A végvári katonák ugyanis egyfelől élték a Balassi Bálint által megénekel és erkölcsi példát is adó honvédő életet, másfelől sajátos mikroközösségeket hoztak létre egy-egy végváron belül, ahol az egyéni ügyesség hozzájárulhatott egy pálya felíveléséhez. A körülmények is kedvezőek voltak mindehhez Rákóczi Zsigmond esetében, aki 1544-ben született, amikor apja zempléni alispán volt. A korszak egyik legizgalmasabb egyéniségének, a híres birtokgyűjtő oligarcha, Perényi Péternek udvarában nevelkedett Sárospatakon. A köznevesi ifjak szokásos gyakorlatát követve a Perényi család szolgálatában kezdett katonáskodni, majd az 1570-es évek végén már Szendrő várában talál-

juk, mint végvári vitézt. 1583-ban és 1584-ben a vár lovasainak kapitánya volt, 1585-ben Szendrő várának főkapitánya lett. Ekkor kapta az uralkodótól elmaradt zsoldja fejében Szerencset. 1587-ben vette feleségül Alaghy Juditot, és ezzel egyszerre került kapcsolatba két gazdag felső-magyarországi családdal is, Alaghy Judit ugyanis a gazdag Magóczy András özvegye volt. Ezzel a cselekedetével voltaképpen irányt adott a Rákóczi-családnak az érvényesülési stratégiák közül két, a korban legjobban működő irányt mutatva. Az egyik a katonáskodás, amely mindvégig meghatározó maradt a családnak ezen ágán belül, még annak ellenére is, hogy a 17. század végén a bécsi udvar mindent elkövetett a majdani II. Rákóczi Ferenc "átnevelése" érdekében. A másik pedig a jó házasságok kötése. Érdekes, hogy ezek a családi stratégiák olyan erősen meggyökereztek a Rákócziak tudatában, hogy semmilyen más, egyébként számukra létfontosságú indok sem volt képes ez ellen hatni. A legjobb példa erre II. Rákóczi György házassága Báthory Zsófiával. A nagy hírű és hatalmas Báthory-családdal való rokonság kiépítésének lehetősége olyan fontos volt a család számára, hogy az egyébként mélyen hívő "öreg" Rákóczi György és felesége, a kegyes református Lorántffy Zsuzsanna sem léptek föl ellene, hogy fiuk a katolikus Báthory-ágból nősüljön. Inkább áttérésre kötelezték az ifjú arát, semmint hogy szakítottak volna a családi stratégia érvényesítésével. Ilyen módon alig száz esztendő alatt a család kapcsolatba került nemcsak a környék, hanem az ország legjelentősebb családjaival is. Ennek az útnak a legjelentősebb állomása kétségkívül I. Rákóczi György kisebbik fiának, Zsigmondnak a házassága volt. Ezt a házasságkötést ugyanis már európai hatalmi szempontok is motiválták, amikor Rákóczi Zsigmond nőül vette Pfalzi Henrietta cseh hercegnőt. Első pillantásra úgy tűnhet, mint ahogy mindez párhuzamba állítható lenne Bethlen Gábor második házasságával Brandenburgi Katalinnal. Valójában azonban itt többről van szó. Ha végignézzük a család házasodási szokásait, azt találjuk, hogy ez a házasság beleillik abba a sorba, amely már Rákóczi Zsigmonddal elkezdődött 1587-ben. Sőt a családot nem csupán előnyös házasságok kötése jellemezte, de igyekeztek egyre előnyösebb házasságokat kötni. Így nem véletlen, hogy Rákóczi Zsigmond két idősebb fia annak a Lorántffy Mihálynak két leányát vette feleségül, aki a Perényi család kihalása után Sárospatak ura lett, Erzsébet nevű leánya pedig a szintén jelentős Homonnai Drugeth Bálint felesége volt. Érdekes továbbá, hogy ezek a családi kapcsolatok nem jelentettek egyben szorosabb szövetséget vagy érdekközösséget a rokoni kapcsolatba került családok tagjai között, legalábbis nem szükségszerűen. 1607-ben ugyanis Rákóczi Zsigmondot éppen egy Homonnai Drugethtel szemben választották meg Erdély rendjei fejedelemmé, később pedig fia ugyanezzel a családdal találta szemben magát a harminc éves háború küzdelmei idején. A házasodási sort természetesen tovább folytatta I. Rákóczi György fiai házasságai révén. Jól látható az is, hogy a családba bekerült asszonyok milyen felelősen azonosultak ezekkel a stratégiákkal. Ezt láthatjuk Lorántffy Zsuzsanna előbb már említett esetében is, valamint ezt az utat követte Báthory Zsófia, II. Rákóczi György felesége is. Úgy tűnik, hogy a család önfenntartó ösztöne olyan erős volt, hogy minden egyebet alárendeltek ennek a célnak. Bár a családban és a környezetében Báthory Zsófia katolizálása megdöbbenést váltott ki, látnunk kell, hogy ezzel hatékony módját, sőt talán egyedüli módját választotta a csa-

lád túlélésének. Ugyanezt a célt szolgálta az ifjú Rákóczi Ferencnek egy újabb nagy múltú és híresen törökverő család sarjával történt összeházasítása is: Zrínyi Ilona és Rákóczi Ferenc házassága még szilárdabbá tette a család helyzetét a magyar főnemesi rétegben.

Mindennek az elindítója Rákóczi Zsigmond, első felesége, Alaghy Judit halála után még minden bizonnyal kétszer nősült, először az erdélyi Gerendi János leányát, Annát vette el, aki György fiának anyja volt, később pedig a szintén erdélyi Telegdi Borbálát. Az első nősülés szolgálta a stratégiát, és miután a birtokok növekedése biztosítva volt, Rákóczi Zsigmond már nem törekedett arra, hogy felesége ilyen hatalmas család tagja legyen, mint az Alaghy és Magóchy vagyont is a családba hozó első asszony. Ezzel természetesen nem azt szeretném állítani, hogy ezek a házasságok nem lehettek nagyon szoros érzelmi kötelékek is. Az mindenesetre tény, hogy a tendencia az egyre jobb házasságok kötésére világosan nyomon követhető.

A házasodás mellett a katonai szolgálat vállalása is állandó jellemzője a család ezen ágának. Maga Rákóczi Zsigmond is nagyszerű katona volt, 1588-ban már egri főkapitányként több ízben sikeresen vívott meg a törökkel. A szikszói csatában még ugyanebben az évben megverte Ferhát pasa seregét, amiért bárói címet kapott. 1593-ban Gömörben a szabadkai, majd pedig a nógrádi Fülek várát foglalta vissza a töröktől. Az év szeptemberében vett részt a tarcali részgyűlés haditanácskozásán, később ecsedi Báthory István oldalán harcolt a török ellen. A következő években ott találjuk 1594-ben a turai csatában, majd pedig 1596-ban Hatvan ostrománál. Úgy tűnik, fáradhatatlan katona és bölcs földbirtokos egy személyben. Mint Felső-Magyarország legjelentősebbé váló nemes urainak egyike, 1604-ben Bocskai felkeléséhez csatlakozott. Bocskai István, aki maga is jó taktikus és sokat tapasztalt politikus volt ekkorra, valószínűleg jó érzékkel látta meg a már a hatvanas éveiben járó Rákóczi Zsigmond bölcsességét és politikai józanságát. Egyik legfontosabb lépéseként 1605-ben kinevezte Rákóczit Erdély kormányzójává. Bocskai jól tudta, hogy abban a fejedelemségben, ahol Báthory Zsigmond "rossz szellemeként" annyi ellenséget szerzett magának, olyan diplomatára van szüksége, aki megfontoltan képviseli érdekeit. Levelezésükből tudjuk, hogy Rákóczi nemcsak katonaként, hanem kormányzóként is megállta a helyét. Olyannyira, hogy nagy szerepe lehetett abban, hogy a véres farsang emlékét elevenen őrző székelység is Bocskai mellé állt. Népszerűségét legjobban az mutatja, hogy Bocskai halála után, annak végakarata ellenében, Erdély rendjei 1607 februárjában Kolozsvárott fejedelemmé választották. A kitartó és szívós építés ezen a ponton ért csúcsára, amikor a köznemesi sorból a bárók közé emelkedett Rákóczi Erdély fejedelme lett. Az a rövid esztendő, amit fejedelemlékiént töltött, voltaképpen pozíciója megerősítésének és védelmének a jegyében telt el. A korábban nagy törökverő hírében állott Rákóczinak nem kis ügyességébe került, hogy a kapucsi basát megvesztegetve elérje, hogy az athnáméból kivakarják Homonnai nevét, és az övét írják be helyette. A belső ellenféllel azonban nehezebben boldogult. Bocskai halála után a még mindig részben megoldatlan helyzetben lévő hajdúság ugyanis szövetségzett Báthory Gáborral, akinek a kezében a Báthory-család mindkét ágának mesés vagyona egyesült. A mindig reálisan döntő, tapasztalt katona, Rákóczi Zsigmond pontosan mérte fel a helyzetét ezzel a támadással szem-

ben. Túl idős és túl tapasztalt volt ahhoz, hogy a félelmetes hajdú sereget maga mellé állító Báthoryval harcba kezdjen. 1608 márciusában végül jelentős kárpótlás fejében lemondott a fejedelmi címről, átadván azt Báthory Gábornak. Báthory ennek fejében neki ígérte a sárosi és szádvári uradalmakat. Ezzel a lemondással egyrészt megkímélte egy értelmetlen háborúskodástól a tizenöt éves háborúból még fel sem épült Erdélyt (valószínűleg élő emlék volt még Báthory Zsigmond többszöri lemondása és visszatérése), másrészt hű maradt önmagához, mint a Rákóczi-család építőjéhez, hiszen újabb birtokokkal gazdagította a már eddig is jelentőssé duzzadt családi birtokállományt. Miután feleségével és gyermekeivel visszaköltözött magyarországi birtokaira, még ugyanez év december ötödikén meghalt. Olyan örökséget hagyott hátra, amit minden tekintetben lehetséges volt követni és gazdagítani. A szívós és bölcs politikusság, katonai kvalitások és jó házassági politika mellett ugyanis Rákóczi Zsigmond időt és pénzt szánt a kultúrára, az egyházra is. Legmaradandóbb cselekedete ezen a téren az volt, amikor jelentős összeggel támogatta 1590-ben Károly Gáspár vállalkozását, a Biblia magyar fordításának kiadását. Hű fia volt hazájának és egyházának, a református egyháznak is, ugyanakkor nem gondolkodott kizárólagosan ebben a kérdésben. Harmadik felesége, Telegdi Borbála ugyanis katolikus volt, sőt tőle született fia, Rákóczi Pál aktív kapcsolatot tartott fenn a jezsuitákkal. 1626-ban országbíró lett, valamint betöltötte a sárosi és tornai főispáni tiszteletet is. 1636-ban, alig negyven évesen halt meg. Korai halála után maradt árvái közül az egyik, Anna Mária apáca lett, fia, gróf Rákóczi László pedig apját követve lett Sáros megye főispánja. 1664 májusában esett el Várad mellett. Leányai közül Erzsébet az Erdődy grófi családba ment férjhez, költőnő volt, két verse maradt fenn.

A partiumi Gerendy családból származó Gerendy Annától született György, aki folytatni volt hivatott mindazt, amit apja a család építésében elkezdett. 1608-ban, apja halála idején 15 éves volt. A katonai és a politikai tudományokban már ez előtt része lehetett, amikor 1605-ben Bocskai apródja volt. Itt szerzett ismereteit 1615-ben a gyakorlatban is használhatta, hiszen ónodi kapitány és borsodi főispán lett. Alig egy év múlva, szintén az apai örökség folytatójaként házasságot kötött Lorántffy Zsuzsannával. Az ifjú feleség hozományként Sárospatak és környéke birtokát hozta a házasságba, ami újabb jelentős tekintélynövekedést eredményezett a Rákóczi-családnak. Ez a frigy azonban messzemenően több volt ennél. Férj és feleség egymás iránti szemérmes szeretete, tisztelete és hűséges ragaszkodása érezhető minden cselekedetükben, levelezésükben.

Birtokai, vagyoni helyzete és édesapja fejedelmi öröksége Rákóczi Györgyöt mintegy predestinálta a nagypolitikában való részvételre. Északkelet-magyarországi birtokosként természetes szövetségesül a mindenkori erdélyi fejedelem jöhetett szóba, mint olyan hatalom, aki geopolitikai helyzeténél fogva védelmet biztosíthatott a keleti megyéknek. Annak ellenére, hogy Bethlen Gábor, Erdély fejedelme jelentős szerepet játszott korábban az édesapját lemondató Báthory Gábor mellett, olyannyira, hogy Rákóczi Zsigmond be is záratta őt, a fiú józan reálpolitikusként már 1616-ban személyesen találkozott Bethlennel, és a találkozás nyomán egy szövetség körvonalai bontakoztak ki. Bethlen Gábornak is érdekében állott a szövetség megkötése, hiszen a helyze-

te még nem tűnt stabilnak. Alig hároméves uralma alatt eleget kellett tennie a török követeléseinek, amelyeket éppen a fejedelemség megszerzésében nyújtott támogatásuk ellenszolgáltatásaként vártak el, és rendeznie kellett a Habsburg uralkodóval való viszonyát is. Szüksége volt tehát biztos háttérre azon a területen, amit a Kassán székelő felső-magyarországi főkapitány könnyűszerrel megingásra bírhatott az Erdély iránti hűség tekintetében.

Az 1616 nyarán megkötött szövetség igazi jelentőségét a két esztendővel később kitört harmincéves háború mutatta meg. A háborúba a cseh rendek oldalán bekapcsolódó erdélyi fejedelemnek most már a keleti vármegyék biztosítása mellett olyan szövetségesre is szüksége volt, aki hadvezérként mellé állítja Felső-Magyarországot. A Homonnai ellen elszennvedett vereség ellenére azt állíthatjuk, hogy ez az együttműködés sikeres és eredményes volt. Rákóczi György olyan hátországot biztosított Bethlen Gábor hadműveleteihez, hogy ennek tudatában nyugodtan tehetette meg politikai lépéseit. Rákóczi megbízott kapitányai révén már 1619 augusztusának elején igyekezett megnyerni a hadjárat támogatására a hajdúkat. Dóczy András felső-magyarországi főkapitány fenyegetésére ugyan azt válaszolta, hogy Sárospatakon az udvar népén kívül nincsen katonája, ám augusztus végére a szervezés felgyorsult, és szeptember 4-én Rákóczi György hadai elfoglalták Kassát. Másnap megjelentek előtte Kassán a felső-magyarországi városok, a pentapolis (Kassa, Eperjes, Lócse, Bártfa, Kisszeben) követei, és egyezséget kötöttek Rákóczival, amelynek értelmében kinyilvánították csatlakozásukat a felkeléshez. Mindezt Rákóczi György tulajdonképpen önállóan cselekedte, mintegy önként felajánlva az általa ellenőrzött országrészt szövetségesének, Bethlen Gábor fejedelemnek. Dóczy Andrást fogolyként vitte sárospataki várába, ahonnan szeptember 11-én indult Bethlen Gábor elé, aki szeptember 17-én kelt át a Tiszán. Együtt érkeztek Sárospatakra, ahol Rákóczi és felesége, Lorántffy Zsuzsanna megvendégelték a fejedelmet.

Szeptember 21-ére pedig részgyűlést hívtak össze Kassára, ahol a felső-magyarországi rendek előljárójuknak és fő gondviselőjüknek választották Bethlent, Rákóczit pedig beiktatták a felső-magyarországi főkapitányi tisztségbe. A tisztség az általa elfoglalt területek fölötti teljes körű katonai és politikai hatalommal volt egyenlő. Úgy tűnt tehát, hogy gyors és egyértelmű volt a siker az országnak ezen a részén. A rendek megértették, hogy II. Ferdinánd fanatikus katolicizmusa és erős centralizációs törekvései esetleg éppen őket érinthetik. Elsősorban ezért álltak az általuk kevésbé ismert Bethlen Gábor oldalára, aki noha már régóta jelen volt a politikában, fejedelemmé választása előtt többnyire meghúzódott a második vonalban. Támogatásukban azonban minden bizonnyal szerepet játszott maga Rákóczi is, aki alig két hónap elteltével szenvedte el Homonnánál azt a vereséget Homonnai Drugeth Györggyel szemben, amit később szerettek összefüggésbe hozni Bethlen hadjáratának megtorpanásával, Bécs ostromának elmulasztásával. Mára azonban tudjuk, hogy sem a Lengyelországból hazatért Homonnai által okozott veszteség nem volt olyan jelentős, ami döntő módon meghatározta volna a háború kimenetelét, sem pedig Bethlen Gábor hadserege nem volt kellő mértékben ellátva ostromszerekkel, amik Bécs ostromához elengedhetetlenek voltak. Emellett, bár a fejedelem néhány megjegyzése arra enged következtetni, hogy Rákóczi Györgyöt okolta volna a kudarcért, levelezésükből kide-

rül, hogy maga Bethlen Gábor sem volt tisztában a Homonnai általi fenyegetés valódi nagyságával és a támadás várható időpontjával. Mindemellett az 1620 januárja és augusztusa közötti fegyverszünet ideje alatt Rákóczi gyakran tartózkodott Bethlen közelében, ami azt mutatja, hogy jó kapcsolatuk és szövetségi viszonyuk nem változott meg. Egyike volt annak a négy magyarországi főúrnak, akikkel Bethlen Gábor 1620 nyarán titkos szerződést kötött, úgynevezett "magánligát" hozott létre. A Bethlen Gábor által gyakorolt erősen centralizált, a rendeket a döntésekbe alig bevonó vezetési mód és az eltérő érdekek elég hamar bizonytalanná tették a fejedelem és a magyarországi rendek harmonikus együttműködését, Rákóczi azonban, mindvégig kitartott szövetségese mellett. 1620 október 8-án, amikor a császári seregek Pozsonyt fenyegették, az ő serege érkezése adott lehetőséget a város felmentésére. A sikeres katonai akció ellenére sem lehetett sok remény a továbbiakban jelentős győzelmekre és Bethlen nagyratörő terveinek megvalósítására. Egy hónappal később ugyanezen a napon ugyanis a fejedelemmel szövetséges cseh rendek a Prága melletti Fehérhegynél megsemmisítő vereséget szenvedtek. Így, noha augusztus 15-én a beszercei országgyűlés Magyarország királyának választotta Bethlen Gábort, Hainburgban megkezdődtek a császári udvar képviselőivel a béketárgyalások. A békét végül 1621 december 31-én kötötték meg Nikolsburgban, amelynek a következménye Rákóczi Györgyre nézve az lett, hogy elveszítette felső-magyarországi főkapitányi tisztét. Erdély fejedelme iránti hűsége jutalmául azonban fejedelmi tanácsos lett, valamint betöltötte a borsodi főispáni posztot is. 1625 végén részt vett a fejedelem legbelső emberei, Károlyi Mihály, Mikó Ferenc és Kassai István mellett abban a küldöttségben, amely megkérte Bethlen Gábor számára Brandenburgi Katalin kezét. 1626 áprilisában szolgálataiért adományokban részesült.

A politikai és katonai feladatok ellátása mellett Rákóczi György követte apját a művészetek, az irodalom támogatása terén is. 1628-ban az ő ösztönzésére és támogatásával jelent meg Bártfán Prágai Andrásnak, szerencsi udvari prédikátorának munkája, a Fejedelmek serkentő órája. 1627-ben Leydenben adták ki magyarra fordítva Erasmus Enchiridion militis Christiani című művét, amelyet az alkotó Rákóczi Györgynek ajánlott. A fordító egy bizonyos Salánki György volt, aki később a sárospataki iskola rektora lett. 1629 tavaszán Rimay János emlékezett meg levelében a főúr irodalom-pártoló tevékenységéről. Az irodalom mellett a művészeteket is támogatta, ő készíttetett például a debreceni templom keleti ajtajához faragott kőoszlopot, amelyeket sajtó címerével díszíttette.

1629 végén a Habsburg uralkodó, II. Ferdinánd is tanácsosává nevezte ki, esetleg azért is, hogy nagyobb mértékben vonja ellenőrzése alá. Ez azonban végső soron nem járt sikerrel., ugyanis Rákóczi megakadályozta, hogy sárospataki várában királyi őrséget helyezzenek el.

1629-ben, hatalma csúcán meghalt Erdély fejedelme, Bethlen Gábor. Noha első feleségével, Károlyi Zsuzsannával kötött házasságából születtek gyermekei, ezek a gyermekek nem érték meg a felnőtt kort. A dinasztikus célokat dédelgető Bethlen fiú utód híján megválasztatta az erdélyi országgyűléssel utódjául fiatal és uralkodásra alkalmatlan feleségét, Brandenburgi Katalint. Erdély rendjei azonban, és maga Bethlen István, Bethlen Gábor testvére is úgy ítélték meg, hogy a fejedelemségnek koncepciózus vezetőre

van szüksége, aki elfogadhatóbb, mint az ifjú özvegy. Ebben a helyzetben esett a választása Rákóczi Györgyre, és fia, ifjabb Bethlen István váradi főkapitány valamint Zólyomi Dávid székely főkapitány segítségével meghívta az erdélyi fejedelmi szék betöltésére. A politikai helyzet nem volt egyszerű, és Rákóczinak valamiképpen állást kellett foglalnia. A felső-magyarországi hajdúk ugyanis 1630 júniusában mozgolódni kezdtek amiatt, hogy a nikolsburgi békében Bethlen Gábornak juttatott hét felső-magyarországi vármegye viszszerült császári irányítás alá. A katonatömegek mozgolódása általános felkelés kitörésével fenyegetett, ugyanis a hajdúk a királynak hűségüket tett kapitányukat leváltották, és támogatásért Zólyomi Dávidhoz fordultak. Ezek után Zólyomi Dávid lemondott székely főkapitányi tisztéről, és ifjabb Bethlen Istvánnal táborba szállt a hajdúkkal. Ez a pattanásig feszült helyzet ürügyet szolgáltatott az udvarnak arra, hogy Rákóczi Györgyöt színvallásra kényszerítse, és a rendezést hangoztatva Sajó-völgyi birtokain királyi katonaságot szállásoltak el. Mint Felső-Magyarország legnagyobb birtokosa, mindenképpen érintették az események, különösen, miután szeptember 8-án a hajdúk nyílt harcba bocsátkoztak és Böszörmény és Nánás között megverték a királyi haderőt. A helyzet kulcsa újra annak a kezébe került, aki képes szövetségébe vonni a hajdúságot. Zólyomi és Bethlen valamint Rákóczi között szeptember 20-án kötött meg az egyezség, amelynek értelmében a leendő fejedelem szavatolta a Bethlen-család birtokait. Időközben azonban az erdélyi rendek, megelégedvén Brandenburgi Katalin uralmát, szeptember 28-án fejedelemmé választották Bethlen Istvánt. Rákóczi Györgyhez a fejedelemválasztás híre már elindulása után érkezett. Rákóczi Zsigmond választott fejedelem fiának ez a lehetőség azt jelentette, hogy folytathatta, sőt beteljesíthette apja örökét. Mivel pedig jelentős magánföldesúri hajdú hadakkal is rendelkezett, amelyek ónodi, megvaszói, hernádnémeti és szerencsi birtokairól származtak, folytatta útját Erdély felé, ahol december első napján a segesvári országgyűlésen fejedelemmé választották. Ünnepléses beiktatására december 22-én került sor. Bethlen István azonban, aki úgy vélte, annak lett az áldozata, hogy idejekorán cselekedett, nem nyugodott be a kudarcba. Igyekezett az új fejedelem ellen felhasználni török kapcsolatait. Kettőjük párharca egészen 1636-ig tartott, amikor október 6-án Rákóczinak hadba kellett szállnia Bethlen István és az őt támogató török csapatok ellen. Az ütközet, amit a Bihar vármegyei Szalontánál vívtak, Rákóczi György seregének a győzelmével ért véget. Úgy tűnt, minden oldalról ellenségek veszik körül: Esterházy Miklós nádort 1630 december 10-én csak kifejezett királyi parancs állította meg, hogy ne igyekezzon akadályozni Rákóczit a fejedelemség átvételében. Mindkét ellenfél, így Bethlen és Esterházy, noha ellentétes oldalról, mégis ugyanazt az eszközt, a törököt igyekezett felhasználni céljai elérésére, Haszán budai pasa azonban 1631 elején elutasította Esterházy azon kérését, hogy lépjen fel Rákóczi György ellen. Viszonylagos konszolidációt és mindkét fél számára eredményt hozott az április 3-án Kassán létrejött egyezség I. Rákóczi György és II. Ferdinánd biztosai között. Eszerint II. Ferdinánd hallgatólagosan elismerte Rákóczi fejedelemségét, Rákóczi viszont kötelezte magát, hogy leszereli a hajdúkat és királyi őrséget fogad Ónod várába. Ezek után, csakúgy, mint Báthory Gábor esetében, az erdélyi fejedelemre maradt a hajdúk sorsának rendezése, aki június 23-án hajdúszabadságot adományozott az Erdélyi András veze-

tésével Dereckére települt hajdúknak. Kivételes politikusi bölcsességet követelt a hajdúk portyázásainak nyomán Északkelet-Magyarországon szerveződött önvédelmi célból létrejött úgynevezett parasztvármegyékkel szembeni magatartás is. A parasztvármegyék képviselői ugyanis Zólyomi Dávidhoz fordultak segítségért, ezáltal az erdélyi fejedelmet is belevonva katonai akcióikba. Rákóczi azonban, aki jó érzékkel ismerte fel, hogy mindez ürügyet szolgáltatathatott volna Esterházy nádornak egy ellene indítandó támadás megindítására, elutasította őket, sőt 1632 április 10-én a Szabolcs vármegyei Bátor-nál Zólyomi Dáviddal szétverte a segítségére számító paraszthadakat.

A másik ellenféllel, Bethlen Istvánnal csak 1636 legvégén sikerült egyezményt kötnie Szászvárosban, mely szerint a fejedelem kielégítette Bethlen István birtokköveteléseit. Már a küzdelmek idején kitént, hogy Esterházy Miklós nádorral ellentétben a királyi Magyarország legszeniálisabb érvelője, a széles látókörű teológus főpap, Pázmány Péter rokonszenvennel követte Erdély új fejedelmének cselekedeteit. Bethlen István támadása alkalmával minden áron való ellenállásra bízta Rákóczit, és ez a nagyra becslés és tisztelet kettejük részéről mindvégig megmaradt, sajnos azonban Pázmány Péter 1637-ben bekövetkezett halála nagyobb teret engedett Esterházy nádor Erdéllyel szembeni politikája érvényesülésének.

1637 a konszolidáció éve volt Erdély és fejedelme számára, úgy tűnt, végre megszilárdult Rákóczi pozíciója a fejedelemség élén. Az év elején IV. Murad szultán új athnaméval erősítette meg hatalmát.

Bár a történetírás általában a Bethlenre jellemző kreativitást kéri számon I. Rákóczi Györgytől, ha uralkodása első éveit tekintjük, különösen jól látszik, hogy nem csupán visszaverte a minden oldalról őt ért támadásokat, de ugyanakkor nemzetközi kapcsolatok kialakítására illetve a korábbiak folytatására törekedett. Még 1631 decemberében elküldte megbízottját II. János György szászországi választófejedelemhez, és javasolta a Bethlen Gábor által kötött Habsburg-ellenes szövetség felújítását. A következő év februárjában Gusztáv Adolf svéd király követét, Paul Strassburot fogadta Gyulafehérváron, majd pedig ő küldte el követét Majna-Frankfurtba Gusztáv Adolf táborába. Nem sikerült ugyan megegyezniük, sőt az év novemberében a protestáns hadak motorja és legtehetségesebb hadvezére, maga Gusztáv Adolf is elesett a lützeni csatában, ám Rákóczi a diplomáciai kapcsolatot és a tárgyalásokat sem szakította meg. 1633 áprilisában követeit Stockholmba küldte, ahol hosszan tárgyaltak Axel Oxenstierna svéd kancellárral. 1637-ben, miután megerősítette hatalmát, újra egy esetleges szövetség kötésének lehetőségeit puhatolta új diplomatája, a gyulafehérvári főiskola tanárának, Bisterfeldnek a Stockholmba küldése révén.

A diplomácia mellett Rákóczi György fejedelemségének ideje Erdély kulturális felemelkedésének az ideje volt. Noha még Bethlen Gábor hívta meg Gyulafehérvárra a három kiváló professzort, Johann Alstedtet, Johann Heinrich Bisterfeldet és Piscatort, ám őket Rákóczi is megbecsülte, és tevékenységük éppen az ő uralma alatt bontakozott ki. Ugyancsak ő volt az, aki már 1632 folyamán követei révén tárgyalásokat kezdett a Portán az 1526-ban Isztambulba szállított Corvin Könyvtár visszaszerzéséről, 1633-ban pedig maga intézkedett, hogy a gyulafehérvári nyomda számára görög és héber betűket hozzanak. A következetes és mélyen hívő Rákóczi György bölcs tá-

mogatója volt a kultúrának, az oktatásnak és az egyháznak. Fejedelemsége idején kezdte el kiadni fordításait Medgyesi Pál, aki tevékenységével megindította a puritanizmus magyarországi jelentkezését. Medgyesi Pál, aki angliai tanulmányai idején ismerkedett meg a puritánus kegyességgel, udvari prédikátorként jelentős befolyást gyakorolhatott a fejedelemre és udvarára. Nála is jelentősebb volt azonban Geleji Katona István, akit 1633 június 6-án választottak Erdély püspökévé. A puritanizmussal szemben álló református ortodoxia képviselője volt. Geleji rendkívül művelt, hatalmas lexikális tudással rendelkező, erős egyéniség volt, aki vasszigorral és felelősségtudattal kormányozta az erdélyi reformátusságot.

Mindemellett Rákóczi az élet minden területén a korszerű módszerek, a szakszerűség híve és tisztelője volt. 1632-ben hívta meg magyarországi birtokaira a kor legkiválóbbnak tartott mezőgazdasági szakemberét, Debreceni Tamást, aki egészen 1649-ig dolgozott ott.

A fejedelemséget "jó gazda"-ként irányító I. Rákóczi György kortársai között is feltűnő módon kitűnt "Bibliás" hitével, egyházához való hűségével. Bár Bethlen Gábor mellékneve lett a "református fejedelem" titulus, Rákóczi Györgyre elődjénél jobban illik ez a megnevezés. Míg ugyanis Bethlen ebben is inkább reálpolitikusként a harmóniára törekedett, Rákóczi György erőteljesen támogatta saját felekezetét, a kálvini irányú protestantizmust, és igyekezett minden segítséget megadni a reformátusság megerősödéséhez és iskolarendszerének fejlesztéséhez. Határozott lépéseket tett például a szombatoság felszámolásának és az unitáriusok visszaszorításának az irányában. 1638 júliusában maga elnökkölt Désen azon a vallási vitán, ahol az unitáriusok hitelvi állapították meg, majd ugyanitt folytatták le a szombatosok elleni pereket, amelynek során Péchi Simont, Bethlen Gábor egykori kancellárját jószágvesztésre és elzárásra ítélték, és csak az erdélyi nemesség közbenjárására kapott kegyelmet 1639-ben. Fejedelmi parancssal igyekezett a korábban unitárius Kolozsvár vallási összetételét is megváltoztatni, ugyanis kötelezte egy hitlevéllel a várost, hogy a tanács összlétszámának negyedét a reformátusoknak engedik át, valamint hogy minden negyedik évben református bírót választanak. A hatalmi eszközök mellett, amelyek a korban nem voltak szokatlanok, nagyobb jelentőségű volt a fejedelem építő és támogató tevékenysége, amely számarányait tekintve felülmúlta elődjét. A nyomdák fontosságát felismerve már 1638-ban betűöntő műhelyt létesített Sárospatakon, 1640-ben pedig megindult a váradi református főiskola nyomdája is, Szenci Kertész Ábrahám vezetésével. A nyomdáknak ezekben az években megnövekedett a kiadványok száma, többek között a fejedelemasszony, a puritanizmussal rokonszenvező Lorántffy Zsuzsanna által összeállított bibliai idézetgyűjtemény, a Mózes és a próféták is ekkor, 1641-ben jelent meg Gyulaféhevárott. 1640-ben tért haza hollandiai és angliai tanulmányai után Tolnai Dali János, aki vezéralakja lett a magyarországi puritánus mozgalom első szakaszának. Noha Tolnai Dali személyisége nem volt mentes a konfliktuskereséstől, a sárospataki főiskolán az ő nevéhez fűződik az oktatás reformja, sőt ő indítványozta a fejedelemnek és családjának, hogy a pedagógia korszerűsítésének céljából hívják a főiskolára Jan Amos Comeniust, a korszak legjelentősebb pedagógusát. Rákóczi György, bár alkatához közelebb állt a Geleji Katona István által képviselt ortodox irány, úgy tűnik, nemcsak meg-

túrta maga mellett a puritánus eszmékkel szimpatizálókat, hanem tanácsaikra is hallgatott. A környezetében, a tanácsadói között szerepeltek a puritánus gondolat legfőbb támogatói, mint az udvari lelkésze, Medgyesi Pál vagy a már említett Bisterfeld, akire az oktatás és a diplomácia terén is számított. A Tolnai Dali tanácsát megfogadva, maga küldte Vereasegyházi Szentyel Jánost Comenius meghívásával a cseh tudóshoz, aki azonban csak a fejedelem halála után jött Sárospatakra. Mindezek ellenére mégis Rákóczi volt az, akinek a védnökségével 1646-ban összehívott az úgynevezett szatmárnémeti nemzeti zsinat. A fejedelem, aki szívesen fogadta el a puritánok tanácsait a diplomácia vagy a kultúra kérdéseiben, amikor a puritanizmus kritikája az egyházi hierarchiát kezdte el feszegetni, maga is úgy értékelte, mint az angol uralkodók, vagyis hogy a hierarchia felszámolása veszélyt jelenthet a társadalmi rendre, az uralkodói tekintélyre is. Az ekkor már a nemzetközi politikára koncentráló fejedelemnek nem állott érdekében egy belpolitikai konfliktus, ezért a zsinaton Geleji Katona István püspökkel egyetértve a leghangosabb puritánokat eltiltották egyházi hivataluk gyakorlásától, sőt a puritán eszméket is mint veszélyeseket száműzték az egyházi életből, teológiai gondolkodásból. Valószínű azonban, hogy a fejedelem csak a mozgalmi jelleggel kívánt leszámolni, a lehetséges politikai konfliktust igyekezett elhárítani. Ez lehet a magyarázata annak, hogy elnézte felesége, Lorántffy Zsuzsanna viselkedését, aki befogadta Sárospatakra az elítélt puritánokat, sőt támogatta is tevékenységüket. Maga pedig továbbra sem szándékozott lemondani Bisterfeld diplomáciai tevékenységéről.

A református egyházat támogatta Rákóczi akkor is, amikor lelkészeket bízott meg a Biblia román nyelvre fordításával, vagy amikor támogatta, hogy román nyelvterületen is szerveződjenek protestáns gyülekezetek. Emellett azonban az ő életében építették át Sárospatak várát is, sőt 1642-ben elrendelte többek között, hogy Gyulafehérvárott egy erdélyi országházat emeljenek.

A 40-es években tevékenysége nagy részét a 30 éves háborúba való bekapcsolódás előkészítése és ennek megvalósítása jelentette. Bisterfeld, aki 1637-ben Stockholmban tárgyalt, 1638-ban már Párizsban Richelieu bíborossal együtt kereste a szövetkezés lehetőségeit. A következő évek során, egészen a háborúba történt belépésig, az akció tudatos és körültekintő előkészítése zajlott. 1638 végén I. Rákóczi György Erdélyben fogadta XIII. Lajos francia király titkos követét, a következő év elején pedig portai megbízottai folytattak titkos tárgyalásokat Isztambulban a Habsburg-ellenes keresztény hatalmak köveivel. Még ugyanez év májusában Bisterfeldet újra Párizsba küldte, most már konkrét kérésekkel, többek között azzal, hogy a francia király szerezzze meg számára a háborúhoz a Porta engedélyét. A hosszú készülődés és tárgyalások közben szövetséget kötött III. Zsigmond lengyel királlyal, valamint Matei Basarab havasalföldi vajdával (1640). A szövetséget végül 1642-re sikerült előkészíteni a svéd hadsereg főparancsnokával, Leonhard Torstenssonnal, amit 1643 áprilisában erősített meg Stockholmban Krisztina svéd királynő. A szövetségi szerződés XIII. Lajos francia királyt is kötelezte. 1644. február 2-án indult el végül seregével Rákóczi György, Kállóból egy kiáltványt kibocsátva a magyarországi megyékhez. Ebben felszólította III. Ferdinánd alkotmányellenes intézkedéseit, és felszólította a rendeket, hogy kövessék Portugália példáját, és hozzanak létre nemzeti királyságot.

Bár a Rákóczi György által vezetett hadjárat eredményei nem voltak olyan fényesek, mint Bethlen Gábor hadjárata, hiszen nem élvezett olyan általános támogatottságot, és a Porta sem hagyta jóvá magyar királlyá választását, Rákóczi politikusi nagysága éppen bölcsességében rejlett. Miután ugyanis felmérte saját helyzetét, a béketárgyalásokon még a Bethlen által kötött nikolsburgi békénél is kedvezőbb feltételeket sikerült teremtenie. Csakúgy, mint korábban a Báthory Gáborral szemben visszavonult édesapja tette, Rákóczi György is pontosan érzékelte saját határait. Az 1644 októberében megindult béketárgyalások a következő esztendő decemberére hoztak eredményt. Az 1645. december 16-án megkötött linzi béke egyrészt nagyjából ugyanazt tartalmazta, amit a korábban Bethlen Gábor által megkötött nikolsburgi béke, másrészt viszont például a szabad vallásgyakorlat jogát kiterjesztette a korona minden alattvalójára, így a parasztságra is. Érdeemes megjegyezni a Rákóczi György jelleméhez azt, hogy bár határozott fejedelmként kormányzott, a béketárgyalások során elfogadottakat újra és újra az országgyűlés elé tárta, megszerezve ezzel hozzájárulásukat.

A linzi békét a fejedelem nem tekintette az európai nagypolitikában való részvétele végállomásának, de 1648-ban bekövetkezett halála megakadályozta további tervei megvalósításában. Tudatossága élete minden területén jellemezte, a kultúrában, a politikában és a magánéletben egyaránt. Példás hűséggel szerette feleségét, magyarországi birtokaira pedig fejedelmként is külön gondot fordított. Mindazt, amit a politikában vagy a kultúrában Bethlen Gábor elkezdett, nagy szorgalommal és hozzáértéssel fejlesztette tovább. Egyenessége és megalkuvást nem tűró jelleme valóban nem tette lehetővé azt a simulékony modort és a homo novusokra jellemző találékony magatartást, ami elődjét jellemezte. Különös figyelmet fordított azonban a tudományok fejlesztésére, maga is hatalmas magánkönyvtárral rendelkezett, és fiait, Györgyöt és Zsigmondot is a legjobb pedagógusokkal taníttatta, Mindketten uralkodó gyermekének kijáró nevelést kaptak. I. Rákóczi György, mint Bethlen is, törekedett dinasztia kiépítésére, ezért még életében fejedelmmé választotta idősebbik fiát, Györgyöt, sőt a választást a Porta athnáméja által is megerősíttette. Kisebbik fiát, a tehetségesebb Zsigmondot is uralkodónak nevelte. Élete utolsó éveiben terve az volt, hogy megszerzi számára a lengyel királyi trónt, és ehhez támogatókat is talált Radziwill herceg személyében. Bár ezt már nem tudta megvalósítani, abban a tudatban hunyta le a szemét, hogy jól szervezett országot és létező szövetségi rendszert hagy utódaira.

A Rákóczi-család csillaga a csúcsára ért az "öreg" Rákóczi György uralkodásában. A két fiú utód a hatalom és politikai karrier még teljesebb kibontakozását sejtette, ám nem sikerült mindezt valóra váltaniuk. Az idősebbik, II. Rákóczi György apjának és nagyapjának katonai ambícióit örökölte, míg a tudományok, művészetek iránti fogékonyság öccsét, Zsigmondot jellemezte. György a gyulafehérvári iskola elvégzése után, már 1640-ben váradi kapitány lett, és apja magával vitte a hadi vállalkozások alkalmával. 1642-ben pedig megválasztották Erdély fejedelmévé. Zsigmond tehetséges, érdeklődő diák volt, kedvenc tanítványa Johann Heinrich Bisterfeldnek és kedves gyermeke anyjának, Lorántffy Zsuzsannának. Leveleiből tudjuk, hogy elsősorban a filozófia érdekelt, ám részt vett Bisterfeld mellett a diplomáciai tárgyalásokban is. Bár apja a lengyel királyságot szánta neki, ő azonban a lengyelországi

tervek helyett a nyugati szövetség mellett döntött, és feleségül kérte a néhai cseh király, Pfalzi Frigyes leányát, Henriettát. Ezzel csatlakozott a Poroszország körül kialakult szövetségi rendszerhez. 1651 június 26-án tartották meg az esküvői szertartást Sárospatakon, az esketést pedig az a Comenius végezte, aki az előző évben érkezett az országba, többek között a Rákóczi Zsigmond személyéhez fűződő nagy tervekkel. Úgy tűnt, újra feléledhet egy Habsburg-ellenes szövetség a 30 éves háború után alig pár évvel, és ebben fontos szerep jutott volna a fiatalabbik Rákóczinak, aki 1651 őszen Sárospatakon a svéd királynő követével tárgyalt, sőt Pálffy Pál nádor is felajánlotta neki támogatását. A tervezetéseknek véget vetett 1652 februárjában Rákóczi Zsigmond tragikusan korai halála, aki már 5 hónappal élte túl feleségét. Az európai protestáns hatalmak és a Habsburg-ellenes országok figyelme középpontjába így II. Rákóczi György került, aki már 1653-ban megkezdte apja terveinek valóra váltását. Csakúgy, mint az "öreg" fejedelem, ő is igyekezett szövetségi rendszert kiépíteni, hiszen hadjáratban legyőzte a moldvai vajdát, Lupu Vasilét, és helyette saját hűbéresét, Stefan Gheorghet ültette a vajdai székbe. A havasalföldi vajdához, Matei Basarabhoz pedig apjától örökölt barátság fűzte. Úgy tűnt, hogy I. Rákóczi György lengyel aspirációit fia megvalósíthatja, 1654-ben ugyanis a lengyel korona ellen fellázadt Ukrajna Oroszországhoz csatlakozott, 1656-ban pedig a moldvai, havasalföldi vajdák, a kozák hetman, Bogdan Hmelnjickij és II. Rákóczi György között szövetség jött létre Gyulafehérvárott Lengyelország ellen. Ugyanennek az esztendőnek a végén Rákóczi aláírta a X. Károly svéd királytól kapott szövetséglevelet is a Lengyelország elleni közös támadásról. Az erdélyi sereg 1657 január 18-án indult útnak 30000 fővel, és a Kemény János vezette előcsapat a svédekkel egyesülve már június 17-én elfoglalta Varsót. Ekkorra már el is szállt minden esély a vállalkozás sikerére, a svéd király ugyanis az országa elleni dán támadás hírére már májusban hazavezényelte serege nagy részét. Emellett a Porta is ellemezte ezt az akciót, és a tatár kánnak parancsot adott az erdélyi hadak kiűzésére Lengyelországból. A kozákoktól is elhagyott fejedelem egyezményt kötött a lengyelekkel meglehetősen megalázó feltételekkel, majd alig háromszáz fős kíséretével hazaindult. Serege jó részét azonban a lengyelek a tatár sereg torkába vezették, és így tatár fogságba esett. A Porta ráadásul tatár seregeket küldött büntetésképpen Erdélybe, akik a Székelyföldet pusztították. A helyzet nemcsak a fejedelem, de egész Erdély számára veszélyessé vált. Az 1657 szeptemberi gyulafehérvári országgyűlésen Rákóczi visszautasította a rendek kérését, hogy a tatár fogságba esett foglyokat a saját pénzén váltsa ki, egy hónap múlva pedig megérkezett a Rákóczi letételét parancsoló szultáni rendelet. A következő három évben II. Rákóczi György példát adhatott abból, hogy mit örökölt törökverő nagyapjától. Miután ugyanis a török csapatok elűzték Moldvából hűbéresét, 1658 májusában Köprülü Mehmed nagyvezér vezetésével Erdély ellen indultak. A többször lemondatot majd újra megválasztott fejedelemről feljegyezték, hogy katonaként az első sorokban harcolt, ezzel mutatva példát katonáinak. Ezt tette 1660 május 23-án is a Gyalu és Szászfenes közt a budai pasa ellen vívott csatában, ahol olyan súlyos sebeket szerzett, hogy azok következtében két hét múlva Váradon meghalt. Halálával az addig létezett Erdélyi Fejedelemség is a sírba szállt. 1660-ban Várad eleste

és az elszenvedett török pusztítás miatt elveszítette azt a szerepet, amit Bethlen és a nyomában I. Rákóczi György alatt kivívott.

II. Rákóczi György halálával a dinasztia is megszakadt. Feleségétől, Báthory Zsófiától született ugyan fia, akit 1652-ben fejedelemmé választott, ám az özvegynek és fiának, Ferencnek 1660-ban el kellett hagynia Erdélyt. A család magyarországi birtokaira költöztek, és Sárospatakon vagy a makovicai várban éltek ezt követően.

1660-ban vitathatatlanul lezárult egy korszak a család életében. Nemcsak az erdélyi fejedelmi hatalom és vele a család további tervei lettek semmivé, de Lorántffy Zsuzsanna áprilisban bekövetkezett halálával megnyílt az út Báthory Zsófia előtt, hogy a házasságkötés kedvéért történt vallásváltását semmisnek tekintve rekatolizáljon, és fiát is rávegye a katolizálásra, méghozzá alig egy évvel férje halála után, 1661 augusztusában.

Noha a család hatalma már nem terjedt ki a fejedelemségre, katolizálásuk mégis döntően befolyásolta az uralmuk alatt álló területeket, figyelembe véve, hogy Sárospatak és kollégiuma a helvét irányú reformáció fellegvárának számított.

A katolikus vallásra való áttérés okai között nyilván szerepet játszott Báthory Zsófia neveltetése, az, hogy valójában sosem szakított a katolicizmussal. Emellett azonban meg kell említenünk azt is, hogy 1660-ban Erdély korábbi hatalmának és politikai stabilizáló szerepének elveszésével az a biztosíték is veszni látszott, amely újabb és újabb békeszerződések révén erősítette meg a vallás szabad gyakorlásának elismertetését. Ilyen biztosíték híján a magyarországi birtokosok érvényesülése a királyi udvartól függött. A katolizálás tehát egy lehetséges stratégiának látszott a presztizs megőrzésére. Ám ha vallást váltott is az ifjú Rákóczi, megmaradt a Habsburg-ház ellenzékét jelentő nemesek között. Ezt deklarálta 1666 március elsején kötött házassága is Zrínyi Péter leányával, Ilonával. A Sárospatakon tartott lakodalom alkalmat adott az ellenzéki politikusok találkozására. A szervezkedés tovább folyt a magyarországi politikusok között, és 1666 áprilisában Wesselényi Ferenc nádor és Zrínyi Péter horvát bán egy politikai szövetséglevelet írt alá, amihez júliusban csatlakozott Nádasdy Ferenc országbíró is. A szervezkedésbe bevonták Apafi Mihály erdélyi fejedelmet, akivel a Portával kötendő szövetség tervét dolgozták ki, ám ezt a tervet 1667-ben Köprülü Ahmed nagyvezér több ízben visszautasította. Az összeesküvők 1668-ban úgy döntöttek, hogy török segítség nélkül is folytatják szervezkedésüket, ám a török Apafi Mihálynak sem engedélyezte, hogy Erdély támogassa a magyarországi ellenzékét. Ebben a helyzetben fordultak 1669-ben Rákóczi Ferenchez, és kötöttek vele egyezséget Sárospatakon, melyben Rákóczi kötelezte magát, hogy visszaadja a protestáns egyháziak jövedelmeit és megszünteti az üldözést, a protestánsok viszont ígéretet tettek, hogy támogatják Rákóczinak az erdélyi fejedelemség megszerzésére irányuló törekvéseit, amellyel folytathatta volna a családi hagyományt. A titokban indított szervezkedés azonban ekkorra már számtalan módon eljutott a bécsi udvarba. Apafi Mihály ugyan újabb kérésekkel ostromolta a Portát egy hadjárat engedélyezése ügyében, Zrínyi Péter pedig követe révén ajánlotta fel Isztambulban Magyarország meghódolását, ám mindketten elutasító választ kaptak. Noha mindeddig nem játszott központi szerepet az összeesküvésben, mégis I. Rákóczi Ferenc volt az, aki kirobban-

totta a felső-magyarországi Habsburg-ellenes felkelést azért, hogy 1670 április 10-én Sárospatakon elfogatta az öt fölkereső Rüdiger Starhemberg tokaji várparancsnokot. Két nappal később a mintegy hatezer felkelő megkezdte Tokaj ostromát, ám a várat nem sikerült elfoglalniuk. Ekkorra pedig a szervezkedést elindítók közül ketten, Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc, nemzetközi segítség híján eleve reménytelennek ítélve vállalkozásukat, Bécsbe indultak, hogy a király előtt ártatlanságukat bizonyítsák. Zrínyi Péter egy Bécsben kelt levélben szólította fel vejét, hogy Rákóczi is tegye le a fegyvert, és kérje az uralkodó bocsánatát. A Rákóczi név azonban a felső-magyarországi megyék számára még ekkor is az apa és nagyapa dicsőséges harcait jelentette, így április közepén egymás után csatlakoztak a fölkeléshez. A fölkelők azonban, minthogy sem Erdélytől, sem pedig a töröktől nem számíthattak segítségre, Zrínyi és Frangepán elfogatásának a hírére tállyai gyűlésükön elhatározták a fegyverletételt. I. Rákóczi Ferenc, akinek fellépése és magatartása inkább volt a régi dicsőség iránti nosztalgia, mint a józan politikusi bölcsesség következménye, ezek után anyja védelmét választotta, és visszahúzódott Munkács várába. A határozott és erőskezű özvegy saját kezébe vette fia sorsának irányítását, és szívós munkával sikerült elérnie, hogy az ifjú Rákóczi Ferenc 400 000 forint lefizetése fejében amnesztiát kapott. Ennek azonban nagy ára volt, mert az amnesztia kieszközölőnek, a jezsuita rendnek adósaként 1671 októberében Báthory Zsófia, mint Sárospatak földesura, a református főiskola épületét és minden vagyonát a rendnek adományozta, a tanulókat pedig a város elhagyására kényszerítette. Báthory Zsófia a továbbiakban is kitért a rekatolizációban élen járó jezsuiták támogatásával, 1671 és 1681 között épült föl Kassán az a barokk jezsuita templom, amelyet ő alapított. Fia, a Rákóczi név továbbvivője azonban már nem játszott aktív szerepet a magyar politikában. Makovicai várában halt meg és Kassán temették el. Leánya, Julianna, a későbbi Aspremontné négy éves volt ekkor, fia, Ferenc pedig még nem volt öt hónapos. I. Rákóczi Ferenc végrendeletében gyermekeit az uralkodó, Lipót pártfogásába ajánlotta, ezzel neki adva a gyámság jogát. A gyermekek anyjának, Zrínyi Ilonának csak nagy nehézségek árán sikerült elérnie, hogy vele maradjon a két gyerek, akikkel hol Munkács, hol Sárospatak, hol pedig Regécz várában tartózkodtak Báthory Zsófia 1680-ban bekövetkezett haláláig, amikor végleg Munkácsra költöztek. Zrínyi Ilona 1682-ben új házasságot kötött, június 15-én Munkácson feleségül ment Thököly Imréhez, a Habsburg-ellenes felkelés vezetőjéhez, aki szeptemberre közfelkelést hirdetett a felső-magyarországi megyéknek. A lázadóként kivégzett Zrínyi Péter leánya, I. Rákóczi György fejedelem unokájának özvegye, Zrínyi Ilona így újra maga is közvetlen közelébe került az uralkodó elleni felkelésnek. Olyannyira, hogy fiát, Ferencet is magával vitte a hadi vállalkozások alkalmával, például amikor Thököly 1683-ban a Bécs ostromára készülő török hadakhoz csatlakozott, magával vitte az alig hét esztendő fiúcskát Cseklészig. Később, mivel a török biztosítékot követelt, a nevelőapa kész lett volna a gyermeket kezessül Konstantinápolyba küldeni, Zrínyi Ilona azonban ezt nem engedte. Bécs felmentése, majd Buda visszafoglalása után Felső-Magyarország is Lipót császár uralma alá került Munkács kivételével. A várat Zrínyi Ilona védte, folytatva a Zrínyi- és a Rákóczi-család hagyományait. Vele voltak gyermekei is, Julianna és Ferenc, akiknek

mély és alapvető élménnyé lett az az idő, amíg anyjuk Caraffa és Caprara tábornokok ellenében irányította Munkács várának védelmét. A vár több ostromot élt át, az első alkalommal, 1686 tavaszán negyvenhét nap után a császári-királyi csapatok elvonultak, ám 1687 tavaszán újból ostromzár alá vették. Thököly Imre ugyan több ízben megkísérelte, hogy hadaival eljusson Munkácsig, de ez nem sikerült. Így a magára maradt Zrínyi Ilona majd egy éves védelmi harc után 1688. január 17-én elfogadta Bécsnek a Caraffa tábornok által közvetített feltételeit, és feladta a várat. A megegyezés szerint a várbeliek teljes közkegyelemben részesültek személyükre és birtokaikra, ami nem terjedt ki Thökölyre és a hűségén maradtakra. Zrínyi Ilonát Bécsbe internálták, és bár gyermekei megtarthatták vagyonukat, gyámságukat a király vette át. Neveltetésükkel az uralkodó Kollonics bíborost bízta meg. A nevelés és a nevelők elsőrendű feladata a rebellis hajlamok kiirtása és a gyerekek átnevelése volt, ezért a már 16 éves Juliannát erőszakkal vitték az Orsolyák intézetébe, Ferencet pedig Neuhausba, a jezsuiták kollégiumába, ahol csak tanáraival érintkezhetett. Az ifjú Rákóczi Ferenc, akit mint gróft jegyeztek be az iskola anyakönyvébe, 1690-ben íratkozott be a prágai egyetemre, hogy természettant, matematikát, építészetet és hadtudományokat hallgasson. Nővére 1691-ben feleségül ment Aspremont-Reckheim Gobert grófhhoz, ezáltal megszűnt fölötte az uralkodói gyámság. Julianna és férje valamint férje családja igyekezett császári pátens által kimondatni Ferenc nagykorúsítását is. Ugyanekkor, 1692-ben Thököly Imre kiváltotta Zrínyi Ilonát bécsi fogságából, aki fiát is magával akarta vinni Konstantinápolyba, de az udvar még azt sem engedélyezte, hogy anya és fia elbúcsúzzanak. 1694. szeptember 25-én a hessen-rheinfelsi gróf lányát, Sarolta Amáliát vezette Kölnben az oltár elé az ekkor 18 éves Rákóczi Ferenc, az év májusától Sáros vármegye főispánja, aki ekkorra, többek között nővére biztatására már látogatást tett magyarországi birtokain is, és 1694-ben feleségével együtt költözött családi birtokaira. 1696-ban született meg első fia, akinek a keresztnév Lipót császár lett. 1697-ben saját személyére birodalmi hercegi címet kapott, és úgy tűnt, sikerült belőle békés és hűséges alattvalót formálni. Az ekkor kitört, Thököly kurucok által indított felkelés vezetői, élükön Tokaji Ferencel, megkeresték őt. Kérésüket azonban, amelyben vezérüknek szerették volna megnyerni, visszautasította. Érintkezésbe lépett viszont Bercsényi Miklós gróffal, aki 1696 és 1699 között a vármegyék és a katonaság közti vitás ügyek fellebbviteli fórumán a polgári érdekek védelmére Felső-Magyarország részéről megválasztott főhadbiztos volt. A végső lökést a külpolitikai helyzet megváltozása adta, mégpedig az újabb francia-Habsburg szembefordulás a spanyol örökösödési háború előtt. XIV. Lajos francia király, aki II. Károly spanyol uralkodó halála után a Bourbonok számára kívánta megszerezni a spanyol trónt, 1700-ban Ferriol őrgróf által felszólította Rákóczit, hogy álljon a magyarok élére, hogy a harmincéves háború hagyományait folytatva megossa a Habsburgok haderejét. XIV. Lajos mindehhez azt ígérte, hogy pénzt és fegyvereket küld. A levelezésről Bécsben tudomást szereztek, ezért 1701 április 18-án Rákóczit Bécsújhely várában börtönözték be, ahonnan felesége szöktette meg és menekítette Lengyelországba. Az időközben megindult spanyol örökösödési háború miatt Magyarországról a csapatok nagy részét a Rajnához vezényelték, az országban mintegy 30 000 katona maradt. Ez jó alkalomnak látszott

egy felkelés megindítására. 1703-ban a munkácsi uradalomban mozgolódás kezdődött a parasztok között, Károlyi Sándor szatmári főispán azonban seregével Dolhánál, Máramaros vármegyében még szétverte az első kuruc csapatokat. Rákóczi mégis elérkezettnek látta az időt a cselekvésre, és elindult Magyarországra. Még lengyel földön, 1703. június 15-én Klimiec faluban fogadta az Esze Tamás vezette magyarokat. Kezdetben a nemesség tartózkodó volt a mozgalommal szemben, de a hajdúk fölsorakoztak mellette, így Kállót és Husztot is sikerült bevenni. Ennek hatására a máramarosi nemesség is csatlakozott hozzá, sőt olyan jelentős nemesi családok tagjai is, mint a Sennyeyek, Andrássyak és Károlyi Sándor. 1703. szeptember 26-án már azt írhatta Rákóczi Ferenc XIV. Lajosnak, hogy az ország a Duna vonaláig a hatalmában van. Novemberben megindult az erdélyi nemesek átállása is a kurucok oldalára, XIV. Lajos pedig svédországi követe, De Bonnac márki által tudatta Rákóczival, hogy az erdélyi trón jogos örökösének ismeri el, harcát havi 10 000 tallérral támogatja, és megbízottat küld hozzá.. Ekkor keletkezett *Recrudescunt vulnera inclytæ gentis Hungariæ*¹ kezdetű kiáltványa, amelyet a keresztény világ népeihez intézett. A latinul és magyarul megjelent kiáltvány írója a fejedelem belső titkára, Ráday Pál volt. Felsorolta a Habsburg királyok, elsősorban az I. Lipót és kormánya részéről sorozatosan elszenvedett súlyos sérelmeket, amelyek arra kényszerítették Rákóczit és a magyar nemzetet, hogy jogai védelmére és szabadsága kivívására fegyverhez nyúljon. Mivel 1703 végére a francia-bajor seregek elfoglalták Augsburgot, Károlyi Sándor pedig bevette a Bécs védelmére épített marcheggi sáncokat, 1704 elején I. Lipót megbízta Széchényi Pál kalocsai érseket, hogy kezdjen tárgyalásokat Rákóczival. A márciusban megkezdett béketárgyalások azonban 10 nap múlva eredménytelenül zárultak. Az év folyamán Károlyi Sándor Rákóczi hűségére hódoltatta a Dunántúlt, így az egész ország hadban állt. Július 8-án a gyulafehérvári országgyűlés Erdély fejedelmévé választotta II. Rákóczi Ferencet, de augusztus 13-án Höchstädtnél a császáriak és az angolok döntő vereséget mértek a Miksa Emánuel bajor választófejedelem vezette francia-bajor seregekre. A vereség hatására a francia pénzsegély is megcsappant, ráadásul Rákóczi reménye sem valósult meg, hogy a francia király szövetségre lépjen vele. I. Lipót 1705. május 15-i halála után utódja, I. József kiáltvánnyal fordult az ország népéhez, amelyben az ország sérelmei iránt megértést ígért, ugyanakkor kemény elbánást helyezett kilátásba az ellenállóknak. Ezzel egy időben Esterházy Pál nádor kiáltványban biztosította a rendeket, hogy a király rövidesen összehívja az országgyűlést, és orvosolja a sérelmeiket. A szeptemberben Szécsényben tartott országgyűlésen a rendek Bercsényi indítványára lengyel példára szövetséggé (konföderációvá) alakultak, Rákóczi Ferencet vezérlő fejedelmükké választották, és mellé 24 tagú szenátust állítottak. Az országgyűlésen Rákóczi megerősítette a katolikus és protestáns rendek közötti megállapodást, amely a többségi elv alapján megyenként és községenként rendezte a protestánsoktól a szabadságharcot megelőző időkben elvett templomok ügyét.

Az 1705-ös esztendő hadi eseményei már előre vetítették a nehézségeket, mert a Dunántúlon ugyan Vak Bottyán győzelmeket aratott, de a novem-

¹Korabeli fordítása kötetünkben a 85. számú dokumentum.

beri zsbói vereség következtében a felkelőknek ki kellett vonulniuk Erdélyből. Ősszel újabb béketárgyalások kezdődtek Nagyszombatban, amelyek újra csak sikertelenül zárultak, mert Bercsényi vissza kívánta állítani az Aranybulla ellenállási záradékát, amit 1687-ben töröltek el, Rákóczi pedig Erdély önállóságának fenntartását követelte, amit az udvar elutasított. Az elhúzódó háború egyre nagyobb gazdasági nehézségekkel járt együtt, és hazai és európai hadszíntéren is veszteségek érték a Habsburg-ellenes erőket. Rákóczi hiába sürgette újra és újra, sem a francia király, sem a bajor és szász választófejedelmek nem kötöttek vele szövetséget. Az 1607-es ónodi országgyűlésen kimondták a Habsburg-ház trónfosztását, ez azonban már nem ellensúlyozta a katonai vereségeket, a seregek demoralizálódását. 1710 január 22-én Romhány és Vadkert között egy eldöntetlen csata után Rákóczi seregei visszavonulni kényszerültek a Tiszáig, úgyhogy voltaképpen csak Kassa és Munkács maradt az övé. 1707-től kezdve új lehetőség látszott megjelenni a diplomáciában, amikor Nagy Péter cár követén keresztül felkínálta a fejedelemnek Lengyelország trónját, és szövetségét ajánlotta, majd szeptemberben ilyen tartalmú szerződést is kötöttek a cár és a fejedelem biztosai Varsóban. A reménybeli szövetséges, a francia sereg azonban tökéletesen visszaszorult, és 1709-től megszűnt a francia segélypénzek folyósítása is. Rákóczi még ekkor is kereste a tárgyalás és a Nagy Péter cárral köthető szövetség lehetőségeit, ám miután ezek a kísérletek sikertelenek maradtak, 1711 február 21-én elhagyta az országot, és Károlyi Sándort bízta meg a béketárgyalások folytatásával. Maga még mindig reménykedett Nagy Péter esetleges segítségében, ezért tiltakozott a szatmári béke megkötése ellen, és ezért nem teljesítette annak rá vonatkozó pontjait sem, miszerint ha három héten belül leteszi a hűségesküt, a várak kivételével visszakapja birtokait. 1711 július 8-án azonban a Prut menti csatában a török sereg győzött Péter cár serege ellen, ezzel teljesíthetlenné váltak a cár Rákóczinak tett ígéretei. A következő években Rákóczi, mint másfél száz évvel később Kossuth, beutazta Európát abban a reményben, hogy ügyének támogatót talál. 1711-12-ben Lengyelországban tartózkodott, majd Angliában és Franciaországban, de az uralkodók visszautasították. Az 1715. XLIX. törvénycikk Rákóczit, Bercsényit és társait hazaárulóknak nyilvánította és összes javaikat lefoglalta. Újabb remény ébredt Rákócziban, amikor 1716-ban Törökország háborúba kezdett III. Károly Habsburg uralkodó ellen, ezért 1717-ben Törökországba utazott. Csalódnia kellett azonban, mert Törökországban nem állították egy külön keresztény sereg élére, a háborút pedig 1718-ban egy békekötéssel zárták. Ezután Rákóczi már nem térhetett vissza Franciaországba sem, 1720-ban Konstantinápoly után Rodostóban telepedett le, és ott élte le élete utolsó tizenöt évét leghűségesebb társaival együtt. Felesége tőle távol, Párizsban halt meg 1722-ben, és bár nagyon keveset éltek együtt, Sarolta Amália hűséges és kitartó társa volt mindaddig, míg császári őrizet alá nem került. Három fiuk közül az első, Lipót Lajos György négy évesen halt meg 1700-ban, József 1700-ban született, és 38 évesen halt meg. A harmadik fiú, Rákóczi György 1701-ben született, 1756-ig élt. A két gyermeket elválasztották szüleiktől és Bécsben nevelték. Mindkettőjüket megfosztották családi nevüktől és olasz főnemesi címet kaptak. József 1734-ben Velencébe szökött, 1738-ban I. Mahmud szultán Erdély fejedelmévé nevezte ki és szövetséget kötött vele. Sereggel készült Erdélybe törni, de a

hadjárat előkészületei közben megbetegedett és Cernavodában meghalt. Öcsce, György 1726-ban Bécsből Párizsba ment, majd 1727-ben apjához Rodostóba, ahonnan rövidesen visszatért Párizsba, ahol 1732-ben megnősült. 1756-ban bekövetkezett halálával a Rákóczi-család utolsó férfitagja halt meg.

A fiúk a szemtanúk szerint sok fájdalmat okoztak a fejedelemnek azzal, hogy nem találta meg bennük, főleg Györgyben a család hazafiságát és állhatatosságát. Erről azonban nem ők tehetek, hiszen emlékeik sem lehettek apjukról, aki, noha ugyanazt kívánta végigjárni, mint I. Rákóczi György a harminc éves háború idején, nem rendelkezett olyan szilárd bázissal, mint az "öreg" Rákóczi fejedelem. Vallomása, Emlékiratai azonban mutatják azt az egyenes jellemet és intellektust, aki egész életét annak az eszmének a megvalósítására szentelte, amit a Rákóczi név jelentett a magyar történelemben. A jezsuitáknál nevelkedett, lelki alkatához azonban közelebb állt a pietisztikus janzenizmus, a személyes kegyesség és tiszta erkölcsiség hangsúlyozása. Sajátos paradoxon, hogy bár nagyon szerette a magányt, egész magánéletét alárendelte annak, amit örökölt, hazája szolgálatának.

A Rákóczi-család élettörténete összekapcsolódott a történelemmel. A hadakozás, az egyház, a nemzet és a tudományok iránti elkötelezettség minden generációban tetten érhető, akkor is, ha Rákóczi Zsigmond vagy I. Rákóczi György józan realitásérzéke és vaskossága már nem található meg II. Rákóczi György vagy I. és II. Rákóczi Ferenc cselekedeteiben. A két családépítő óvatossága a vagyon megszerzőinek az óvatossága volt, utódaik azonban már fejedelmi örökösök voltak, akik nevükkel együtt járó kötelességüknek tekintették a haza ügyének szolgálatát. A legteljesebb önmegtartóztatás a II. Rákóczi Ferencé volt, aki tökéletesen azonosult mindazzal, amit anyja és ősei képviseltek, és meg nem alkuvó következetességgel, Isten és nemzete iránt érzett hűséggel cselekedett, háttérbe szorítva családját és egyéni érdekeit is. Az "együgyűség" azonban azt is jelentette, hogy széthullott a család a vagyon, mindaz, amit az ősök annyi szorgalommal gyűjtöttek. Így valóban megfogalmazható a Rákóczi-család története a rendi nemzeti ellenállás küzdelmeinek történeteként is, a Bocskai-szabadság-harcban részes Rákóczi Zsigmondtól kezdve a szabadságharcot vívó II. Rákóczi Ferencig.

Bibliográfia

- Angyal Dávid*: Adalékok II. Rákóczi Ferenc törökországi bujdosása történetéhez. Budapest, 1905
- Beke A.-Barabás S.*: I. Rákóczy György és a porta. Budapest, 1899.
- Benda Kálmán*: II. Rákóczi Ferenc török politikájának első évei, 1702-1705. In *Történelmi Szemle*, 1962.
- Benda Kálmán*: Rákóczi és a Vatikán. Brenner apát küldetése XI. Kelemen pápához, 1707-1708. In *Történelmi Szemle*, 1959.
- Bitskey István*: Irodalompolitika Bethlen Gábor és a két Rákóczy György udvarában. Magyar Könyvszemle, 1980. 1. sz.
- Cseh-Szombathy László*: I. Rákóczy György 1644-es hadjárata. Hadtörténeti Közlemények 1956. 1. sz. és 1957. 1-2. sz.
- Cseh-Szombathy László*: I. Rákóczy György 1645-ös hadjárata. Hadtörténeti Közlemények 1957. 3-4. sz.

- Hangay Zoltán*: Erdély választott fejedelme, Rákóczi Zsigmond. Budapest, 1987.
- Heckenast Gusztáv*: A Rákóczi-szabadságharc. Budapest, 1953.
- Horváth Mihály*: Zrínyi Ilona életrajza. Pest, 1869.
- Köpeczi Béla* (szerk.): II. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékiratai a magyarországi háborúról, 1703-tól annak végéig. Budapest, 1978.
- Köpeczi Béla*: A Rákóczi-szabadságharc és Franciaország. Budapest, 1966.
- Köpeczi Béla-R. Várkonyi Ágnes*: II. Rákóczi Ferenc. Budapest, 1976.
- Lukinich Imre* (szerk.): Rákóczi. Emlékkönyv halálának kétszázéves évfordulójára. 1-2. köt. Budapest, 1935.
- Lukinich Imre*: Az utolsó Rákócziak. In Rákóczi-Emlékkönyv, 2. köt. Budapest, 1935.
- Lukinich Imre*: I. Rákóczi György és a lengyel királyság. Budapest, 1917.
- Makkai László*: I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai. Budapest, 1954.
- Márki Sándor*: II. Rákóczi Ferenc. 1-3. köt. Budapest, 1907-1910.
- Nagy László*: A "bibliás őrálló" fejedelem, I. Rákóczi György a magyar történelemben. Budapest, 1984.
- Nagy László*: "Öreg" Rákóczi György hajdúkatonái. Magyar Történelmi Tanulmányok, XII. KLTE Debrecen, 1979.
- Péter Katalin*: Zrínyi Miklós terve II. Rákóczi György magyar királyságáról. In Századok, 1972. 3. sz.
- R. Várkonyi Ágnes*: A fejedelem gyermekora (1676-1688). Magyar Könyvklub, Budapest, 2002.²
- Szabó András*: Rákóczi Zsigmond erdélyi fejedelem (1544-1608). Kiegészítések egy életrajzhoz. Történelmi Szemle, 1986.
- Szabó János Győző*: Rákóczi Zsigmond egri főkapitányi instrukciója és kinevezésének körülményei. Archivum 10. Eger, 1981.
- Szekfű Gyula*: A száműzött Rákóczi. Budapest, 1913.
- Szilágyi Sándor*: A két Rákóczy György fejedelem családi levelezése, 1632-1660. MHHD. 24. k. Budapest, 1875.
- Szilágyi Sándor*: A Rákóczy család a XVII. században és a XVIII. század elején. Pest, 1861.
- Szilágyi Sándor*: A Rákóczyak kora Erdélyben. Pest, 1868.
- Szilágyi Sándor*: I. Rákóczi György. Budapest, 1893.
- Szilágyi Sándor*: I. Rákóczy György és a diplomácia. Budapest, 1878.
- Szilágyi Sándor*: II. Rákóczi György (1621-1660). Budapest, 1891.
- Szilágyi Sándor*: Levelek és okiratok I. Rákóczy György keleti összeköttetései történetéhez. Budapest, 1883.
- Szilágyi Sándor*: Lorántffy Zsuzsanna. (In Szilágyi Sándor: Rajzol és tanulmányok. Budapest, 1875. I. k.)
- Szilágyi Sándor*: Okmánytár I. Rákóczy György svéd és francia szövetkezésének történetéhez. Budapest, 1873.
- Szilágyi Sándor*: Rákóczy és Pázmány. (In Rajzok és tanulmányok. Budapest, 1875. I. k.)
- Thaly Kálmán*: II. Rákóczi Ferenc fejedelem ifjúsága, 1676-1701. Budapest, 1881.
- Trócsányi Zsolt*: Rákóczi Zsigmond (Egy dinasztia születése). A Debreceni Déry Múzeum Évkönyve, 1978. Debrecen, 1979.

I. Rákóczi György és a cseh-morva atyafiak

A CSEH-MORVA REFORMÁCIÓS TÖREKVÉSEK már a 15. században elkezdődtek, majd pedig rendkívüli hatást nyert ez a mozgás Husz János közismert munkásságában.¹ A nemzeti törekvések és a vallási megújulás vágya karöltve jelentkeztek Csehországban. Véres háborúk után létre is jött a cseh nemzeti egyház, amit a két szín alatti úrvacsorai gyakorlat következtében utraquista névvel illettek.² Az utraquista egyházból vált ki a radikálisabb elveket valló „testvérek közössége”. Ez utóbbi felekezet kiemelkedő teológusa Prágai Lukács volt, aki egy 15. századi üldözés után újjászervezte a testvérek közösségét. Egyik felekezet sem csatlakozott a lutheri vagy kálvini reformációs irányhoz, de nyitott volt mindkét reformatori tanítás iránt. A testvérek közösségének 1532. és 1535. évi hitvallásához például Luther írt előszót. A két cseh-morva felekezet közösen dolgozta ki az 1575-ben megjelent hitvallást, amely Confessio Bohemica néven vált ismertté. Majd erre építkezve 1609-ben egy egyháztestben egyesültek, felvéve az elszórt lutheránus és református közösségeket is. Ezután is többnyire cseh- vagy cseh-morva testvérek néven emlegették őket. II. Rudolftól vallásszabadságot nyertek, amit azonban - politikai szabadságukkal együtt – a gyászos végű fehérhegyi csata után (1620. november 8) elvesztettek. A véres üldözés következtében az ország egy évtized alatt - legalábbis formálisan – katolikussá lett, holott megelőzőleg öthatod része protestáns volt. Az 1624-ben kiadott rendelet szerint a hitvallásukhoz hű protestáns lelkészeknek menekülniük kellett, de emigrálásra kényszerültek azok a családi-, sőt nagyobb közösségek is, amelyek szabadon szerették volna gyakorolni vallásukat. Számosan választották új, a dolgok mielőbbi jobbrafordulásában reménykedve, ideiglenes hazájuknak a Magyar Királyságot.

I. Rákóczi György fejedelem halála után két esztendővel érkezett Patakra Zsigmond herceg és az özvegy fejedelemasszony hívására Comenius Amos János, a cseh-morva testvérek püspöke. Itteni működésének és a Rákóczi-családdal való kapcsolatának igen gazdag irodalma van.³ Azt is tudjuk, hogy Comenius megnyerésében jelentős szerepet játszott az a tény, hogy a Rákóczi birtokokon számos, a vallása miatt emigrálni kényszerült cseh-morva család talált menedéket. Maga Comenius így írt erről: „...*eljöttem, főleg azért, mert amikor annyi, a fenséges Fejedelemasszony városaiban szétszórtan élő számúzott morva társunkat védi kegyes Ófenségének jóságos árnyéka, méltatlannak tartottam, hogy - ha valami mód adódik - ismét ki ne mutas-*

¹ Frantisek Palacky: A huszitizmus története. Budapest, 1984. Vö. Zoványi Jenő: Theologiai Ismeretek Tára. Mezőtúr 1894. 246. p. Czeglé Imre: A cseh-magyar református egyházi kapcsolat egy évtizede (1782-1792). Budapest, 1981. 1-2. p.

² Sub utraque specie - két szín alatt, azaz a kenyér és a bor együttes vételével.

³ Tételes felsorolás helyett utalunk a Magyar Comenius Társaság emlékkötetére, amelynek tanulmányai jegyzetanyagukban kiválóan tájékoztatnak bennünket. Comenius és a magyar művelődés. Bibliotheca Comeniana V. Szerk. Csorba Csaba, Földy Ferenc, Kődöböcz József. Sárospatak, 1994. 1-190. p.

suk hálánkat iránta”.¹ Magyarországi látogatásának elsődleges célja hittestvéreinek felkeresése volt, amint erről az atyafiak lesznói zsinata 1650. márciusában határozatot hozott.² Comenius meghívásának gondolata még a fejedelem életében felvetődött. I. Rákóczi György követe ez ügyben Veresegyházi Szentyel János volt, aki danckai peregrinációja során felkereste az Elbingben tartózkodó Comeniust, és átadta a fejedelem hívó üzenetét.³ I. Rákóczi György cseh-morva kapcsolatai azonban még ennél is korábbra nyúlnak vissza.

I. Rákóczi György Lorántffy Zsuzsannával kötött házassága folytán lett ura a Trencsén megyében fekvő Lednice várának, a hozzá tartozó 14 helységgel.⁴ A birtok a megye középső részének keleti felében, közvetlenül a morva határ mentén feküdt. 1624 után, amikor már a hitvallásuk mellett megmaradó cseh-morva atyafiaknak végképp nem volt maradásuk hazájukban, a Magyarországra több csoportban áttelepülők közül Rákóczi itteni birtokára is érkeztek *exulánsok*, ahogy a kortársak nevezték a száműzött testvéreket. Itt telepedett le 1628-ban Drabik Miklós, a meglehetősen zavaros életű, spekulatív chiliasztikus jóslataival sok bonyodalmat okozó, tragikus sorsú lelkész is.⁵ Ugyancsak ebben az időben érkezett Lednicére egy másik lelképásztor, *Samuel Rochotius*, aki magával hozta könyvtárát, vagy annak egy részét. Rákóczi György megvásárolta Rochotius könyveit, s gondosan bejegyezte mindegyikbe a saját kezével: „*Anno 1629 vettem Lednicen egy szegény Morvából kiűzetett predicatorától R.G.*” A debreceni Nagykönyvtárban 2, a sárospatakiiban 7 ilyen kötet található.⁶ A Rákóczi könyvtár 1671-et követően, a pataki Kollégium számkivetése során, csaknem teljesen szétszóródott. Ezért bizonyára nem teljes a Lednicén vásárolt könyvek jelenleg ismert gyűjteménye. Annál is inkább, mert egy latin nyelvű, több kötetes Biblia 5. és 6. részében, amely egy 1677. évi adat szerint a pataki jezsuiták birtokába került, ugyancsak szerepelt a nagyúr idézett feljegyzése. Ez a Biblia 1910-ben még megvolt a sátoraljaújhelyi piaristák könyvtárában, azóta azonban elveszett.⁷

Rákóczi könyvszeretete mellett a számkivetett morva protestánsok iránti rokonszenv is közrejátszhatott a vásárlásban, aminek nyomát más formában még látni fogjuk. A többségükben fólió nagyságú kötetekért fizetett összeget is meg tudjuk becsülni. Rákóczi György ugyanis egy ilyen, ezer oldalt kevéssel meghaladó kötetet - saját bejegyzése szerint - 1627-ben 12 forint 50

¹ Kovács Endre: Comenius és Magyarország. Budapest, 1970. 73. p.

² Uo.

³ Kovács Endre: Magyar-cseh történelmi kapcsolatok. Budapest, 1952. 182. p. Veresegyházi Szentyel János 1645-ben tért haza, 1648-ban gyulafehérvári tanár lett. Vö. Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Budapest, 1977. 684. p.

⁴ Maklai László: I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai (1631-1648). Budapest, 1954. 13, 316-318. p.

⁵ Kvacsa János: Egy álprófeta a XVII. században. Századok 1889. Uő. A XVII. századbeli chiliasmus történetéhez. Protestáns Szemle 1890. 428-440. Vö. Zoványi Jenő. Lexikon i.m. 156. p.

⁶ Könyvtári jelzeteik: Debrecen A 524, E 1299, Sárospatak A 356-8, B 506, C 546, C 552, L 534. Herepey János ezekből 7 kötetet azonosított. Vö. Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez I. 355-356. p. Legújabbán Monok István: A Rákóczi-család könyvtárai. Szeged 1996. passim.

⁷ Monok István: A Rákóczi-család könyvtárai 1588-1660. Szeged 1996. 170. p. (665. tétel).

dénárért vásárolt a nagysárosi lelkésztől.¹ Ha csak az ismert köteteket vesszük is figyelembe, a Rochotiusnak kifizetett összeg jelentősen meghaladhatta a 100 forintot. Ennek értékét pedig akkor becsülhetjük igazán, ha tudjuk, hogy a nagysárosi lelkésznek kifizetett 12,50 forint 2 tehén, jobb esetben ugyanannyi ökör ára volt.²

Rákóczi rokonszenvének a jele az is, hogy egyáltalán feljegyezte az idézett mondatot a könyvekbe, amely rövid tömörségében is sokatmondóan kifejező. Bizonyos, hogy más csatornákon is érezte jóindulatát az exulánsokkal, akiket hitsorsosainak tartott, és nem csak azokkal, akik birtokain telepedtek le. Az 1591-ben Kutná Horában született, majd Prágában lelkészkedő *Jakub Jakobaeus*, rövid hollandiai emigráció után, 1624-et követően a Felvidékre telepedett át, és Eperjesen lett lelképásztor.³ Amszterdamban - 1624-ben - kiadta a cseh-morva egyháztörténetről szóló munkáját, amit Illésházy Gáspárnak ajánlott, akinek birtokain szintén telepedtek le menekült atyafiak. Röviddel magyarországi megtelepedése után figyelme Rákóczi György felé fordult, s egy 1627-ben Kassán kiadott alkalmi versgyűjteményét - a Sáros megyében birtokos Kapó Sándor társaságában - neki ajánlotta. Nem lehet véletlen, hogy Rákóczit az *evangéliumi egyház világosságának és támaszának* nevezi költeményeiben, úgy szól róla, mint a *fény és béke fejedelméről, aki elűzi a sötétséget*. Amikor pedig Sárospatak urát erdélyi fejedelemmé választották, dicsőítő verset írt hozzá s Kassán kinyomtatta, aminek csaknem súlyos következményei lettek.⁴ A nyomtatvány ugyanis a Rákóczi fejedelemségét a végletekig elutasító Esterházy Miklós nádor kezébe került, aki szigorú vizsgálatot rendelt el. Ráadásul, a vizsgálati jegyzőkönyvben „carmen congratulatorium”-nak nevezett versnek, erős Habsburg ellenes éle lehetett, hiszen egy kassai tisztviselő éppen azért küldte el a palatinusnak, mert „*az mi kegyelmes urunk koronás királyunk ellen valóknak lenni*” találta a tartalmát. Így láthatta ezt Esterházy is, mert a kassaiak azt olvasták ki leveléből, hogy „*parancsolja igen serio ő nagysága, hogy annak az carmennek authorát kikeresvén, ha itt vagyon mind az typographussal megfogjuk, és őfelsége rendeletéig⁵ arestumban tartsuk*”.

Nem csak Jakobaeus üdvözölte lelkesen Rákóczi György fejedelemségét. *Martin Galli* is köszöntötte, aki Jakobaeus szülővárosában, a híres huszita központban Kutná Horában volt 1620 előtt a protestáns iskola vezetője, s valószínűleg Bethlen Gábor támogatását élvezve telepedett le Erdélyben a fehérhegyi csatát követő évek valamelyikében. Az új fejedelmet üdvözlő verseit Kolozsvárott nyomtatták ki 1630-ban. Költeményében Rákóczi támogatását kéri önmaga és a számkivetettségben nyomorgó hitsorsosai számára.⁶

¹ Sárospataki Nagykönyvtár ZZ 840.

² A példát saját kutatásaimból hozom, amikor az alsóvadászaiak (Abaúj vm.) 1641. évi vallomásából idézek: „Vágó ökröt is annak előtte vettenek török uroknak esztendőnként néha 6 forinton, néha pedig heten...”. Vö. Korponay János: Abaujvármegye monographiája II. Kassa 1878. 387-388. p.

³ Sziklay László: A szlovák irodalom története. Budapest, 1962. 107-108. Vö. RMNy 1389.

⁴ Iifj Kemény Lajos: Adalékok a kassai könyvsajtó történetéhez. Magyar Könyvszemle 1901. 65-67. Vö. RMNy 1472.

⁵ usque ad resolutionem s. maiestatis

⁶ RMNy 1476. Vö. Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1967. Fel. szerk. Dezsényi Béla. Budapest, 1969. 338-339. p.

Közismert, hogy Drabik Miklós jóslatai nyomán a cseh-morva atyafiak igen nagy reményeket fűztek a Rákóczi-házhoz. Drabik ez irányú jövendölései azonban csak a negyvenes évek második felében kezdtek terjedni. A cseh-morva száműzöttek felfokozott váradalmi a század húszas éveiben egy Kotter nevű sziléziai jós látomásai következtében előbb Pfalzi Frigyesre irányultak. Majd pedig Poniatovszka Krisztina a Jelenések könyvének olvasása közben nyert elragadtatásai során Gusztáv Adolf svéd királyt hirdette meg a cseh-morva atyafiak mentőangyalaként.¹ Úgy tűnik tehát, hogy Rákóczi György és a cseh-morvák korai kapcsolata mentes volt ezektől a teológiaiag kétes hátterű, következményeikben pedig sorra kudarcba fulladt chiliaisztikus váradalmaktól. Ezek helyett arra a gyakorlati valóságra épült, amelynek fundamentuma Rákóczi pártfogó magatartása volt már hosszú évekkel fejedelemsé válassztása előtt.

A cseh-morva protestánsok a Habsburgok ellen többször zászlót bontó Bethlen Gábor környezetében is ott voltak. Papjaik számosan kaptak menedéket vagy támogatást Erdélyben. A nagy fejedelem halálát követően sem szakadt meg ez a folyamat, hiszen Erdély továbbra is hordozta a politikai-katonai szövetség lehetőségét a harmincéves háború császár ellenes tömbje számára. Így a cseh-morva remények is folyamatosan éltek a fejedelemséggel kapcsolatban. Ugyanakkor hangsúlyos volt a protestáns szolidaritás megnyilvánulása is, amit nem győzünk hangsúlyozni. A kolozsvári sáfárpolgárok számadáskönyvében az 1630. esztendőben több tétel bizonyítja a cseh-morvák rendszeres megjelenését a fejedelemségben.²

Amikor az idősebb Rákóczi György a fejedelmi trónra lépett, korábbi személyes elkötelezettségét megőrizte az exulánsok irányában, s ez még tovább erősítette a cseh-erdélyi kapcsolatot. Ennek köszönhető, hogy pataki udvari lelkésze Tolnai István latin nyelvről lefordította és 1632-ben kiadta „Az Witebergai Academianak Az Evangelika Religioert számkivetést szenvedő Csehökhöz és Morvaiakhoz küldet vigasztalása” című, 1625-ben megjelent művet.³ A cseh nyelvű kiadás csak egy évvel előzte meg a magyart. A könyv protestáns vitairat, amelynek tartalma a pápás egyház hamisságait szedi ujjhegyre, óva mindenkit attól, hogy az evangéliumi hittől a bálványozásra visszatérjen, s ugyanakkor vigasztalja a hitükért számkivetetteket. Számunkra a jelen összefüggésben az előljáró beszéd a fontos, mely szolidaritást vállal az üldözöttekkel, immár magyar nyelven is nyíltan hirdetve a testvéri közösséget a császári politika által kiirtásra ítélt cseh-morva protestánsokkal. „Tudásinkra vadnak az ti nyomorgattatásitok és szorulásitok. Nem oly vas természetűek vagyunk, hogy azokon meg ne keserednénk: Atyafiak vagyunk, és ugyan azon egy testnek tagjai. Minekokáért tirajtatok kesergőkön teljes elmével siránkozunk. Az ti szenvedésiteket tulajdon magunkénak tartván, és mind közönséges mind magán való könyörgéseket azokért az Istenhez minden naponként nyújtván.”⁴ A könyv kiadását Rákóczi György támogatta, a fordító neki is ajánlotta, s Gyulafehérváron nyomtatták. Teljes

¹ Kvacala János: i.m. 431. p.

² Herepei János: i.m. 357. p.

³ RMNy 1534.

⁴ Elöl Járo Beszed 2. A sárospatiki Nagykönyvtárban D. 464 a b jelzetű kötet.

egésében a fejedelem környezetében született tehát, s egészen bizonyos, hogy az együttérzést kifejező idézett mondatokkal ő maga is azonosult.

Rákóczi pártfogása hosszú távon érvényesült a diaszpórában élő cseh-morva testvérek közösségeinek megmaradásában. Alább látni fogjuk, hogy birtokain jelentős kedvezményekkel körülbástyázva kaptak letelepedési lehetőséget. Bizonyos szempontból ennél fontosabb volt – hiszen a birtokain letelepedetteken túlra is hatott – hogy lelkészeik, tanítóik képzésének támogatásával közösségeik szellemi-lelki bázisának utánpótlását biztosította. Sajnos erről teljes képet nem tudunk nyújtani, még megközelítőleg sem, mert a gyulafehérvári, váradi és pataki iskola tanulóira vonatkozó iratok jelentős része elpusztult. Más forrásból azonban a cseh-morva diákok rendszeres jelenléte ezekben az iskolákban igazolható. Így 1631-, 1636-, 1641- és 1644-ből bukkannak elő szórványos adatok, például így: *„Urunk ó Nagysága parancsolatjából az Cseh Deákokat Wenczeslaus Patagocski, Daniel Galdi, Wratisslaus Olerius, Johannes Steinklöy, Petrus Omany, Joannes Czivakoczky nevűeket nyolc ökrű szekeren vitte penig Hunyadig”* a kolozsvári sáfárpolgár által kijelölt szekeres gazda. Vagy 1641-ben Gyulafehérváron az akadémiai disputában az egyik vitatételt Samuel Decanus Bohemus védte.¹

Cseh-morva menekült csoportok folyamatosan érkeztek a 17. század első felében a fejedelem magyarországi birtokaira. A Lednicéhez tartozó Vágmenti Puhó mezővárosba 1642-ben települt néhány posztókészítő iparos család, akik számára Rákóczi György előnyös letelepedési engedélyt adott.² Rákóczi adományleveléből sugárzik a hitsorsosai iránt táplált együttérzés. A bevezetőben olvashatjuk, hogy addig lakhatnak Puhón, amíg sóvárogva várt reményük és boldogságuk, hogy édes hazájukba visszatérhetnek, beteljesedik. S az is természetes, hogy az első pont a menekültek vallásszabadságának biztosításáról szól: *„Evangéliumi hitüket, amint azt Isten Igéjéből meritették és tanulták, a Magyar Királyság szabadsága szerint, oltalmunk és védelmünk alatt szabadon, akadály nélkül gyakorolhatják és vallhatják”*. Az új betelepülők robotmentességet kaptak a fejedelemtől. Annak is van nyoma, hogy a puhói exulánsok nyomdát működtettek, azaz szellemi központ kiépítésére is volt erejük.³

A cseh-morva atyafiak váradalma, hogy visszatérhetnek édes hazájukba, csak 1781, a Türelmi Rendelet kiadása után válhatott valóra. Másfél század alatt sokan megőrizték közöttük nemzeti-vallási azonosságtudatukat és nyelvüket. Zárt közösségben éltek, egészen Miskolcig és környékéig, a Tiszán-inneni Református Egyházkerület területére lehúzódtak egyes csoportjaik.⁴ A Türelmi Rendelet után ezért ennek a Kerületnek irányításával a pataki és debreceni diákok lettek a cseh protestáns egyház újjáépítői, mely nagy munkába a tiszáninnei cseh-morva közösségek is tevékenyen bekapcsolódtak. S hogy ez több nemzedéknyi idő után így megvalósulhatott, annak alapjait jelentős részben a bibliás fejedelem pártfogó tevékenysége rakta le.

¹ Herepei János: i.m. 540-541. p.

² Az Országos Levéltárból Csáji Pál másolata a sárospataki Nagykönyvtár Kézirattárában: Kt. 4346.

³ Szimonidesz Lajos: A puhói nyomda. Mksz. 1942. 183-185. p.

⁴ Czegle Imre: i.m. 3-8. p.

*Schola Aulica – Udvari Iskola*Adalék I. Rákóczi György művelődéspolitikájához¹

VALÁNAK FEJEDELEMNEK INAUGURALÁSAKOR, fejedelmi hivataljába való „beállításakor három fia: György, Zsigmond és Ferenc; a két elsőket már a deák tudományra taníttatja vala, Herczeg Zsigmond jeles főember inspectiója, godviselése és Keresztury Pál becsületes református tudós prédikátor ember praeceptorok educálása alatt, kiknek tanulások alkalmatosságával az erdélyi úri és főrendek közül is némelyeknek fiok együtt taníttatnak vala vélek, mint Bethlen János, Lázár György s többek, és hogy illendő szép metódussal, jó renddel taníttatnának, nagy szép progressusok, épületek vala ott is ...”² Szalárdy János történetíró tudósít így az udvari iskoláról, s mindehhez még hozzáfűzi, hogy a kollégium is jelesen működött, de a Rákóczi-fiúk és társaik nem ott, hanem külön épületben tanultak. Heltai János nem tartja lehetetlennek, hogy az udvari iskola megszervezésével Rákóczi külföldi mintát követett, esetleg éppen németalföldi tapasztalatok alapján.³ Feltételezését bővíthetjük azzal, hogy kifejezett szerepe lehetett ebben Keresztúrinak is. A váradi rektorság betöltésének példája kapcsán „iskolaügyi tanácsadónak” mondtuk fentebb, s németalföldi tanulmányútjai során lehettek tapasztalatai a nemesség ottani iskoláztatásának körülményeit illetően is. De lehetnek információi más forrásokból is a fejedelemnek. Öreg Rákóczi György feltűnő érdeklődést mutatott az iskolaügy iránt, a pataki Kollégium különösen is a szívügye volt még jóval fejedelemmé választása előtt. Itt ösztönzője volt a fegyelmi- és tanügyi reformoknak, s az iskola életének kiemelkedő eseményeit személyesen látogatta.⁴ A nemesek nevelésére Németországban is alakultak iskolák, Tübingenben 1589-ben, Casselben 1599-ben hoztak létre ilyen intézményt.⁵ A westfáliai béke (1648) után pedig jelentősen nőtt a számuk, s a későbbi időben közülük több úgynevezett lovag-akadémiává alakult át. Mintául tehát Cassel és Tübingen is szolgálhatott Rákóczi számára. Mindenesetre Orániai Vilmos, Németalföld szabadságküzdelmének hőse az apja által alapított dillenburgi udvari iskolában tanult testvéreivel, féltestvéreivel és a főnemesség gyermekeivel együtt – éppígy később Erdélyben a Rákóczi-fiúk. Orániai tovább folytatta apja kezdeményezését testvérei nevelésével kapcsolatos fáradozásai során, meg volt győződve arról, hogy a nemesség számára nélkülözhetetlen a gondos szellemi képzés.⁶ II. Rákóczi György sem

¹ Részlet a szerző: Keresztúri Bíró Pál (1594? – 1655). Sárospatak, 2001, c. monográfiájából.

² Szalárdy János Siralmas magyar krónikája. Sajtó alá rendezte, stb. Szakály Ferenc, Budapest, 1980, Magyar Helikon, 145. p.

³ Heltai János: Alvinczi Péter és a heidelbergi peregrinusok. Budapest, 1994, Balassi Kiadó, /Humanizmus és reformáció/, 10. p.

⁴ Makkai László: A Kollégium története alapításától 1650-ig. In Barcza József (szerk.): A Sárospataki Református Kollégium története. Budapest 1981, 45-46 p. Ref. iskolák, 177-181. p.

⁵ Paulsen, Friedrich: German education past and present. Trans. by Lorenz, T. London-Leipsig, 1908, 112-113. p.

⁶ Vetter, Klaus: Am Hofe von Oranien. Stuttgart, 1991, 105-112. p.

változtatott a fejedelmi központ nemesi iskolájának apjától örökölt koncepcióján.

Felvetődhet az is, hogy hazai előzmények szintén befolyásolhatták az udvari iskola létrehozását. Báthory István fejedelem és lengyel király unokaöccsét, Zsigmondot az Erdélybe telepített jezsuiták iskolájában neveltette, ahol az ifjú a helyi előkelők gyermekeivel tanult együtt.¹

Az új fejedelmi család Erdélybe költözését követően még nem közvetlenül Keresztúri nevelte a Rákóczi-fiúkat, hanem az ő irányításával Erdőbényei Deák János, aki valószínűleg 1632-ben lett a fejedelem fiainak pedagógusa.² Tanító-nevelő munkájának gyümölcseként, vezetésével a hercegek összeállítottak egy latin-magyar szótárt és szentencia gyűjteményt, amely meg is jelent 1635-ben Gyulafehérvárt.³ Ez a munka azonban bizonyoságra annak, hogy Erdőbényei János Keresztúri módszerét alkalmazta, amiről alább szólnunk. Deák a fejedelem költségén 1634 nyarán külföldre indult, ezután vette át a tanítás közvetlen szervezését és gyakorlását Keresztúri Pál. Az udvari iskola létrehozása Rákóczinak a református nemesség nevelésével kapcsolatos elképzeléseivel hozható összefüggésbe. Gyulafehérvár mellett előbb Sárospatakon majd Kassán is gondoskodott nemesi nevelőiskola megszervezéséről.⁴ Patakon a peregrinációból 1637-ben hazatérő Deák Jánost bízta meg a nemesek tanításával, aki viszont nem kedvelte ezt a feladatot. Talán az is befolyásolta ebben, hogy Patakon a puritánus viták meglehetősen elmérgesítették a helyzetet. Aggályosnak találta ugyanakkor a nemesek és a polgári renden lévők tanulásának elválasztását. Nehezményezte azt is, hogy a nemes diákok már úgy kerülnek a keze alá, hogy túlságosan befolyásoltak a megelőző tanulmányaik során tapasztalt módszerektől, így ő nem taníthatja őket célravezetően. Javasolta a fejedelemnek az iskola átszervezését, különösen azt, hogy tekintsen el a nemesek elkülönítésétől, s hogy egységes szervezettel egységes módszer alkalmaztassék a tanításban.⁵ Rákóczi maga is értesült arról, hogy a nemesség iskoláztatásával gondok vannak Felső-Magyarországon. A protestánsok szívesen választották fiaik taníttatására a leleszi és a homonnai jezsuita intézményeket.⁶ Mégsem adott helyt Erdőbényei indítványának. A pataki iskola fejlesztését nagyon is a szíven viselte, az érvek azonban nem győzték meg Erdőbényei igazáról, mert Keresztúri Pál sikeres gyulafehérvári munkája lebegett a szeme előtt. A teljesebb kép kedvéért érdemes megjegyezni, hogy a későbbi történések mégis Deák Jánost igazolták, mert a fejedelem halálának évében (1648) a sárospataki zsinat lényegében az ő egykori elképzelései szerint határozott: „*Nobiles quoque in eadem studiosorum classes, si qui habiles reperiantur, praesertim vero artium philosophiae et theologiae*

¹ Péter Katalin: Lorántffy Zsuzsanna. In Tamás Edit (szerk.): Lorántffy Zsuzsanna Album. Sárospatak, 2000, 42-43. p.

² Herepei János: Adattár I. 453 p. A Csecsemő Keresztyén ajánlásában Zsigmond herceg Prónai Mátyást nevezi meg, mint aki Keresztúri előtt nevelőjük volt. Ez bizonyára a sárospataki gyermekévekre értendő.

³ *Janua lingvarum bilingvis Latina et Hungarica*. RMNy 1613.

⁴ Szilágyi Sándor: I. Rákóczi György udvari iskolái történetéhez. MKsz 1892/1893, 91-101. p.

⁵ Erdőbényei János beadványa és a fejedelem válasza MKsz 1892/1893, 96-99. p. Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező 1875, 526. p.

⁶ Makkai László: A magyar puritánusok harca a feudálizmus ellen. Budapest, 1952, Akadémiai Kiadó., 80. p.

classes absque ulla distinctione recipiantur. Ad publicas autem disputationes exaudiendas non solum admittendi sed omnino cogendi sunt nobiles.”¹

A források valóban igazolják Erdőbényei állítását, hogy Patakon a nemes diákok száma 1638-ban radikálisan – 35 főről 8-ra – csökkent, s hogy a tanítás igen sok kívánnivalót hagy maga után.² Patakon 1627-1635 között 131 nemes írt alá az iskolai törvényeknek, évente átlagosan 14 fő. A következő két esztendőben évente 23 nemes lépett a felsőbb tanfolyam tanulójának sorába, majd 1638-ban mindössze 10 fő, közöttük – bár csak átmeneti rövid időre – Rákóczi Zsigmond herceg. Ezután is hullámzó volt a beiratkozottak száma, volt olyan esztendő, amikor 3 fő nevét rögzítették az anyakönyvben (1647, 1648, 1650), de olyan is, amikor a belépők száma megközelítette vagy éppen meg is haladta az 50-et (1649, 1654). Ezekkel együtt a subscribensek számának mintegy 40 %-át alkották a nemesek 1627 és 1671 között.³ Ezek a számok sok mindent érzékeltetnek, mégsem árulnak el mindent. Nem tudjuk meg, hogy végül is mennyi időt töltöttek a nemesek az iskola falai között. A kortársak általában elégedetlenek voltak a kiváltságosok tudományok iránti érdeklődésének intenzitásával. Kecskeméti Alexis János pataki prédikátor 1621-ben megjelent posthumus művében igen kritikus hangot üt meg ezzel kapcsolatosan. *„Tanuld meg elsőben, kinek kellene gyönyörkedni az deáki tudományban, bizonyára az urak gyermekinek, fő-fő emberek gyermekinek, fiainak, hogy nemzetjüket tudományokkal is ékesítsék. De most nem kell az urak gyermekinek, hanem az táskás mendicans inasokra szorult az szép deáki tudomány. Nem csuda hát, hogy ennyi sok zenebona vagyjon, mert nagyobb részre az fő-fő emberek tudatlanok, deákság nélkül valók, más szegény ember tudós fia szájával élnek még csak országunk törvénye dolgában is, az mely nem kicsiny kisebbség, hogy az úrnak jobbágya fia után süveg vetve kell supplicálni. De Istennek méltó büntetése: mert magok is nem tanultak és gyermeköket sem tanítatják, méltó hát s illendő, hogy elsőik lévén, az utolsóknak szolgáljanak*”.⁴ Bethlen Miklós több tanulóvárosa felében-harmadában otthagyta az iskolát, s ezt általános gyakorlatként fájdalommal említi: a nemes ember gyermeke *„a scholát a judiciummal [ítélőképességgel] tanulható legszebb üdőben*” elhagyja. Panaszkodott a nemességnek a tudományok és tudósok iránti „gyűlölsége” miatt is.⁵ Kemény

¹ A nemesek is a tanulóknak ugyanazon osztályaiba, ha akiket alkalmasaknak találunk, kiváltképpen pedig a filozófia és a teológia tudományának osztályaiba különbség nélkül befogadtasának. A nyilvánosan meghallgatandó vitatkozásokra pedig nem csak odabocsátandók, hanem teljességgel kényszerítendők a nemesek. Minthogy immár schola mestert tartanak... Református iskolák Felső-Magyarországon 1596-1672. Sárospatak, 2000, [A továbbiakban Ref. iskolák], 190. p.

² Hörcsik Richárd: A Sárospataki Református Kollégium diákjai 1617-1777. Sárospatak, 1998, [A továbbiakban Pataki diákok.], 160-182. p., a nemes diákok névsora. A tanítás problémáiról Ref. iskolák, 181-182. p.

³ Pataki diákok, 40. p. Helytelen, sőt negatív túlzó Makkai Lászlónak az a megállapítása, hogy a nemesek számára épített lakószobák évről évre üresen maradtak az 1630-as években. Makkai László: A magyar puritánusok harca, i. m. 80. p. Uő: A Kollégium története, i. m. 47. p.

⁴ Kecskeméti A. János: Az Daniel propheta ... könyvenek az Szent Iras szerint valo igaz magyarazattya. Debrecen, 1621. RMNy 1236.

⁵ Bethlen Miklós Önéletírása I-II. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta V. Windisch Éva. Az előszót írta Tolnai Gábor. Budapest, 1955, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1. köt. 143-144, 148. p.

János, a tragikus sorsú erdélyi fejedelem a saját példájával igazolja a tanulmányok tökéletlen folytatását. *„Ezután fejérvári Scholában adattattam... De az ott való lakást is és tanulást kevés ideig continuálhattam, úgyhogy tizenöt esztendőben járó koromban hadtam el az Scholát, még azalatt is sok időt vesztettek el vélem haszontalanul...”*¹ A nemesség iskoláztatásának problémájára utal Apáczai is, amikor azt írja, hogy a jobbágy tanulók sokasága miatt *„a szabad és nemes szülők fiai, akiknek kiváló előmenetele az állam legfőbb érdeke volna, az iskolákból úgyszólván kiszorultak”*.² Úgy tűnik, hogy százados gonddal álltak szemben a kortársak. Heltai Gáspár a Dialógus-ban (1552) ilyen kritikusan értékelte e nemések nevelésének helyzetét: *„Mert a tudós emberek ököztek semmi böcsületbe nincsenek, ők semmit nem tanulnak gyermekkorokba, most sem tanítatják fiaikat, egy skólára sem viselnek semmi gondot. Mikor fiok annyét tanulhat, hogy egy levélkét tud magyarázni, elég azután, maga ezt is nyavalyásul tudja, hogy egynéhányszor szövétneket magyaráz szőnyeg helyébe.”*³

Ha nem is volt kiegyensúlyozott a nemések Patakra áramlása, s ha a tanulásban való elmélyülésük részleteit nem ismerjük is átfogóan, a számok tükrében nem túlzás azt állítani, hogy a Kollégium a felső-Tisza-vidéki – sőt részben az erdélyi⁴ – nemesség nevelőiskolája volt. Rákóczi méltán gondolhatta, hogy a problémák megoldása nem a teljes átszervezésen múlik, hanem az elhivatott tanáron és a helyesen megválasztott metóduson. Erdőbényei beadványára olyan megjegyzéseket írt, amelyek ezt a vélekedésünket támasztják alá. Nem érdektelen megjegyeznünk, hogy később ebben a felfogásában a Kassán 1645-ben létesített, nemeseket nevelő intézmény életéről jövő hírek is megerősíthették. Míg ugyanis az eltávozott rektorról azt írták, hogy alkalmatlan volt, a helyére érkező ezzel szemben *„nagy hasznosan”* tanította az ifjúságot és *„főember gyermekit”*.⁵ A „Bibliás fejedelem” művelődéspolitikájában kiemelkedő helyet foglalt el az iskolaügy, s benne a nemesség nevelése, s ez által a politikai életre való felkészítése. Az általa létesített peregrinációs stipendiumoknak a hazai iskolákba való jó tanárok nyérése volt az elsődleges szempontja.⁶ A protestáns nemesség intézményes nevelése Rákóczi szerint *„sok s nagy okok”* között egyházpolitikai megfontolásokból sem közömbös. Hiszen, *„ha az Ecclesiának patrónusi nem lesznek az nemes embernek gyermekiből, mit várhatunk”* – írta pataki papjának a fejedelem – ezért nem szabad engedni, hogy *„az nemes embernek gyermeki az scholából kifogyjanak”*.⁷ Annak is világos jelei vannak, hogy a nemesség művelődésé-

¹ V. Windisch Éva (szerk.): Kemény János önéletírása és válogatott levelei. Budapest, 1959, 94-95. p.

² Apáczai Csere János: Az iskolák felettlébb szükséges voltáról, i. m. 34. p.

³ RMNy 98. Idézi Nemeskürty István: Magyar Zsoltár. A magyar nyelvű irodalom születése. Budapest, 2001, Szabad Tér, 160. p.).

⁴ Patakon tanultak többek között: Béli Pál, Bánffy Dénes, az Inczédi, Gyulaffy, Rédey, Baló, Toldi stb. családok fiai. Pataki diákok, 160-182. p.

⁵ MKsz 1892/1893, 101. p.

⁶ Szilágyi Sándor: I. Rákóczy György levelezése Tolnai István sárospataki pappal. PEIL 1875, 619, 1348. p.

⁷ PEIL, 1875, 1386. p. Rákóczi ebben igen előrelátónak bizonyult. Miután a főnemesség katolizált, a protestánsok számára felettlébb próbás XVIII. században az egyházához hű nemesi középosztály bizonyult nagy fontosságú politikai támasznak. Vö. Révész Imre: A bodrockeresztúri konvent történelmi mérlege. Sárospatak, 1934.

nek érdekében tett erőfeszítések hosszú távon jelen voltak a fejedelem környezetében. Évekkel halála után, 1653-ban özvegye, Lorántffy Zsuzsanna Munkácsról így írt pataki prefektusának: „Az nemesek examenje felől akar-nók, ha írt volna kegyelmed, nem volt-e haszontalan tanulások.”¹ Mindebben példát kívánt adni saját gyermekei taníttatásával is. Aligha véletlen, hogy a Csecsemő Keresztyén című mű, amely az udvari iskola keretein belül született, hangot ad annak, hogy bár a magyar nemzet „elméjének serénységével” azaz a tehetségével versenyre kelhet a többi nemzetekkel, „mindazonáltal igen kevesen találkoznak, kiváltképpen az fő rendek közzül, kik az bölcseség titkainak vizsgálására fordítanak elméjüket”.² S hogy a fejedelem az udvari iskola életére mennyire odafigyelt, azt a tanulmányokat hanyagoló, a tanulástól elmaradó Lázár György esete kiválóan jellemzi. Ez egyben újabb példa a nemesek iskoláztatásának problémáiról mondottakhoz is. Lázár György 1635-ben nem ment vissza Gyulafehérvárra az udvari iskolába, ezért a fejedelem a következő levelet küldte neki. A szokásos üdvözlő formula után Rákóczi a dolog közepébe vág: „Igen otthon felejtéd magadat. Parancsoljuk azért, hogy mindjárt jöttést jöjj gyermekink mellé. Secus non facturus” [másként ne cselekedj]. Majd utóiratban hozzáfűzi: „Az mid vagyon, azt mindenkor megtanulod, de az tanulásnak idejét ha elmulasztod, az többé elő nem jű; úgy értjük, immár is az tékozláshoz kezdettél és rosszak tanácsán indultál el, de ha magad meg nem emendálsz, és tanúság mellé sietéssel nem jüsz, érted küldünk, nyakon kötve is az scholában hozatunk, rossz ember.”³ Ennek a felszólításnak nem lehetett nem engedelmessé válni, Lázár azután el is végezte a tanulmányokat Keresztúri keze alatt.

A Rákóczi-fiúk nevelése együtt zajlott az udvari iskolában az erdélyi nemesség hasonló korú fiaival. Szilágyi Sándor a hercegeken kívül 12 személyt sorol fel.⁴ Főudvarmesterként Herczeg Zsigmond felügyelt az iskolára s mások is tevékenykedtek mellette, főként a gazdasági ügyeket intézve. Keresztúrinak Herczeg Zsigmondhoz írt levele igen becses dokumentum, mert saját soraiból, s nem csak mások emlékeiből következtethetünk jellemére, személyiségére.⁵ Leveléből derűs, jó humorú, kedélyes ember képe rajzolódik ki. De kiviláglik az is, hogy az általa vezetett iskolában szintén otthonos a derű és a jókedv. „Sz. György poharát igen meglakók, vígan, semmi szomorúság hála Istennek nem elegendék közinkben. Zsigmond innepét is ékesítők, de nem oly módosan, mint kegyelmed ittlétében, mert ebéden csak szokásunk szerént egy asztalra készülénk, melyet szomorú gyomorral visel vala Zsigmond uracska; de azután feltalálván rendit, megvidula és vacsorára pompásan két asztalra telénk és igen vígan lakánk.” Az egyébként nem feltétlenül kellemes iskolai tevékenység, versek fordítása anyanyelvről latinra, itt a hétköznapi szórakozásban is helyet talált. „Az úr önagysága írt vala egy éneket magyarul, melyet naponként dúdoltattunk is a Barakonji uram

¹ Szilágyi Sándor: Lorántffy Zsuzsanna levelezése. Történeti lapok 1876, 560. p.

² A latin nyelvű változat – Christianus Lactens – Váradon jelent meg 1637-ben, a magyar nyelvű ugyanott 1638-ban. A sárospataki Tudományos Gyűjtemények D. 130. jelzetű latin nyelvű, és a budapesti Ráday Gyűjtemények RMK 1,38. jelzetű magyar nyelvű példányát használtuk.

³ Szilágyi Sándor: Egy államférfi fiatalságából. Századok, 1881. 61-62. p.

⁴ Szilágyi Sándor: Rákóczi Zsigmond. 22-23 p. Az udvari iskola leírása 19-39. p.

⁵ MKsz 1892/1893, 93-94. p.

inasával, ezt is, noha nem mondta, de igen ráncos fővel hallgatta Zsigmond úr. Örömet írt volna ő is, de szintén akkor volt foglaltos verseknek írásában, melyet mikor elvégzett volna, diákul megfordítá az Gyurkó énekét azon nótára, melyet kegyelmednek kiküldött, olvastassa kegyelmed másokkal, mivel itt is igen megolvasták az emberek, akik ehhez értettek.”

Az udvari iskolában nemeseket neveltek, akik nem egyházi, hanem politikai pályára készültek. A tananyag mégsem különbözött attól, amit a lelkészi hivatást választóknak kellett elsajátítani. Rákóczi Zsigmond a konfirmációi vizsga nyomtatott változatának előszavában világosan összefoglalta annak lényegét, amit Keresztúritól tanultak. „Isten kegyelméből Fejérvárra jövén Keresztury Pál gondviselése alá jutottunk, aki mindjárt azon igyekezett, hogy a mi gyermeki tudatlanságunkat elúzvén, szorgalmas tanítása által a deáki tudomány minket nagy dicséretesen megékesítene; ahonnét a deáki tudományak ékessége minket serénységünkben a nagyobb dolgokra való indulatban inkább felgerjesztett, felindított, hogy nem mint annak előtte, mely szüntelen való tanítás a megvadult tudatlanságunkat lassan-lassan oly szelídségre hozta, hogy nálunknál mind idősbeket meghaladni, mind tudósokat tudományunkkal elérni láttatnánk.”¹ A 17. században magyar nyelven napvilágot látott államelméleti, politikai munkák, „fejedelmi tükrök” a jó politikust elsősorban mint művelt embert mutatják be. A *homo doctus* és a *homo politicus* ekkor még nem különül el élesen a műveltség tartalmát illetően. Az iskolák általában nem is adtak külön lelkészi és külön világi pályára való képesítést. A század elején jelent meg Draskovich János fordításában „A fejedelmek órájának második könyve”, amelyben a „fejedelmek és az fejedelmek után való főurak” nevelésének mindent megkoronázó, nélkülözhetetlen feladata a szülők részéről, hogy gondoskodjanak arról, hogy gyermekeiket „deáki tudományra is tanítsák”.² Szepesi Korocz György Királyi Ajándék című munkáját ugyanezzel a példálódzó biztatással ajánlotta Homonnai Istvánnak 1612-ben. „Ezekre pedig, az szükséges tiszteknek híven elviselésére, semmi inkább elő nem segítheti az fejedelmeket és urakat, az Istennek óránként segítségül hívása után, az szép deáki tudományoknál, amely végre, az régi, hatalmas urak, fejedelmek, fiokat hú és tiszta életű, tudós tanítómesterek kezében szokták bízni: idejekorán pedig idegen országokba is, jó gondviselés alatt, elbocsátani, hogy ekképpen az egy igaz isteni félelemben, és az hasznos tudományoknak tanolásában őket úgy felöltöztetnék, hogy nemkülönbén fénylene és tündökölné benne az hasznos deák-sággal megékesített, szép nemességek, amint a fényes, fejér ezüsttálat az szép aranyalmák meg szokták ékesíteni.”³ Jellemzőnek tarthatjuk, hogy a világi próza is olyan bevezetővel került az olvasó kezébe, amelyben hangsúlyos az ifjúság – jelen esetben az uralkodásra, vezető szerepre készülő fiatalok – neveltetése, taníttatása. Igaz persze, hogy ebben a korban a világi, a profán szöveg is erkölcsi nevelő szándékkal lát napvilágot. S a szerző, Heltai Gáspár, mintegy védekezés gyanánt – minthogy nem „lelki dolgokban” foglaltos a műve – nyomatékosítja munkájának hasznos voltát. Ugyanakkor vilá-

¹ Csecsemő keresztyén. Gyulafehérvár, 1638. Idézi Szilágyi Sándor: Rákóczi Zsigmond. 22. p.

² Tarnóc Márton (vál. stb): Magyar gondolkodók, 17. század. Budapest, 1979, Szépirodalmi Könyvkiadó, 38. p. [A továbbiakban Magyar gondolkodók].

³ Magyar gondolkodók, 50-51. p.

gos, hogy Heltai megragadja azt a kínálkozó lehetőséget is, hogy az iskolázta-
tás felkarolására buzdítson. Munkájának korszakunkban aktualitást ad, hogy
1633-ban Lőcsén újra kiadták. Az előszó így inti a kegyes olvasót: „Ponciánus
példájába látunk szép és jeles jószágokat; látunk azmellett elég gyarló és
hitván dolgokat is. Szép jószág ez, hogy nemcsak ő maga uralkodik, hanem
arról is visel gondot, hogy utána is legyen, ki bölcsen tudjon gondot viselni
az birodalomra. Mert látja és eszébe veszi, hogy szép és nemes tudományok
nélkül semmik az fejedelmek, és írástudás nélkül igen gyarló dolog az ő
birodalmok. Ennekokáért nem kíméli az ő édes fiát, hanem bölcs mesterek
tanítása alá adta. Mert az paraszt birodalom olyan, mint az háromkeréki
szekér, avagy mint az sótalan éték, mellyel az ember igen hamar
megcsemerledik. [...] Tekéletes- és eszesnek kell az férfiúnak, kiváltképpen
az fejedelmeknek lönni. [...] Láthatjuk, mely igen hasznos dolog legyen,
mikor az szülők nemcsak arra ügyeköznek, hogy mind igazsággal, mind
hamissággal sok marhát keressenek, és azt hagyhassák az ő fiaiknak: ha-
nem mikoron őket felneveltetik oskolákban, avagy bölcs embereknél nemes
tudományokban és jó erkölcsökben.”¹ Maga Rákóczi fejedelem is, idősebbik
fiának írt intelmeiben, a későbbiekre nézve fontosnak tartotta a megbecsülé-
sét azoknak, akiktől a deáki tudományt tanulta, s akik ezután is mintegy ta-
nácsadóként állhatnak mellette.² Az oly sokat emlegetett deáki tudomány,
szép vagy nemes tudomány lényegében a formailag csiszolt latin nyelv ismer-
etét és az ezen alapuló klasszikus műveltséget jelentette. Az oktatás fő fun-
damentumának a trivium három tantárgyát, a grammatikát, retorikát és
dialektikát tekintették. Erre az alapra építették azután – hazai iskoláinkban
erősen a tanár képzettségétől függően – a logikát, etikát, aritmetikát,
asztronomiát, fizikát (természetismeretet), botanikát. Mindezt a filozófia és a
bibliai nyelvekkel összekapcsolt teológia alapelemeinek elsajátítása zárta le.³
Ezt a sajátos tartalmú, a humanisztikus hagyományokkal teleszött – s valljuk
meg, erősen egyoldalú – képzettséget mindenek fölé emelő nevelési ideál a
17. század közepére korszerűtlenné vált. Nagy áttörést a puritánusok kezde-
ményeztek, s a pedagógiában Apáczai Csere János lép majd fel ennek érde-
kében kikristályosodott programmal. A kezdeményezők közé kell sorolnunk
Keresztúri Pált is, aki ugyan nem szakított egészen a skolasztikus tananyag-
gal és a formalista hagyományokkal, de nem pusztán módszerében, hanem a
tartalomban is változást hozott.⁴

¹ Heltai Gáspár: Ponciánus császár históriája. Lőcse, 1633. RMNy 1571. Megjelent Nemeskürty István gondozásában és tanulmányával, Budapest, 1978, Szépirodalmi Könyvkiadó. Az idézet innen, 7-8. p.

² Magyar gondolkodók, 136. p.

³ Mezővárosi gimnáziumaink ritkán léptek túl a triviumon. Teljesebb képzettséget a kollégiumokban lehetett szerezni.

⁴ Makkai László úgy látta, hogy Keresztúri csak a módszerében volt gyakorlatiasabb. A magyar puritánusok harca, i. m. 81. p.

Lorántffy Zsuzsanna

Töredékes ecsetvonások kegyességének portréján

Születésének négy századik évfordulóját ünnepeljük a nevezetes kétezredik esztendőben.¹ Valószínű szülőhelyén, Ónodon, harmadik egészalakos szobrát állították fel.² Tanulmányok, megemlékezések sokasága értékeli életét, tevékenységét, alkotásait.³ Keveset beszélünk azonban arról, ami mindezek mögött volt: személyiségének mély keresztyén meggyőződéstől áthatott belső világáról, amely őt képessé tette – többek között, de nem elhanyagolható értékben – kiemelkedő tettekre, alkotásokra.

Az egyháztörténeti kutatás elvi szempontjait összegző Révész Imre úgy foglalt állást, hogy „a vallásos élet, a kegyesség, a pietas az egyháztörténelemnek, mint tudománynak tulajdonképpen elsődleges tárgya”.⁴ E nélkül olyan – állapítja meg Révész – mint a lepréselt virág – sem színe, sem illata nem az igazi. Tanulmányunkban ezt a nehéz, de szép feladatot igyekszünk elvégezni: megrajzolni Lorántffy Zsuzsanna kegyességét.

Ha felidézzük alakját, a legtöbbünkben sztereotípiaként él az, ahogyan őt a művészek ábrázolták. Csak remélhetjük, hogy nem elsősorban a Móricz Zsigmond által *Erdély* című regényében lefestett asszony él a köztudatban, aki egy kicsit selypítve beszél, vallásának fanatikusa, aki *ki akarja irtani a presbiteriánus puritánokat*, s annak örül, ha a katolikusokat szenvedni látja. Mert ez a kép tökéletesen hamis – talán Móricz a Nagyasszony esetén ábrázolásával saját kudarcainak helyét, Sárospatakat büntette.⁵ Jóindulattal megalkotott, mégsem egészen igaz a szobrai által elének állított, a fejedelemsasszony nem hiteles portréja nyomán készült ábrázolás. Zárkózott, befelé forduló, megközelíthetetlen személyiségnek tűnik ebben a művészi megközelítésben. Pedig igen valószínű, hogy külsőségeiben és belső világáról is árulkodó érdeklődésében nem különbözött lényegesen kora hasonló társadalmi szinten élő hölgyeitől. Szerette, ha szép dolgok veszik körül, maga is sokat tett ezért: saját ízlése szerint építkezett, pompás virágoskerteket ápolt, ránk maradt hímezési szinte egyedülállóan gyönyörűek. Leveleiből kitűnik, hogy

¹ A dolgozat első megjelenése: Dienes Dénes – Füsti-Molnár Szilveszter (szerk.): *Sola Scriptura. Tanulmányok dr. Nagy Antal Mihály tiszteletére 70. születésnapja alkalmából.* Sárospatak, 2000, 179-185. p.

² Az elsőt Sárospatakon 1931-ben, a másodikat Nagyváradon 1996-ban emelték.

³ A Sárospataki Református Kollégium Múzeuma emlékének szentelte felújított állandó kiállítását, hasonlóképpen nagyszabású kiállítást rendezett az MNM Rákóczi Múzeuma. Ez utóbbi által szervezett konferenciára több mint 40 tanulmány született.

⁴ Révész Imre: *A magyarországi protestantizmus tudományos történetírása.* Protestáns Szemle 1924. 480. p.

⁵ Móricz például így beszélteti Lorántffy Zsuzsannát: „Ki kell irtani a magvát is ezeknek a silány elfajzottaknak, ezek még veszélyesebbek, mint a pápisták. [...] Nem szánám magam kezével meggyújtani a máglyát, amin ezeket az új presbiteriánus konkolyhíntőket elégessem”. (Az 1979. évi kiadás 1018. lapján.) Móricz Zsigmond ábrázolását nem ellensúlyozza, mert nem eléggé olvasott Szentmihályiné Szabó Mária értékes, finom vonásokkal megrajzolt Lorántffy Zsuzsannája, ugyanez mondható el Victor Gabriella művéről. Még kevésbé közismert Hegyaljai Kiss Géza műve, ráadásul stílusa avultnak hat a mai olvasó számára.

érdeklődött a divat után, viselt ékszereket, szerette a szép lovakat, gyönyörködött a fülemüle énekében. Milyen szépen írta Rákóczi György a távol lévő hitvesnek: „Az csörgő azolta az házadban meg nem állott, most is igen foly az tartóban, onnét is kimegyen az kertre; mind kis kert s nagyobbik kertedben, édesem, az virágok igen szépen vannak, noha már egyebütt az filemilék nem szólnak, de az filemiléd ma is megmutatá jóságát, mint tavaszkor szinte, úgy szóla hajnalba.”¹ Lírai lélekre vall, ahogyan megragadta a végtelen síkság szépsége: „Én már úgy megszokom az szép tér földeket, már nehezebb leszen, hogy oda be hamar megakad az szemem az hegybe. Ez igen szép hely”² – írta férjének, amikor beregi tájakon utazott. Bensőséges érzelmeiben sem volt elzárkózó. Közismert lehetett, hogy Ferenc kisfiának elvesztését a vigasztalások között is élete végéig fájdalommal hordozta, halálának napját rendszeresen megböjtölte.³ S milyen sokszor emlegette szomorúan a felnőtt korában elvesztett kedves Zsigmondot. Bizony tudott panaszkodni is. Keserűségében is hitvallásosan szép kifakadása éppen a pataki diákok lázadása miatt szakadt fel szívéből: „Idvözült Urammal ifjúságomtól fogva istenesen élvén, de sem annak, sem édes kedves fiamnak Rákóczi Zsigmondnak halálán annyit nem sírtam, keseregtem, mint az ifjúságnak ez rajtam tett méltatlan cselekedetén. Te látod Istenem! mint az édes anya magzatit, az dajka az ő kicsindedit, úgy igyekeztem nevelni Istennek és szegény hazánknek szolgálatjára, de sok dajkálkodásimat ím mivel fizetik.”⁴ De a Nagyasszony tudott haragudni is. Testvérét, Lorántffy Katát nem szívlelhette, mert özvegységében ellenére választott második férjet magának.⁵ Ugyanakkor öntudatosan egyenes egyéniség volt, akaratát, esetlegesen eltérő véleményét fejedelem férjével szemben is kinyilvánította.⁶ Töredékesen felvázolva is összetettebb személyiség volt, mint amit általában róla gondolunk.

A kort, amelyben élt, egyrészt a református ortodoxiával, másrészt a puritanizmussal, illetve e két teológiai álláspont vitájával, harcával szokás jellemezni. A református egyház szervezetében kiépült, megerősödött, már megvoltak a maga hagyományai. Teológiájában a reformátori tanítás elmélyítésére törekedett, de az már nem a maga személyesen ható frissességében, hanem a tanbeli tisztaságában volt hangsúlyos. A prédikáció ekkor elsősorban nem fel- és megszólító üzenet, hanem tudományos fejtegetés. Az „életet” háttérbe szorította a tan. Újításnak hatott ebben az egyházi közegben a puritánok célkitűzése, amennyiben a hangsúlyt a személyes lelkipásztori gondoskodásra, a kegyesség ápolására tették. Lorántffy Zsuzsannát, mint a puritánok legfőbb pártfogóját emlegeti az egyháztörténet írás. De vajon ő maga is puritánus lett volna? A leghelyesebb válasz erre a kérdésre az, hogy nem volt

¹ I. Rákóczi György Levele Gyulafehérvárról, 1640. június 17. Szilágyi Sándor: A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése. Budapest, 1875. 62-63. p.

² Lorántffy Zsuzsanna I. Rákóczi Györgynek, Beregszász, 1640. szeptember 11. Családi levelezés, i. m. 73. p.

³ Szalárdy János siralmas magyar krónikája. Sajtó alá rendezte, stb. Szakály Ferenc. Budapest, 1980. 145. p.

⁴ Sárospataki Füzetek 1860. 669. p.

⁵ Szalárdy János, i. m. 194. p.

⁶ Péter Katalin: Lorántffy Zsuzsanna. In Tamás Edit (szerk.): Lorántffy Zsuzsanna album. Sárospatak, 2000. 34-35. p.

ortodoxus és nem volt puritánus sem: egyszerűen hívó, kegyes asszony volt. Nem az a tisztünk – amint a címben feladatunkat kitűztük –, hogy a két teológiai irányzat jegyeit kutassuk a Nagyasszony ilyen jellegű megnyilatkozásaiban. Bízvást állítjuk, hogy ránk maradt levelei alapján mindkét teológiai irányzat hatása kimutatható vallásos gondolkodásában.¹ Támogatta a puritánokat, amennyiben áldást, haladást, épülést hoztak az anyaszentegyház életében. S szembe helyezkedett az ortodoxusokkal, ha ezt akadályozták. Számára nem úgy vetődött fel a kérdés, hogy ortodoxus vagy puritánus, hanem mindig a konkrét ügy érdekelte: mit tűz ki célul és mit, hogyan tesz a megvalósítás érdekében.²

Ha most már vallásosságának személyes természetét, azaz kegyességét kutatjuk, akkor elsőként a bibliaolvasóra kell figyelniünk. A Szentírás olvasása, a megújulás óhajtása és munkálása mindig összefüggésben és összeköttetésben volt az egyház története során. A leghatásosabb bibliafordítási és olvasási programot a reformáció előestéjén Rotterdami Erasmus, a humanista fejedelem fogalmazta meg. Az ő szempontjai etikai és pedagógiai jellegűek voltak. A reformáció felkarolta és elmélyítette Erasmus programját. Az etikai és pedagógiai szempontot nem tette félre, de elsőként és legfontosabbként a Kijelentést hangsúlyozta, mint Isten személyesen megszólító, üdvösségre hívó és vezérlő szavát. A Szentírás ebben az értékelésben újra a teljes élet kimeríthetetlen, éltető forrása lett. A szétszóródott Rákóczi-, majd pataki kollégiumi könyvtár darabjaként bukkant fel a 20. század elején a sátoraljaújhelyi piaristák könyvei között egy 1608-as kiadású (Hanau) Biblia, amely egykor a fejedelemasszony tulajdonában volt. Ebben sajátkezű feljegyzéssel ez állt: *„Ez előtt való két esztendővel kezdettem volt el először ezt a Bibliát és az Újtestamentomot negyedikszer, és végeztem el ma, 13. martius Anno 1638. Kiért az én Istenemnek legyen áldott nagy neve, és ismét ma kezdettem el az Újtestamentomot, és egész életemet ez mellé kötelezem, és kérem az én Istenemet, segílykezze, az jót bennem vigye véghez”*.³ A Nagyasszony tehát rendszeresen, mindennapi lelki kenyérként Bibliát olvasott. Elsősorban az Újszövetséget. Benne számos verset aláhúzott, nyilvánvalóan azért, mert azok személyesen szóltak hozzá. Feljegyzésében – egyszerre önmagának, régen elmélyült elhatározásának újabb jeleként, s az Úrnak, hitvallásként – kinyilvánítja: *„egész életemet ez mellé kötelezem”*. Az Írás számára valóban nem halott betű, az ortodoxusok „papiros pápája”, hanem kánon, zsinórmérték, amely szabályozza az élet megnyilvánulásait, s egyszerre meg is méri az ahhoz való ragaszkodás milyenségét.

A Szentírás szüntelen, elmélyült tanulmányozásából táplálkozott, hit-élményei, megpróbáltatásai, örömei, bánatai közepette kristályosodott ki az a személyes meggyőződése, amely oly jellemző korának jeles református

¹ Az egyiket, a puritánust, a fentebb említett konferenciára írt tanulmányában Balogh Judit vizsgálta „A Praxis pietatis megjelenési formái Lorántffy Zsuzsanna levelezésében” címmel. In: Tamás Edit (szerk.): Erdély és Patak nagyasszonya Lorántffy Zsuzsanna I-II. Sárospatak, 2000.

² Ad absurdum: ha csak egyik levelének az a töredéke marad ránk, amelyben a zoltáréneklést kizárólagossá tenni igyekvő puritánusokat inti („Az karácsoni régi énekeket el ne hagyják, hanem continualják az templomban, melyekben nincsenek az zoltárokkal ellenkező szók.), bizonyára ortodoxusnak vélnék.

³ Harsányi István: Lorántffy Zsuzsanna Bibliája. Sárospataki Református Lapok 1909. 432-434. p.

államférfiakra – Bocskai István, Bethlen Gábor, I. Rákóczi György – mégpedig az eleve elrendeléses bizonyossága. Miként az említettek, ő is végrendeletében fogalmazta meg ezt a legtisztábban. „*Legelsőben is adok nagy hálát az mindeneken szabadosan uralkodó szent Istennek, hogy engemet az ő nagy és véghetetlen kegyelméből, az ő személyének hasonlatosságára teremtvén, keresztyén szülék által ez világra adott, és gyermekségemtől fogvást minden én érdemem kívül lelki és testi javaival meglátogatott, és ilyen szép élemedett időre juttatván, minden nyavalyáimban és háborúságimban kegyelmes gondomat viselte, sűrű szomorúságimban vigasztalóm volt s legfőképpen pedig, hogy az ő ismeretire vezérlett, az ő szent Fiának, az Úr Jézus Krisztusnak halála érdeméért az ő anyaszentegyházában és választó serege közben számlált, és az örök életben örökösített: mely kegyelmes Uramnak, Istenemnek, ki az ő szent Fiával és vigasztaló Szentlélekkel egy bizony örök Isten, kezében ajánlom lelkemet, hogy az jövőendő feltámadáskor testemmel egyesülvén, melyet igaz hittel és erős reménységgel várok, ő szent fölségét színről színre láthassam és az megboldogult szentekkel az örök dicsőségben vég nélkül magasztalhassam.*”¹ Megingathatatlan reménység, szilárd küldetéstudat gyökerezett ebben a predestinációs hitben. Mivel az üdvösség ügye elrendeztetett, nincs más dolgunk, mint Isten akaratát felismerni és cselekedni. Akkor pedig minden jól van, mert annak akaratából van, aki a legfontosabbat – az örök életet – a javunkra elrendezte. A mindennapi élet eseményei örökkévaló összefüggésben nyernek értelmet. E hívő meggyőződés élt szilárdan népünk legjobbjainak szívében, s ez ösztönözte őket a legnagyobb tettekre. A predestinációs hit nem fatalizmus, amely a megváltoztathatatlanba való belenyugvást hirdeti. Ellenkezőleg: a legnagyobb tettekre sarkall. Mivel Isten megmentett, azt az erőt, amit a magam megmentésére fordítanék, felszabadította, hogy általa éljek az Ő dicsőségére. Ez az *Istennek élés tudománya*. Ebben rejlett a 16-17. század pusztító viharai között élő magyarság számára a megtartó erő.

Lorántffy Zsuzsanna „gyakorlati kegyességéről” szólva, annak lényegét az angol származású, Hollandiában élő és a magyarországi református teológiára nagy hatást gyakorló puritánus meggyőződésű teológusnak, Amesiusnak a teológiával kapcsolatos megállapításával adhatjuk tehát vissza a legjobban: „*az Istennek élés tudománya*”. Keresztyénnek lenni gyakorlati dolog, a mindennapok során élni – beszélni, cselekedni, gyermeket nevelni, tanítani, könyvet nyomtatni, virágot ültetni, hímezni stb. stb. – Isten dicsőségére. Lorántffy Zsuzsanna így *igyekezett* élni – Istennek és szegény hazánknak szolgálatjára. Az Istennek élés szent tudományában járt, amikor – s tulajdonképpen bizonyos formában *folyamatosan* tette ezt alkotó élete során – adott. Férjének, gyermekeinek, rokonainak, iskoláknak, gyülekezeteknek, ismert és ma már a feledés homályába tűnt embereknek és közösségeknek – az anyaszentegyháznak és szegény hazánknak. S amit adott, az valahogy, titokzatosan ma is él és tovább hat.

Az eleve elrendeléses hitnek nélkülözhetetlen eleme a magunk méltatlan voltának valóságos komolyan vétele – *minden én érdemem kívül* –, ahogy Lorántffy Zsuzsanna írta. E nélkül a predestinációs meggyőződés önhittség.

¹ Családi levelezés, i. m. 595. p.

Méltatlanságunk szent tudata nyomán születik meg szívünkben ennek ellensúlya, az alázat. A Nagyasszony életében több esemény is igazolja ennek valós meglétét. Férje halála után a magyarországi birtokokon az egyházak feletti kegyuraságot ő gyakorolta. Ez – figyelemmel társadalmi helyzetére – rendkívüli hatalmat adott a kezébe. Amikor 1655-ben a tarcaliak megkeresték, hogy Tolnai Dali Jánost elvinnék papjuknak, ő aprólékosan kikérdezte őket, hogy a gyülekezet el tudja-e fogadni Tolnai puritánus nézetéből fakadó istentiszteleti gyakorlatot. Megegyeztek, hogy Tolnai a következő ünnepen bemutatkozik.¹ Erőszakos lépésnek semmi nyoma ebben az ügyben. Még feltűnőbb a nevezetes úrvacsorai eset, amely ugyancsak 1655-ben történt Patakon. Zajlott az új rendtartás vitája, s a Nagyasszony a közelgő húsvéton a puritánus liturgia szerint óhajtott élni a szent jegyekkel. A pataki lelkésznek, Verécsi Ferencnek ezt világosan a tudomására hozta. Verécsi azonban nem volt hajlandó engedelmesskedni, így azután a Nagyasszony nem úrvacsorázott: az úrvacsorához járulás idején „*mi csak ki is jöttünk onnét szívünknek nem kicsiny fájdalomával*”² – írta később. Mit tesz ilyenkor – a 17. században, amikor egy falusi bíró és tanács elcsaphatta a papot! – egy csaknem korlátlan hatalommal rendelkező, kegyuraságot hordozó földesúrnő? Lorántffy Zsuzsanna megírta: „Mindazáltal mind az úrvacsorájának osztogatását mint vitte végben, mind pedig tanítása után mennyit zajgott, feddődött ellenünk... megírtuk kegyelmednek, *melyet az Istennek mintegy ostorául csak békével kell szenvednünk eddig*”.³ Ez a következtetés önmagáért beszél.

Alázattal összeforrott hívő bizonyosságát a Szentírás rendszeres olvasása mellett a szüntelen imádkozás véreire látták el a megújuló reménység éltető oxigénjével. Korának emelkedettebb kegyes református embere – éppen a puritánusok ez irányú ébresztése nyomán – vallotta és gyakorolta azt, amit egy századdal később egy hitvalló erdélyi teológus így fogalmazott meg: „Arra kell mindazonáltal igyekezni, hogy minden ember a könyörgésnek lelkével bírjon, s tudjon magától minden alkalmatosságra könyörgést formálni, mert ez az igaz keresztyén embernek papi tiszte.”⁴ A bibliaolvasó Lorántffy Zsuzsanna imádkozó életét éppen a Szentírás rendkívüli mélységű és erejű imádságai formálhatták. Isten segítségül hívása szinte egyetlen levélből sem hiányzik. Különösen beszédes, amit fiának II. Rákóczi Györgynek írt 1658-ban, meglehetősen nehéz időkben. Legyen ez az idézet a róla rajzolt töredékes portrének utolsó ecsetvonása, szolgáljon nekünk is – kései és igen méltatlan utódoknak – hiteles biztatásul. „Az Isten igazgasson, mit kelljen cselekedned, erősítsen meg mind lelkedbe, erődbe, legyen tanácsadód Ófelsége; szüntelen zörgessünk, fiam, az kegyelem ajtaján, és erősítse meg Ófelsége az mi reszketeg kezeink.”⁵

¹ Erdélyi Protestáns Közlöny 1875. 142, 149. p.

² Erdélyi Protestáns Közlöny 1875. 142. p. Tehát nem eltiltotta Verécsi az úrvacsorától, amint szokás emlegetni, hanem ő nem élt azzal, mert lelkiismerete nem engedte.

³ Uo. Az eset után nem sokára Verécsi Ferenc agyvérzést kapott, és nem tudott tovább szolgálni, de haláláig, 1660-ig Patakon élt. Vajon Lorántffy Zsuzsanna akarata ellenére tehette ...?

⁴ Révész Imre idézi Borosnyai Nagy Zsigmondot. Régi magyar imádkozók és imádságaik. Protestáns szemle 79. p.

⁵ Szilágyi Sándor: Lorántffy Zsuzsanna. Pest, 1872. 70. p.

Az első kiadás előszava

I. Rákóczi György fejedelem halálának háromszázötvenedik évfordulójáról 1998-ban emlékeztünk meg a Sárospataki Református Kollégiumban, 2000-ben pedig Lorántffy Zsuzsanna születésének negyedik centenáriumán tisztelgünk a nagyasszony emléke előtt. Mindkettőjüknek kimondhatatlanul sokat köszönhet a Kollégium, családjuknak pedig a magyar haza. Kötetünk szerény főhajtás, alázatos köszönetnyilvánítás.

Törekedtünk a tudományos színvonalra, nem hisszük azonban, hogy tökéletesek volnánk. A dokumentumok közlésének esetleges következtelenségeit és hibáit tehát ne rója fel túlságosan szigorúan a Tisztelt Olvasó. A közreadásnál a nehezebb formát választottuk, amennyiben a betűhív közlés mellett döntöttünk. Tisztában vagyunk ennek problémáival (hosszú és rövid ékezetek következtelen alkalmazása és a kiejtés kérdése, a rövidítések jelzése vagy feloldása, helyesírásunkból kikopott betűk átírása, mellékjelek alkalmazása, nagy- és kisbetűk megkülönböztetése, különböző kalligrafikus szokások, stb.), valljuk azonban, hogy ebben a formában a történelem iránt érdeklődő olvasónak többet nyújtunk – nem is beszélve a szakemberekről – még ha az előbbieket nehezebb feladat elé is állítjuk. A latin kifejezések lábjegyzetben való magyarázása és a latin nyelvű iratok fordítása elsősorban az ő kedvükért készült. Ha átírásban közölnénk ezeket a dokumentumokat, csak tartalmuk által tekinthetnénk bele a keletkezés korába, formailag szinte egyáltalán nem. Vegyük példaként az 56. számú iratot: átírásban az olvasó aligha venné észre, hogy az irat szláv nyelvi környezetben született, s a nyelvjárás-történet-kutatás számára elsikkadna ez a forrás. Ugyanakkor a XVII. században – olykor még az azt követően is – a magyar nyelvű anyag az írásbeliség különböző szintjén jelent meg. Betűhív közlésben válik igazán érzékelhetővé a különbség a gyulafehérvári kancellária és a sárospataki vargák, vagy éppen II. Rákóczi Ferenc titkársága és egy panaszos község stb. írásbelisége között. Elvileg a tökéletes megoldás a faksimile kiadás lenne átírással egybekötve, ezt azonban az iratok formai jellege, mely technikailag komoly nehézségek elé állítaná a szerkesztőt – nem is beszélve a költségekről –, nem teszi lehetővé.

A közlés során a rövidítéseket az esetek jelentős többségében feloldottuk, ezek betűhív közlésének különösebb jelentőséget nem tulajdonítunk. Az alkalmazott megoldásért vállaljuk a következtelenség vádját is: a gyakran – szinte „tömegesen” – előforduló formákat (*pl. kegd = kegyelmed, felget = felségedet, nagod = nagyságod, Iñ = Isten*, stb. és ezek számos egyéb változatát, valamint a részeshatározói esetet jelölő *kk* alakot, *pl. kikk = kiknek*, ugyancsak a latin méltóságjelzőket: *sples = spectabiles, gnris = generosis, egris = egregiis, mattis = majestatis* stb., a birtokos névmásokat és más gyakori kifejezéseket *pl. nram = nostram, cottus = comitatus, assrib = assessoribus* stb., s a hiányzó ragokat) jelzés nélkül oldottuk fel, nem akarván zárójelekkel telezsúfolni a szöveget. Egyéb esetekben [szögletes zárójelet] alkalmaztunk a feloldások jelölésére. Ugyanezen jelben adtuk a kiegészítése-

ket, valamint utaltunk a szöveghiányra, így: [...]. A szintén igen gyakori *mp* vagy *mpa* = *manu propria* = *sk*, *saját kezével* rövidítést sorrendben csak az első egy-két dokumentum esetében oldottuk fel és magyaráztuk. Egy-egy iraton belül többször jelentkező latin kifejezést csak az első esetben fordítottuk le és adtuk meg a lábjegyzetben. A névmutató és a tartalmi összefoglalók a kötet használatát segítik.

A közölt dokumentumok formailag több tekintetben különböznek egymástól. A külalakjukban igényesebb iratokat *antiqua* betűtípus egyik változával szerkesztettük. A tartalmi kivonatokat, a formai megjegyzéseket, a pecsétek leírását és a dokumentumok fordítását *dőlt* betűvel közöljük.

Azzal a reménységgel, hogy munkánk nem volt hiábavaló, az Olvasónak minden jót kívánunk:

a kötet munkatársai.

Utószó

A Vezérlo Fejedelem zászlóbontásának 300. évfordulóján bocsátjuk útjára a Rákóczi-iratok jelentősen bővített és részben átdolgozott kiadását. Jelentősen bővített, hiszen az első kiadás 79 dokumentumával szemben ez a kötet 111 iratot tartalmaz, valamint újabb tanulmányokat is felvettünk a függelékbe. Részben átdolgozott, mert a korábbi kiadásban közölt dokumentumokat változatlanul hagytuk, közlésüket tekintve az akkor megfogalmazott előszó most is irányadó. Az újabban feltárt iratokat jelen esetben is betűhíven közöljük, némelyeknél a rövidítéseket nem, mások esetében [zárójelben] feloldjuk, többet mai helyesírásunk szerint át is írunk. Kiegészül a kötet a Tudományos Gyűjteményekben őrzött, a Rákóczi-családhoz köthető tárgyi anyag illusztrációként való megjelenítésével.

A kötethez tartozik egy CD-ROM, mely az iratokat és a tárgyi emlékeket egyaránt tartalmazza. Elvünk az, hogy a könyv maradandóbb, mélyebb hatást ad, ezért a CD-ROM-ot a vizuális élmény kedvéért ajánljuk. Ugyanakkor a kutatók az eredeti dokumentumokhoz juthatnak hozzá az elektronikus hordozó segítségével.

Kiadványunkat tekintve egyéb kívánságunk nincs, csak ami I. Rákóczi György szavaiban benne foglaltatik: „...az mi szegény hazánk s nemzetünknek is és mind lelki s mind testi szabadságunknak használlyon.”